

№ 5 // 2020

ლიცენზირებული –
საზოგადოებრივი ქუთნალი

სარედაქციო კოლეგია

ანდრო ბელუპაძე
თავმჯდომარე

მთავარი რედაქტორი
ამირან გომართელი

როინ აბუსელიძე
გიორგი ალიბეგაშვილი
ივანე ამირხანაშვილი
ბალათერ არაბული
პარლო ბარდაველიძე
ლუბა ბაჭრაძე
ნაირა ბეჰიევი
გიორგი ბერულავა
ლევან ბრეგვაძე
გენრი ღოლიძე
გურამ ღოჩანაშვილი
ზვიად კვარაცხელია
ბაბა ნახუცრიშვილი
გიორგი სოსიაშვილი
მანია ტურაბელიძე

პასუხისმგებელი რედაქტორი
თამარ გელიტაშვილი

რედაქტორ-სტილისტი
ქეთევან მერკვილაძე

კომპიუტერული გრაფიკა
და დიზაინი
ქეთი გომართელი

ქუთნალი გამდის

საქართველოს განათლების,
მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის
სამინისტროს მხატვრული

რედაქციასთან დასაკავშირებლად
მოგვწერეთ შემდეგ ელექტრონულ
მისამართზე
ciskari1852@gmail.com
<https://www.facebook.com/ciskari1852>

სარჩევი

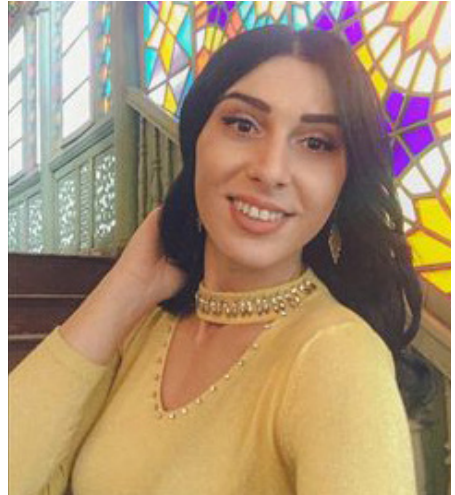
პოეზია		ბადი ქართლისა	
გურანდა ბერია	3	ვახტანგ გურული	67
თამარ მამისიეშვილი	7	რუსეთი მოდიოდა თუ ერეკლეს მოჰყავდა?! (ერეკლე II-ის დაბადებიდან 300 წლისთავისადმი)	
პროზა		ახალი თარგმანები	
აკაკი დაუშვილი	11	კურტ ვონეგუტი	83
ციკლიდან – დიდებისთვის წასაკითხი ზღაპრები		მის ცდუნება ინგლისურიდან თარგმნა ქეთევან გახოკიამ	
ილია ჭანტურია	22	ჯოვანი პასკოლი	92
„აი, რა მზის სიზმარია“		გაბრიელე დ'ანუნციო	94
ხრიტიანა-ესეისტია		ლექსები	
ნინო დარბაისელი-სტრონი	29	იტალიურიდან თარგმნა ნიკოლოზ შამუგიაძე	
ვინ უპასუხა ირაკლის?! (ვასილ გულეურის ლექსზე) „არ ამოხვიდე, ბალახო!“ (ვახტანგ ჯავახიძის ლექსზე)		ჯოვანი პასკოლი	92
ლალი გულისაშვილი	37	გაბრიელე დ'ანუნციო	94
ინტერვიუ, რომელიც არ შემდგარა		ლექსები	
ლიტერატურის ისტორია		იტალიურიდან თარგმნა ნიკოლოზ შამუგიაძე	
ლუიჯი მაგაროტო	46	არბრევიუ	
ქართული ავანგარდის ისტორია და თეორია (1915-1924) - ნაწილი II იტალიურიდან თარგმნა მაია ჯავახიძემ		მანანა პაიჭაძე	96

გარეჯანოვა: ვახტანგ ბარლაშვილიძე -
„ავტოკორობრიტი“

ავტორთა საყურადღებოდ!

რედაქციაში შემოსული მასალები ავტორებს არ უბრუნდებათ;
გთხოვთ, მასალების ელვერსია გადმოგზავნოთ ვორდის ფაილით;
ჟურნალის ყოველი ნომრის ელვერსია მომდევნო ნომრის გამოსვლისთანავე
განთავსდება ჩვენს ფეისბუქგვერდზე: <https://www.facebook.com/ciskari1852>

გურანდა ბერია

●

შენ არასდროს მოგისმენია საოპერო ნაწარმოები
 სამტონიანი თალის ქვეშ,
 არასდროს გამცდარხარ ოქროსფერ უდაბნოსა და წითელ
 ზღვას,
 შენ არ იცი, როგორია თოვლის სიფაფუკე,
 ხოლო, როდესაც შენს ქალაქში წვიმს, ისე საშინლად
 ცივა,
 რომ სახლში იკეტები
 და მზის გამოჩენას ელოდები.
 შენი ცხოვრება და შენი ქვეყანა
 იმდენად განსხვავდება ჩემგან
 და მაინც,
 ეს ძლიერი ხელები
 და ეს თვალები, რომელთა სიღრმეში ქვების
 ბრწყინვალეობა ჩანს,
 მაიძულებს, ჩემი სპარსული სახელი ხელისგულზე
 დაგიწერო.
 თრთიან შენი თითები,
 მე კი ვამბობ, რომ ძლიერ ხელებს
 თრთოლვა არ უხდებათ
 და კალამს ჩანთაში ვიდებ
 (მწერლები მუდამ ჩანთით ატარებენ კალამს).
 რა უცნაურია, შენ ისევ ვერ წარმოთქვამ მას ზუსტად,
 მე კი შენს სახელს მანამ ვიმეორებდი, სანამ ჩემსას
 გაიგებდი.
 აჰმედ, აჰმედ!..
 ტყის შრიალს ჰგავს შენი სახლი ჩემთვის,
 ხოლო ჩემი შენდამი ლტოლვა –
 არაბეთის მწველი ქარების სიცხოველეს.

ყოველთვის, როდესაც სევდა შემოიპყრობს,
 შენ გგონია, რომ ჩემი სამშობლო მენატრება
 მე კი შენთან განშორებას განვიცდი
 და მაინც გიყვები,
 როგორი ლამაზია ჩემი ქვეყანა
 და რომ ყოველი ღამის ნიავს მისი სურნელი მოაქვს
 და გკოცნი,
 გკოცნი თვალებში,
 რომლებიდანაც გამოსჭვივის ღრმა სევდით გამოწვეულ
 უსაზღვრო მგრძნობელობა.

რამდენიმე დღის შემდეგ ჩანთის ამოლაგებისას, შენი
 წერილი ვიპოვე:
 „შენი სახელი ნაპირთან ტალღების ხმაურს ჰგავს,
 ხოლო ჩემი გულისცემა უშენოდ უდაბნოს მთელ
 სიბრყეზე განფენილი მარტოობის სულის ოხვრას“.

●
 სშირად ბედისწერას იმ გზაზე შევხვდებით,
 რომელსაც მისგან გასაქცევად დავადგებით.
 აქამდე არ მეგონა,
 რომ არსებობდა საბედისწერო ქალი,
 საბედისწერო შეხვედრა
 ანდაც საბედისწერო კოცნა,
 მაგრამ ერთხელაც ასე ხდება –
 შეხვდები, აკოცებ, შეგიყვარდება
 და იტანჯები.

●
 მე გიყვებოდი ისტორიას,
 ხან დიდებულ მეომრებზე,
 ხანაც პატარა ბიჭზე,
 რომელიც ტყეში პეპლებს იჭერდა
 და მდინარეში კენჭებს აცურებდა.
 ახლალა ვხდები,
 შენი გრძელწამნამებიანი თვალები ორი პეპელაა,
 რომელთა ფრთების ფახურში
 ის პატარა მდინარე სტიქსად იქცა.
 მოდის ქარონი და მდინარეში ლოდებს ისვრის.
 მოდის ქარონი უნიჩხო ნავით
 და ქირქილებს, როგორც ქიმერა.
 მტანჯავს შენი სიყვარული და ისე

●
 ამ დრომდე მხოლოდ წარმოდგენა შემეძლო,
 რას ვიგრძნობდი შენი თვალების კვლავ დანახვისას.
 ახლა კი, როდესაც შენი თითები ისე მეხება,

თითქოს, როგორც ჩემი სინდისი –
 მეშინია!
 მე ხომ პოეტი ვარ,
 ჭეშმარიტი სულის პოეტი,
 ანუ მშიშარა,
 ანუ მერყევი
 და უსუსური.
 შენამდე მხოლოდ ცეცხლს ვუყურებდი
 და მუგუზლად ქალის სხეული მეჩვენებოდა.
 გხედავ,
 გხედავ, უფსკრულის თავზე ბოშა ქალივით რომ ცეკვავ.
 თვალებით ნუ ზომავ მის სიღრმეს,
 ვგრნობ, რომ დამიტევს.
 ვგრძნობ, რომ მშთანთქავს...
 და ვიღუპები.
 შენ სიყვარულივით ლამაზი ხარ,
 ოღონდ უფრო ძლიერი.

ტვირთის სიმძიმე

თავიდან კარგი იყო შენი გზებით სიარული,
 ჩემთვის უცხო და თანაბარი ნაბიჯებით,
 მაგრამ, როდესაც დავინახე,
 რომ გზა არასოდეს აგრევიან
 და, რომ
 არცერთხელ არ ჩამორჩენილხარ ჩემს ფიქრებს, –
 შევკრთი.

სხვა ქალებისთვის რომ მომეყოლა ისტორია,
 თუ როგორ შემეყვარდა პირველად გოგო
 მზეზე მბრწყინავი მისი საოცარი თმის გამო,
 იტყოდნენ,
 რომ არის ამაში
 რაღაც პოეტური და,
 შესაბამისად,
 რომანტიკულიც.
 შენ კი ასეთ დროს ყოველთვის დუმდი
 და უფერულ ხის ნაჭერს ემსგავსებოდა შენი თვალები.

●
 თითქოს ქვესკნელის დიდ კარებთან დგას შენი გუშაგი –
 ნეთი
 და მელოდება.
 „ხემდუ, ხემდუ!“ – ამშვიდებ მას.
 მე კი კვლავ მეჩვენება,
 რომ შენი სიცოცხლე

სწორედ ჩემი სიკვდილის გულშია.
უნდა ნავიდე!

შენი ფიქრები ჩემს ნაბიჯებს უსწრებს.

უნდა ნავიდე!

მინისმოქმედზე გაცვლილ მწყემს დუმუზივით თავს სანამ
ვიგრძნობ,

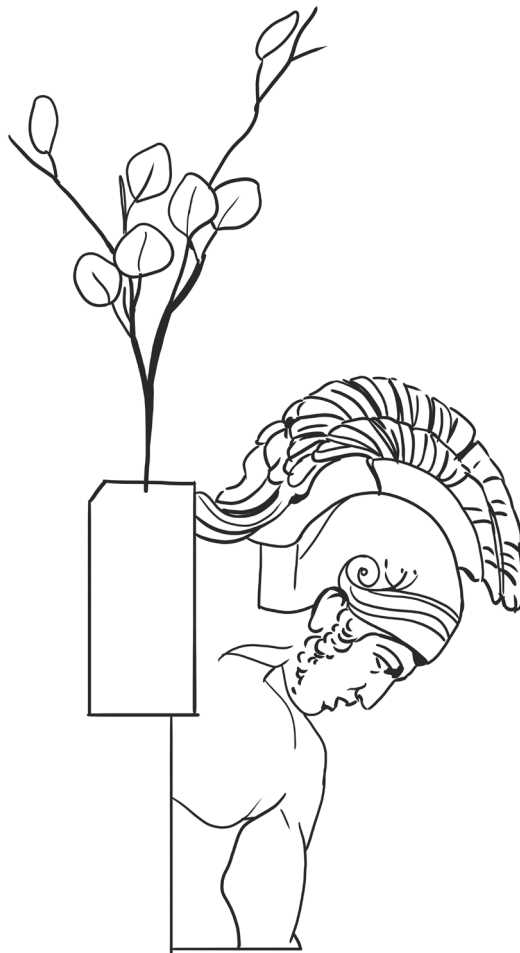
უნდა ნავიდე!

შენ ხარ ყველა ჩემი საბედისწერო ქალი!

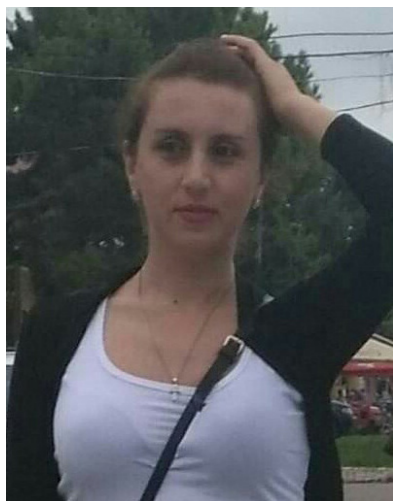
უნდა ნავიდე!

შენ ხარ ყველა ჩემი საბედისწერო ქალი!

უნდა ნავიდე!

თამარ მამისეიშვილი

ვაზები

ღამით უეცრად გაღვიძებულ, მთრთოლვარე ვაზებს,
ბოლო დროს ხშირად რომ ვამჩნევდი შიშს და ფორიაქს,
გამანდეს, თურმე, ბურანში მყოფთ ნამგალა მთვარე,
ჯალალედინის ხმლის ელვა და რისხვა ჰგონიათ.

ჩიტები

თავს დასტრიალებს დედა ჩიტი დანგრეულ ბუდეს,
ვერც წასვლას ბედავს დაბნეული და ვერც დარჩენას,
მარტის წვიმებით გალუმპული, შეშინებული,
სწყევლის უგულო და ბოროტი კაცის გაჩენას.
კორდზე მამალი ბელურა ზის ფრთებჩამოყრილი,
ციცქნა ჭანგებით ეჭიდება ძელქვის ღეროებს,
სასაცილოა, კაცი, ჩიტს რომ ბუდე წაართვა,
სვამს სიკეთის და სიყვარულის სადღეგრძელოებს.

ბალახი

შეგიმჩნევიათ სულ პანია, ციცქნა ბალახი? –
ზოგჯერ უცნაურ შფოთვითა და ხანაც გულმშვიდად,
ჩვილი ბავშვივით თვალს უსწორებს მზეს და სინათლეს
და შეუპოვრად მოიწევა მიწის პეშვიდან.
ხან მოცელილი, ჩამოშლილი მტვრად და ნამცეცად,
სიცოცხლის ჟინით იბადება ისევ თავიდან,
ხშირად უხეში, ტლანქი ძალით მიწას გაკრული
და გათელილი ისევ დგება ნატერფალიდან.
უხმოდ მოცოცავს წვიმებისგან ტანდაცვარული

და არ აშინებს გაკერპებულს ბედთან ჭიდილი,
ამ ბალახივით ამტანი და გასაოცარი,
მარგუნე, ღმერთო, სიცოცხლე და მერე სიკვდილი.

შემომცქეროდა ჩემი ბავშვობა

ჩემს აივნიდან ვხედავდი გუშინ,
ლურჯად შეღებილ ჭიშკრის კარებთან,
მეზობლის ბიჭი, შურდულით ხელში,
ჩიტებს მთელი დღე უთვალთვალედა.
მე გამახსენდა ბავშვობის სახლი,
ცაცხვის ტოტებში ბუდე ჩიტების,
იმოსებოდნენ მწვანედ რტოები,
ქარში სკდებოდნენ ატმის კვირტები.
არც კი გასულან ის წლები თითქოს,
თვალწინ დამიდგა მთელი სიცხადით,
მზის მოელვარე ათინათები,
როგორ მოჰქონდათ ჩიტებს ნისკარტით.
ეყარათ მხრებზე ყვავილის მტვერი,
ფრთებს შერჩენოდათ ღრუბლების ფთილა
და სტვენა-სტვენით ოქროსფერ სხივებს,
ცაცხვის ტოტებში აწნავდნენ ფრთხილად.
გუშინ მთელი დღე ვმალავდი ტკივილს,
მარტი სველ ფოთლებს ქარში აშრობდა
და მკვდარი ჩიტის ჩამქრალ თვალთაგან,
შემომცქეროდა ჩემი ბავშვობა.

იმ სიყვარულის გასაცოცხლებლად

მზემ დაიმუხლა ქართლის მინდვრებზე,
არაგვის პირას ყვავილს რა დალევს,
ამ მღელვარებას გრძნობებს კი არა,
აპრილის მოსვლას გადავაბრალებ.
ჩიტს უცნაური ამბავი მოაქვს,
ველებზე ლურჯად ჰყვავის ღიღილო
და რაც ჩემს თვალს გადაავინწყდათ,
გულს კვლავ სწყურია ისევ იხილოს.
თავბრუს დამახვევს აპრილის სუნთქვა,
გეძახი, გეძებ ქცეულს ოცნებად,
მკვდრეთით აღმდგარი, ყივჩაღის მსგავსად,
იმ სიყვარულის გასაცოცხლებლად.

ჭადრები

გადაჩვეულნი ქარებთან ქროლვას
და ავსებულნი ეჭვით, დარდებით,

ამ ძველ ქუჩაზე ჩემი სახლის წინ
 განდევილივით დგანან ჭადრები.
 მომსწრე მრავალი ღალატის, ფიცის
 და შეჩვეულნი სხვათა ვაებას,
 ველარ მიმხვდარან მათ სიახლოვეს,
 რატომ არავენ ნიშნავს პაემანს.
 მაინც ელიან მოსვლას აპრილის,
 თავს იმშვიდებენ ძველი ზმანებით,
 ჩემი სახლის წინ ჭადრები დგანან –
 ყავლგადასული ლამაზმანები.

და სიყვარულის დავეძებ წამალს

მთებში ინთება რიჟრაჟის სხივი,
 გვირილა მზისფერს ისწორებს დალალს,
 მინდიასავით დავდივარ მინდვრად
 და სიყვარულის დავეძებ წამალს.
 დროდადრო მსტუმრობს არხოტის მთვარე
 და ჩემს ჭერხოში ღამეებს ათევს,
 ვერ მიედრება აპრილის ზეცა,
 შენი თვალების სიღრმეს და ნათელს.
 მთას თეთრ კალთაზე აშრება ნისლი,

ცივია მიწა და სველი ჯერაც,
 რა სინანულით გარიდებ თვალებს
 და მაინც შენკენ გამიბრის მზერა.
 დილიდან ანცობს ხევებში ქარი,
 გვირილას მზისფერს უნენავს დალალს,
 მინდიასავით დავდივარ მინდვრად
 და სიყვარულის დავეძებ წამალს.

თეთრო გვირილებო

თეთრო გვირილებო, მზისაფერნო,
 ქარშიც რომ კეკლუცობთ დალალთ რხევით,
 ახლა თქვენს კალთებთან დავფდები და
 რამე იმ ქალაზე მომიყევით.
 ვიცი, ეგ ზღაპარი სიყვარულზე,
 ნაღვლიანია და ძველისძველი,
 მაინც მოგისმენდით, სანამ მოვა
 მთვარე, ღამეების მასპინძელი.
 მეტყვის ამ მთისას და იმ ბარისას,
 წავალთ ხეობებში, დიდხანს ვივლით,
 მერე იმ ქალაზე მომიყევით,
 ვიდრე ამ ბნელ ღამეს გადავივლით.

ძახილი მთების

უკანასკნელი მიიწურა ღამე აპრილის,
 მივდივარ ქალავ, ველარ შევძლებ ბარში დარჩენას,
 ჩემს ჭერხოს კედლებს ემატება ბზარები, ალბათ,
 აწვიმს კოშკებს და ქავის კარზე ქისტის მარჯვენას.
 მანდ, ალბათ, ქარმა, შარიანმა, გულცივმა მწყემსმა,
 ხევს გადმორეკა ბატკნებივით თეთრი ღრუბლები,
 ეს მერამდენედ მსაყვედურობს შორიდან დედა,
 რომ მიმიჩვია ქალაქმა და აღარ ვბრუნდები.
 ალბათ, სწორფერსაც დავავინყდი ცხრანანწავიანს,
 დავეხეტები ეულად და ჯავრით ვიშლები,
 ვინ იცის, ახლა ჩემს ჭერხოში, როგორც დევები,
 სხედან და ზეცას უმღერიან მთვრალი შინშნები.
 დაღლილ კაცივით დაიჩოქებს არხოტის მთვარე,
 დარაჯობს ბნელში წინაპართა მდუმარ საძვალეს,
 კვლავ ყურს უგდებენ ხეობები არღუნის ღრიალს
 და ქარაფებში შფოთიანი ქარი ხარხარებს.
 დავდივარ, ისევ გულს მილადრავს ძახილი მთების
 და ვიცი, ისევ ველარ შევძლებ ბარში დარჩენას,
 ჩემს ჭერხოს კედლებს ემატება ბზარები, ალბათ,
 აწვიმს კოშკებს და ქავის კარზე ქისტის მარჯვენას.

აკაკი დაუშვილი

დიდებისთვის წასაკითხი ზღაპრები

გულთან სატარებელი მინის ამბავი

ეს ამბავი ძალიან დიდი ხნის წინათ მოხდა, იმდენად დიდი ხნის წინათ, რომ დედამინის ზურგზე აღარავის ახსოვს. იკითხავთ, შენ როგორღა გაიგეო? ეს ყველაფერი ერთმა მუჭა მინამ მიაგებო. მინას თუ გულისყურით მოუსმენ, უამრავ რამეს შეიტყობ.

მე კი, რაც ჩემმა მშობლიურმა მინამ მიაგებო, იმას მოგიყვებით:

ქალდელთა ქვეყანაში, რომელსაც მუდამ ჭკვიანი და ხალხზე მზრუნველი მეფეები განაგებდნენ, მოსახლეობა ბედნიერად ცხოვრობდა. ქვეყნის უმთავრესი სიმდიდრე ნაყოფიერი მინა იყო. რა არ ხარობდა ამ მინაზე, შრომაც არავის ეზარებოდა. უცხოტომელები შურით შესცქეროდნენ, ბევრჯერ მინის მიტაცებაც განიზრახეს, მაგრამ სამშობლოზე უზომოდ შეყვარებული მამულიშვილები დიდი რუდუნებით მოტანილ-შენარჩუნებულ მინას არავის უთმობდნენ. ბევრმა ძვირფასეულობითაც

მოინადინა მინის ხელში ჩაგდება, მაგრამ მარჩენალი მინა გასაყიდად არავის ემეტებოდა.

ბედის ჩარხი უკუღმა მაშინ დატრიალდა, როდესაც მეფედ გაუმაძღარი და ხარბი მეფისწული აკურთხეს. ბაქბარ მეხუთეს ერთადერთი მიზანი ჰქონდა – სასახლის განძსაცავების სწრაფად შეგვება. ქალდელთა ქვეყანაში ხომ ყველაზე ძვირფასი მინა იყო და ბაქბარ მეხუთემაც სწორედ მინის გაყიდვას მიჰყო ხელი. ეს ამბავი უცხო ქვეყნებში სწრაფად გავრცელდა და ქალდელთა სამეფოსაკენ ქარავანთა უწყვეტი ჯაჭვი გაიბა. ძვირფასეულობით დატვირთული ხარშებმული ურმები, აქლემები, ცხენები და სახედრები მეფის სასახლეში იცლებოდა და მერე დიდი ტომრები მინით იტვირთებოდა.

სამშობლოსათვის თავდადებული ვაჟკაცები მექარავნებს თავს ესხმოდნენ და მინას უკან იბრუნებდნენ. მაშინ ხელმწიფემ

მექარავენების დასაცავად უცხოტომელთა მრავალრიცხოვანი და საუკეთესოდ შეიარაღებული ჯარი იქირავა. ბაქბარ მეხუთე სამშობლოს ერთგულ ვაჟკაცებს ატყვევებდა და ოჯახებთან ერთად ქვეყნიდან აძევებდა, მათ კი სახსოვრად ერთი მუჭა მინა მიჰქონდათ, რომელსაც ტყავის ქისებში ყრიდნენ და გულზე თასმით იკიდებდნენ.

გადიოდა წლები. ბაქბარ მეხუთემ მარნები და თავლებიც განძსაცავებდა აქცია. მეფის სასახლე ძვირფასეულობით ივსებოდა, ქალდელთა ქვეყანა კი მიწისგან იცლებოდა, ხრიოკდებოდა და უდაბურდებოდა. ბაქბარ მეხუთის მემკვიდრეც მეფესავით ხარბი გამოდგა, ისიც მშობლის დაწყებულ საქმეს განაგრძობდა.

სხვადასხვა ქვეყანაში დასახლებული ქალდელები დაულალავად შრომობდნენ და მშობლიური მიწით სავსე ქისას არც დღე და არც ღამე გულიდან არ იშორებდნენ. მინა იმედსა და ძალას მატებდათ.

როდესაც მთელი სამეფო ქვიშით დაიფარა, ქარავენების ჯაჭვიც განყდა. ციხე-ქალაქის მიღმა არათუ ხეს, ბუჩქსაც კი ვეღარსად მოჰკრავდი თვალს. ციხე-ქალაქში ცხოვრება ჩაკვდა, მხოლოდ მეფის სასახლეში ღრეობდნენ და ხალისობდნენ.

გაძევებულებს სიბერემ უწიათ. მომაკვდავები მინას შვილებსა და შვილიშვილებს გადასცემდნენ. ისედაც ერთი ბენო მინას შუაზე ყოფდნენ და ბავშვებს დაბადებისთანავე აგრძნობინებდნენ მშობლიური მიწის სითბოს.

ბაქბარ მეექვსის გარდაცვალების შემდეგ სამეფო ტახტი ბაქბარ მეშვიდემ ჩაიბარა, რომელმაც აღმოაჩინა, რომ ძვირფასეულობა საკმაოდ შემცირებულიყო, თუმცა მაინც დაუფიქრებლად ანიავებდა მინის გაყიდვით დაგროვებულ ქონებას. ბოლოს უთვალავი ძვირფასეულობიდან აღარაფერი დარჩა. ბაქბარ მეშვიდემ გადანახული ოქროს სამკაულები ბოხჩაში გამოკრა და სასახლე მცირე ამალით დატოვა, ქვიშის უდაბნოში გემივით ამომართულ ციხე-ქალაქს კი ქვენარმავლები და მტაცებელი ფრინველები დაეპატრონენ.

მთელ მსოფლიოს მოედო ერთ დროს

უმდიდრესი ქვეყნის იავარქმნის ამბავი. გაძევებულებმა და მათმა შთამომავლებმა უკან დაბრუნება და სამშობლოს აღორძინება გადაწყვიტეს.

მამულიშვილთა პირველი გემი მალევე მიადგა ქვიშის სანაპიროს. „ესეც თქვენი სამშობლო!“ – მიმართა უცხოტომელმა კაპიტანმა და სანაპიროზე გადასულ, ქვიშის უდაბნოში ჩაკარგულ ხალხს აღტაცებული მზერა გააყოლა.

ასიოდე კაცი მზის გულზე მიაბიჯებდა. უცებ ქვეყნის უმთავრეს ციხე-ქალაქს მოჰკრეს თვალი. ახალგაზრდებმა ყიჟინა დასცეს. ციხე-ქალაქის ქონგურებიდან ფრინველები აიშლნენ. ვაჟკაცებმა ქისები ჩამოიხსნეს და უდაბნოს ნალვლიანად გახედეს: რა უნდა დაეკლო ერთ პეშე მინას ზღვასავით ქვიშისთვის? მაგრამ, ჰოი საკვირველებავ! – მინა ქვიშას შეეხო თუ არა, უზარმაზარი ფართობი ნაყოფიერი მიწით დაიფარა.

დაუჯერებელია, მაგრამ ასე იცის სიყვარულის და ერთგულების დაფასება მრავალი წლის მანძილზე გულთან ნატარებმა და გულით გამთბარმა მშობლიურმა მიწამ.

უსამართლოდ გაძევებული ადამიანები სამშობლოს ვეება ტალღებივით მოაწყდნენ – ყოველ მათგანს ტყავის ქისით ერთი სულის შებერვა მინა მოჰქონდა.

თავს აღარ შეგანყენთ და მხოლოდ იმას გეტყვით, რომ ქალდელთა ქვეყანა ისევ აყვავდა და ხალხმა კვლავ ბედნიერად იწყო ცხოვრება. ბაქბარ მეშვიდემ აღორძინებულ ქვეყანაში დაბრუნება მოინადინა, მაგრამ საზღვრამდეც კი არ მოუშვეს.

თუ არ დაიზარებთ, მინას ხელისგულეებში სიყვარულით მოიქცევით, სათქმელს მშობლიურ ენაზე ეტყვიით და გულისყურით მოუსმენთ, აუცილებლად ალაპარაკდება, ოდნავ გასაგონად, სევდიანად და იმედიანად ალაპარაკდება.

სამართლიანი მეფის ამბავი

ეს ამბავი ერთ აყვავებულ სამეფოში მოხდა. ქვეყნის ხელმწიფემ – დადუნ II-მ

შეუზღუდავ ხელისუფლებაზე უარი განაცხადა და დარბაზის არჩევა ბრძანა. დარბაზი მთავრობას ამტკიცებდა, კანონმდებლობაში ცვლილებები შეჰქონდა, სამეურნეო-საფინანსო სფეროს განაგებდა და მნიშვნელოვან საქმეებს წყვეტდა. დარბაზის წევრები ამომრჩეველთა კეთილდღეობისათვის იღვწოდნენ და სახელმწიფოში ყველაზე პატივსაცემ, დაფასებულ ადამიანებად მიაჩნდათ, თუმცა, დადუნ II-ის წინადადებით, სამართლის წიგნში შეტანილი ასეთი წესი მოქმედებდა – თუკი დარბაზის წევრი ხალხისთვის მიცემულ დაპირებას ვერ შეასრულებდა, სამეფოს დედაქალაქის მთავარ მოედანზე საჯაროდ, გახურებული შანთით შუბლზე ცრუპენტიელას დამლას ასვამდნენ.

დარბაზის ორმოცდახუთ წევრს მოსახლეობა ქვეყნის სამთავროებსა და უმნიშვნელოვანეს ქალაქებში ირჩევდა, ხოლო ხუთს დიდებულთა წრიდან მეფე ნიშნავდა. პასუხისმგებლობის გრძნობა რომ არ მოსდუნებოდათ, დაპირებებს დიდებულებიც დებდნენ. დარბაზის საარჩევნო ვადის ამოწურვისთანავე, მეფის სათათბირო გულდასმით სწავლობდა, შეასრულეს თუ არა დარბაზის წევრებმა დაპირებები. უნდა ითქვას, რომ შუბლზე ცრუპენტიელას დამლის დასმა იშვიათობა იყო.

დადუნ II-ის ადმინისტრაციული რეფორმის შემდეგ საუკუნეზე მეტი გავიდა და ამ ხნის მანძილზე ქვეყანა კიდევ უფრო გაძლიერდა.

სადარბაზოს მორიგი არჩევნები მოახლოვდა და მეფე დადუნ IX-მ სათათბიროსთან ერთად დარბაზის წევრთა ექვსი წლის ნამოღვანარი შეაჯამა. აღმოჩნდა, დანაპირები მეფის მიერ დანიშნულმა დიდებულმა ვერ შეასრულა, რაც აქამდე არასოდეს მომხდარა.

დედაქალაქის მთავარი მოედანი ხალხით გადაიჭედა.

მეფის გამოჩენას შეკრებილები ტაშითა და შეძახილებით შეხვდნენ. ხალხს ქვეყნის ძლიერებასა და მოსახლეობის კეთილდღეობაზე დაუცხრომლად მებრძოლი მეფე ძალიან უყვარდა.

მეფე-დედოფალმა რამდენიმე საფეხური აიარეს და საგანგებოდ მოწყობილ აივანზე დასხდნენ.

ამაღლებულ ფიცარნაგზე სადარბაზოში მეფის მიერ დანიშნული დიდებული ავიდა, რომელმაც თავი ჯერ მეფე-დედოფალს დაუკრა, მერე შეკრებილ ხალხს და შეუსრულებელი დაპირების გამო ბოდიში მოიხადა.

სადამსჯელო ცერემონიას ამირსპასალარი ხელმძღვანელობდა. ამ საქმისთვის მომზადებულ მეფის მცველს ხელში გახურებული შანთი ეკავა. ფიცარნაგზე კიდევ ორი მცველი იდგა. გახურებული რკინის შეხება აუტანელ ფიზიკურ ტკივილს იწვევდა, ზოგი ამას ვერ უძლებდა და ფიცარნაგიდან გარბოდა. ასეთ დროს საქმეში მცველები ერეოდნენ და გაქცეულს ბორკილებს ადებდნენ, ფიცარნაგზე ძალით მობრუნებულს კი ხალხი გამაყრუებელი სტვენით ხვდებოდა.

მოულოდნელად მეფე ფეხზე წამოდგა, საფეხურებზე სწრაფად დაეშვა და ამაღლებულ ფიცარნაგზე ავიდა. ფიცარნაგზე მეფის გამოჩენას არავინ ელოდა და სიჩუმე ჩამონვა.

– დიდებულის შერჩევისას შევცდი და შეუსრულებელი დაპირების გამო მე უნდა დავისაჯო, – თქვა მეფემ. დიდებულს ფიცარნაგიდან ჩასვლა უბრძანა და ამირსპასალარსა და დაბნეულ მცველს მკაცრად გახედა.

გაოგნებულმა მცველმა, რომელსაც ხელები უცახცახებდა ამირსპასალარს შეხედა. ამირსპასალარმა მეფის უტეხი ხასიათი ძალიან კარგად იცოდა, იგი შანთიან მცველთან მივიდა, ხელი უბიძგა და უთხრა:

– გიბრძანებ, შენი საქმე შეასრულე!

მეფემ ტკივილს წარბშეუხრელად გაუძლო – სამარისებურ სიჩუმეში ერთხელაც არ დაუკენესია.

– შერცხვენილი მეფე სახელმწიფოს ვეღარ გაუძღვება. ხვალ ტახტის მემკვიდრეს დავასახელებ, – თქვა მეფემ, დედოფლის ფიცარნაგზე ჩამოსვლას დაელოდა და სასახლისაკენ ფეხით გაემართა.

ტაშის ხმამ იქაურობა გააყრუა. ბევრს თვალზე ცრემლი მოადგა, ზოგი ხმამალ-ლა ატირდა. უცებ, მეფე-დედოფლის ფერხითი ყვავილებმა იწყო ცვენა – ცრუპენტელას დამლადასმულ მეფეს ხალხი გმირად აცილებდა.

დადუნ IX-ის პოლიტიკურმა შორსმჭვრეტელობამ, სახელმწიფოებრივმა სიბრძნემ და პირადი მაგალითის ძალამ დადებითი შედეგი გამოიღო და ამ ამბის შემდეგ საარჩევნო დაპირების შეუსრულებლობის გამო აღარავინ დასჯილა.

უნამუსო ჯაცის ამბავი

ერთ სამეფოში, ერთ მდიდარ ვაჭარს უნამუსოდ ცხოვრება მოებზრდა, რადგან ყველა უნამუსოს ეძახდა და გადაწყვიტა, ნამუსი ეყიდა, მაგრამ ვაჭრობაში განაფულმა სიფრთხილე გამოიჩინა: – მოდი, ჯერ ერთი თვით ვიქირავებ, იქნებ, არც ისეთი კარგია ნამუსიანად ცხოვრება, ალბათ, დიდი ფული ეღირება, სანანებლად არ მექცევსო? და ერთ ხანშიშესულ, ნამუსით განთქმულ კაცს მიადგა.

– შენი ნამუსი მომაქირავე. ერთხანს ასე ვიცხოვრებ და, თუ მომეწონა, კარგ ფასად ვიყიდი, ქირად კი ამ ბეჭედს მოგცემ, – უთხრა ვაჭარმა და სახელდახელოდ შედგენილი თამასუქის ერთი პირი და ოქროს ბეჭედი გაუწოდა.

ნამუსიანმა კაცმა ოქროს ბეჭედი და თამასუქი ღიმილით ჩამოართვა, სახლში შევიდა და თავდაცობილი ჭინჭილა გამოიტანა:

– აჰა, წაიღე! ჭინჭილაშია ჩემი ნამუსი. თვალისჩინივით გაუფრთხილდი, არ დაკარგო და სიბერე არ გამიმწარო – უნამუსოდ ცხოვრებას ვერ შევგეუბი.

ვაჭარმა ჭინჭილა ჩამოართვა, აქლემების ქარავანი ნაირ-ნაირი საქონლით დატვირთა და სავაჭროდ სამეფოს სამხრეთის პროვინციებისაკენ გაემგზავრა. მეორე დღეს ქარავანი პატარა ქალაქს მიადგა. იქაურ მჭედელს ავადმყოფი ცოლის სამკურნალოდ ერთი თვის წინ ვაჭარმა ფული

ასესხა, მაგრამ ქალს ვერაფერი ეშველა და გარდაიცვალა. ნათესავებმა, მეგობრებმა და მეზობლებმა მჭედელს ფული შეუგროვეს და მევახშეს გასესხებული თანხა უკან დაუბრუნეს.

– სარგებელი სადღაა, – იკითხა ვაჭარმა.

– სანამ დედაქალაქში დაბრუნდები, სარგებელსაც გადაგიხდი, – თხოვნით უთხრა მჭედელმა.

– ფული სარგებლის გამო გასესხე, – ვაჭარმა ხელში ფურცელი ააფრიალა. – ამ თამასუქში ჩვენი შეთანხმების ყველა პირობაა ჩამოთვლილი. გადამიხადე, თორემ სასამართლოში გირივლებ.

– რა უნამუსო ყოფილხარ! – აღშფოთება ვერ დამალა ხნიერმა კაცმა, – უარს ხომ არ გეუბნება, ცოლს დაკრძალავს და სარგებელსაც გაგისტუმრებს.

– რაო, უნამუსოო?! – შეცბა ვაჭარი და სასამართლოსკენ გაემართა.

ახლობლებმა მჭედელი განსაცდელში არ მიატოვეს, სარგებელის თანხა სასწრაფოდ შეუგროვეს და ვაჭარს სასამართლოს კიბეზე დაანიეს.

„ისევ უნამუსოს მეძახიან, ნამუსიანი კაცის ნამუსმაც ვერ გაჭრა. ჭინჭილას საცობს ავხდი და ნამუსს თვალეებში ჩავხედავ“, – გაიფიქრა ვაჭარმა და ხელი აქლემზე გადაკიდებულ ხურჯინში ჩაყო, მაგრამ ჭინჭილას ვერ მიაგნო. გულგახეთქილი ვაჭარი აქლემიდან ჩამოქვეითდა, ხურჯინი ჩამოხსნა და მიწაზე წამოაპირქვავა, მაგრამ ჭინჭილა სადღაც გამქრალიყო.

„ჭინჭილა რა სადარდებელია, ვინ იცის, დაკარგულ ნამუსს ნამუსიანი კაცი რა ფასს დაადებს“, – ვაჭარმა ქარავანი სასწრაფოდ დედაქალაქისაკენ დაძრა, ერთი დღის სავალი რამდენიმე საათში დაფარა, პირდაპირ ნამუსიანი კაცის სახლს მიადგა და სადარბაზოდან გამოსულს აღელვებით უთხრა:

– შენი ნამუსი დავკარგე, ჭინჭილაც... რამდენი გადაგიხადო?

– ნამუსს ვერც იყიდი და ვერც იქირავებ, ნამუსს არც ფერი აქვს და არც წონა, ვერც თვალთ დაინახავ და ვერც ხელით

შეიგრძნობ, ნამუსიანი კაცის სახელის მოსაპოვებლად პატიოსნად უნდა იცხოვრო, – უთხრა ნამუსიანმა კაცმა.

– თუ არც ჩანს და არც წონა არა აქვს, როგორ გავიგო ნამუსი მაქვს თუ არა?

– ნამუსი აუცილებლად შეგანუხებს და სულს აგიფორიაქებს, საშუალებას არ მოგცემს, მხოლოდ პირად კეთილდღეობაზე იფიქრო და ფულს საქვეყნო საქმეებში დაგახარჯინებს, გაჭირვებულისთვის უანგარო დახმარებას გაიძულებს. რა თქმა უნდა, ჭინჭილა ცარიელი იყო, ვერც ჭკუა ისწავლე.

– ნამუსი საჩემო საქმე არ ყოფილა, – გადაჭრით თქვა ვაჭარმა.

ნამუსიანმა კაცმა თამასუქი დახია, თითიდან ბეჭედი მოიხსნა და უნამუსო კაცს გაუწოდა.

ვაჭარმა ბეჭედი ხარბად ჩაბლუჯა: – ღმერთმა ამრავლოს ნამუსიანი კაცებიო, – გაიფიქრა, გახარებული აქლემზე შეჯდა და იქაურობას სასწრაფოდ გაეცალა. აქლემების ქარავანი სამეფოს ჩრდილოეთ პროვინციებისკენ მიმავალ შარაგზას დაადგა. ვაჭარმა ოქროს ბეჭედი საჩვენებელ თითზე წამოიკვია, მზის სხივებზე აბრწყვილებულ ბრილიანტს ალტაცებით გახედა და ჰორიზონტზე გამქრალი ქარავანივით სამუდამოდ დაივიწყა ნამუსიან ცხოვრებაზე ფიქრი.

საშობაო ამბავი

ზამთრის უღონო მზე ჩავიდა და ყინვამ კიდევ უფრო მოუჭირა. პატარა ქალაქის დათოვლილ ქუჩაზე ძველ, გაქუცულ ქურთუკში გახვეული კაცი მიაბიჯებდა და ფანტელები გახურებულ სახეზე ადნებოდა. ქრისტეშობის ღამე იდგა. სანთლის დასანთებად კაცი დანგრეულ ეკლესიისკენ ამაველ აღმართს აუყვა. ქალაქის ცენტრში ხალხი ახალაშენებულ ტაძარში იკრიბებოდა, მაგრამ კაცს გულმა ძველი, მიტოვებული ეკლესიისკენ გაუნია. უცებ თოვა შეწყდა, ღრუბლები გადაიყარა და მთვარის შუქზე ბორცვზე წამომართული ტაძარი

გამოჩნდა. კაცმა ნახევრად დანგრეული გუმბათის გარშემო მანათობელი სფეროები შენიშნა. მერე ქურთუკის ჯიბიდან სანთელი ამოიღო, ასანთის ღერი გაჰკრა, სანთელს მოუკიდა, ეკლესიის კედელზე მიამაგრა, პირჯვარი გადაინერა და კვლავ მანათობელ სფეროებს ახედა. სფეროები ძირს დაეშვნენ და კაცის წინ სამ ფრთიან არსებად გარდაიხსნენ.

– ვინ ხართ! – გოცდა კაცი.

– ღვთის ანგელოზები, – უპასუხა ულამაზესმა მწვანეთვალუბა ანგელოზმა, – ჩვენ ქრისტეშობის ღამეს დედამინაზე ჩამოვდივართ. გადავწყვიტეთ, ვინც დანგრეულ, მიტოვებულ ეკლესიასთან სანთელს დაანთებდა, ნებისმიერი ერთი სურვილი აგვესრულებინა.

– ნებისმიერ სურვილს ამისრულებთ? – დაეჭვებით იკითხა კაცმა.

– ნებისმიერს, – ღიმილით დაეთანხმა ქერათმიანი ანგელოზი, რომელსაც მთვარის შუქზე მბზინვარე გრძელი კულულები მხრებზე შემოდგომის შეყვითლებული ფოთლებივით ეყარა.

კაცს სიხარულისგან სახე გაუნათდა და დაუფიქრებლად წამოიძახა:

– გარდაცვლილი დედა დამიბრუნეთ!

– დედას ვერ დაგიბრუნებთ, ეგ ღვთის საქმეა, – იუარა ოქროსფერფრთიანმა ანგელოზმა, – შეგვიძლია ახალი სახლი დაგიდგათ, ზარდახმა ძვირფასეულობით ავივსოთ...

– ცოტა ხნით მაინც შემახვედრეთ დედას!

– ადრე თუ გვიან იმ ქვეყნად ყველანი წახვალთ და დედას მაშინ შეხვდები. ისეთი რამ ინატრე, შენს გაჭირვებულ ოჯახს შვებას რომ მოუტანს, – დაარიგა მწვანეთვალუბა ანგელოზმა.

– დედას შემახვედრეთ, თუნდ ერთი წუთით, პატიება უნდა ვთხოვო!

– პატიება?! – შესძახა ოქროსფერფრთიანმა ანგელოზმა.

– დედას, რომელიც საკუთარ სიცოცხლეს ჩემთვის უყოყმანოდ გაიღებდა, სიყვარული და სიბოლო დავაკელი, მის გადასარჩინად თავი

არ გაგწირე. პატიება თუ არ ვთხოვე, მთელი ცხოვრება დავიტანჯები.

– ნება შენია! – ერთხმად თქვეს ღვთის ანგელოზებმა.

ირგვლივ ყველაფერი სქელმა ნისლმა შთანთქა, მერე კი ნელ-ნელა იწყო გაფანტვა. კაცმა აჩქარებით მომავალ დედას მოჰპირა თვალი, მისკენ სირობილით გაექანა და გადაეხვია.

– დედა, ძალიან მომენატრე, – კაცს აღელვებისგან გული გამალებით უცემდა.

– ვიცი, რისთვისაც მოხვედი, – ქალმა შვილს თვალეში ალერსით ჩახედა.

– მაპატიე! – კაცმა დედას აკანკალებული ხელი ჭაღარა თმაზე გადაუსვა. – მაპატიე, გთხოვ.

– ცხოვრებაში არაფერი გინყენინებია. ახლაც სიმიდდრეს ჩემთან შეხვედრა ამჯობინე, შენით ყველანი ვამაყობთ, – ქალმა მარცხნივ გაიხედა. ნისლში ახალგაზრდულ ასაკში გარდაცვლილი მამა და უახლოესი ადამიანები ილანდებოდნენ. კაცმა მათკენ ნასვლა სცადა, მაგრამ დედამ ხელით შეაჩერა. – სულ რამდენიმე წამილა დაგვრჩა!

– დედა, ყველა ტკივილი დამიამდა, შენთან დავრჩები, – კაცმა თავი დედის მკერდში ჩარგო.

– ჩვენზე ნუ იდარდებ, აქ ძალიან კარგად ვართ. შინ დაბრუნდი, ცოლ-შვილს მოუარე! როდესაც ღმერთი ინებებს, სამუდამოდ ჩვენთან დარჩები.

დედის მსურველ ცრემლები კაცს ყელში სასიამოვნოდ ეღვრებოდა. იგრძნო, დედა სწრაფად ილეოდა, სუსტ მხრებზე ხელები მთელი ძალით შემოაჭდო და როდესაც აცახცახებული თითებით საკუთარ ქურთუკს ჩაებლაუჭა, მიხვდა, დედა გამქრალიყო.

ნისლი გაიფანტა და კვლავ ეკლესია და ნახევრად დანგრეული გუმბათი გამოჩნდა. კაცმა ანგელოზები ველარსად დაინახა და შინისკენ გაემართა. სახლში კი ცოლი და ოთხი შვილი ელოდა. ძნელია შობის ღამეს ოჯახში ხელცარიელი შესვლა და ერთი წამით, მხოლოდ ერთი წამით გაიფიქრა: „იქნებ, ჯობდა ანგელოზებისთვის დამეჯერებინა და

ოქროს მონეტებით სავსე ქისა მენატრა“. კაცმა ძველი ქურთუკი გაიხადა თუ არა, ტანზე რალაცამ ცივად დასუსხა, თითქოს მაისურში მინის წვრილი ნამსხვრევები ჩაუყარესო. შეწუხებული საწოლ ოთახში გავიდა და მაისურის გახდისთანავე სხვადასხვა ზომისა და ფერის ბრილიანტები იატაკზე მიმოიფანტა.

– დედის ცრემლები! – შეჰყვირა გაოგნებულმა კაცმა და სარკმელს გახედა, საიდანაც მწვანეთვალე ღვთის ანგელოზი ღიმილით იმზირებოდა. კაცი სარკმლისკენ წავიდა, მაგრამ ანგელოზი ადგილს მოსწყდა და უსასრულობაში ვარსკვლავად აიჭრა. ცა კვლავ ღრუბლებმა დაფარა, ქარმაც წამოუბერა და ირგვლივ მსხვილი ფანტელები აფარფატდნენ.

კაცს ალილოს გალობა შემოესმა და მისი სახლისკენ მოძრავი ხუთი ჩირაღდანი დაინახა. მერე იატაკზე დაიხარა, ხუთი ყველაზე მსხვილი ბრილიანტი ამოარჩია და მგალობელი ბავშვების შესაგებებლად ცოლ-შვილთან ერთად აივანზე გავიდა. გალობა სულ უფრო და ურო ძლიერდებოდა და ზამთრის სუსხსა და მოწყენილობას ფანტავდა.

ქრისტეშობის ღამე თენდებოდა.

ცოდვილი უცის ამბავი

საოპერაციო ოთახში ჭერთან მოლივლივ ცოდვილი კაცი საკუთარ თავს მშვიდად დასცქეროდა, აწრიალებული ექიმები კი მის გადარჩენას ცდილობდნენ. მერე ბეტონის ჭერში კაცი უმტკივნეულოდ განქარდა და უსასრულობისკენ მსუბუქად აცურდა. ენით აუნერეღმა სილამაზემ ცოდვილს სივრცის შეგრძნება დაუკარგა და გონს უჩვეულო ადგილას მოეგო: ირგვლივ ყველაფერი თითქოს შუშისა იყო – კედლებიც, იატაკიც და ჭერიც. შუშა კი სქელი, თეთრი ქაფით დაეფარათ. უცებ მხარზე ხელის შეხება იგრძნო და შეტრიალდა. თეთრი ტილოსგან შეკერილ სადა, გრძელსახელოებიან სამოსში გამოწყობილი მამაკაცი სანდომიანი სახით შეჰყურებდა.

– სად ვარ? – შიშით იკითხა ცოდვილმა.
 – ალბათ, ხვდები, ცოცხალი აღარ ხარ.
 – ვითომ? შენც გხედავ. შუშის კედლებსაც ვხედავ.

– სული უკვდავია.

– სული? ახლა მხოლოდ სული ვარ?

– ეს ადგილი გამყოფია სამოთხესა და ჯოჯოხეთს შორის. მე ცოდვა-მადლის ამონონავი ვარ.

– ცოდვების ამონონავი?

– კი, ცოდვებს ვწონი. – ტილოს სამოსიანი მოპირდაპირე მხარეს გაემართა.

ცოდვილმა ნაბიჯი გაუბედავად გადადგა. შუშის იატაკი მყარი გამოდგა. ამნონი მონყობილობიდან ამოშვერილ დრეკად ნახევარკალზე სკამი ეკიდა.

– სკამში ჩაჯექი და შენი მომავალიც გაირკვევა, – თქვა ცოდვების ამონონავმა.

– ან სამოთხე, ან ჯოჯოხეთი?.. – ძლივს ამოღერღა ცოდვილმა.

– თითოეული ადამიანი კეთილი თუ ბოროტი საქმეებით განისჯება. ყოველ ჩადენილ ცოდვას შესაბამისი წონა აქვს. წესი ყველასთვის ერთია: ას გრამამდე ცოდვა გეპატიება და სკამით სამოთხეში ახვალ, ხოლო თუკი წონა ას გრამზე მეტია ჯოჯოხეთში ჩაეშვები. – ამონონავმა მზერა კუთხისკენ გააპარა.

ცოდვილმა მზერას თვალი გააყოლა და ნანახმა შეზარა. რქიან არსებებს ქაფიანი მინიდან თავები ამოეყოთ და ხარბად შეჰყურებდნენ. კაცი სასწორისკენ ნირნამხდარი წალასლასდა, სკამში ჩაეშვა და ცხოვრებაში ჩადენილმა უამრავმა ცოდვამ კინოკადრებივით ჩაუქროლა.

– კილო და სამასი გრამი. დედამინაზე ბოროტების მეტი არაფერი გიკეთებია?! – ამონონავის კითხვამ ცოდვილი შეაკრთო.

– ახლა სულიერადაც მოკვდი, არა?! – ცოდვილმა რქიან არსებებს ზიზლით გახედა.

– მფარველ ანგელოზს დაელოდე.

ცოდვილი სკამიდან წამოდგა. მალე მფარველი ანგელოზიც მოფრინდა.

– ცოდვებისგან რატომ არ მიხსენი? – უსაყვედურა კაცმა.

– როდესაც სული ეშმაკს მიჰყიდე და ღმერთს ზურგი აქციე, შენს გადარჩენას ვცდილობდი, მაგრამ ჩემს მინიშნებებს ყურადღებას არ აქცევდი, თუმცა ღმერთი სულგრძელია და ცოდვილთ სამოთხეში მოხვედრის შესაძლებლობას მუდამ უტოვებს.

– რა შესაძლებლობას? – შეჰყვირა კაცმა.

– კვლავ სკამში ჩაჯექი და შენ მიერ გაკეთებული სიკეთეები გაიხსენე. თითოეულ კეთილ საქმეზე ცოდვების წონა მოიკლებს და იქნებ, როგორმე ას გრამამდე ჩამოხვიდე, – ცოდვილს მოეჩვენა, რომ ამ სიტყვების წარმოთქმისას მფარველ ანგელოზს დამცინავად ჩაეღიმა. – გახსოვდეს, უმნიშვნელო სიკეთეც კი ჩაგეთვლება.

ცოდვილი სკამში გუნებანამხდარი ჩაჯდა. უფრო სიჭაბუკის წლებს უკირკიტა და ერთი-ორი სიკეთისმაგვარი რალაც გაიხსენა, მერე შიშით სასწორისკენ გააპარა მზერა. სასწორი კილო-ორას ოთხმოცდაათ გრამს აჩვენებდა.

რატომღაც დიდი ხნის წინანდელი ამბავი გაახსენდა. ათი წლისა იყო, როდესაც თავისზე სამი წლით პატარა ბიჭს თვალში მუშტი ჩაარტყა და სათამაშო მანქანა წაართვა. ტირილზე თავს უფროსები წამოადგნენ. მიხვდა, მანქანას პატარა ბიჭს დაუბრუნებდნენ და სათამაშოს ფეხები გამეტებით დაუშინა, ნამსხვრევებად აქცია. დედამ ყველაფერი შეიტყო და უსაყვედურა:

– ბიჭისთვის გული არ უნდა გეტკინა!

– ნატკენი თვალი მალე მოურჩება, – უკმეხად მიუგო დედას.

– თვალზე კი არა, ნატკენ გულზე გეუბნები.

ცოდვილს დედის ნათქვამი არასოდეს გახსენებია. ადამიანების გულის ტკენას არაფრად აგდებდა – უამრავ ადამიანს დაუნგრია ცხოვრება, უამრავს სატანჯველად უქცია. პატარა ბიჭის გულისტკივილი ათასობით გაუბედურებული ადამიანის გულისცემას უერთდებოდა და უეცრად ცოდვილს ცრემლი წასკდა, ნატკენი გულების ბაგაბუგი კი სულ უფრო და უფრო ძლიერ-

დებოდა და შუბლში უროსავით ურტყამდა.

– უფალო, შემინყალე! – იღრიალა კაცმა და ხელისგულები საფეთქლებზე იტაცა.

უცებ სკამი მაღლა აქანდა. გაოგნებულმა ცოდვილმა მფარველ ანგელოზს გახედა.

– ღმერთმა შენი გულწრფელი სინანული დაინახა და ცოდვები მოგიტევა! – უთხრა ანგელოზმა და ფრთები მძლავრად დაიქნია.

ცოდვებშენდობილმა კაცმა მფარველ ანგელოზს მზერა ააყოლა და სამოთხის კარიბჭეს მოჰკრა თვალი, საიდანაც ღვთიური სხივი თვალისმომჩრელად იღვრებოდა.

ასო-ბგერათა აყალმაყალის ამბავი

ერთხელ ანბანეთს უხილავმა და ვერაგმა მტერმა – ამპარტავნობამ შემოუტია და პირველობის მოსურნე ასოები ერთმანეთს დაერივნენ. აყალმაყალი კი „მ“-მ ატეხა:

– აბა, ჩამოქვეითდი, ადგილი დამითმე! – ქედმაღლურად უთხრა „მ“-მ. „ა“-ს.

– მე მეუბნები? ნახე, რა ძვირფასი სიტყვები იწყება „ა“-თი: ანგელოზი, ანბანთქება, ალმასი, არწივი, აბრეშუმი, ასფურცელა, ათინათი... – საკუთარი პირველობის დამტკიცებას შეეცადა „ა“.

– ხმა ჩაიწყვიტე! – დაჰყვირა „მ“-მ. – უამრავი ქართული სიტყვაა, „მ“-თი რომ იწყება. თანაც, რა სიტყვები: მზე, მამული, მშობელი, მეფე, მამალი, მუხა, მანდილი, მოძღვარი, მონასტერი, მარანი... ასე რომ, აქედან დაიკარგე! – „მ“-მ „ა“-ს ხელი უბიძგა.

– ერთი აქეთ მოიხედეთ! თვალში ხომ არ გეპატარავებით?! – ანბანის ბოლოდან გამოსტა „ხ“. – აი, რა სიტყვები იწყება ჩემით: ხატი, ხალიჩა, ხე, ხეხილი, ხარი, ხავერდი, ხალასი, ხაჭაპური...

– ხინკალი?! – შეჰყვირა „ფ“-მ და ხინკლის ხსენებაზე სულ იფ-იფ-იფ! იძახა.

„ქ“-მ ორი ნაბიჯი წინ წადგა:

– განა არსებობს სხვა ამგვარი სიტყვები: ქართველი, ქვეყანა, ქვევრი, ქორწილი, ქოლგა, ქარავანი, ქონგური, ქრისტიანობა...

– ქრისტე?! – კვლავ „ფ“-მ გამოიძლო თავი და პირჯვარი გამოისახა.

ქრისტეს ხსენებაზე ასოები ერთხანს დადუმდნენ. მერე კი „ლ“ მეზობლად მდგარ „ფ“-ს თავზე გადაეწო, „ქ“-ს წინ დაუსკუბდა და სიტყვები ლილინ-ლილინით წარმოთქვა:

– ღმერთი, ღვთისმშობელი, ღვინო, ღილილო, ღრუბელი, ღანვი, ღაბუა, ღირსება...

უცებ ანბანის შუაგულიდან „ს“-მ წამოყო თავი:

– სამშობლო, სალოცავი, სანთელი, სამება, სხივი, სამაია, სიმღერა, სინდისი, სიმართლე, სამოსელი...

ასოები საკუთარი უპირატესობის დამტკიცებას ცდილობდნენ.

– ჭირხლი, ჭალი, ჭადარი, ჭიაკოკონა, ჭიამაია, ჭანჭური, ჭიკჭიკი... – აჭირჭინდა „ჭ“.

– ძახველი, ძონეული, ძმადნაფიცი, ძუა, ძილისპირული, ძროხა, ძენნა... – „ძ“-მ „ჭ“-ს ძიძგილაობა დაუნყო.

– ყოლო, ყირაფი, ყინჟულა, ყურნალი, – აჟიჟიჟდა „ყ“.

– ოჯახი, ორბი, ოქრო, ოკეანე, ოაზისი, ოფოფი, ორნამენტი... – მღელვარებისგან „ო“-ს ცივმა ოფლმა დაასხა.

– გმირი, გვრიტი, გოგრა, გემი, გულაბი, გედი, გოზინაყი, გლობუსი, გუშაგი..... – გაგულისდა „გ“.

– „დ“-თი ისეთი სიტყვები იწყება, პირველობას ვერავინ შემეცილებს: დედა, დედამინა, დედასამშობლო, დაბადება, დედამამიშვილობა, დაფნა, დღესასწაული, დიდგორი, დოლი... – „დ“-მ დავლური დაუარა.

– ვაზი, ვენახი, ვაჟკაცი, ვარდი, ვარსკვლავი... – „დ“-ს ცეკვით გახალისებულმა „ვ“-მ ვარლალალი-ვარლალო შემოსძახა.

– შვილი, შარავანდი, შველი, შინდი, შურდული, შაშვი, შარაგზა, შროშანი, შანდალი, შუქურა... – აშიშინდა „შ“.

– ეეეეე! – „შ“-ს შეუტია „ე“-მ, – ახლა ჩემი ჯერია: ეკლესია, ერისკაცი, ენძელა, ეჟვანი...

– ჯვარი, ჯაფარა, ჯანლი, ჯეირანი, ჯე-

ჯილი... – სიბრაზისგან „ჯ“-ს სახე დაეფლანა.

– თაფლი, თიბათვე, თელა, თავანკარა, თავთავი, თივა, თოვლი... – თრთოლვით თქვა „თ“-მ.

უცებ მდუმარედ მჯდარი, რალაცაზე მწარედ ჩაფიქრებული „პ“ ნელ-ნელა ფეხზე წამოიმართა, მხრები შეარხია და ჩაახველა.

– ანბანის მაჩანჩალას მოვუსმინოთ! – ირონიულად ჩაიქირქილა „ჩ“-მ.

– დიახ, ჩემი ადგილი ანბანის ბოლოშია, მაგრამ განა ეს დასაცინია? – ბოხი, თბილი ხმით დაიწყო „პ“-მ. – „პ“-ს გარეშე სიტყვები გაუგებარი გახდება: ჰაერი – აერად გადაკეთდება, ჰამაკი – ამაკად, ჰანგი – ანგად, ჰომნი – იმნად... ასეთივე საჭირო, შეუცვლელი და განუმეორებელია ყოველი ასო. მართალია „ა“ ანბანის პირველი ასოა, მაგრამ მხოლოდ „ა“-თი სიტყვებს ვერ გამოთქვამთ და ვერც დანერთ. უჩვენოდ „ა“ არაფერს წარმოადგენს.

– სწორია, – დაეთანხმა „ფ“ და ის იყო, ჩამოთვლა ფრესკით უნდა დაეწყო და ფიანდაზით დაესრულებინა, რომ შორიახლოს მდგარმა „ც“-მ შეუბღვირა.

– ერთმანეთის მხარში დგომის გარეშე, როგორც იტყვიან, კაპიკია თითოეული ჩვენგანის ფასი. ქართული ანბანი ჩამოქნილი და სრულყოფილია, თქვენ კი ამპარტავნობამ გძლიათ და კინალამ ეს ღვთიური ჰარმონია დაარღვიეთ.

ასოებმა ერთმანეთს დარცხვენით გადახედეს...

მას შემდეგ არც ერთ ასო-ბგერას აზრად აღარ მოსვლია საკუთარი უპირატესობის დამტკიცება და ამიტომაც არის, ქართული ანბანი სილამაზით, სისადავითა და კეთილხმოვანებით ახლაც რომ გვატკბობს.

ნატვრა

გამომძიებელი თანაგრძნობით შესცქეროდა თავზარდაცემულ ქალს, რომლის მეუღლეც მესამე დღეა უგზო-უკვლოდ გამქრალიყო.

კაცი პურის საცხობში გვიან ღამემდე ცომს ზელდა და რკინის ფირფიტებზე ალაგებდა. შინ დაბრუნებული სწრაფად ივახშმებდა, ქალ-ვაჟს მიუაღერებდა და დაღლილ-დაქანცული მაშინვე დასაძინებლად მიდიოდა. ღრმად ეძინა და დილაბინდზე წამომდგარს უკვირდა, რა მალე გაიღია ღამეო. არადა, ბუნებით რომანტიკოსს ტყეში სიარული და პოეზია უყვარდა. წლობით ნაგროვები წიგნები მეუღლემ ნელ-ნელა გასაყიდად გაზიდა. გულს უკლავდა წიგნების კარადის ყურება, სადაც ახლა გამოუსადეგარი ნივთები ელაგა.

გახურებულ ღუმელთან მდგარი, ოფლში გახვითქული კაცი საცხობის რკინის გისოსებიანი ფანჯრიდან მთას გაჰყურებდა და იქიდან გაფრენას ნატრობდა.

– ფრთები, ფრთები შეიბი და გაფრინდები, – ეხუმრებოდა ცოლი.

– გაფრინდები! – დარწმუნებით პასუხობდა კაცი.

ქალი დროდადრო ქმრის უჩვეულო განზრახვაზე შიშით ფიქრობდა, მაგრამ კაცს სიგიჟისა არაფერი ეტყობოდა.

„გაფრენით, აბა, როგორ გაფრინდება? რომც შეძლოს, ამ გაჭირვებაში არ მიგვატოვებს“, თავს ინუგემებდა ქალი და დამთრგუნველი ეჭვის გასაფანტავად სანყლად ილიმებოდა.

საცხობიდან გასული კაცი ბოლოს დამლაგებელმა დაინახა:

„ერთხანს ბოლთას სცემდა. მერე კარი გაიხურა, თუმცა უცებ ამოვარდნილმა ძლიერმა ქარმა კარი ხმაურით შემოგლიჯა. თვალი მოვკარი – მთაზე ადიოდა. გამიკვირდა, რადგან გზას მუდამ თავდაღმა, შინისკენ მიუყვებოდა ხოლმე. მერე კართან მივედი, მინდოდა ჩამერაზა. მთისკენ ამავალ აღმართზე აღარავინ ჩანდა. მოზრდილი გუბიდან გაყვითლებული მთვარე წამით გაქრა და ზევიდან რალაც მხუილი მომესმა“.

ორი წლის შემდეგ კაცი უგზო-უკვლოდ დაკარგულად გამოცხადდა.

გამომძიებელს კი მოსვენებას არ აძლევდა საცხობის სიახლოვეს მცხოვრები

ქალის მონათხრობი:

„ეზოდან გასაშრობად გაფენილი თეთრეულის ტყლაშუნი შემომესმა. გარეთ გასულს არავინ დამინახავს. ქარმა წვალეებით ჩამოსხნილი ზენარი ხელიდან გამტაცა. მინდოდა, დამენახა სად დაეცემოდა, მაგრამ თოკზე აფრიალებული ხალათი სახეზე ამეფარა. მერე ცაში ატაცებული ზენარი დიდ, საესე მთვარეს გადაეფარა. სისულელეა, მაგრამ მომეჩვენა, თითქოს ზენარში ადამიანი მიმალულიყო და ხელები ფრთებით გაეშალა“.

უკანასკნელი წინადადება, უაზრო შინაარსის გამო, გამომძიებელს დაკითხვის ოქმში არ შეუტანია.

წლების შემდეგ მონადირეები ხეობაში ადამიანის ძვლებს წააწყდნენ. სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით, ძვლები უგზო-უკვლოდ დაკარგული მეპურის სხეულის ნაწილებად მიიჩნიეს, გამომძიებელმა კი ცხედრის ნაშთი მაშინვე ამოიციო, რადგანაც ხეობის თავზე წამომართულ ხის კენწეროზე დაფლეთილი ზენარი ფრიალებდა.

ფრთამოტეხილი ანგელოზი

ღვთისმშობლის წილხვდომილ ქვეყანაში, ქრისტეშობის წინა ღამეს, ქრისტეს სადიდებლად, ალილოს აღარ მღეროდნენ, ეკლესია-მონასტრებშიც დუმილი და სიცარიელე გამეფებულიყო. ადამიანებს ღმერთისთვის ზურგი ექციათ და სული ეშმაკისთვის მიეყიდათ.

ნიკოს ღამფა აენთო და ხატავდა.

სოფლის გორაკზე მდგარ ტაძარს მთვარე მკრთალად ანათებდა. უცებ ციდან მოციმციმე, ფრთიანი არსებები დაეშენენ და გუმბათს შემოერტყნენ. მერე სხვადასხვა მხარეს გაფრინდნენ. ერთმა ანგელოზმა თეთრი ფრთები ნიკოს სახლის სარკმელთან დაუშვა და ოთახში შეიხედა. მხატვარი ზურგით იდგა.

ნიკოს სახლს რამდენიმე კაცი ქურდულად უახლოვდებოდა. მათ ხელში ქვები ეჭირათ

და შობის ღამეს ღვთის ანგელოზებზე ნადირობდნენ. სარკმელთან მდგარ ანგელოზს ოქროსფერკულულებიანი თმა მხრებზე ჩამოშლოდა. წამით ნიკო პალიტრისკენ დაიხარა, სარკმელთან მდგარმა ანგელოზმა მუშამბაზე გამოსახული ანგელოზი დაინახა და გაელიმა. მერე კვნესა აღმოხდა, თვალები მილულა და გონწასული მინაზე მიესვენა. სხვა ქვამ სარკმლის მინა ჩაამსხვრია... ნიკომ ფუნჯი პალიტრაზე დააგდო, სარკმელთან შედგა და მინაზე გაშლილ ოქროსფერ კულულებსა და ქათქათა ფრთას ჰკიდა თვალი. ანგელოზებზე მონადირენი მიიმალნენ. ნიკო ეზოში გავიდა და გულწასულთან ჩაიმუხლა. ანგელოზი მთლად ბავშვი იყო და სახეზე ვარდისფერი გადაჰკრავდა. მხატვარმა ცალი ხელი ფრთებქვეშ ფრთხილად შეუცურა, მეორე ხელი მუხლებთან ამოსდო, წელში გაიმართა, სახლში შევიდა და ანგელოზი ტახტზე დაანვინა. მხარში მოხვედრილ ქვას ფრთა მოეტეხა. ნიკომ ტილოს თეთრი პირსახოცი წვრილად დახია, ფრთა გადანატეხ ადგილას გაუსწორა და მაგრად შეუკრა. ანგელოზმა დაიკვნესა, თვალი გაახილა. მხატვარმა ცისფერ ტბებში ჩაიხედა და მშვიდად უთხრა:

– ნუ გეშინია!

ანგელოზმა მუშამბას შეხედა და დამშვიდდა. კამოდზე მაცხოვრისა და ღვთისმშობლის ხატები ესვენა. მუშამბაზე გამოსახულ ანგელოზსაც ოქროსფერი კულულები და დიდი, ცისფერი თვალები ჰქონდა.

– ფრთა შეგიხვიე.

– ველარ გავფრინდები, – სასონარკვეთით თქვა ანგელოზმა. – მომკლავენ...

– არ მიგატოვებ!

ნიკომ ალილო წამოიწყო, ანგელოზიც აჰყვა. მხატვარმა ჭიქაში წითელი ღვინო ჩამოასხა, უფლის სადიდებელი თქვა და ჭიქა ანგელოზს გაუწოდა. ანგელოზმა ერთი ყლუპი მოსვა და უმალ ჩაეძინა.

ინათა. გორაკზე ტაძარი გამოიკვეთა. ნიკოს სახლს ორი კაცი მიადგა.

– გამოდი, საქმე გვაქვს! – გაისმა ღობის გადაღმიდან.

ნიკომ ანგელოზს შემკრთალ, ცისფერ თვალებში ჩახედა, ოქროსფერ კულულებ-

ზე მიეფერა, კედლიდან თოფი ჩამოხსნა და ეზოში გავიდა.

- რა გინდათ?!
- კარგად იცი, რაც გვინდა!
- ნადით!
- ანგელოზი მოგვეცი!
- არა!
- სოფელს ნუ დაუპირისპირდები!

- სოფელი შეიშალა! ღმერთი აღარა გნამთ! ნადით! - მხატვარმა თოფი გადატენა.

- კარგად დაფიქრდი, მალე დავბრუნდებით! - კაცები ღობეს გასცილდნენ.

ნიკო სახლში შებრუნდა, თოფი კართან მიაყუდა, ანგელოზს მიეახლა და ცრემლჩამდგარ თვალებში ჩახედა.

- ჩვენი გამოჩენით ადამიანებს ღმერთის რწმენა გვინდა დავუბრუნოთ, - თქვა ანგელოზმა.

- მჯერა, ნახატს გავაცოცხლებ, - ნიკო პალიტრას დასწვდა, ფუნჯი მოიმარჯვა და ხატვას შეუდგა,

მოსალამოვდა. ის იყო ნიკომ ნახატი დაასრულა, რომ ჩოჩქოლი და შეძახილები გაისმა. მხატვარმა ცალი ხელით ანგელოზი გულზე მიიხუტა, მეორე ხელით თოფი ჩაბლუჯა და გარეთ გავიდა. აღელვებულმა ბრბომ კარი შემოანგრია და ეზოში შემოვარდა. თითქმის მთელი სოფელი შეკრებილიყო, ქვები და ჯოხები ეჭირათ. ახალგაზრდამ, ბრბოს რომ მოთავეობდა, მბრძანებლურად თქვა:

- ანგელოზი მოგვეცი!

ნიკოს მკერდზე მიხუტებულ ანგელოზს მხატვრისთვის კისერზე ხელები შემოეჭდო.

- ანგელოზებს უბედურება მოაქვთ! მოგვეცი, თორემ შენც ჩაგქოლავთ!

- ბინდმა კიდევე უფრო იძალა.

- უფლებას არ მოგცემთ ანგელოზს უნმინდური ხელებით შეეხოთ! - ნიკომ თოფი შემართა.

- ანგელოზი მოგვეცი! ანგელოზი მოგ-

ვეცი! - იღრიალა ბრბომ და ქვებმომარჯვებულები მხატვრისკენ დაიძრნენ.

ნიკო შეშინებული ანგელოზის თრთოლას მთელი სხეულით გრძნობდა. მხატვარმა თოფი ჰაერში ისროლა. ცოდვილნი წამით შედგნენ. ნიკო შეტრიალდა და გორაკზე წამომართული ტაძრისკენ გაიქცა. ბრბო ღრიალით დაედევნა. ნიკოს ფერდობზე არბენა გაუჭირდა. უცებ ქვა ზურგში მოხვდა, მერე კიდევე. ქვებს წვიმასავით უშენდნენ... ტაძარი სულ ახლოს იყო. ნიკომ ანგელოზს ოქროსფერკუთლებიან თავზე ლოყა დაადო, უკანასკნელი ძალა მოიკრიბა და ნაბიჯს აუჩქარა. რამდენიმე ქვა ფეხებსა და ბეჭებში მოხვდა, მაგრამ ამას ყურადღებას არ აქცევდა. მთავარია, ბრბოსთვის ტაძარში შეესწრო, - დარწმუნებული იყო, შესვლას ვერ გაბედავდნენ. მთლად ჩამოლამდა. ნიკო ტაძარში შევიდა და ძალაგამოცლილი კედელს მიეყრდნო. სიბნელეს ანგელოზის ოქროსფერკუთლებიანი თმა ოდნავ ფანტავდა. ბრბო ტაძარში შესვლას უფრთხოდა.

- კარი ამოვქოლოთ! - თქვა ვილაცამ.

ცოდვილნი ნელ-ნელა ტაძრისკენ დაიძრნენ. უცებ გუმბათის სარკმლებიდან თბილ სხივებად გადმოიღვარა მძლავრი ნათება. ბრბო შედგა. ციდან ანგელოზები დაეშენენ და გუმბათს შემოერტყნენ. მერე ვარსკვლავები ამოძრავდნენ და ცაზე მაცხოვარი, იესო ქრისტე, ძე უფლისა გამოიხსა. იესომ ქვეყნიერებას პირჯვარი გადასახა. ეკლის გვირგვინიდან სისხლის წვეთებმა იწყინა, მიწაზე შეხებისას ხან ანთებულ სანთლად რომ იქცეოდა, ხანაც - ბატკნად თუ მტრედად. ტაძრის კარში მკერდზე ანგელოზმიხუტებული მხატვარი გამოჩნდა. ვილაცამ ქრისტეს სადიდებლად ალილო წამოიწყა. ანგელოზმა ნელა გაშალა ფრთები და ანგელოზთა დასთან ერთად მაცხოვრისაკენ აცურდა.

ილია ჭანტურია

„აი, რა მზის სიზმარია“

*ედვინებათ მტრედებს, რომლებსაც
ჩემი ქალაქის ბულვარში საჭმლის
ნამცეცებს ვუყვრიდი ხოლმე*

ნიკოს სიცხე აქვს. ხელით ვუსინჯავ, შუბლი სულ გახურებული აქვს. სანოლში წევს სამ ადიალაში ერთად გახვეული და შეშინებული თვალებით მიყურებს.

– მცივა, – მეუბნება და მისი კბილების წაკნაკის ხმა მესმის. აკანკალებს.

– მცივა, ძაან, ძაან მცივა... – მიმეორებს.

მე ვეუბნები, რომ წამალს მოვუტან აფთიაქიდან და მალე დავბრუნდები.

– დედას დაურეკე, რა, მოვიდეს, – მერე შემომხედავს და ამატებს: – მეშინია!

მისი ილლიიდან გრადუსი გამომაქვს – 38 და 8 ხაზი. არ მინდა, რომ მაიკოს დავურეკო. რომ გაიგებს, სიცხემ

აუნია, ისევ მე დამიწყებს ლანძღვას – რამდენიმე დღით გყავდა ბავშვი და როგორ ვერ მოუარეო. მერე მეც ცუდად ვუპასუხებ და ამ ყველაფრის თავი ნამდვილად არ მაქვს.

– დედას ახლა არ ეცლება, გადავალ აგერ გვერდითა აფთიაქში და წამალს მოგიტან, ხუთი წუთიც არ მინდა.

– მარტო არ მინდა, მეშინია. დედას დაურეკე!

– მისმინე, დედას ახლა რო დავურეკოთ, ძალიან გაბრაზდება, ისე ძალიან, რომ სულ აფეთქდება, თან ძალიან დიდი ხმაურით აფეთქდება.

– დედა ბომბი არაა!

– თუ დავურეკავთ, ბომბი გახდება.

– მარტო არაააა!

– მარტო არც იქნები. აი, გოგლიკოს აქ გიტოვებ. მოიცა, მოვიყვანო!

მეორე ოთახში გავდივარ და პატარა ლეკვი შემომყავს – გოგლიკო, ნიკოს რომ ვაჩუქე მეხუთე დაბადების დღეზე – შარშან. ძალი საწოლზე ძვრება და ნიკოს გვერდით უწვება. საწოლზე ასვლას არასდროს ვანებებ, მაგრამ ახლა შეუძლია, ნიკოს სიცხე აქვს და გოგლიკოს მის გასართობად ახლა ყველაფრის ნება აქვს, ოღონდ ზედ არ მოისაქმოს.

– ღამით გოგლიკოსაც ეშინია, წკმუტუნებს.

– შენ არ იცი, გოგლიკო როგორი უშიშარია. არაფრისაც არ ეშინია. აქ იყავი და ხუთ წუთში აქ ვიქნები.

– ეგ რამდენია?

– სამოცამდე დაითვალე ხუთჯერ და აქ გავჩნდები.

– ამდენი თვლა არ ვიცი.

მაგიდიდან საათს ვიღებ.

– ეს ისარი აქამდე სანამ მივა, აქ გავჩნდები.

ცოტა ხანი დუმს, ვხვდები, რომ არ მოწონს.

– კაი, დაგელოდები, – მეუბნება, საათს მართმევს და ისევ ადიალებში ეხვევა, საათით ხელში. ბინიდან გავდივარ და კარს გარედან ვკეტავ. კიბეებზე ჩავრბივარ. აფთიაქი ჩვენი კორპუსის გვერდითაა, შორი სავალი არცაა. შიგნით რომ შევდივარ, ისევ ის მოლარე გოგო მხვდება, რომელიც დღისით შესვლისას შემხვდა. თავისი ჩალამებული თვალებით ერთი-ორჯერ შემომხედავს, სიცხის დამწვევ წამალს ნელა მანვდის და ხურდას მიბრუნებს. მაღლობას ვეუბნები და გამოვდივარ.

ტროტუარს ჩქარა მივუყვები. ვიცი, რომ სახლში ნიკო მელოდება – შეშინებული და სიცხიანი. უნდა მოვუარო, წამალი დავალევი, თან გვიანია, ხვალ დილით სამსახურში უნდა წავიდე. მალე ერთი წელი გავა, რაც პოლიციაში დავიწყე მუშაობა. საოფისე საქმეები მერჩივნა, მაგრამ უმცროს სერჟანტად გამამწესეს.

მანქანით გამოძახებებზე დავდივართ ხოლმე. რთული საქმე არაა, უბრალოდ, მთავარია, ღამის ცვლაში არ მოხვდე. მაგას მოჰყვება გათენებული ღამეები და მერე დღისა და ღამის არევა. ეს თვეები, დღის ცვლაში მიწვევს მუშაობა, დილით გავდივარ და სალამოს ვბრუნდები; დაღლილი კი ვარ, მაგრამ ნიკოსთვის დროს ყოველთვის ვიტოვებ, რანაირად ვერ მოვიტოვებ, როცა კვირაში სამჯერ ვხედავ ხოლმე. მე და მაიკომ დაშორების მერე ასე გავინაწილეთ დღეები – ოთხი დღე მასთანაა და დანარჩენ სამ დღეს, სალამოობით, ჩემთან მომყავს, დღისით კიდე ჩემს მშობლებთან ვტოვებ.

გვიანია ახლა, ძალიან გვიანია, ნიკოს, ალბათ, ეშინია. მარცხნივ ვუხვევ და სადარბაზოში შევდივარ. კიბეებზე ავრბივარ, მერე კარს ვაღებ. ოთახში შევდივარ, ნიკოს სძინავს და მთელი სხეულით ცახცახებს. გოგლიკო მის გვერდით წევს და საწყალი თვალებით მიყურებს. ეშინია, რომ საწოლიდან ჩამოვსვამ. ჭიქით წყალი მომაქვს და ნიკოს ვაღვიძებ. თვალებს ახელს და საათისკენ იყურება.

– ისარი გადასცდა იმ ადგილს.

– შენ კიდე ჩაგეძინა.

წამალს ვაძლევ.

– მარტო ეს ერთი დალიე და მალე სიცხესაც დაგინევს.

წამალს წყალს აყოლებს. ბალიშზე თავს დებს... ისევ ეძინება. მაღვიძარას 5 საათზე ვაყენებ, ნიკოს შუბლზე ვკოცნი და გვერდით ვუწვები. „ჰე-ჰე, ოთხ საათში ისევ უნდა გაიღვიძო, ჯიგარო“, – ფეხსაცმელს ვიხდი და შუქს ვაქრობ.

აივნის კარი ღიაა. მტრედები ნელ-ნელა სხდებიან აივანზე გადმოდებულ დაფაზე, სადაც ახლახან პურის ნაფშვენიები დავუყარე. ცოტა ხანი ასე ჩუმად ღულუნებენ და მერე კენკვას იწყებენ.

პატარაობაში, როცა დედამ მითხრა,

რომ ჩიტები შემოდგომას ჩვენი ქალაქიდან უფრო თბილ ადგილებში მიფრინავენ, მერე კი, როცა აქეთ ისევ გამოიღარებს, უკან ბრუნდებიან, ძალიან მომინდა, რომ მეც პატარა ჩიტი ვყოფილიყავი, ასე, მთელი ცხოვრება სითბო მეძებნა და სხვადასხვა ადგილში შემოგზაურა ფრენით. საერთოდ სიცივე არასდროს მომწონდა. ზამთარში მერჩინა, სახლში თბილად ვმჯდარიყავი, ვიდრე თანატოლ ბავშვებთან ერთად მეგუნდავა ან მეზობელ სოფელში ციგით სასრილოდ წავსულიყავი. ყოველ შემოდგომას მოზრდილ ჩიტებს ვუსაფრდებოდი და ჩვენი ეზოს თხილნარში პატარ-პატარა მახეებს ვუგებდი. დღის ბოლოს ერთი მაინც გაებმებოდა ხოლმე. მე ნელა მივიდოდი, ამოვიყვანდი, მერე ისევ, ძალიან ნელა, ჯიბიდან წითელ ლენტს ამოვიღებდი, ფეხზე ნაზად ვაბამდი და ვუშვებდი. ეს მისი ნიშანი უნდა ყოფილიყო. თვეების მერე, როცა ჩვენს ქალაქში გაზაფხული კვლავ აყვავილდებოდა, გადამფრენი ჩიტები ინწყებდნენ დაბრუნებას. მეც ყველას ვდარაჯობდი და იმ წითელ ლენტის ვეძებდი, რომელიც მე დავნიშნე. ასე ვაკეთებდი ყოველ ჯერზე, მაგრამ ვერც ერთხელ ვერ ვიპოვე. მთელი დღეები მივუყვებოდი ტროტუარებს, ბალებს, სკვერებს და ყველა ჩიტს ფეხზე ვაკვირდებოდი, მაინც არაფერი გამომდიოდა. სულ ბოლოს ხელი ჩავიქნიე ამ ყველაფერზე, გადავწყვიტე არაფერი მექნა, იმიტომ რომ ჩემი ჩიტები უკან დაბრუნებას აღარ აპირებდნენ, მიფრინავდნენ ჩვენი ქალაქიდან და აღარ ბრუნდებოდნენ. დედამ მითხრა, რომ ისინი ერთხელაც აუცილებლად დაბრუნდებოდნენ, დაბრუნდებოდნენ იმისთვის, რომ ჩვენთვის რალაც მნიშვნელოვანი შეეხსენებინათ. მაგის მერე პირველ ორ გაზაფხულს იმედი არ გამქრობია. მერე, რაც დრო გავიდა, ეს ყველაფერი გადამავინწყდა. ქუჩაში რომ გავდივარ, თუ სულ ახლოს, ფე-

ხების წინ შემეფეთა ჩიტების ჯგუფი, მხოლოდ მაშინ მახსენდებიან ისინი და, ყოველი შემთხვევისთვის, ფეხზე მაინც ვაყოლებ თვალს.

ტელეფონი რეკავს, სანოლიდან ვინევი. დედაჩემია. ყურმილს ვიღებ, დედაჩემი ნერვიულად ლაპარაკობს.

– გაგა, გაგა... დღეს დილით მანდ ორი მუშა... ველარ პოულობენ... მანდ არის გაგა? გაგა მანდ არის?

მე ვაწყნარებ და ვეუბნები, რომ გაგა აქ არის, ოთახში, ტახტზე წევს და სძინავს. მერე თანდათან მშვიდდება.

გაგა ჩემი ძმია, მშენებლობაზე მუშაობს ამ ქალაქში. ბაკალავრს მალე ამთავრებს, თან მუშაობს და თან სწავლობს, იმისთვის რომ ბინის ქირა და სწავლის ფული დაეფაროს. მე ჯერ მეორე კურსზე ვარ და სამუშაოს დანყებას ვერიდები. დედაჩემი მეუბნება, რომ ამ დილით იმ ადგილზე, სადაც გაგა მუშაობს, კედელი ჩამოინგრა და ორი მუშა ნანგრევებში მოჰყვა, ცხედრებს კიდევ ეძებენ და ვერ პოულობენ. როგორც კი ეს გაიგო, ჩემთან გადმორეკა.

ტელეფონს ადგილზე ვაბრუნებ და ვდგები. ჩემს თავს ვეუბნები, რომ ახლა უნდა გაბრაზდე, ახლა ძალიან უნდა გაბრაზდე, იმიტომ რომ იქ შეიძლება შენი ძმა ყოფილიყო, აი, აგერ, შენს წინ რომ წევს და სძინავს; იმ ორი ბიჭის ადგილას შეიძლება, შენი უფროსი ძმა ყოფილიყო და, რომც არ ყოფილიყო, მაინც უნდა გაბრაზდე. მთელ ბრაზს ერთად უნდა მოუყარო თავი. მე ვერც ვხვდები, რას ვგრძნობ. უკვე იმდენჯერ მოხდა, თითქოს ეჩვევი. დედაჩემი, როგორც კი რამე საშინელ ამბავს გაგიებს, ამ ქალაქის მშენებლობაზე მომხდარს, მე მირეკავს; შეშინებული მელაპარაკება, გაგას კითხულობს. მე ვამშვიდებ, ყოველ ასეთ ახალ ამბავზე მე უნდა დამირეკოს. გაგასთან დარეკვის ეშინია, ვაითუ არ აილოს ან არ უპასუხოს. ამიტომ მე მირეკავს, მე კიდევ ყოველ მის დარეკვაზე ვშინდებოდი, მერე გაბრაზებული წამოვხტებოდი და

უმისამართოდ ვიგინებოდი, ახლა ცოტა შევეჩვიე თითქოს.

ლუპტოპს ვიღებ და ფეისბუქზე შევდივარ. მეგობრების პოსტებს ვაწყდები – ამ ამბებზე წუხან და განიცდიან, მერე ვხედავ, რომ აქციაც არის დაანონსებული. დღეს ისევ გავალ აქციაზე, ისე როგორც ნინა სხვა ჯერზე. გავალთ, ვიყვირებთ, გავბრაზდებით, მერე დავიშლებით და მომავალ აქციამდე, ალბათ, ვერც შევხვდებით ერთმანეთს. ასეა. დღეს ადრე გამოვალ ლექციებიდან და წავალ. მერე რა, რომ უკვე ეჭვიც მეპარება აქვს თუ არა აზრი ამ ყველაფერს, მერე რა? გავალ და დავდგები.

ლუპტოპს ვკეცავ, მეორე ოთახში გავდივარ და წყლით სავსე ჩაიდანს გამათბობელზე ვდგამ. აივანზე ვიყურები, მტრედები არ არიან, პატარა ნამცეცები დაუტოვებიათ და გაფრენილან.

ოთხ საათში არა, საათ-ნახევარში ისევ მომიწია გაღვიძებამ – ნიკო მეძახდა. სიცხის დამწვევა იმოქმედა და სიცხე ნელ-ნელა უკლებდა. ოფლი სდიოდა ტანზე და მაისური სულ სველი ჰქონდა. ტანსაცმელი გამოვუცვალე და ისევ დავანვიწე.

დღლით სამსახურში უძინარს მომიწია მისვლა. სანამ მანქანაში ჩავსხდებოდი, უფროსმა გვითხრა, რომ დღეს ქალაქში აქცია იმართებოდა ამა და ამ ადგილას, ამა და ამ დროს და იქ უნდა მივსულიყავით, მდგომარეობის გასაკონტროლებლად. ასე გვითხრა, მდგომარეობა უნდა გააკონტროლოთო. აქცია რის გამო იმართებოდა, ვერ გავიგეთ. ვკითხე, მაგრამ ამან – მე რა ვიცი, ერთი მაგათი დედაცო და თავის კაბინეტში შებრუნდა.

მანქანაში ჩავსხედით და დავიძარით. უბნიდან რომ გავდიოდით, მაიკოს მესიჯი მომივიდა ტელეფონზე. წამით გამიხარდა მისი სახელი რო დაენერა ეკრანზე, ოღონდ – მხოლოდ წამით. „SAPROCEN-

TO GADASAXDELIA!!!”, – ისე მწერდა, თითქოს ხმამალლა მიყვიროდა, ჩვენს ბანკის სესხს მახსენებდა, რომელიც, ერთად რომ ვიყავით, მაშინ გამოვიტანეთ. მაგის მერე ერთად ვფარავთ – ნაწილს ის იხდის, ნაწილს – მე. შევთავაზე, მთლიანად მე დავფარავ-მეთქი, მაგრამ უარი მითხრა, თანაც დაამატა, რომ სამსახური თვითონაც აქვს და ამ ნაწილის დაფარვა ჩემ გარეშეც შეუძლია. არ შევნიშნა დედებეზივარ.

ჩემს მეწყვილეს ბანკთან გაჩერებას ვთხოვ. მანქანიდან გადმოვდივარ.

– ეე, ეე, ეგ რალაცა, – მანქანიდან გადასულს მეძახის.

– რა?

– ეს რალაც დაგრჩა.

უკან ვბრუნდები და პატარა ქალადს ვართმევ. ნიკოს წერილია. ხელწერით ვცნობ. ეტყობა, ქურთუკში ჩამიდო და საფულის ამოღებისას ამომივარდა. ასე შვრება ხოლმე.

„მამა სახლში როდაბრუნები მიიდე ჩუპაჩუპა“.

მელიმება და წერილს ჯიბეში ვიდებ.

ერთხელაც, საუბრისას ვუთხარი, რომ თვითონაც უნდა დამდგარიყო ჩვენთან ერთად, თავისი უფლებები თვითონაც უნდა დაეცვა, თან ეს ცოტა ბრაზითაც მომივიდა. ამ ყველაფერს ბოლო მაინც არ უჩანდა, ყოველთვის ერთი და იგივე, ერთი ადგილის ტკეპნა იყო და მეტი არაფერი. გაგა წამოდგა და მითხრა, იგივე იმ ბიჭებისთვისაც გამემეორებინა, ჩვენთან ერთად აქციებზე რომ დადიოდნენ და მერე, რამდენიე დღეში, სამსახურიც დაკარგეს და ოჯახში შესატანი ფულიც აღარ ჰქონდათ. მივხვდი, რომ, რაც არ უნდა მეთქვა, აზრი არ ექნებოდა. ახლაც ასეა – ვდგავართ, სამანქანო გზის ნახევარი გადაკეტილი გვაქვს და ვაპროტესტებთ ამ ყველაფერს, მაგრამ მხოლოდ ნაწილი, რომელიც ან უმუშევარია, ან შედარებით დაცულ ადგილას უწევს მუშაობა. მუშებს

კი ვერსად ვხედავ. ახალგაზრდები დგანან და საპროტესტო ფრაზებს გაჰყვირიან, ხელში რუპორები უჭირავთ და ისე ყვირიან, კისერზე ძარღვები ებერებათ. იქნებ აქციამდე მუშებთან მივსულიყავით, მათთან ერთად შევთანხმებულყავით, იქნებ ერთიანი ძალებით გაფიცვაც მოგვეწყო და ახლა ამ ადგილას ერთად ვმდგარიყავით.

გზის შუა ნაწილში პოლიციელები დგანან, უკნიდან პოლიციის მანქანები და მათი უფროსების ჯიპები მოგვეყვებიან. ისეთი გრძნობა მაქვს, თითქოს ალყაში გვაქცევენ. თანდათან, ნელ-ნელა გვანვებობიან. ჩვენც არ ვანებებთ და იქით ვანვებობით. ჩოჩქოლი იმატებს და ვხვდები, აი, სადაცაა კულმინაციაც მოვა, ეგ ბრაზის ბუშტი მალე გაიბერება, გაიბერება და გასკდება. აი, ერთი თითის მიკარება უნდა... და იწყება. ვილაც მხარზე მექაჩება, პოლიციელები გვანვებობიან და ტროტუარზე გადაყვავართ. ხმაური კიდევ უფრო მატულობს – ვილაც იგინება, ვილაც მთელი ბრაზით გაჰყვირის. ტროტუარზე ადგილი აღარ რჩება და ერთმანეთს ვეჭმანსებით. პოლიციელები გვიყვირიან – ჩაინიეთო. მე ვეუბნები, რომ ადგილი არ არის და ვერსად ჩავინიევით. ეს ისევ მიყვირის: – ჰოდა, მერე ჩაინიეო. ვბრაზდები და მთელი ძალით ვანვებობი. ვილაც მხარზე მექაჩავს ისევ, ხელზეხელს ვკიდებ და ჩვენკენ ვექაჩები. ვილაც შავგრემანი ტიპია, პოლიციის ფორმა არ აცვია, ხელს მკიდებს და პოლიციელების მხარეს მანვება: – გამაყვანინეთ ერთი ეს, მანქანაში უნდა ჩავტენო. უკნიდან მექაჩება. იქ მდგომები ალყას ხსნიან. ვინც უკნიდან მანვება, იმ შავტუხა ტიპისკენ ვინევი გასარტყმელად. ხალხი კვლავ მანვება და ვერ ვინძრევი. ეს გინებით მომყვება უკან, ბოლოს მაკავებს და ვილაც სხვას ეძახის დასახმარებლად. მეორეც მოდის. ერთი ერთ მხარში მიჭერს, მეორე მეორეში. შენინალმდეგებას ვცდილობ, მაგრამ ერთი თავში მაგრად მირტყამს, მეორე ხელს მკიდებს და მანქანაში მაგდება.

●

რვა საათი იყო უკვე, აქციის ადგილზე რომ მივედით. ძალიან ბევრიც არა, მაგრამ ხალხი მაინც საკმაოდ შეკრებილიყო. ვაკირდებოდი და ახალგაზრდები იყვნენ უმეტესად. გზის ნახევარი გადაკეტილი ჰქონდათ. მშენებლობისას კედელი ჩამონგრეულა და ორი მუშა მოყოლილა შიგ. მთელი დღე ეძებეს და გარდაცვლილები მერე იპოვეს. ერთი ჩამოვარდნისთანავე დაღუპულა, მეორეს კიდევ საათები მოუნია მანდ ყოფნა და მერე გარდაიცვალა – ექსპერტიზას ეგრე დაუდგენია. ხომ შეიძლებოდა ესეც მომხდარიყო, რომ ერთ დღესაც ჩემს უფროსს ისეთ ოპერაციაზე გავეგზავნე, საიდანაც ცოცხალი ვერ დავბრუნდებოდი ან თუნდაც ვინმე თავქარიანს ესროლა ჩვენთვის და დავლუპულიყავი. ასეთ მომენტებში ყოველთვის იმაზე ვფიქრობ, ნიკოს ვინ ეტყვის ამას ან თვითონ ნიკო როგორ მიიღებს ამ ყველაფერს. მამაჩემთან კარგი ურთიერთობა არასდროს მქონია. რაც ნავიდა, იშვიათად ვხედავდი. ფულის მოსაცემად მოდიოდა ხოლმე. ამიტომ როცა ქალაქის ცენტრალურ საავადმყოფოში აპარატზე მიერთებული გარდაიცვალა, უცნაური რაღაც ვიგრძენი – თითქოს ჩემს თავს ვეუბნებოდი, რომ დრო მოვიდა, დროა იტირო ან ცრემლი მაინც წამოგივიდეს, ბოლოს და ბოლოს მამაშენი დაიღუპა. მე კიდევ ვიდექი ასე გაუნძრევლად და არ ვიცოდი, რა მექნა. რაღაც მცირედი სიცარიელე დამიტოვა ამ ყველაფერმა. დედა მანაღვლებდა და ჩემი პატარა დები. ალბათ, ეს იყო, სხვა არაფერი. ნიკო კიდევ არ ვიცი, როგორ მიიღებს. მგონი, არ ვარ ისეთი მამა, როგორიც მამაჩემი იყო. ამაზე ხშირად ვფიქრობ და ჩემს თავსაც მამაჩემს ხშირად ვადარებ. აბა, როგორი გამოვდექი, რამეში დავემსგავსე თუ არა-მეთქი.

მანქანიდან გამომოვივართ. ჩვენი უფროსი თავის შავ ჯიპთან დგას, თან რამდენიმე კაცი ახლავს. გზის შუა ნა-

წილში დადევით და ესენი აქეთა მხარეს არაფრით გადმოუშვათ, მერე ნელა-ნელა მიანექით, ნელა-ნელა შეავიწროეთ ისე, რომ ტროტუარზე გადაიყვანოთ; ისეც არა, რო გაგიძალიანდნენ. აბა, მთელი საღამო ამათ აქნომ ვერ ვაყურ-ყუტებთ, ბრძანება ასეთი ზევიდანო. ისე ვაკეთებთ, როგორც გვეუბნებიან – რამდენიმე საათი ასე ვართ, მერე ჩვენები თანდათან მიწოლას იწყებენ. ჩვენ წინ ახალგაზრდები დგანან, ბოლო ხმაზე ყვირიან, მე ჩემებს მივყვები, როგორც დაგვა-ვალეს, ნელ-ნელა ტროტუარისკენ ვინევით, თან ახალგაზრდებს ვეუბნებით, რომ ცოტ-ცოტათი მიინიონ. რალაც დროის მერე ერთად მჭირდროვდებიან და აქეთ იწყებენ მოწოლას. ჩვენ ჯაჭვს ვკრავთ და მთელი ძალით ვანვებით, ისე, რომ უკვე ტროტუარამდე მიდიან. ახალგაზრდები ხმაურს იწყებენ და ჩვენკენ იწევიან. ვხვდები, რომ ამ ყველაფრის ნაწილი არ მინდა ვიყო, არ მინდა პატარა გოგო-ბიჭებს ტროტუარებისკენ იმის გამო ვექაჩებოდე, რომ მათი თანატოლების მსხვერპლად შეწირვას აპროტესტებენ. რასაც გიბრძანებან, ასრულებ და ემორჩილები. მერე ისიც მახსენდება, ეს ყველაფერი რომ არ შევასრულო, სამსახურის და-

ტოვება მომიწევს, ვერც ვალს დავფარავ და ვერც ნიკოსთვის განკუთვნილ ფულს დავიტოვებ. ჩემ წინ გოგო დგას, ასე ჩვიდმეტი-თვრამეტი წლის იქნება, სხვები მთელი ბრაზით გვიღრენენ, ეს კიდევ დგას და ასე გაოცებული თვა-

ლებით გვიყურებს, მერე ჩემკენ იხედება და თვალს თვალში მისწორებს. წამით ვუყურებ და მერე თვალს განგებ ვარიდებ. უკნიდან დამატებით გვანვებიან და თან გვაქეზებენ:

- მიდით, ტროტუარამდე მიიყვანეთო. ვხედავ, რომ მათ უკან გზა არაა.
- ერთმანეთს ჰო ვერ მივაჭყლიტავთ-მეთქი?
- მიდი, ბოლომდე მიანექი. ეგენი ად-

გილს მონახავენ. ნუ გეშინია, შენო, – მეუბნება ვილაც და თან ისევ მანვება.

ბიჭი გამოდის მათი მხრიდან, უკან იმ კაცს ვხედავ ჩვენს უფროსს რომ ახლდა თან.

– ჯაჭვი გახს, ეს უნდა ჩავტენო მანქანაშიო, – ყვირის და თან იმ ბიჭს ექაჩება. ეს ბიჭიც უტრიალდება და დარტყმას ცდილობს.

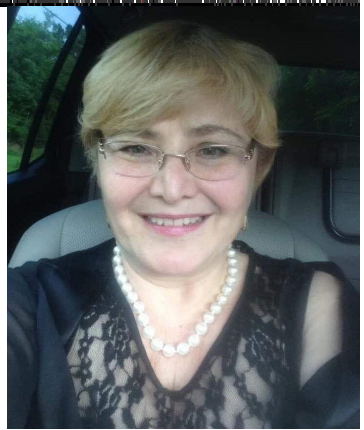
აღყას ვხსნით. ბიჭს უკან მივყვები, თან ვცდილობ, იმ ტიპს დავეფარო, გინებით რომ მოჰყვება უკან. ვერაფერს ვახერხებ, მიჯიკავებს და გვერდით ვვარდება. ბიჭი წინ გასვლას ცდილობს, ეს უკნიდან ენევა და იჭერს; ბიჭი ეწინააღმდეგება, ეს მე მეძახის: – მოდი და დამეხმარე, ვერ ხედავ, რა დღეშიაო? თავიდან ფეხს ვითრევ, მერე ეს ჩემკენ იხედება და უფრო ხმამაღლა მიყვირის. მივდივარ და ბიჭს მხარში ვკიდებ ხელს, ის მეორე მხარში სწვდება და მანქანისკენ მიგვყავს. ბიჭი არ ჩერდება, ცდილობს, რომ შეგვეწინააღმდეგოს, ეს მეორე კიდევ მხარზე მაგრად ჰკიდებს ერთ ხელს, თავისუფალ ხელს კი კეფაში ურტყამს. ბიჭი წამით ჩერდება. მე ვეჭიდები და მანქანაში ვაგდებ. კარებს კეტავენ. მანქანას ვშორდები, გამოვდივარ და კამერები მეფეთება წინ. არ მინდა, რომ გადამიღონ, საშინლად არ მინდა, ახლა ვინმემ კამერა მომიღეროს. სახეზე ხელს ვიფარებ და რაც შეიძლება ჩქარა ვცდილობ ამ ადგილს მოვცილდე, თან კამერებს არ ვანახებ სახეს, მგონია, რომ ახლა ტელევიზორთან ნიკო ზის თავის პატარა სკამზე და ეკრანზე გამოსახულ ჩემს სახეს უყურებს, როგორ მივათრევ ახალგაზრდა ბიჭს. მის მზერას ვგრძნობ, თვალწინ მისი გაოცებული სახე მიდგება, აი, ისეთი გაოცებული, როგორიც იმ პატარა გოგოს ჰქონდა, რომ ველარ ხვდებოდა, ამას როგორ ჩავდიოდით. ეს ყველაფერი თვალწინ ჩნდება და მცხვენია, საშინლად მცხვენია, ამიტომ სახეზე ხელაფარებული კამერებს ვშორდები და სიარულის ტემპს თანდათან ვუმატებ.

●
უკვე ბინაში ვარ. უბნის სამმართველოდან დილით გამომიშვეს. გაგა სამსახურშია და მარტო ვარ. თავი მტკივა. გუშინდელზე ჩემებისთვის არც მითქვამს. გაგას ვეტყვი, ალბათ, როცა მოვა. სასამართლო შემდეგ კვირას დამინიშნეს.

თაროდან ჭიქას ვიღებ და ონკანს ვუშვებ. ორ ტკივილგამაყურებელს ერთად ვიგდებ პირში და წყალს ვაყოლებ. სამზარეულოდან გამოვდივარ, ტახტზე ვწვები. აივნისკენ ვიხედები. რაფაზე ჩიტები სხედან. ტახტიდან ვდგები და აივანს ნელ-ნელა ვუახლოვდები. არ მინდა, რომ ორივე დავაფრთხო. ამ დროს ტელეფონი რეკავს, ეკრანზე დედაჩემის სახელი ეწერება, უცბად ისევ ისეთი შიში მიპყრობს, როგორიც წლების წინ დედაჩემის დარეკილზე მიპყრობდა ხოლმე. მეშინია პასუხის გაცემის და დედაჩემის სიტყვები გაგონების. რატომ არ ვიცი. ისევ აივნისკენ ვბრუნდები. ტელეფონის ხმაზე ჩიტები ფრთხებიან და აივნის რაფას სცილდებიან. გარეთ გავდივარ და ვიყურები. ცაში ორი ჩიტი მოჩანს, წამით ვამჩნევ, თითქოს ცაში, მათთან ერთად, წითელი ლენტის დაფარვატებს, ისინი კი მიფრინავენ, მიფრინავენ ისე, თითქოს არც არასდროს დაბრუნდებიან უკან.

ტელეფონი კი ისევ რეკავს...

●
იმ დილით, სანამ სამსახურში წავიდოდი, ნიკომ მითხრა, რომ ღამით უცნაური რაღაც ესიზმრა – თითქოს ჩიტი იყო და თავის მეგობართან ერთად ცაში მიფრინავდა, უკან გამოხედვისას კი ჩვენს ქალაქს ხედავდა, სახლებს, მაღალ-მაღალ შენობებს და ქუჩებს. მე კიდევ გავუღიმიე, როგორც ყოველთვის, თავზე ხელი გადავუსვი, მერე გავიფიქრე, ნეტავ რომელი ბავშვი არ ფიქრობს ჩიტად გადაქცევაზე-მეთქი და, ასე ნაღვლიანად, ცას ავხედე.

ნინო დარბაისელი-სტრონი

ვინ უპასუხა ირაკლის? (ვასილ გულეურის ერთი ლექსის გამო)

არა, ძვირფასო მკითხველო, არ შემშლია ლექსის სათაური, არც კორექტურაა გაპარული, „უპასუხა“ რომ მიწერია აქ, (ნაცვლად ვასილ გულეურის ლექსის სათაურში გამოყენებული ფორმისა – „უპასუხებს“).

დიახ, ირაკლიმაც და ლექსის ავტორმაც „ფეისბუქზე“ ახლახან ისეთი „პასუხი“ მიიღო კითხვებზე ქართველი „ზეპური დედებისაგან“, აქ გამეორება ძალიან მრცხვენია.

თავად წარმოიდგინეთ ყველაზე დიდი უწმინაურობა, რაც კი გსმენიათ!

მშობლის „როლური მოდელის“ დღესდღეობით ძალზე პოპულარული აღმზრდელობითი მეთოდის შუქზე თუ შევაფასებთ მათ საქციელს, უნდა ითქვას, რომ საკუთარ აღსაზრდელებსა თუ შვილებს, მთელ ქართულ ინტერნეტსაზოგადოებას იმდენსართულიანი პირადი მაგალითი მისცეს საქვეყნოდ, ვასო გულეური ერთი კი არა, მისებრი ასი რომ გვყავდეს, მთელი თავისი შემოქმედებით, ცოტას თუ რასმე უშველის... მაგრამ „ასი ცხვრისა და ერთიც

მგლისაო“, ნათქვამია.

ეს ლექსიც ვნახოთ, იქნებ რაღაცაში არც ისინი ტყუიან.

დარწმუნებული არა ვარ, სად გადაწყდნენ ამ ლექსს. არ მგონია, პოეზიის და მით უმეტეს, საბავშვოს კითხვაში ათენ-ალამებდნენ, თორემ ელემენტარული რამეები ხომ მაინც ეცოდინებოდათ ამ სფეროში...

არ მითხრათ, ასე რატომ ენამწნარეობ, მათგან არაერთი ლექსებსაც წერს, აქვეყნებს კიდევცო...

ჩვენი უბედურებაც სწორედ ეგაა!

საქართველოში, მით უმეტეს ახლა, რაც ხალხმა ინტერნეტის მოხმარება ისწავლა, ყველა წერს და არათუ სხვების ან ახლობლების, საკუთარ ნაწერებსაც კი არ კითხულობს გამოქვეყნებამდე, რომ ელემენტარული რამეები ჩაასწოროს; დარწმუნებულია, ფრთაფარფატა მუზა აზის მხარზე და თავანკარა, ზეციური ინსპირაციის შედეგია მთელი მისი ლექსები.

ესეც ასე! პირველმა ბრაზმა გადამიარა (განა მე კი არა ვარ ბრაზიანი?!

„ცხვარი ცხვარიას“ ახლა შეგვიძლია, მშვიდად, ორიოდ სიტყვა ვთქვათ ამ ლექსზე:

**ვასილ გულეური
ვინ უპასუხებს ირაკლის**

*ჩვენი პატარა ირაკლი,
ჩემი უმცროსი ძამიკო,
უცნაურ კითხვებს გვისვამს და
სურს, ყველაფერი გაიგოს.*

*– მზე როცა ჩადის, სად ჩადის,
ან დილით როგორ ამოდის?
ღრუბელი წვიმას რომ გზავნის,
მერე იმ ღრუბელს რა მოსდის?*

*წრუნუნას თხილი რად უყვარს?
მელას რად უყვარს ჩიჩია?
ვინც ყოველ დილით რძეს დალევს,
მართლა მაგარი ბიჭია?*

*ლამურა ღამით ხომ ფრინავს?
დღისით რომ ფრინავს ბელურა,
ბელურას რატომ ვეძახით,
რატომ არ ჰქვია დღემურა?*

*გაზაფხული რომ მთავრდება,
ზაფხული თუკი იწყება,
შემოდგომას რომ მოჰყვება,
მოდგომა ერქვას, იქნება?
კითხვებს იგონებს უცნაურს,
თუმცა სულ ამას ვარიგებ:
– ბიჭო, ირაკლი, გეყოფა,
გაიზრდები და გაიგებ!*

*მაგრამ მაინც არ ჩუმდება,
მთელი დღე კამათს ვუნდებით:
– შენ რომ დიდი ხარ, თუ იცი,
მე რატომ არ მეუბნები?*

ჯერ ფორმა მოვილიოთ:

ავტორს უმარტივესი, დაბალშაირის გახალხურებული (5/3) რიტმი შეურჩევია, თავისი შვიდკატრენიანი ლექსისთვის, „ადვილი“ სარიტმო წყვილებით (0ა0ა 0ბ0ბ) – ქართველი ბავშვის ასაკი-

სათვის ზედმინევენით ადვილად აღსაქმელი ფორმაა.

ძირითადი ლექსიკური არსენალიც („შემოთავაზებული“, აქცენტირებული ნეოლოგიზმების გამოკლებით, თუმცა ისინიც არსით, იმავე ფაზას მიეკუთვნება. ამაზე – ქვემოთ.) სავსებით შეესაბამება იმ ასაკობრივ არეალს, რომელიც ტექსტშია წარმოდგენილი. იქნებ ავცდე კიდევ ავტორის ჩანაფიქრს, მაგრამ, როგორც მე ვგრძნობ და მესახება, პატარა ძმა, ირაკლი ასე, ოთხი-ხუთი წლისა უნდა იყოს, რადგან ეს ასაკი გამოირჩევა სწორედ ინტენსიური სიტყვათწარმოებითი აქტივობითა და ჩვენთვის, უფროსათვის გაცვეთილ სიტყვათა და ფრაზათა „ახლებური“ სემანტიზაციით, რისი არაერთი ნიმუშიცაა დაფიქსირებული ამ ლექსში... ამ საკითხით დაინტერესებულ მოყვარულ მკითხველს ვურჩევ კ. ჩუკოვსკის სახალისო წიგნს „ორიდან ხუთამდე“.

ახლა გარე კომპოზიციას შევხედოთ, მანამდე კი ამბის ჩარჩო შემოვწეროთ:

ლექსის მიხედვით, არსებობს ორი ძმა. ერთი უკვე სკოლაში დადის, „დიდი ბიჭია“, ხოლო მეორე პატარაა, რომელიც ასაკობრივად იმყოფება საგნებსა და მოვლენებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დაფიქსირების ქვედა ფაზაში, როცა ენის შიდა სტრუქტურას კი გრძნობს ბუნებრივად, გაუცნობიერებლად, მაგრამ, ლექსიკური სალარო ჯერ კიდევ არა აქვს იმდენად მდიდარი, რომ მოიმარჯვოს.

გარეკომპოზიციურად ლექსის შინაარსი ორი ნაკადის ურთიერთმონაცვლეობითაა აგებული. ერთ მოდურ ლიტმცოდნეობით თეორიას თუ მოვიშველიებთ, მასში ერთი აქტორისგან მომდინარე ორი ძირითადი ხმა ისმის:

პირველი – საკუთრივი, „დიდური“, რომლითაც იწყება ლექსი და – ორხმოვანი – აქტორის მიერ გახმოვანებული სხვისი სიტყვები (დიდი ძმა იმეორებს პატარას ნათქვამს, როგორც „უცნა-

ურს“ (სტრ. 2,3,4,5) და ეს ორხმოვანება ფინალშიც ჟღერს (სტრ. 7).

არის თუ არა სინამდვილეში უცნაური ის კითხვები, რომლებსაც პატარა ძამიკო სვამს?

იქნებ ზემოთა ტექსტს თავად ახედო, ძვირფასო მკითხველო, პასუხი ხელისგულზე დევს და აღარ მინდა, ზედმეტი ციტატებით გადავტვირთო ნაწერი.

დიდი ადამიანის თვალთ დიალაც უცნაურია და, არა მგონია, ამაზე თუნდაც ყველაზე ორთოდოქს ოპონენტებს განსხვავებული აზრი ჰქონდეთ.

„დიდი ძმა“, რომლის სახელიც არ ვიცით, დაწყებითი კლასების მოწაფე ჩანს, ასაკობრივად და განვითარების მხრივ იმ ფაზაში, როცა კითხვის უცნაურობას კი უკვე ხვდება, მაგრამ ჯერ კიდევ პატარაა იმისთვის, უცნაურის საცნაურად ქცევა რომ შეეძლოს და მით უმეტეს, პატარა ძმისთვის გასაგებ ენაზე ახსნა. კონფლიქტის ეს მომენტი კარგად არის ჩავლებული ფინალში, სადაც პატარა ძამიკო ეუბნება:

– შენ რომ დიდი ხარ, თუ იცი, მე რატომ არ მეუბნები?
(ფინალური ორხმოვანება)

ლიტერატურის ყველა კარგმა მკითხველმა იცის ლამის აქსიომა:

ყველა ჟანრს თავისი სპეციფიკა აქვს და ერთი ჟანრის მახასიათებლები მეორისათვის კრიტერიუმად რომ გამოვიყენოთ, ტრაგიკომიკურ შედეგამდე მივალთ.

კლასიკის მოყვარულებს მარტივად შევახსენებ შექსპირის ტრაგედიებსა და კომედიებს, რომელნიც, ერთი მხრით, თანაბრად ემორჩილებიან დრამის ზოგად კანონებს, მაგრამ ჟანრობრივად პრინციპულად სხვადასხვა კანონებს მისდევენ (და ქმნიან).

თუმცა ქართველ მკითხველს, ალბათ, მშობლიური ლიტერატურის მაგალითი უჯობს:

მაგალითად, შეიძლება ბარათაშვილის ფილოსოფიური „ფიქრნი მტკვრის პირად“ და გურამიშვილის ბუკოლიკური, დაუსრულებელი პოემა „ქაცვია მწყემსი“, რომლის ცენტრალურ მომენტშიც ვნებამორეულ ახალგაზრდებს ნაცში ეკლები ესობათ, ერთი სამზერიდან განიჩხრიკოს? არადა, ხომ ორივე ქართული პოეზიის საგანძურშია?

ან რად გვინდა ბარათაშვილის შენუხება,

თავად „დავითიანის“ დიდ ნაწილს შევუდაროთ „ქაცვია მწყემსი“, თუნდაც იმ ფრაგმენტებს, ძველებს სკოლაში საზეპიროდ რომ გვეძლეოდა.

ვიცი, საბავშვო პოეზიასთან უფრო ახლო მდგომი მაგალითის მოხმობა სჯობდა აქ, მაგრამ თვალსაჩინოებისთვის ეს ვარჩიე.

თუმცა კლასიკას რატომ, შედარებით გვიანდელ მაგალითს მოვუხმობ!

შეიძლება, თუნდაც არა ადამიანზე, არამედ ერთ ცხოველზე, დათვზე დაწერილი დრამატული ლირიკის ნიმუში და საბავშვო ლექსი განვიხილოთ ერთი და იმავე კრიტერიუმით?

მაგალითად ავიღოთ მურმან ლეზინძის „დათვები“:

*მთელი ზამთარი ხუდადოვის ტყეში
ეძინა,*

იქ ცხოვრობს ჩემი წყეული კასტა.

...

*.... და ჰა, ბუნაგიდან გამოვდივარ
დაჭრილი დათვი!*

ახლა შევადაროთ გივი ჭიჭინაძის ამ ლექსს:

დათუნია დრუნჩასა

ერბო მერგო ქარვისა,

რა გინდ ბევრი მეხვეწოთ,

არ დაგითმობთ არვისა!

„რთულად მისაღწევი სიმარტივე“ – აი, რა მოეთხოვება საბავშვო პოეზიას ლექსის მწერალთა სამზერიდან.

უთუოდ ამითაა გაპირობებული, რომ არაერთ დიდსა და „სადიდო“ პოეტს უცდია ხილად ამ ჟანრის ნიმუშის შექმნა, მაგრამ არ მაგონდება ერთი მაგალითიც კი, შედეგი მათსავე კარგ ლექსებს გატოლებოდეს, არათუ საუკეთესოებს. თუ მე არ მახსოვს ან აქ რამე მეშლება, მაღლიერებით მივიღებ მართებულ შენიშვნას.

მარტივად: რა მოეთხოვება საბავშვო ლექსს?

იგი, როგორც ეს განსახილველი ლექსი, აუცილებლად უნდა ეფუძნებოდეს თამაშურ საფუძველს.

თამაში უაღრესად მნიშვნელოვანი მოვლენაა არა მხოლოდ ბავშვის, არამედ პიროვნებისა და მეტიც, საზოგადოების ფორმირებისთვის (ვისაც ნაკითხული არა აქვს, მოიძიოს თუნდაც ჰოეზინგა).

როგორც ამ ლექსში, საბავშვო პოეზიის თამაში უნდა იყოს კეთილი და სწორი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ბავშვის ნაზ ფსიქიკაში პოზიტიური მოტივები უნდა შექონდეს შეუმჩნეველად, რათა ეს ბავშვი არ დაემსგავსოს იმ აგრესიულ, უზრდელ „ზეპურ დედებს“, რომელნიც ზემოთ მოვიხსენიე.

საბავშვო პოეზიას, როგორც ამ ლექსს, უნდა ახასიათებდეს სალი იუმორი და პოზიტიურ განწყობას უზრუნველყოფდეს, რაც ბავშვის შემეცნებით არხებს ხსნის (ეს რომ თვალნათლივი იყოს, წარმოიდგინეთ აქ მისი ანტითეზა – უფროსების მხრიდან არაჯანსაღი, ნეგატიური ხუმრობა, შემაშინებელი ან დამამცირებელი, თუნდაც გაუგებარი, რასაც შედეგად ბავშვის მრავალმხრივი „ჩაკეტვა“ მოსდევს).

როგორც ამ ლექსში, ავტორი კარგად უნდა იცნობდეს იმ ასაკობრივ ფსიქოლოგიას, რომლისათვისაც ტექსტია განკუთვნილი;

იცოდეს ბავშვის აზროვნების სპეციფიკა.

ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში სახეზეა სამყაროს, საგანთა და მოვლენათა მიმართ გამოვლენილი ინტენსიური, თუმცა ასაკით გაპირობებული ნაივური ყურადღება; გამოცდილების ჯერაც მწირ, საკუთარ ენობრივ ველში მოქცევის მცდელობა.

საბავშვო პოეტმა ამ ავტორივით უნდა იცოდეს, რომ არსებობს ენის, სიტყვათწარმოების წესის შინაგანი, თანდაყოლილი გრძნობა ბავშვში, გრძნობა, რომელიც მას უბიძგებს, სიტყვათწარმოების წესი განავრცოს და ე.წ. „ანალოგიური მოდელირების“ შედეგად საკუთარი ნეოლოგიზმები შექმნას.

დარწმუნებული ვარ, ამ „ზეპურთაგან“ არაერთი დარჩებოდა აღტაცებული, მათ პატარა შვილს ან შვილიშვილს რომ ეკითხა, ღამურას თუ ღამურა ჰქვია, იმიტომ რომ ღამე დაფრინავს, ბელურას დღემურა რატომ არ ჰქვიაო: ყველას მოუყვებოდნენ, ენაცვალოს დედა/ბებია/მამიდა! ვილაც სასწაული გვეზრდებაო.

ახლა რა ლექსის გახსენებასაც ვაპირებ, ის რომ ვასილ გულეურს ან რომელიმე მის ქართველ კოლეგას გამოექვეყნებინა, ალბათ, სადარბაზოს წინ დაუხვდებოდა გავეშებულ „ზეპურ დედათა“ სიმრავლე, ხელში ტრანსფარანტებით: „შორს ანტისანიტარია ჩვენი შვილებისაგან“, „ბუზი – შენს ჯიშსა და შთამომავლობას!“ მის ჩვიდმეტ საბავშვო და შვიდ „სადიდო“ წიგნს აუტოდაფეს შესწირავდნენ და ზედ ხელებს გაითბობდნენ თუ მოითბობდნენ (სეზონსა და ვითარებას გააჩნია) და ა.შ., ხოლო თუ გავიხსენებთ, თუ რა ღიად, გამწარებით ინყევლებიან და იმუქრებიან ისინი ფეისბუქსა და ზოგადად, ვირტუალში ვასო გულეურის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ხელყოფით, რიყის ქვები და დანა-ხანჯალიც რომ მოემარჯვებინათ, გასაკვირი არც ის იქნებოდა.

ბუზი, ბუზი ბუზანკალი,
ოქროსმუცლიანი ქალი!

ბუზმა მინდვრად იქროლა.
ბუზმა ფული იპოვა.

მოიარა მან ბაზარი
და იყიდა სამოვარი.

„მოდით, ტარაკანებო,
ჩაის დავაყენებო“

და სტუმრებიც გაჩვენენ იქა,
გამოცალეს ყველა ჭიქა.

სამწერეთი მოიკრიბა,
თითომ შესვა სამი ჭიქა.
უხდებო რძე დილით,
უყვართ ჩაი კრენდელით.
დღეს ხომ ბუზი ბუზანკალის
დაბადების დღეა!

ცხადია, იცანით! ეს ხომ რუსულენოვანი საბავშვო პოეზიის ერთ-ერთი მწვერვალის, კორნეი ჩუკოვსკის „Муха Сакачуха“-ს დასაწყისია, თუმცა რუსული რალად გვინდა! რამე, საბავშვო პოეზიის მსოფლიო კლასიკის საგანძურრიდან არ გვიჩვენია?! მაგალითად, ეს:

მე ვარ სემი. მე ვარ სემი.
ეს სახელი არის ჩემი.

– მე სემი ვარ,
მოვალ-მივალ.
მე არ მომწონს, რომ სემი ვარ!
– მიპასუხეთ, გიყვართ ლორი,
მწვანე კვერცხი ერთი-ორი?

– არა, ყელში არ ჩამივა. მე სემი ვარ!
მე სემი ვარ!
მე არ მიყვარს თქვენი ლორი. მწვანე კვერცხი ერთი-ორი.

– ხომ არ გინდათ, შინ ან გარეთ?

მე არ მინდა შინ ან გარეთ! მაგას ვერსად დამაძალებთ!
მე არ მიყვარს თქვენი ლორი, მწვანე კვერცხი ერთი-ორი.
მე არ მიყვარს. მე ვარ სემი!
ეს სახელი არის ჩემი!

„მწვანე კვერცხიო“, არა?! ხედავთ, როგორ ატყუებენ ბავშვებს?! ამის წამკითხავი „ზეპური დედები“ ხომ არაფრით დაიჯერებდნენ, რომ გაეგოთ, რომ „მწვანე კვერცხები და ლორი“, რომლის დასაწყისის თარგმანიც ახლა გაგაცანით, დოქტორ სუსის საუკეთესო ლექსია; რომ ყოველწლიურად მისი ავტორის დაბადების დღეზე, 2 მარტს, მთელი ინგლისურენოვანი სამყაროს ბალებში, სკოლებსა თუ რესტორან-სასადილოებში მწვანე ერბო-კვერცხით უმასპინძლებიან ბავშვებს, ხოლო სკოლებსა და ბავშვთა სხვა სასწავლო დაწესებულებებში, გასართობ ადგილებსა თუ მალაზიებში წითელზოლიანი წინდებით, უცნაური ქუდებით და დოქტორ სუსის პერსონაჟთა ტანსაცმლით იმოსება დიდი თუ პატარა... კიდევ უარესი! თითქოს ის არ კმაროდეს, ყველამ ზეპირად რომ იცის, მასზე ანიმაციური ფილმიცაა გადაღებული; მისი პირველი სტრიქონი „მე ვარ სემი“ ხომ არაერთი აკადემიური პრიზის მფლობელი ფილმის სათაურადაც იქცა (ვისაც ნანახი აქვს და ახლა მე გავახსენე, მჯერა, გახსენებაზე ცრემლი თუ არ მოერეოდა, ყელი მაინც ჩაეკეტებოდა. ვისაც ჯერ არ უნახავს, ვურჩევ, მოიძიოს, რადგან სწორედ იმაზეა ეს ფილმი, თუ რა სჭირდება სინამდვილეში ბავშვს უფროსებისგან, ანუ იმაზე, რასაც ვერ ხედავენ და ვერ გრძნობენ ჩვენი ნეტარი „ზეპურები“.

ასე მგონია, კორნეი ჩუკოვსკი – რუსული საბავშვო პოეზიის მწვერვალი, დოქტორ სუსი – ამერიკულისა – დღევანდელ საქართველოს რომ ჰყოლოდა, ამ „ზეპურ დედათაგან“ ყველაზე ჰუმანურთა წყალობით, ალბათ, კარგა

ხნის დაქვემდებარებულნი იქნებოდნენ ე.წ. იძულებით მკურნალობას, რედი- არდ კიპლინგის გვერდითა პალატაში.

რედიარდ კიპლინგი ტყუილად რო- დი ვახსენე აქ. გულეურის ეს ლექსი მე მისი შემოქმედებით ინსპირირებულად მიმაჩნია, ოღონდ არა უშუალო გზით, მისი შორეული პირველწყარო უნდა იყოს ერთი ლექსი კრებულიდან „უბ- რალოდ ზღაპრები“, კერძოდ, ლექსი, რომლითაც მთავრდება „პატარა სპი- ლოს ამბავი“. აი, ისიც:

მე მყავს ექვსი მსახური

(ზღაპრიდან „პატარა სპილოს ამბავი“)

მე მყავს ექვსი მსახური. ყველა ერთად მოდის,

რომ დამიდგეს წინ.

მათი სახელებია: რა, რატომ და როდის,

როგორ, სად და ვინ.

ვგ ზავნი ყველგან: ზღვა არის,

მთებია თუ ბარი,

ოთხივ მხარეს და

შრომით დაღლილს ვასვენებ,

როგორც მეგობარი, –

მოსულს შორიდან.

დილის ცხრიდან ხუთამდე

ვსაქმიანობ რაკი,

არ ვანუხებ სულ,

არც საუზმე-სადილის დროს ღირს

ლაპარაკი,

რადგან ჭამა სურთ.

მაგრამ ადამიანი არის

მრავალგვარი.

ერთ პატარა ქალს

ათი მილიონი ჰყავს მსახურ-

მეგობარი,

შრომით აცლის ძალს.

ფხიზლობს, რათა გაგ ზავნოს

საზღვრებს იქით მარტო,

მინად, ზღვად თუ ცად,

მილიონი „როგორ?“ და ორჯერ

მეტი „რატომ?“

შვიდჯერ მეტი „სად?“

(ეს და სხვა ლექსები და ტექსტები საგანგებოდ „ზეპური დედებისთვის“, ინგლისურიდან და რუსულიდან თარ- გმნა ნინო დარბაისელმა)

კიპლინგის ეს ლექსი იმის დასტუ- რად როდი მოვიყვანე, რომ თითქოს იგი ვასო გულეურის ლექსის უშუალო წინამორბედად მიმაჩნდეს. სიცხადის- თვის უნდა აღინიშნოს, რომ კიპლინ- გის ლექსი, ქრონოლოგიურად პირვე- ლი იყო, იმ ლექსთა შორის, რომელიც ბავშვის ამ ასაკობრივ თავისებურებას – ინტენსიურ ცნობისმოყვარეობას შე- ეხო. პატარა სპილოს ამბავიც ხომ იმას ეხება, ზედმეტი ცნობისმოყვარეობის გამო, ამ უკანასკნელს ცხვირი ხორ- თუმად როგორ გადაექცა. მას შემდეგ არაერთმა საბავშვო პოეტმა დაამუშა- ვა იგივე თემა, არაერთ ნაციონალურ ლიტერატურაში გადავიდა და ინტერ- ტექსტუალურობის მთელი ბადე გაი- ბა. კიპლინგთან ინტერტექსტუალური კავშირი ჩვენს განსახილველ ლექსს ინ- დირექტული, ანუ არაპირდაპირი აქვს, მათ შუა მინიმუმ, კიდევ ერთი ქართუ- ლი პოეტური ტექსტია, რომელიც, ჩემი ვარაუდით, რუსული წყაროდან უნდა იღებდეს სათავეს.

კიპლინგის ის ლექსი ადრევე, არაერ- თხელ ითარგმნა რუსულად, ქართულა- დაც, ანუ ვასილ გულეურს არაფერი შე- უშლიდა ხელს, ისიც სცოდნოდა, მაგრამ ამ შემთხვევაში კიპლინგი მისი უშუალო წინამორბედი ვერ იქნება. ვასილ გულე- ურის ლექსის თემის წინარე დამუშავება უკვე სხვა საფეხურზე ასული ჩანს.

ვინც მორის ფოცხიშვილის შემოქ- მედებას იცნობს, ეცოდინება, რომ იგი ბევრს მუშაობდა ქართული სასიმღერო რეპერტუარის ტექსტებზე. პირადად მე ვაჟა აზარაშვილისგან არაერთგზის მომისმენია, რომ მორის ფოცხიშვი-

ლისთანა ადამიანის წასვლა დიდი დანაკლისი იყო იყო ქართველი კომპოზიტორებისთვის, რადგან მას გააჩნდა უნიკალური უნარი მზა სასიმღერო მელოდიაზე ტექსტის დადებისა. ეს იქნებ არც მომგონებოდა ახლა, რომ არა ტექსტი, რომელიც მინდა, ჩემი თაობის ადამიანებს გავახსენო. თქმა მიჭირს, ამ შესანიშნავ სიმღერაში რომელი იყო პირველადი – ლექსი თუ მუსიკა, რომელსაც ფოცხიშვილმა პოეტური ტექსტი „დაადო“ (ვგულისხმობ სიმღერას „მზიურის“ პირველი თაობის რეპერტუარიდან). „რატომ? საიდან? რისთვის? – ვეკითხებოდი ყველას (როგორც ჩემთვის ცნობილია – თავდაპირველი, ვრცელი ვერსიის მიხედვით, ხოლო „მზიური“ უკვე შემოკლებულ-შეცვლილ ვერსიას ასრულებს, თუმცა არც ეს ეწინააღმდეგება ჩემს მოსაზრებას). იმ ლექსის მიხედვით, ბავშვი უკვე სკოლის მოსწავლეა, წიგნებს კითხულობს, ცოდნას ენაფება და იცის პასუხები კითხვებზე, რომლებიც სკოლაში წასვლამდე აინტერესებდა: რატომ ვარდება მეხი, რატომ არის ყინული ცივი, რად არ დაფრინავს თევზი და ა.შ.

კონფლიქტი იმ სიმღერაში არ არსებობს (მოკლე, „მზიურისეულ“ ვერსიაშიც კი ფინალი ღიაა, ე.წ. რკალურ რეფრენად მეორდება თავში დასმული კითხვა). უკონფლიქტობის იდეოლოგიის გარკვეული ექო ხომ კვლავაც მოქმედი იყო მაშინ! (გასული საუკუნის სამოცდაათიან წლებს შუა). ბავშვი გაიზრდება და სკოლაში ყველაფერს ისწავლის. დროის ამბავია. დასკვნა – „ცოდნა – სამყაროს შეცნობისას – ლამპარია“.

რა შემდეგ ნაბიჯს დგამს ინტერტექსტუალურ კიბეზე ვასილ გულეური, გარდა იმისა, რომ ფინალში კონფლიქტი შემოაქვს?

უფროსი ძმის სახით, გვიხატავს ადამიანს, რომელიც ზემოდან უყურებს სხვას, მას, ვისაც უპასუხო კითხვები აწუხებს, ხოლო თავად ამ კითხვებზე საპასუხოდ

მზად არაა (სოციალური პლანი); გარდა ამისა, ვასილ გულეურს შემოაქვს ახალი, ენასთან, მისი სიტყვათწარმოების წესთან, ადამიანის ასაკობრივი მიმართების პრობლემა, ეს კი კროსდისციპლინარული პრობლემაა ენათმეცნიერებას, ასაკობრივ ფსიქოლოგიასა და სოციოლოგიას შორის. საქმეში ჩაუხედავი ადამიანისთვის, ორთოდოქსი ოპონენტის, „ზეპური დედისთვის“ იქნებ ხმამაღლადაც ჟღერდეს, მაგრამ აგერ, ზემოთ დევს ტექსტი, პრობლემა აშკარაა და მასზე პასუხს ვერც მარტო ენათმეცნიერება ფარავს, ვერც ასაკობრივი ფსიქოლოგია და ვერც მარტო სოციოლოგია. და კვლავ ჩემი საყვარელი ფრაზა: „თუ მე არასწორად მესმის, მაღლიერად მივიღებ ყველა დასაბუთებულ განმარტებას!“

იქნებ ვინმეს ფიქრით, ერთ საბავშვო, შვიდსტროფიან ლექსს კიდევ მეტი მოეთხოვება? მე ვფიქრობ, არა!

საკვირველზე საკვირველია ერთი ამბავი. საქართველოში, რომელსაც, რიტორიკულად თუ გულწრფელად, „ბოეტების ქვეყანას“ უწოდებენ, დღეს მაინც, როცა მთელი საქართველო წერს, ჯერაც არ არსებობს ლექსის წერის სასწავლი რაიმე სახელმძღვანელო. არადა, სხვადასხვა ენაზე გამოცემული ასეთი წიგნებით სავსეა უცხოეთის მაღაზიები. ბევრგან შეხვდებით თავს – „როგორ დაწეროთ ლექსი ბავშვებისათვის“. ამ თემისადმი მიძღვნილი სტატიების სიმცირეც ნამდვილად არ იგოძნობა. „გუგლით“ ძებნა ვისაც არ ეზარება, ინტერნეტშიც ბევრს იპოვის.

დამაინტერესა და ერთგან მოცემულ, ექვსპუნქტიან მეთოდურ რჩევებს შევუდარე ვასილ გულეურის ეს ერთი ლექსი. წერისას ძალიან ვეცადე, მთავარ დინებას არ ავცდენოდი და მის სხვა ლექსებზე არ მელაპარაკა.

შევუდარე ეს ლექსი და, გინდ დამიჯერეთ, გინდ არა, ხურდაც კი დამრჩა!

ჯერ ვიფიქრე, შევიტან ამ ჩემს წერილში მეტი თვალსაჩინოებისთვის-მეთქი... ახალგაზრდა ლიტერატორი რომ ვყოფილიყავი, დაუყოვნებლივ ასეც მოვიქცეოდი, გადმოკოპირებას რალა უნდა, მაგრამ ასაკში რომ შედიხარ ადამიანი, გამოცდილებით ბევრს სწავლობ.

არსებით სადავოს რომ ვერ მოერეოდნენ ოპონენტები, დაინწყებდნენ რამე ასეთს:

– ხედავთ, დარბაისელს უნდა, ქართული, მშობლიური ლიტერატურა უცხო არშინით გაგვიზომოს;

– მაგათგან რა გვესწავლება, კოლუმბი რომ ჯერ მაგათ ქვეყანას დაექებდა, ვახტანგ მეფე კანონებს გვინერდაო;

– ეგ რა ავტორია, ვისაც ეს იმონებებს, მაგაზე დიდი საბავშვო პოეტები სხვები არიან. ისინი უფრო მეტ ან ნაკლებ კრიტიკიუმებს ასახელებენო!

– ეგრე ხომ სხვათა ლექსებიც შეიძლება მაგ პუნქტებს მოერგოს, ნეტათავის ინგლისურის ცოდნას რას გვახარბებსო... დაინწყებოდა ჩემთვის უცნობი ავტორების დასახელება.

– და ასე შემდეგ...

და მართლებიც იქნებოდნენ, გარკვეული გაგებით.

როგორც ინტერნეტიდან ვხედავ, ვასო გულეური საქართველოში არაერთ საინტერესო საქმეს უძღვება, საბავშვო პოეზიის, ლიტერატურის პოპულარიზაციის მიზნით. აი, ძირითადად ის მიმართულებანი, რაც ინტერნეტში მიპოვია:

შაბათის შეხვედრები – „ბავშვები მწერალთა სახლში“;

სისტემატური შეხვედრები ბავშვებთან სკოლებში, როგორც თბილისში, ასევე რეგიონებში;

პანდემიის პერიოდში ონლაინ-ჩართვები სკოლებში, პირდაპირი ჩართვები და საბავშვო ლიტერატურაზე საუბრები;

„იუთუბის“ არხზე საკუთარი შემოქმედების აუდიოჩანაწერები (კარანტინის პერიოდში ამ ვიდეოებს რამდენიმე ათასი ნახვა ჰქონდა დღეში);

საბავშვო ლიტერატურის თარგმნა...

იქნებ რაიმე კიდევ გამომჩნა. ყველაფრისთვის ამსიშორიდან თვალის დევნება ძნელია, თუმცა ადვილია იმის დანახვა, რომ ვასილ გულეური საკუთარი პრაქტიკული მაგალითითაც გვიჩვენებს, როგორი უნდა იყოს საბავშვო პოეტი, საბავშვო ლექსი, რა კრიტერიუმებს უნდა აკმაყოფილებდეს იგი... ზოგადად, ეს არის ნიმუში იმისა, თუ როგორ უნდა მოახმარო შენი ნიჭი და ცოდნა შენს ქვეყანას, მაგრამ ეს მაინც ცოტაა...

მასზე კარგად დღეს საქართველოში ვერავინ შექმნის თუნდაც პატარა ნიგნს „როგორ დავწეროთ საბავშვო ლექსი“ (სახელმძღვანელო დამწყებთათვის); უცხოური მასალებით აგერ, მე მოვამარაგებდი...

წავიოცნებოთ:

ეს უნდა იყოს ერთდროულად პრაქტიკული სახელმძღვანელოც, საუკეთესო თვალსაჩინოებებით, ფერადი ნახატებით, სახალისო დავალებებით და ზოგადად, მსოფლიო და ქართული საბავშვო პოეზიის ისტორიაც.

თუ ვასილ გულეური იტყვის, მარტო ამხელა სამუშაოს ვერ შევეჭიდებო. საბედნიეროდ, გვყავს დღეს მთელი წყება საბავშვო პოეზიის შესანიშნავი ავტორებისა, კალამიც რომ კარგად უჭრით, გონებაც, ილუსტრირებაც რომ შთამბეჭდავად შეუძლიათ, მაგრამ, კარგი საქმის საკეთებლად საერთო პროექტში გაერთიანება, კარგი წინამძღოლი და გუნდად ქცევა აკლიათ.

იმედი მაქვს, მათზე საუბრის საშუალებაც გვექნება.

არ ამოხვიდე, ბალახო! (3. ჯავახაძის ერთი ლექსის გავმ)

მოდით, ასეთი რამ წარმოვიდგინოთ:

ვითომ მე ვახტანგ ჯავახაძის ეს და სხვა ლექსები ლამის ბავშვობიდანვე ზეპირად კი არ ვიცვი და მიყვარს, საერთოდ არ ვიცვი, ვინ არის; ვითომ სადღაც, ფურცელზე დაწერილი ეს ტექსტი ვიპოვე...

ვიყოთ ცოტა რომანტიკულები, რა უჭირს!

– საქართველოში ჩამოსული შავ ზღვაზე ვისვენებდი და ბოთლი გამორიყა წყალმა. გავხსენი და შიგ ფურცელი იდო. ზედ უცნაურად, სულ კიბეებად დატეხილი რალაც ეწერა, არც – ავტორი, არც – არაფერი! ვკითხულობ და ვერ გამიგია, რა არის ეს!

ტყეში ამოდი,

ბალახო,

მზეში ამოდი,

ბალახო,

მთაზე ამოდი,

ბალახო,

გზაზე ამოდი,

ბალახო,

თუ გინდ

ასფალტზე ამოდი,

თუ გინდ

კიბესთან ამოდი,

არ

ამოხვიდე

კიბეზე!

რალაც ბალახზე კია ლაპარაკი, ერთი და იგივე წინადადების კონსტრუქციები მეორდება და მეორდება, თავიდან ყველა წინადადება „ბალახოთი“ მთავრდება. ბოლოში, ორჯერ, „ამოდი“ ენაცვლება, სულ ბოლოს კი ეს „ამოდიც“ და მთელი ტექსტიც აფირმაციულობას, ანუ მტკიცებით ხასიათს კარგავს და ნეგაციით, ანუ უარყოფა-აკრძალვით იცვლება: „არ ამოხვიდე!“

სულ ცამეტი სიტყვაა.

ლექსია?

რიტმი კი აშკარად აქვს ლექსისა, თან

არც მეტი, არც ნაკლები – ქართული შაირისა, თანაც არა ხალხურის, არამედ მთლად რუსთველური დაბალი შაირისა, დაქტილური, ანუ თავმახვილიანი სამმარცვლელი სიტყვის – „ბალახო“ წყალობით. რიტმულად ლამის ზუსტად ჯდება სტროფში: „იყო არაბეთს როსტევან, მეფე ღმრთისაგან სვიანი“ და ა.შ. ოღონდ უკვე მოდერნიზებულია. დიდ და მცირე ცეზურებთან – დაყოფის ადგილებზე, ანუ სალექსო პაუზებთან ტაქტი გაკვეთილია და გრაფიკულად ლექსი, როგორც უკვე ვთქვი, კიბეებად დატეხილ სტრიქონებადაა წარმოდგენილი...

თვალსაჩინოებისთვის მოვშალოთ გრაფიკული პლანი და შაირად გადავანყოთ ეს ლექსი:

ტყეში ამოდი, ბალახო, მზეში /

ამოდი, ბალახო, //

მთაზე ამოდი, ბალახო, გზაზე /

ამოდი, ბალახო, //

თუ გინდ, ასფალტზე ამოდი, თუ /

გინდ კიბესთან ამოდი, /

არ ამოხვიდე კიბეზე!.. //

ჰმ! არათუ ერთი მარცვლის ან მარცვლების, ან თუნდაც ტერფის, არამედ დიდი ცეზურის, ანუ დიდი პაუზის შემდგომი მთელი ნაწილის – მუხლის მოკვეთაა, ასე ვთქვათ, უზარმაზარი კატალექსისი (თუ რომელიმე თქვენგანი ამ წერილს კითხულობთ, ძვირფასო კოლეგებო, ვიდრე შენიშნავდეთ, თავად ვიტყვი, ასე პირობითად ვუწოდებ).

რას უნდა ემსახურებოდეს ეს ხერხი?

სკოლის ასაკიდანვე ქართველი მკითხველის ყურში საფუძვლიანად გამჯდარი რიტმული ინერცია, დაწყებული პირველი სტრიქონიდან, ბოლოში უეცრად წყდება და დაუსრულებლობის, უკმარობის გამონგვევის ამ ეფექტით კიდევ მეტად არის გამოკვეთილი თეზა-ანტითეზური ფინალი (ამოდი/არ ამოხვიდე).

და თუ შაირია, რითმები რატომ არა აქვსო?! იქნებ კონვენციური კია, მაგრამ ურითმო, ანუ თეთრი ლექსია, ანუ ვერბლანო?! ვფიქრობ, რითმის ფუნქცია აქ სტრიქონთა ბოლოში ჯერ ოთხჯერ გამეორებულ სიტყვას „ბალახო“, ხოლო ბოლოსკენ „ამოდი“-ს ეკისრება.

რაკი ეს რევიუ თამაშის პირობით დავინყე, ხომ შეიძლება, ხანდახან „თამაშგარე მდგომარეობაშიც“ აღმოვჩნდე და იქიდან შემოვანიო რეპლიკა?

ლექსის გრაფიკაზე საუბრისას, უკვე აღვნიშნე, მას ფინალში, გრაფიკულად, კიბის ფორმა აქვს-მეთქი. გრაფიკული პოეზიის ვახტანგ ჯავახაძისეულ ნიმუშებში ერთი სწორედ კიბის ფორმის ლექსიცაა – „ამ სტრიქონებზე, როგორც კიბის საფეხურებზე“... ლექსი ასე ბოლოვდება:

ფრთხილად,

აქ ბოლო საფეხური

ჩატეხილია.

აქ

გელოდები, ვით ამ ლექსის

ბოლო წერტილი.

გასული საუკუნის სამოც-სამოცდაათიან წლებში ვახტანგ ჯავახაძე ერთი იმ მცირერიცხოვან პოეტთაგანი იყო, ვინც ქართული ლექსის ახალ-ახალი ფორმებითა და სახეობებით გამდიდრებაზე ინტენსიურად მუშაობდა.

მისი მრავალგვარი, თამამი, წარმატებული ექსპერიმენტი ამ სფეროში წინა დეკადებში რომ გამოჩენილიყო, ავტორს სხვა, რამდენიმე კოლეგასთან ერთად, ლიტერატურაში ფორმალიზმის დანერგვის მცდელობისთვის, ანუ საბჭოთა იდეოლოგიის მიერ ასეთი წარმატებით დაძლეული კაპიტალისტური სამყაროს კულტურული დივერსიის ხელშეწყობისთვის, კარგი არაფერი ელოდა, მაგრამ ეს ყველაფერი სწორედ გვიანსაბჭოური პერიოდის დასაწყისს დაემთხვა, ეს პერიოდი კი („ოტტეპელის“ შემდგომი საფეხური, გაგრძელება) გაცი-

ლებით ლოიალური იყო შემოქმედთა მიმართ (თუმცა არც-თუ მთლად თვალმოხუჭული).

უნდა აღინიშნოს, რომ ვახტანგ ჯავახაძის შემოქმედებას მაშინ არ დაუკავებია ადგილი მაგისტრალურ დინებაში. მაგისტრალს სხვა დიდი სახელები მიუძღოდნენ. იგი სადღაც, მაგისტრალსა და პერიფერიას შუა იდგა და მიმდევრებიც დიდად არ გასჩენია, თუმცა სასწავლი ნამდვილად ბევრი იყო და არის მასში. ჩემი პროგნოზით, თუ ქართულ პოეზიას არსებობა და განვითარება უნერია, მისი იმდროინდელი შემოქმედებით დაინტერესება უფრო და უფრო მოიმატებს.

დავუბრუნდეთ თამაშს!

შინაარსზე ვფიქრობ:

– რაო, რა მინდაო – ავტორმა?

– ბალახის ელაპარაკება, – სადაც გინდა, იქ ამოდი, ოღონდ კიბეზე არ ამოხვიდეო, თან არც სიცოცხლის წყურვილის ძალას უკარგავს, თუ გინდა, ასფალტზეც ამოდიო.

ბებია ქუთათური მყავდა და მისგან გამიგონია, რომ წყევლათა შორის იქ ერთი ასეთი – ყველაზე საშინელიც არსებობდა: „თქვენს კიბეზე ვნახე ბალახი ამოსულიო“ – რაც, კახურად რომ ვთარგმნო, გამოვა – ერთიანად ამონყვეტილი მენახოს თქვენი ჯიში და ჯილაგო.

(ჩვენს ძველებს ხომ უთქვამთ რაღაც ასეთი, ჩვენებური სიყვარული სულ ლანძლვათაო და იქნებ, წყევლაც ჩვენი ალერსის ფორმაა).

მართლაც, კიბე, რომელზეც ადამიანები აღარ ადი-ჩამოდიან, მათი ხშირი ნაბიჯებით აღარ იტკეპნება, დროთა ვითარებაში ადამიანურის ნაცვლად „სხვა სიცოცხლით“ იფარება.

ხალხური შელოცვისა თუ გამოლოცვის მაგიურ ტექსტებს ახასიათებს ე.წ. ჩამონათვალურობა და ერთი და იმავე ან მსგავსი სინტაქსური კონსტრუქციების გამეორება და ამ გზით თავისებურ ჰიპნოზურ

მდგომარეობაში ცნობიერების გადაყვანა.

იქნებ ვინმე არსებული ან მოსალოდნელი წყევლისგან გათავისუფლებას ცდილობს? („მაგრამ შენ გინდა ერთადერთი, წყევლისაგან გათავისუფლება“ – გალაკტიონი „დედოფალა“).

ბალახის შესახებ ქართულ პოეზიაში და სხვაგანაც არაერთი კარგი ლექსი არსებობს, მაგრამ ძნელია, ამ დროს არ გამახსენდეს რობერტ ფროსტის უცნობილესი ლექსი ამავე თემაზე.

ბალახი

ყარეთ ზვინებად სხეულები აუსტერ-ლიცში, ვატერლოოში,

ქვეშ შემომიგეთ ნიჩბებით და მიმიშვით მერე! – მე გადავფარავ სუყველაფერს.

*ყარეთ ზვინებად გეტისბერგში,
ყარეთ ეპრაში და ვერდენში,
ქვეშ შემომიგეთ ნიჩბებით და
მიმიშვით მერე!*

*სულ ორი წელი, ათი წელი და მერე
ჰკითხონ გამყოლს მგ ზავრებმა:
რა ადგილია?
სად ვიმყოფებით?*

*მე ვარ ბალახი.
გთხოვთ, მიმიშვათ სამუშაოზე!
(თარგმანი ნინო დარბაისელისა)*

ნაპოვნი ტექსტისა და ფროსტის ამ ლექსის ნათესაობა მე ხელშესახები მგონია. ორივეგან ბალახი და სიკვდილია მთავარი ტოპიკი, თუმცა გენეტიკურია ეს ნათესაობა თუ მარტოოდენ ტიპობრივი, ძნელი სათქმელია, ერთი განსხვავება კი უნდა აღინიშნოს. ფროსტს პრობლემა ზოგადკაცობრიულ ასპექტში აქვს მოაზრებული, ჩვენს ფურცელზე კი რალაც ისეთი წერია, კერძო ადამიანის ღრმა ქვეცნობიერისკენ რომ მიემართება, ანუ აქ სრულიად სხვადასხვა, საპირისპირო ვექტორები გვაქვს. რობერტ ფროსტი ამ ლექსში ცნობილი ინგლისური იდიომის პოეტურ ვერსიას ქმნის

– „ხალიჩის ქვეშ რამის შეგვა ან შეხვეტა“, რაც პოლიტიკურ დისკურსში ხშირად გამოიყენება და ნიშნავს სერიოზული, დიდი პრობლემის უცებ, მარჯვედ თუ ლამაზად დამალვას, „გადაფარვას“ მოჩვენებითი წესრიგით, თუმცა ფროსტი ცოცხს ნიჩბით ცვლის და ბალახი-ხალიჩის საკუთარ პოეტურ სახეს ქმნის – ზნმად აქცევს რა არსებით სახელს „ნიჩაბი“. მის სტილს რომ საშუალება მოეცა, ალბათ, თარგმანში „მიანიჩბეთ“ უნდა გამოიყენებინა...

თუმცა გვეყოფა ფროსტზე! ისევ ჩვენს ნაპოვნს მივუბრუნდეთ.

აი, ვკითხულობ და გრძელი სიტყვის მოკლედ თქმა, როგორც შაირის სიკარგის ნიშანი, მაგონდება. მართლაც, ადვილი არ უნდა იყოს, როგორც გურამიშვილი იტყვოდა, „ძეძვით შეუმოსავად“, სულ მცირე, მინიმალურად მცირე ლექსიკური მარაგის გამოყენებით, (13 სიტყვა!) მეტიც, პოეტური ტროპის სახეობათა მინიმალური მონარჯვების გარეშე, სიკვდილი-სიცოცხლის მარადიული თემის ამ მოულოდნელ პრიზმაში მოხელთება! მრავალმხრივ მინიმალური დანახარჯის ფასად – მაქსიმალური ეფექტი! ეს ეფექტი კი მიიღწევა მკაფიოდ გამოკვეთილი რიტმით, რომელიც, მეტრული რიტმის ვარიაციის გარდა, ძირითადად იქმნება სინტაქსური პარალელიზმებითა და ინტონაციური გრადაციით.

აქ, ალბათ, პასუხი ერთ ცნობილ გარემოებაშიც უნდა ვეძიოთ:

პოეტურ მეტყველებას პროზაულისგან გამოარჩევს არა მხოლოდ ე.წ. მეტრული რიტმი და რითმა ან პოეტური ტროპის სახეობებით სარგებლობა, ან თუნდაც „პოეტური“ სათქმელი (დღეს პოეზიის სათქმელი გაცილებით მრავალფეროვანია), არამედ ლექსის სხვადასხვა ასპექტის გამეორებათა, სიმეტრიის წყალობით შექმნილი რიტმი, რომელიც, ტრადიციულად, ზოგჯერ მკითხველს ადვილსახილველად არც ეძლევა, უკანა პლანიდან მუშაობს. აქ კი ჩვენთვის უცნობ ავტორს იგი თვალხილული გაუხდია, მთლად ხელისგულზე დაუდია მკითხველისთვის.

●
და ისევ – რეპლიკა თამაშგარე მდგომარეობიდან!

თანამედროვე ხელოვნების ერთი ნიშანი გამომსახველობით საშუალებათა დარგთაშორისი ნასესხობაცაა. ამჯერად მუსიკიდან ნასესხობის ერთ კერძო შემთხვევაზე მინდა შევაჩერო ყურადღება, მანამდე კი აღვნიშნავ, რომ გამეორება ლექსის დინამიკაში მრავალგვარ, ძირითადად კი ინტონაციურ გრადაციას იწვევს, რადგან მისი არც ერთი შემთხვევა არ არის თანაბარი ძალისა, თუნდაც, იმიტომ რომ ლექსის სხვადასხვა ნაწილში ლოკალიზდება, ანუ თავსდება განმეორებადი ერთეული და ყოველ ახალ ჯერზე მას მეტი და მეტი სუგესტიური ძალა ეძლევა... (ერთი საგულისხმო მომენტიც თეორიის მოყვარულთათვის – ზემოთ ვახტანგ ჯავახიძის კიდევ ერთი ლექსი რომ გავიხსენებთ კიბეზე. ის ამგვარ გამეორებებს არ მიმართავს, მაგრამ, შეგვეძლო გვეთქვა, რომ თავისებურად გრადაციის საპირისპირო მოვლენას – ანტიკლიმაქსისს, ანუ კიბეზე დაღმასვლას გამოხატავს, შინაარსითაც და გრაფიკული ფორმითაც).

სუგესტიური, სუგესტია... – არ ვიცი, კიდევ არის თუ არა ლიტმცოდნეობით მიმოქცევაში ეს ტერმინი, რომელიც ჩვენში რუსულის წყალობით ისე დამკვიდრდა, რომ პირველწყაროს, ცოტა არ იყოს, ასცდა კიდევ. მოკლედ, ახალგაზრდა თაობისა რა მოგახსენოთ და წინათაობელები ნამდვილად მიხვდებიან, რას ვგულისხმობ, ახლებმა მარტივად გაიაზრონ, როგორც „ზემოქმედებითი ან შთამაგონებელი ძალა“.

მორის რაველის ცნობილი მუსიკალური ნაწარმოები „ბოლერო“ ნახევარი საუკუნის წინათ ტრანსფორმირდა ქართულ პოეზიაში, ერთი მხრივ, ტარიელ ქანტურიას ირონიულ პაროდული ლექსის წყალობით („მე რომ გავაბოლე, რომ გავაბოლე რომ“), მეორე მხრივ კი – ვახტანგ ჯავახიძის ამ და სხვა ლექსებით, რომელთა დინამიკაც განმეორე-

ბათა გრადაციას ეყრდნობოდა და რამდენიმე დეკადის შემდგომ ბესიკ ხარანაულის ან უკვე ჰიტად ქცეულ ლექსში გამოვლინდა – „სად არიან შვილები“.

ვინც ბესიკ ხარანაულის შემოქმედებას კარგად იცნობს, დამეთანხმება, რომ აღნიშნული ლექსი ნამდვილად არ მიეკუთვნება მის კარგ ქმნილებათა რიცხვს, მაგრამ, ჩემი ფიქრით, ეს ის შემთხვევაა, როცა ლექსის ესთეტიკური ღირებულება და პოპულარობის ხარისხი არაერთგვაროვანია, ერთმანეთისგან აცდენილი. ასეთ მაგალითებს ცოტას როდი იცნობს ლიტერატურის ისტორია.

მახსოვს, რომ სასკოლო პროგრამაში ამ ლექსის შეტანამ პედაგოგთა დიდი დაბნეულობაც გამოიწვია და, რომ არა თეიმურაზ დოიაშვილის ბრწყინვალე ანალიზი და სხვა მკვლევართა შესანიშნავი წერილები, არ არის გამორიცხული, რომ სასკოლო პროგრამიდან მისი ამოღების მოთხოვნისთვისაც ერთად ებრძოლათ მასწავლებლებსა და მშობლებს.

●

დავბრუნდეთ თამაშში.

მე რამდენიმე სავარაუდო პირველწყარო დავასახელებ ამ ლექსისა, მათ შორის ხალხური სიტყვიერება, კერძოდ, მაგიური ტექსტები და მუსიკა, კერძოდ, რაველის „ბოლერო“ და ასე ვცადე ინტერპრეტირება. არ არის გამორიცხული და მოსალოდნელიც კია, რომ ჩემი, როგორც მკითხველისა და ვახტანგ ჯავახიძის, როგორც ავტორის აზრი სავსებით განსხვავებული იყოს. სხვა მკითხველმა სხვა დროს იქნებ სულ სხვა მხრიდან, სხვა გასაღებიც მოარგოს ტექსტს.

ხან იქნებ შეგვეშალოს კიდევც.

არა უჭირს!

მთავარია, პოეზიასთან შეხვედრისას, ფიქრი ვისწავლოთ.

და აი, მე ვკეცავ ბოთლიდან ამოღებულ ფურცელს. შიგ ვდებ, მჭიდროდ ვაცობ თავსახურს და ისევ ზღვას ვუბრუნებ.

დაე, ახლა მისი ჯერი იყოს, ვინც ამ ფურცელს იპოვის!

ლალი გულისაშვილი

ინტერვიუ, რომელიც არ შემდგარა

უკაცრავად... გავკადნიერდები და თქვენთან საუბარი მომენატრა. მომენატრა კი არა, ვისურვე. არა, თქვენ არაფერზე შეგანუხებთ, არაფერს გკითხავთ, მხოლოდ მე ვილაპარაკებ, თქვენ არც კი გამოჩნდებით, სახელსაც კი არ ვახსენებ თქვენსას. მხოლოდ მომისმინეთ, ოღონდ არა ისეთმა, როგორსაც ყოველდღე გხედავენ ნაცნობები თუ უცნობები – არა გონებით, ჩხრეკით, მომაკვდინებელი შენიშვნებით... არამედ, წარმოიდგინეთ, თითქოს ხე ხართ მარტოსული, დამეხილი, დიდი და ვერშეცნობილი. ერთ მშვენიერ დღეს კი თქვენს დაშაშრულ ტოტზე პატარა ჩიტი შემოფრინდა. რას უზამთ ამ ჩიტს?

მე კი ვზივარ და ვფიქრობ. გადაშლილი მაქვს 1984 წლის „მნათობის“ მეცხრე ნომერი და მიკვირს ის საოცარი დუმილი, რომელიც დღემდე გრძელდება. ეგებ თქვენ მაინც მითხრათ რამე? დიახ, დიახ, საკუთარ თავზე, თქვენს ლექსებზე, საერთოდ-პოეზიაზე...

ეს რა დამემართა... მაპატიეთ!.. მგონი, სულ დაგკარგეთ. როგორ დავიჯერე, რომ

რაიმეს გამიმხელდით, მომიყვებოდით, გამენდობოდით. სხვა ხართ, მაგრამ რატომ არის თქვენი პოეზია „ჩემი?“ – ეს მაინც მითხარით!

დუმილი გრძელდება. მარტო თქვენ კი არა, ყველა დუმს. ნუთუ „ზეპირ გითხრეს“ ქება-დიდება, ტყუილ-მართალი, ავი და კარგი... არა, მე არაფრის მტკიცებას არ ვაპირებ, ხმამაღლა ვფიქრობ. თუ ვინმე მკითხავს აზრს (და უკვე დავიჯერე, რომ მკითხეს) დღევანდელ ქართულ პოეზიაზე, ვიტყვოდი: ლექსების ციკლი „გამოთხოვება“ ერთ-ერთი ყველაზე ორიგინალური მოვლენაა თანამედროვე ქართულ პოეზიაში.

უკვე გადახაზეთ ეს წინადადება? ნუ ჩქარობთ! მე შეგნებულად დავწერე, რადგანაც ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ტრაფარეტული ფრაზა ყველაზე დიდი სიმართლით გამოხატავს სათქმელს, თქვენი ლექსები კი, თითქოს უცნაურია და, ძალიან გგავთ. „არ გახუნდება, დედისაგ“ – ნანასავით გიმღერათ ქალმა, „მცირე ანდერძივით“ რომ იჯდა სკამზე და თვალებში შემოგყურებდათ:

*წუხელ ცისპირი მესიზრმა,
ვარსკვლავები და ნარი,
ვინეც და გულზე მეფინა,
შენი შრომების ქარი.*

წუთუ ასე ადვილია ცისპირის დასიზმრება? ანდა: „ცისფრად შრიალებს რიჟრაჟი, მწვანედ შრიალებს წვიმა...“

და მინც მგონია, რომ სიტყვა თქვენი პოეზიის „მთავარი პერსონაჟია“. მახსოვს, ერთ დღეს ძალიან სერიოზულად თქვით: „ორი თვეა სამ სიტყვას ვეძებ და ვერ მიპოვნია“. პოეტებს შვენილ ლეგენდები, თქვენ ჩემზე უკეთ მოგეხსენებათ. ლეგენდა თქვენზე კი, ალბათ, ასეთი იქნება: განდევლის მოთმინებით ჩაიკეტებით რომელიმე საყდარში და მხოლოდ ასეთი თანმიმდევრობით დაალაგებთ სიტყვებს: „ძენის შრიალი გვირისტად/ ჩასდევს მდინარის პირებს...“ ანდა: „ცრემლი, რომელიც მღერის...“

ამ სამი სიტყვიდან რომელიმეს შეცვლა ისეთივე მკრეხელობა იქნებოდა, როგორც დამახინჯებულად წარმოთქმული ლოცვა და ვგრძნობ, რომ ერთდროულად ძალიან ძველიც ხართ და ძალიან ახალიც, მსუბუქიც და მძიმეც, ლალიც და ტრაგიკულიც:

*კაეშნის კოშკო მალალო,
ზღუდე გავლია სათის,
ყურანის ღია სურიდან
გულზე უდაბნო გადის...*

ყურანის „პოეტური სურები“ ვიცოდი, მაგრამ „ყურანის ღია სურიდან“ წამოსულმა სევდამ მოსვენება დამიკარგა. თქვენი ლექსები თქვენივე სევდიანი ბედნიერებაა. სხვათათვის, ალბათ, ბედნიერი მგოსანი ხართ, „გემღერებთ და მღერით“. ხალხური პოეზიის მსუბუქი სხეული აქვს თქვენს ლექსებს, რომლითაც ოსტატურადაა შენიღბული აზრისა და გრძნობის ტრაგიკული სიმძიმე: „ვის უპოვია ზმანება, გზაა, ვალია, ძებნე...“

სხვა სალექსო ფორმა, ალბათ, დაამძიმებდა ამ თავისთავად მძიმე აზრს, თქვენ კი ისე წერთ, თითქოს მღერით. გაფიქრებაც კი გვზარავს იმისა, რაც თქვენ ასეთი შეუბრალებელი გულწრფელობით გვითხარით, „გზაა, ვალია, ძებნე“ კი როგორი

თავგანწირულობითაა ნათქვამი, თითქოს ქარებს მისდევდნენ მინდორში. ვერასოდეს იპოვი, მაგრამ – „გზაა, ვალია, ძებნე“ და ასე დაუსრულებლად, რადგან „ვერმიხვდომისა წყენითა“ ფასეული ადამიანის ცხოვრება და ამ „ვერმიხვდომილის“ ძებნის გზაზე სიარულია ყველაზე დიდი საზომი ადამიანთა ტანჯვისა...

ზოგჯერ შეგნებულად გინდათ, მოგვატყუოთ. თითქოს გებრალბოდეთ მკითხველი ზემორენათქვამში ჩასანვლომად და ამიტომ „სამთვარიოს“ დასაწყისში ცდილობთ, სხვა რამეზე გაამახვილოთ ყურადღება. თითქოს ეს არის თქვენი ნამდვილი, მთავარი საწუხარი: „ჩანს ბროლში ყველა ფატმანი, ვინც მე მიყვარდა, არ ჩანს...“ კი არ გავიგე, მივხვდი, ვიგრძენი, რისი თქმაც გინდოდათ. როგორ დაწერეთ ასეთი სტრიქონები? „სად მოყმე, ლექსის მიჯნური, ბნელში დაეძებს ნესტანს“. ნესტანს კი დაეძებს, მაგრამ, პირველ რიგში, „ლექსის მიჯნურია“. რამდენი ეპითეტია დახარჯული ნესტანის მაქებრის მიმართ, მაგრამ „ლექსის მიჯნური“ არავის უწოდებია მისთვის. „უპოვნელი ზმანებაც“ ნესტანს კი არა, მას მიემართება, ყველაზე დიდი რომაა, ჩვენ გარეთ რომ სუფევს და მინც არსად რომ არაა... რა ბედნიერი ხართ, **მას** რომ ეძებთ.

როდის დაწერეთ „კვირიკე“? ბავშვობიდან წერდით? გულით დაატარებდით, სულს უდგამდით, ყვავილივით ზრდიდით... ტანჯვით, ნვალებით იბადებოდა სიტყვა, იქმნებოდა სტრიქონები... კმაყოფილება კი შორს იყო, უჯრაში კეტავდით, გამოქვეყნებას არც ფიქრობდით, არავის აჩვენებდით. „ურწმუნო თომას“ უნდობლობით კითხულობდით ყოველ სიტყვას, ყოველ ფრაზას... ენამეთ? შეუძლებელია! მარტვილი ბერის მიერ სანთლის შუქზე შექმნილ საგალობელს ჰგავს ყოველივე. საყდრული სიცივისა და სიმშვიდის გამოსხივება და სვანეთის წმინდა კვირიკეს ბაზილიკის მგალობელ ბერთა მიერ „მტრედისფერ საგალობლებში“ ამოკითხული ლოცვაა:

*ისევ ზარზმა და გელათი,
სამთავისი და მცხეთა,*

ტროპარის ნუსხურ გზანვრილზე
თეთრი მტრედები სხედან...

როგორც დღევანდელი კრიტიკოსები იტყვიან: „ფორმა და შინაარსი ღრმად ეროვნულია, შესრულების მანერა და შინაგანი სტრუქტურა კი – ევროპული“. ერთი სიტყვით, ეროვნულია და, ამავე დროს, ძალიან ევროპულიც. ეგებ სწორედ ეს სინთეზი ქმნის სიძნელეს თქვენი ლექსების ინტიმურ-ემოციური აღქმისათვის?

ყველა სენს კურნავს კვირიკე,
ყველა სატკივარს არჩენს,
ვერ კურნავს გულის სიბრმავეს,
ღვთისგან დადებულ სასჯელს.

პოეზიის წაკითხვა ბრმა გულით შეუძლებელია, მით უფრო, თქვენი პოეზიისა.

ვგრძნობ, უკვე თავი მოგაბეზრეთ, მე კი როგორ მინდა, ცოტა ხანს კიდევ ამიტანოთ:

ივსება ჯავრის ფურცელი,
ჟამი მოგვდის და მიგვდის,
არ იცი, თეთრო ყვავილო,
როგორ უხდები სიკვდილს.

ამ ლექსს „შერიგება“ ჰქვია, „სიკვდილთან შერიგება“ – ვაზუსტებ ჩემთვის და ბოლო სტრიქონებს ვკითხულობ:

თაღებს ჩაიცვამ, ლამაზო,
ისეც გშვენოდა შავი,
მოხვალ, დამხედავ, დამირგავ
კართან ღვთისმშობლის ყვავილს...
შიგ მაინც სევდა ჩადგება,
მოუხელთები სხვისთვის,
არ იცი, თეთრო ყვავილო,
როგორ ვუხდებით სიკვდილს.

რა მოულოდნელად მთავრდება „ზღვაში ჩადიან ღრუბლები“ და, საერთოდ, სიადან იგონებთ ასეთ საშინელ სიმართლებებს? – „ვაჰმე, რა მშვიდად თამაშობს,/სიკვდილსიცოცხლის თამაშს...“

ეს „ლაზარედანაა“. თქვენი კვირიკეც“ ამ გზით მიდის, მაგრამ უფრო განწირულია, რადგან სიკვდილშიც დაეჭვებულა. ალბათ, ამიტომაც ეფერებით: „სად მიკრთი, ივერთ ნათელო,/მზით, ვარსკვლავებით, მთვარით...“

საიდან დგას „ეკლესიასტეს“ სევდა კვირიკეს გოდებაში: „ნუთუ სიკვდილიც ფუ-

ჭია,/არსად გვეღება კარნი?“

როგორ წამოგცდათ! „სიკვდილის იმედი“ მაინც დაგეტოვებინათ. ასეთი სტრიქონებიც გაქვთ „კვირიკეში“: „უხსოვარ წყლულზე შემეხო, ლურჯი ქიტონის ქობა...“

სწორედ „უხსოვარ წყლულზე შეხება“ თქვენი „ძველი სიმღერა“ და „შავშამშე, მეფის მასხარა“. მხოლოდ ემოციისა და განწყობილების შესაქმნელად არ იწერება თქვენი ლექსი. თითოეულ სიტყვაში, სტრიქონში იმხელა აზრი იმალება, და უსრულებლად შეგიძლია იფიქრო, უფრო სწორად, ისწავლო და დაიმახსოვრო:

ეგებ არც ისე ძნელია,
სულის უჟამო ხდამდე,
უფსკრულში ჩაკიდებული
ტყვიას ტყვიაში სვამდე.
ტკივილის ძაფსლა ემაგრო,
ბოლო ხავილის ექოს,
არა ძალა და იმედი,
სასონარკვეთა გეყოს..

აქამდე მეგონა, გმირობა ის იყო, ძალა და იმედი თუ გეყოფოდა, თქვენ კი გვასწავლით, „სასონარკვეთა გეყოს“. თურმე იმედი კი არა, უიმედობა უნდა გეყოს, რომ გადარჩე. „ტკივილის ძაფზე“ დაკიდებულ ადამიანთან იმედს რა უნდა! „სულის უჟამო ხდამდე“ მისულის სასონარკვეთამ უნდა გადაარჩინოს. ალბათ, იმიტომაც გაქვთ „ლაზარეში“ ასეთი შეუსაბამობნი: „სხივთაღხითგანათებულა“ და „მაცოცხლებელი დარდით“. ჰარმონიულობა დარღვეულია, მაგრამ ჩნდება პიროვნება მთელი თავისი ტრაგედიით, მტკივანი სხეულით, დაქცეული კოშკით, გათელილი მინდვრით, მაგრამ სულიერად ამაღლებული, ღვთაებრივ ნათელში გახვეული, „სხივთაღხით განათებული“. თქვენი „მაცოცხლებელი დარდი“ ის მეგზურია, რომელიც მუდამ თან სდევს ერის ბედზე ჩაფიქრებულ კაცს. ამის გარეშე ეკლესიას ვერ ააშენებ, წიგნს ვერ დაწერ, მამულს ღობეს ვერ შემოავლებ... აქედან გამომდინარე, გასაგებია ის საშინელი წყევლაც, ყველას რომ უკითხავთ და, პირველ რიგში, საკუთარ თავს:

ისე შემყროდეს სიკვდილი,

მხარი არ მეგრძნოს ძმისა,
მტრისგანაც გამომეჩოქოს,
დასამარხავი მიწა.

წყევლაა, მაგრამ ლოცვასავით ისმის:

განა რა ბევრი მჭირდება,
ვგრძნობდე, თვისტომნი მყვანან,
ვიცოდე, მართლა ჩემია,
ჩემი სახლი და ყანა.

ნატვრათ, თითქოს ნიკოლოზ სასნაულ-
მოქმედს ევედრებით, გულს უღობობთ –
„განა ბევრი რამ მჭირდებაო“ და „მცირე
სასნაულს“ შესთხოვთ: „ვიცოდე, მართლა
ჩემია ჩემი სახლი და ყანა“, „სახლსა და ყა-
ნას“ კი არსმენილ ფიცს აძლევთ:

კლდის ბზარში ჩაკიდებულო,
თვალთა ნათელო, ხალდე,
თავსასთუმალთან, ძილისპირს,
იარაღივით დამდე...
ღმერთმა გისმინოთ!...

როგორ არ შეგეცოდათ შავშამზე, მეფის
მასხარა, პატარა და უბედური კაცი... რო-
გორ აჰკიდეთ ამდენი ტვირთი, ასეთი დარ-
დი, ამხელა სათქმელი:

ცრის... რა უღრანი ღამეა...
ღმერთო, გზას ავცდი, მგონი...
ძახილის ძალა მომეცი,
ძალა წყვდიადში დგომის.

ღიადი სული ანათებს შავშამეშს. გზა-
საცდენილი, თვალბრუნდი, უღამპრო და
უარგნო, ძახილსა და წყვდიადში დგომის
ძალას სთხოვს ღმერთს და არა შველას,
დახმარებას, ნუგეშს... ერთადერთი იმედი
მხოლოდ „მწარე ძახილია“, თუკი დამძახე-
ბელი გამოჩნდება ვინმე, მანამდე კი შავ-
შამეშმ იცის, რომ უნდა „იდგეს“, რადგან
სხვა მდგომარეობა უკვე ღალატი და და-
მარცხება იქნება:

ვამბობ: იმედი კვამლია,
ცრემლი – ყომრალი სითხე,
თურმე რამდენი ფარული
სიბრძნე გჭირდება-იდგე.

თუ „უღრან ღამეში“ (და არა „უსიერ
ტყეში“) „მწარე ძახილს“ გავიგებთ და არ
გავყვებით, „ძველი სიმღერის“ ზემონახსე-

ნები წყევლა ანდა რანგი სქოლარის „წყევ-
ლის ბალადა“ აგვიხდება.

სამშობლოს სიყვარულს ქადილი არ
სჭირდება, – გვასწავლით თქვენ. ეს ერ-
თადერთი შემთხვევაა, რომელიც არა სიტყ-
ვით, არამედ ტკივილით უნდა გააცხადო.
ყოვლისგამომხატველი სიტყვა მხოლოდ აქ
არის უძლური.

ყოველი დროის მწერლობას გამოხატ-
ვის თავისებური საშუალება ჰქონდა. დღეს
ყურს გვჭრის ხმამაღალი სიტყვიერი შე-
ჯიბრი მამულის სიყვარულში, გლოვა მი-
ტოვებულ სოფლებზე, კიბეზე ამოსულ
ბალახზე, სოფლის ერთადერთ პატრონად
დარჩენილ მოხუცებზე, რომლებიც გვინ-
და, რომ დავამსგავსოთ, მაგრამ არაფრით
ჰგვანან ვაჟა-ფშაველას სანათას. მართალი
ტკივილი აკლიათ და მიტომ, თქვენ კი რა
უბრალოდ წერთ თუნდაც ამ სტრიქონებს:

და ვიდრე ჟამი დაკრავდეს,
კვლავ ჩამიხვევდეს ჩქერი,
გლხის ბიჭი ვარ, ლაზარე,
ხნულში ვდგავარ და ვმღერი.

ხნულში დგახართ და მღერთ, ქართუ-
ლი მიწით გაქვთ დასვრილი ფეხი, დასვრი-
ლი კი არა, ნატკენი, დაწყლულებული. ეს
მიწა რომ არა, ვერ იქნებოდით ასეთი მარ-
თალი, ასეთი სუფთა, ასეთი უბედური...
მამა-პაპათა ძვლებს რომ არ ხედავდეთ გა-
დახნული მიწის ყოველ ბელტში, ვერ და-
წერდით:

მუხლებზე ხელებდაყრილი
ვზივარ ეკვდერის კარად.
აღმდგარა ყველა ლაზარე,
ჩემი ლაზარე – არა!

არაფერია, ღსდგება თქვენი ლაზარეც,
მანამდე კი „სხივთალხით“ იქნება განათე-
ბული თქვენი ქართლი, „გვირგვინი ეკლი-
სა“ და „მწირის არგანი“.

ყველაფერთან ერთად, სიტყვის სიყვა-
რულსაც ვსწავლობთ თქვენგან, სიტყვის
მონახვას, შეგრძნებას, გადარჩენას, გამო-
ყენებას მხოლოდ იქ, სადაც აუცილებლად
უნდა იყოს ის ერთადერთი და არა სხვა
სიტყვა. ალბათ, სწორედ ამიტომ არის ასე-
თი დახვეწილი თქვენი ლექსი, თქვენს პო-

ეზიასთან თანაზიარობა კი აუცილებლად გულისხმობს გარკვეულ ინტელექტუალურ საფუძველსა და ტკივილით დაფლეთილ სულს. ამის გარეშე სწორი აღქმა შეუძლებელია. „გლახის ბიჭი ვარ, ლაზარე, ხნულში ვდგავარ და ვმღერი“, – რომ წერთ, თქვენს შიშველ ფესვებს ნათლად ვხედავთ, ხოლო დახვეწილი, ევროპულ კულტურას ნაზიარები სული დაფარულია. მისი დავინყება არ შეიძლება, რადგანაც თქვენს „ხნულს“ ნათლის სვეტად ადგას, ანათებს და ამთლიანებს. თქვენ ისეთივე ოსტატობით შეგიძლიათ დაწეროთ ჭეშმარიტად „ხალხური“ ლექსი, როგორც დიდებულ ოსტატთა შესაშური სონეტი.

რამდენი ვილაპარაკე...

ვილაპარაკე კი არა, „წყალი ვნაყე“, „კედელს ცერცვი შევაყარე“. სიტყვა ვერ

დაგაცდენინეთ. რა ბრძანეთ? საუბარი არ გიყვართ, მხოლოდ წერთ? ყველას როდი შეუძლია ასე ცხოვრება.

უკაცრავად, მართლა ძალიან შეგანუხეთ. თქვენი სულგრძელობის იმედი მქონდა. თქვენთან ერთად, ალბათ, მკითხველიც დავტანჯე. რა ბრძანეთ? ბოლოს და ბოლოს ვთქვა, ვისზე ვწერ? არ შემიძლია. დასაწყისში დავპირდი, დავპირდი კი არა, ფიცი მივეცი, „თქვენ არც კი გამოჩნდებით, სახელსაც კი არ ვახსენებ-მეთქი თქვენსას“. არ შეიძლება! „გამოთხოვების“ ციკლში კი ერთი ასეთი ლექსიც არის: „ძველი წარწერები“, რომელიც შემდეგი სტრიქონებით მთავრდება: „ოსტატი, ვისი სახელიც არ იკითხება,/გაქრა!“

მაპატიეთ, ისევ ვერაფერი გითხარით.

საშველი არ ყოფილა და ეგ არის!..

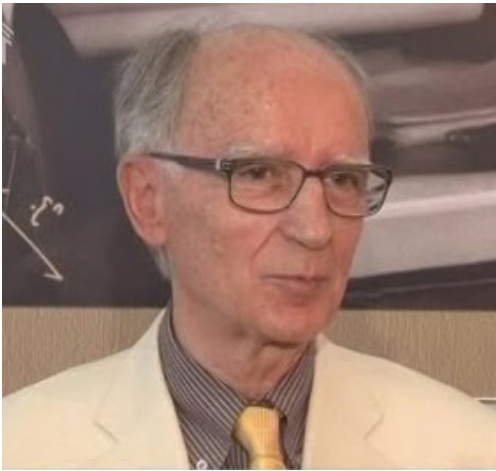
მთავარი რედაქტორის მინაწერი:

ნუ გაუკვირდებთ, ნახსენები რომ არ არის იმ კაცის სახელი და გვარი, ვისაც ეს ესე ეძღვნება. ეს არც ესეისტის ორიგინალობის სურვილით არის გაპირობებული და არც იმის უეჭველი რწმენით, რომ მკითხველი ვალდებულია, აქ მოხმობილი რამდენიმე პოეტური სტროფის მეშვეობით ამოიცნოს მისი ავტორი. ესეისტის განზრახვა დავით წერედიანის პიროვნებისა და ცხოვრების სტილითაა ნაკარნახევი. ის მაქსიმალურად იყო განრიდებული წუთისოფლის ხმაურს, პიროვნულ ამბიციურობას, პოეტებისათვის ხშირად დამახასიათებელ ბოჰემური ცხოვრების წესს. ეს ხელს შეუშლიდა ფიქრსა და ჩაღრმავებაში. მასვე შეეფერებოდა ყველაზე მეტად: „ვაჰმე, რა მშვიდად თამაშობს სიკვდილ-სიცოცხლის თამაშს“. ამიტომ აღარ გიკვირს, როგორ შეძლო, ინტრავერტულობისკენ მიდრეკილმა კაცმა ჩვენამდე მოეტანა ქურდის და ყაჩაღის, სიკვდილმისჯილი კაცის, ფრანსუა ვიიონის გასაოცარი სიტამამე, თავხედობამდე მისული ირონია ყველასა და ყველაფრისადმი. მსუბუქ ირონიას, ოღონდ უსიტყვოს, როცა რაიმე არ მოსწონდა, დავით წერედიანსაც შეამჩნევდით. შესანიშნავია მისი ნათარგმნი ფრანსუა ვიიონის დიდი და მცირე ანდერძები. ამავედროულად, მთარგმნელის ინტერესის სფეროში ექცევა გოეთეს „ფაუსტიც“.

თვითჩაღრმავების უამს მშობლიური ფესვების მაცოცხლებელ ენერგიასაც გრძნობდა მისი გულისძგერა. ამის შედეგია სვანური პოეზიის წერედიანისეული თარგმანები.

ცალკე აღსანიშნავია დავით წერედიანის ლიტერატურული ნარკვევები და ესეისტისკა. პირადად მე, მისდამი, როგორც ესეისტისადმი, პატივისცემა იმით გამოვხატე, რომ 2002 წელს აღმანახში „ლიტერატურა და სხვა“, რომლის რედაქტორ-გამომცემელიც გახლდით, რუბრიკით – მასტერკლასი – დავბეჭდე დავით წერედიანის „ცოტა რამ აკაკის ლირიკაზე“.

30 დეკემბერს დავით წერედიანის გარდაცვალებიდან ერთი წელი სრულდება.

ლუიჯი მაგაროტო

ქართული აკანგარდის ისტორია და თეორია (1915-1924)

[გაგრძელება. დასაწყისი - „ცისკარი 1852“-ის მე-4 ნომერში]

3. „საბჭოთა პერიოდის დასაწყისში ჩვენ ისევ ფრანგი სიურრეალისტებითა და დადაისტებით ვიყავით გატაცებულნი“.

ტ. ტაბიძე

ახალგაზრდა „ცისფერყანწელების“ ამპარტავანი და გამომწვევი საქციელი, რომელთაც საქმიანობის ასპარეზად მართლაც ისეთი ქართული ქალაქი აირჩიეს, როგორიც ქუთაისი იყო, დიდხანს არ გაგრძელებულა. მათ ვერ გაუძლეს თბილისის ხიბლს, რომელიც ნამდვილ ინტერნაციონალურ ქალაქად იქცა.

იმ წლებში რუსეთი სამოქალაქო ომის შედეგად სრულიად გაჩანაგებუ-

ლი იყო; ომს თან ახლდა ყველა მისი თანამდევი საშინელება – გაპარტახება, სიკვდილი, შიმშილი. პატარა, დამოუკიდებელი და სუვერენული საქართველო, როგორც ის ოსიპ მანდელშტამმა აღწერა – „ახალი შვეიცარიის მსგავსი, ნეიტრალური და დაბადებიდან უბინო“¹, რომლის დედაქალაქი – თბილისი – დეზერტირებსა და ლტოლვილებს აევსოთ, ბოლშევიკების ფარული ინტრიგების საყვარელი ადგილი იყო; აქ ისინი ნოე ჟორდანიას მენშევიკური მთავრობის ჩამოგდებას ცდილობდნენ. ამ პერიოდში თბილისი ბევრი რუსი პოეტის, მხატვრის, მწერლისა და მუსიკოსის თავშესაფარიც გახდა.²

პაოლო იაშვილი და ტიცციან ტაბიძე, ტიცციანის მომავალ მეუღლესთან, ნინო მაყაშვილთან ერთად ხშირად სეირნობ-

1. О. Мандельштам, Меньшевики в Грузии // Собр. соч. в двух томах, т. II, New York, 1966, гл. 236.2.

2. Г. Эрстов, Тифлисский цех поэтов, „Современник“, 1962, 5.

დნენ თბილისის ქუჩებსა და მოედნებზე, რომლებიც სულ უფრო და უფრო იცვლებოდა. „ტიციანი მას ძველ თბილისსა და თავის პოეზიას აცნობდა. ერევნის მოედნიდან, საიდანაც გოლოვინის პროსპექტი იწყებოდა, სომხური ბაზრის პატარა მიხვეულ-მოხვეული ქუჩებით ძველ ქალაქში შეიძლებოდა ჩასვლა. პატარა, ვინრო ქუჩებსა და ჩიხებში სიცოცხლე ჩქეფდა; დახლები და დუქნები ერთმანეთის მიყოლებით იყო ჩამწკრივებული, ღვინით შეზარხობებულითა სიმღერის ხმაც ისმოდა. სომხური ბაზრის ვინრო გადასასვლელებსა და მაიდანზე ხალხი ფუტკარივით ირეოდა: ტრადიციულად, შავ ფერებში გამონყობილი ყარაჩოხელები, ჭრელაჭრულად ჩაცმული ქურთები, ჭორიკანა კინტოები, სომეხი, სპარსი და თათარი ვაჭრები, თურქეთის ფრონტიდან გამოქცეული რუსი დეზერტირი სამხედროები, რომელთაც თავი სადგურთან მოეყარათ, სადაც იარაღსა და სამხედრო ფორმას ყიდდნენ... ამიტომაც იმ ხმაურიან ბაზარს დეზერტირების ბაზარს ეძახდნენ“.¹ მაიდანის ბაზრიდან სულ რამდენიმე ნაბიჯში იყო შაითან ბაზარი (სატანის ბაზარი), უფრო ზუსტად, ქართულად, თათრის ან თათრების ბაზარი, ვინაიდან ქართველები ყველა არაქრისტიან აღმოსავლელს თათარს ეძახდნენ; იქვე იყო სომხური და მართლმადიდებლური ეკლესიები, სინაგოგა და მტკვრის მოპირდაპირე მხარეს, მეტეხის ციხის წინ – მეჩეთი, რომლის მაღალი მინარეთიდანაც მუეძინი ლოცვისაკენ მოუნოდებდა მორწმუნეებს. ამ არაჩვეულებრივი ბაზრის დეტალური აღწერა ილია ერენბურგმაც დატოვა: „აქამდე არასოდეს ვყოფილვარ აღმოსავლეთში და ძველი თბილისი მე მაგონებს ქალაქს «ათას ერთი ღამიდან». ჩვენ ვხეტილობდით უკიდევანო

მეიდანზე. იქ იყიდებოდა ფირუზი ფისში და ცხელი კვერები, ნარგილები და გრამოფონები, სანელებლები და შაშხანები, მეფე თამარის პორტრეტები და დოლარები, ძველი ხელნაწერები და კაცის საცვლები. მოვაჭრენი გამვლელებს უხმობდნენ, ნაირფერ კომპლიმენტებს აფრქვევდნენ და თავიანთ მრავალრიცხოვან ოჯახის წევრებს იფიცებდნენ“.²

რუსეთიდან თბილისში ჩამოსული პოეტები და მსახიობები მალევე ცდილობდნენ თავიანთი შეწყვეტილი საქმიანობის აღდგენას; ქმნიდნენ ლიტერატურულ დაჯგუფებებს, უშვებდნენ ახალ ჟურნალებს, შემოქმედებითი შეხვედრებისთვის ირჩევდნენ კაფეებს, აწყობდნენ პოეზიის საღამოებსა და კამათებში მონაწილეობდნენ; თბილისში ის შემოქმედებითი ცხოვრება ჩქეფდა, რომელიც ომამდე მოსკოვსა და პეტერბურგში იყო.

„ცისფერყანწელები“ აქტიურად და მთელი ენერგიით მონაწილეობდნენ რუსი ავანგარდისტების წამოწყებებში. განსაკუთრებით აქტიური აღმოჩნდნენ მათი ლიდერები – გრიგოლ რობაქიძე, ტიციან ტაბიძე, პაოლო იაშვილი და, ნაწილობრივ, ვალერიან გაფრინდაშვილი. მათი სტატიები და ლექსები იბეჭდებოდა ახალგაზრდა პოეტის, ბორის კორნეევის რედაქტორობით გამოცემულ ჟურნალში „Куранты“, ასევე ჟურნალში „Феникс“, რომლის ირგვლივაც შეკრებილიყვნენ პოეტები – Цех поэтов „Кольчуг“ – და რომლის სულისჩამდგმელიც იყო აკმეისტი პოეტი, „ერეტიკოსი“ იური დეგენი; ბოლოს იყო „ARS-ი“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა „ორთოდოქსი“ აკმეისტი პოეტი – სერგეი გოროდეცკი. „ცისფერყანწელები“ ძალიან აქტიურად ებმებოდნენ კამათში, რომელიც იმართებოდა ალექსეი კრუჩონიხის, ილია

1. Г. Цурикова, Поэзия Тициана Табидзе // Т. Табидзе, Стихотворения и поэмы, М.-Л., გვ. 103.

2. И. Эренбург, Люди, годы, жизнь // Собр. соч. в девяти томах, т. VIII, М.,, გვ. 321.

ზდანევიჩის და 1918 წლიდან იგორ ტერენტიევის მიერ *Футурвсеучбище*-ში (ფუტურისტული უნივერსიტეტი) ჩატარებული ლექციების შემდეგ. მათი თავშეყრის ადგილი იყო ძალიან უბადრუკი *Фантастический кабачёк*, რომელიც თავიდან ცნობილი იყო სახელით – *Студия поэтов*. ძნელია იმის დამადასტურებელი საბუთის პოვნა, რასაც ა. კრუჩონიხი ამტკიცებს, რომ, თითქოს, „ცისფერყანწელებმა“ *Фантастический кабачёк*-ის თეორიული დებულებების უშუალო გავლენა განიცადეს. ერთი რამ სრულიად ნათელია, რომ არსებული გაუთავებელი კამათის გარემოში ქართველი პოეტები არასდროს ყოფილან შემწყნარებელნი რუსი პოეტების მიმართ. ისინი ძალიან კარგად აცნობიერებდნენ, რომ ალექსეი კრუჩონიხს, ილია ზდანევიჩსა და იგორ ტერენტიევს თავიანთი ვერბალური გამოგონებებით უკვე დაეტოვებინათ ფუტურისტული ექსპერიმენტალიზმის ნიადაგი, რათა დადაისტურ ნულიზმამდე მისულიყვნენ (რომელიც მისი თანამედროვე შვეიცარიული დადაიზმისაგან დამოუკიდებლად აღმოცენდა). ამას მათ მიერ, *Фантастический кабачёк*-ში ჩატარებული საღამოების გარდა, ძალიან ნათლად ადასტურებს ახალ ჯგუფში, 41°-ში შექმნილი აბსტრაქციისა და აბსურდის პოეზია. სტატიაში – „ირონია და ცინიზმი“, რომელიც 1923 წელს იმ ფუტურისტულ-დადაისტურ ჯგუფთან კამათში დაიბეჭდა, რომელიც 1924 წელს დააარსებს ჟურნალს „H₂SO₄“, ტიციან ტაბიძე აღიარებს, რომ „ყველაზე უფრო პრინციპული რუსულ ფუტურიზმში, რომელიც ენათესავება ფრანგულ დადაიზმს, ეს 41°- ილია ზდანევიჩი, ალექსეი კრუჩონიხი და იგორ ტერენტიევი – ნამდვილი წარმომადგენლები არიან რუსული ცინიზმისა“ და თვლის, რომ „ცისფერყანწელების“ დამსახურე-

ბა ისაა, რომ მათ დაიცვეს (ან იცავენ) ქართული პოეზია აბსურდის თეორიების „კონტამინაციისაგან“. და მაინც, არ შეიძლება იმის უარყოფა, რომ რუსი ფუტურისტები ქართულ პოეზიაში ქარიშხალივით შემოიჭრნენ. მათმა შემოჭრამ შექმნა მუდმივი გამოგონების, პოეტური პროვოკაციის, დიდი კულტურული ლიაობის გარემო, გამოაცოცხლა ფანტაზია და „ცისფერყანწელებს“ შემოქმედებითი სიმამაცისკენ უბიძგა. ეს განსაკუთრებით გრიგოლ რობაქიძეს ეხება, რომლის დემონური და მისნური პიროვნება ძალიან ნააგავდა ა. კრუჩონიხისას, რასაც ფუტურისტებთან კამათში გატარებული ღამეების მოწმე ტ. ტაბიძეც აღიარებს. „ფრაგმენტებით შეუძლებელია «ცისფერი ყანწების» ისტორიის დანერა: ყოველი ყანწელი თავის თავს გრძნობს ჯვაროსნად და დაინერება ეს ეპოპეა; ახლა წერილის დაწყებისთვის მე მინდა მოვიგონო ერთი ეპიზოდი: ეს იყო კაფე «იმედი». ტფილისში ამ კაფედან დაიწყეს ყანწელებმა: მეორე საღამო მოაწყვეს რუსმა ფუტურისტებმა: ილია ზდანევიჩმა, ალექსეი კრუჩონიხმა და იგორ ტერენტიევმა. ეს საღამო იყო ფუტურისტული მხატვრობისა, სადაც უმთავრესად წარმოდგენილი იყო მეორე ზდანევიჩი¹ და ლადო გუდიაშვილი; მოხსენებას კითხულობდა «ფუტურისტული სიტყვის ეზუიტი» ალექსეი კრუჩონიხი. როდესაც ტფილისის აკადემიურმა წურბელებმა გული იჯერეს (მახსოვს, იყვნენ მათემატიკის დოქტორი გ. ხარაზოვი და ს. გოროდეცკი), როცა ფუტურისტების ფრონტი მოიხსნა და ა. კრუჩონიხი ჩხაოდა, როგორც მიგდებული კატა, სიტყვა გრიგოლ რობაქიძემ აიღო. ეს იყო ქარიშხლის მოვარდნა (ალბათ, ეს ღამე დაამახსოვრდა ა. კრუჩონიხს, როცა გრიგოლ რობაქიძეს დაარქვა: «Специалист по Апокалипсису и

1. А. Кручёных, *Фантастический кабачёк*, „Куранты“, 1919, 2.

безумию». არ ვიცი, იმ ღამეს ვისთვის ლაპარაკობდა გრიგოლ რობაქიძე: ამართლებდა ფუტურისტებს, თუ ამართლებდა თავის თავს, რომელიც ბედმა განირა ამ ღვანლისთვის (подвиг), ამოევსო ქართული კულტურის ყველა ხრამი და ხანდისხან ამისთვის მორიდებოდა პირდაპირ გზას...

ის გაცოფებული ლაპარაკობდა და თვალწინ ვერავის ამჩნევდა. მას უღალატა ორატორის ზომიერებამ, ყვიროდა, როგორც დაჭრილი ვეფხი: ეს ღამე მართლა თ. ტიუტჩევის ციცერონესი იყო:

Оратор римской говорил,
Сред бурь гражданских и тревоги:
«Я поздно встал — и на дороге
Застигнут ночью Рима был!»

ოხ, მართლაც იყო ეს ღამე: როცა არ იყო მარტო სიტყვები:

Блажен, кто посетил сей мир
В его минуты роковые!
Его призвали всеблагие,
Как собеседника на пир¹.

ასეთი ღამისა და საუბრის მოწყობა მარტო ლადო გუდიაშვილმა დაამტკიცა, რომელიც იმ ღამის შემდეგ სახლში ჩაიკეტა და გრიგოლ რობაქიძის პორტრეტი დახატა: ეს არის უდიდესი, რაც შეუქმნია ლადო გუდიაშვილს: გრიგოლ რობაქიძე არწივის თავით, რომელსაც ტვინი ბალღამივით გადმოსდის და შუბლი ისე შეუკრავს, თითქოს მაცხოვარს ჩასცეს ლახვარი: ამ ღამის სიმფონიის გადმოცემა არ შეიძლება, ეს ღამეც დაიკარგა ისე, როგორც ათასი ყანწელის ღამე, დღემდე დამარწმუნებელი დიდი პოეზიის ნიშნობაში...

ამ აპოკალიპსის ორკესტრიდან რამდენიმე ფრაზა დავიმახსოვრე: აქ იყო

ლაპარაკი ნიცშეს ინსტინქტების ანარქიაზე, ედგარ პოეს მიწის ქვესკნელის გაჟრჟოლებაზე, გეოლოგიურ კატასტროფებზე; ამ ღამეს გრიგოლ რობაქიძის ასოციაციებით დაინერებოდა ლოტრეამონის «Poésies» და ლ. გუდიაშვილმა მალდაროროს გ. რობაქიძეში დატოვა ბეჭედი: დასკვნა ასეთი იყო: ფუტურისტები გამართლებული არიან ცხოვრებით: თქვენ ამტკიცებთ, რომ ისინი შეგნებულად ჯამბაზობენ, მაგრამ კარგი: თუ საუკეთესო ახალგაზრდობა საფრანგეთის, რუსეთის, საქართველოსი და შეიძლება მთელი ქვეყნისაც შეგნებულად ჯამბაზობს, მით უარესი თვითონ ქვეყნისთვისო.

განა არ იყო ეს უდიდესი ტერორი?

ამ ღამეს გრიგოლ რობაქიძემ თავისი ნილაბი გახსნა: ამ ღამეს ის არ იყო მთანმინდელი,² ღვანლით შემოსილი, მას სძლია პოეტის უკიდურესობამ... შეიძლებაოდა ეს ღამე ყოფილიყო ქართული ფუტურიზმის დეკლარაცია, მაგრამ ეს იყო წმინდა ანტონის ცდუნება.

ეს ღამე მართლა იყო იერონიმუსს ბოსხის ფანტასტიკიდან და ჩაბნელებული ესკურიალივით. ჩემთვის ის აქამდე დარჩა, როგორც ნიშანი. მხოლოდ უდიდესი სიყვარული, როგორც მეტრისადმი, მაბედინებს ვთქვა, რომ იმ ღამეს გრიგოლ რობაქიძე დარჩენილიყო თავისი თავის მიმდევარი – დადაიზმი უკვე ფაქტი იყო საქართველოში. ეს იყო დაგუბებული იარის გახსნა, ბალღამის დაწვეთება.

მართალია, აქედან ახლოს არის თვითმკვლელობამდე (გრიგოლ რობაქიძე ამის შესახებ მაფრთხილებდა და გადამწყვეტი მნიშვნელობაც ჰქონდა ჩემთვის ჩემი გამოსვლის დროს. როცა დავით კაკაბაძემ ს. სუდეიკინთან ერთად ტფილისში მხატვრობის სალა-

1. ტ. ტაბიძე, ირონია და ცინიზმი, „მეოცნებე ნიამორები“, 1923, 9.

2. მეორე ზდანევიჩი არის მხატვარი კირილე, ილიას ძმა.

მო მოაწყო და უნდოდა, ეს ყოფილიყო პირველი ფუტურისტული სალამო, მე წავიკითხე დადაიზმის დეკლარაცია), მაგრამ მე აქამდე მახსოვს, რომ ნამდვილი და წმიდა გრიგოლ რობაქიძე იყო ის იმ ლამეს. მთელი შემდგომი მტკიცება, რომ დადაიზმი და ფუტურიზმი არის ეშმაკის საქმე, რომ ალექსეი კრუჩონიხის ჭინკაა, ჩემთვის არის მხოლოდ სქოლასტიკა (...).“

„ცისფერყანწელებსა“ და ფუტურისტებს შორის, უფრო მეტიც, რუს პოსტფუტურისტებს შორის არსებობდა არაორგანული ორგანულობის ურთიერთობა. ორივე ჯგუფი თავის მკვეთრად განსაზღვრულ და განსხვავებულ პოეტურ გზას მიჰყვებოდა, თუმცა ისინი მაინც ახდენდნენ ერთმანეთზე გავლენას, გამუდმებით კამათობდნენ, მაგრამ ერთად ბევრ დროს ატარებდნენ; თითქოს ყოველი მათგანი მეორის განადგურებას ლამობდა და მაინც გამუდმებით იგონებდნენ სხვადასხვა წლისთავსა და იუბილეს (Фантастический кабачёк-ის იუბილე 1918 წლის 25 ნოემბერს ჩატარდა, ხოლო კამენსკის იუბილე კონსერვატორიის დარბაზში – 1919 წლის 23 ნოემბერს, რომელსაც გ. რობაქიძემ ლექსი მიუძღვნა¹ და სხვ.), რათა ისინი მეგობრულად, ერთად აღენიშნათ. ნათელი ხდება, რომ, „მიგდებულ კატაზე“ კამათის მიუხედავად, „ცისფერყანწელები“ კარგად იღებდნენ რუსი პოსტფუტურისტების შემოქმედებით ნიჭს, ფანტაზიას და ორგანიზაციულ უნარს. 1919 წელს ვალერიან გაფრინდაშვილმა ა. კრუჩონიხი ასე დაახასიათა – „ის არის პოეზიის ლენინი“, იმ ეპითეტების უკან, რომლითაც მას ახასიათებენ: „ჭინკა“, „ეშმაკის მსახური“ და ა.შ. – იმალება ბავშვური სიფა-

ქიზე. ალექსეი კრუჩონიხი არის გონების გარეშე მდგომი პოეზიის ბელადი და გამომგონებელი, ვ. გაფრინდაშვილი მას „ბუმბერაზს“ უწოდებს, რომელიც სამაგალითოა ქართველი პოეტებისთვის და მას უნდა მიბაძონ და მისგან უნდა ისწავლონ“.²

საბოლოო შედეგები, რომელსაც ა. კრუჩონიხმა მიაღწია თავის პოეზიაში, გამართლებასა და ახსნას პოულობს მისი, როგორც თეორიტიკოსის უნუგეშო ცნობიერებაში, რომელსაც ყოველდღიურობისა და თანამედროვე სამყაროს საშინელი გარემოცვა განაპირობებს. მისი კარგად ცნობილი პოეტური „ექსტრემიზმი“, მის მიერ აბსურდის ძიება, მისი ნაშრომების კომპოზიციური რღვევა – მისი სასონარკვეთილი ყვირილის გარდაუვალი შედეგია, რომელიც დასავლეთის დადაისტების ბევრ განცხადებას ჰგავს. „კიდევ არის შემორჩენილი ძველი სახელები, მაგრამ არსებითად აღარც ღამეა და აღარც დღე, რადგან მზე აღარ არის“.³

თავიდან არც ერთმა ქართველმა პოეტმა არ მიიღო ალექსეი კრუჩონიხის რადიკალურობა, თანამედროვე ხელოვნების შესახებ მისი დასკვნების ფეთქებადი მუხტი. მხოლოდ 1922 წლის 5 მაისს, „ცისფერყანწელების“ მიერ მოწყობილ სალამოზე, ახალგაზრდა პოეტებმა, რომელთაც სათავეში სიმონ ჩიქოვანი ედგათ, თავიანთი მანიფესტი – „ფენიქსი“ წაიკითხეს და ხაზი გაუსვეს იმ შედეგების მნიშვნელობას, რომელთანაც ჯერ ფუტურისტები მისულიყვნენ რუსეთში, ხოლო შემდეგ რუსი პოსტფუტურისტები – საქართველოში. მათ ამ გამოცდილების გამაგრძელებლად თავი უკვე ღიად გამოაცხადეს. ამ პოეტების მანიფესტი ისევ გაჟღერ-

1. Ф. Тютчев, Цицерон // Стихотворения, М., 1972, გვ. 76.

2. X-XI საუკუნეების ქართველი რელიგიური მოღვაწეები და მნიგნობარნი.

3. ტ. ტაბიძე, დადაიზმი და ცისფერი ყანწები, „მეოცნებე ნიამორები“, 1923, 10.

თილია იმ თემატიკით, რომელიც, როგორც ადრე ვთქვით, ქართული ლიტერატურის მიერ უკვე მიღებული და ათვისებული იყო „ცისფერყანწელების“ მანიფესტიდან, პირველი, ასე ვთქვათ, კლასიკური ფუტურიზმიდან. ა. კრუჩონის პოსტფუტურიზმის შედეგებმა კი თავისი გავლენა პირდაპირ ჟურნალის „H₂SO₄“-ის შექმნაზე იქონია. ეს ახალგაზრდა პოეტები, თავიანთი ყველაზე ცნობილი რუსი და იტალიელი მასწავლებლების კვალდაკვალ, აცხადებდნენ: „უარყოფთ წარსულს, რადგან იგი არის სამლოცველო ბებრებისა და მომაკვდავებისა“; „ქართული პოეზიის დამახასიათებელი თვისება იქნება გაქანება, სითამამე და ამბოხება.“... ისინი არიან „დინამიკური“ სიტყვის მიმდევრები, სიტყვას იძლევიან, რომ მთვარის შუქს ჩაანაცვლებენ ელექტრული შუქით, ისინი უმდერიან მანქანას და ქალაქის ხმაურს.¹ ამ გამოსვლას დიდი წარმატება არ მოჰყოლია. „ცისფერყანწელები“, ალბათ, ამაყობდნენ იმით, რომ ისინი იყვნენ პირველი ავანგარდისტები ქართულ ლიტერატურაში, ამიტომ ხმაურიანად აპროტესტებდნენ მანიფესტს და უარყოფითად გამსჭვალულ საზოგადოებასაც აქეზებდნენ. ვილაცამ სკამების სროლაც დაუნყო „პროვოკატორებს“ და ყველაფერი დიდი არეულ-დარეულობით, ხმაურითა და შეხლა-შემოხლით დამთავრდა. ამის შემდეგ ნეოფუტურისტებმა უკვე თავად მოაწყვეს ლიტერატურული საღამოები და ისე წარსდგნენ საზოგადოების წინაშე (მაგრამ თითქმის ყოველთვის ისეთივე „წარმატებით“ სარგებლობდნენ მსმენელებში, როგორც პირველ შემთხვევაში).² მხოლოდ 1924 წლის მარტში, ჟურნალ „H₂SO₄“-ის გა-

მოცემით, ნათელი ხდება ჯგუფის შემადგენლობა, მისი წევრების ლიტერატურული საქმიანობა და ის მიზნები, საითაც ისინი მიისწრაფიან.

ახალი ჟურნალის გარეკანზე, სათაურის ქვეშ, ჩამონერილი იყო მისი თანამშრომლების სია: მხატვარი და გრაფიკოსი ბენო (ბესარიონ) გორდეზიანი, პოეტი და მთარგმნელი ნიოგოლ (ნიკოლოზ) ჩაჩავა, მხატვარი და სცენოგრაფი ირაკლი გამრეკელი (რომელსაც ასე იხსენებს გუდიაშვილი: „ქართული თეატრალური მხატვრობის ეს დიდი რეფორმატორი. მან პირველმა შემოიტანა ქართულ თეატრში ის სპეციფიკა, რაც ამ ხელოვნების – სპექტაკლის სახვითი ხორცშესხმის არსს შეადგენს“),³ პოეტი, ფილოლოგი და მწერალი პავლო (პავლე) ნოზაძე, პოეტი და პროზაიკოსი ჟანგო ლოლობერიძე, პროზაიკოსი აკაკი ბელიაშვილი, პოეტი და პროზაიკოსი ბიძინა აბულაძე, პოეტი სიმონ ჩიქოვანი, იმ დროს პოეტი და მომავალში კინორეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია, პოეტი და კრიტიკოსი შალვა აღხაზიშვილი. უცნაურია, მაგრამ არ ჩანს ბესარიონ ჟღენტის ფიგურა, რომელიც მონაწილეობდა პირველ სკანდალურად ცნობილ საღამოებში და რომელიც მოგვიანებით ჟურნალ „მემარცხენეობის“ მნიშვნელოვანი წევრი გახდება. „H₂SO₄“-ის გარეკანზე არ არის მითითებული მისი რედაქტორის სახელი, მაგრამ, ეჭვგარეშეა, რომ ჯგუფის ლიდერი სიმონ ჩიქოვანი იყო.

სიმონ ჩიქოვანი 1903 წელს დაიბადა დასავლეთ საქართველოში, სოფელ ნაესაკოვოში; სწავლობდა ქუთაისის რეალურ სასწავლებელში სამთო-საინჟინრო ფაკულტეტზე, მაგრამ, როგორც თავად იხსენებს, მისმა საუკეთესო მე-

1. გ. რობაქიძე, ვასილი კამენსკის, „მეოცნებე ნიამორები“, 1920, 4.

2. ვ. გაფრინდაშვილი, მხატვრული მატრიანე, „მეოცნებე ნიამორები“, 1919, 1.

3. А. Кручёных, Язвы Аполлона, „Феникс“, 1919, 1.

გობრებმა, რომლებიც კლასიკურ გიმნაზიაში სწავლობდნენ, მასში ლიტერატურისა და ხელოვნებისადმი ინტერესი გააღვივეს. გადაიფიქრა რა ინჟინრობა, ჩიქოვანმა ლექსების წერა დაიწყო. 1924 წელს დაიბეჭდა მისი პირველი ლექსები, რომლებშიც იგრძობოდა ფუტურისტების შთაგონება. ამ ლექსებში ის უბრალოდ კი არ მისდევს ველიმირ ხლენიკოვისა და ალექსეი კრუჩონიხის სწავლებას, არამედ იყენებს სამეგრელოს ფოლკლორის ელემენტებს და ბესიკის პოეტიკისათვის დამახასიათებელ გარკვეულ ნიშნებს. ამ უკანასკნელს უკვე XVIII საუკუნეში ჰქონდა ალიტერაციის ტექნიკით, თითქმის ფუტურისტული „სდვიგოლოგის“ შესაბამისად შექმნილი პოეზიის საოცარი ნიმუშები, მაგალითად: „ტანო ტატანო“, „შავნი შაშვნი“. ს. ჩიქოვანის პოეზიის სანყისი პერიოდიც, რომელიც ყველაზე უფრო ნათლად და განზრახ ფუტურისტულია თავისი არსით, ქართულ კულტურულ ტრადიციებში იღებს სათავეს (უარი კლასიკური მემკვიდრეობაზე, რომელსაც ადასტურებდნენ თეორიულად, პრაქტიკაში ფრიად განსხვავებულად ხორციელდებოდა), ამიტომაც ის საკმაოდ შორს არის ალოგიკური ექსპერიმენტალიზმიდან და ბგერების აბსტრაქტული დაჯგუფებიდან, რომელსაც 41°-ის ზაუმნიკი სთავაზობდნენ; მისი კომპოზიცია ყოველთვის მყარი, ცოცხალი და ნამდვილია. თავისი პირველი ექსპერიმენტების „H₂SO₄“-ში გამოქვეყნების შემდეგ, სიმონ ჩიქოვანი ძალიან მალე გამოდის სხვა ხასიათის – თანამედროვე პრობლემებისათვის უფრო გახსნილი, რევოლუციის მოთხოვნების შესაბამისი პოეზიის მომხრე, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ის გაჟღენთილი იყო პროლეტარული ლიტერატურული ორგანიზაციების (რომლებიც ძალიან აქტიურობდნენ საქართველოშიც) მიერ გავრცელებული იდეოლოგიით, მაინც ინარჩუნებდა განსაკუთრებული,

განსხვავებული დისციპლინის სტატუსს და ვ. მაიაკოვსკის „ლექ“-ის მსგავსად, რომლის შემოქმედებაშიც ამ მიმართულების რეალიზაციას ხედავდა, დააარსა „ქართული ხელოვნების მემარცხენე ფრონტი“. მისი ორგანო იყო ჟურნალი „მემარცხენეობა“, რომელიც 1927 წლის ბოლოს გამოიცა.

„H₂SO₄“-ის მხოლოდ ერთი ნომერი გამოვიდა. მასში გამოყენებულია ბევრი სხვადასხვა ტიპოგრაფიული შრიფტი. ის ფუტურისტულ სტილშია დაბეჭდილი – გრაფიკული თამაშების შესაბამისად, რომელთა შორის მოთავსებულია მხატვრების – ირაკლი გამრეკელისა და ბენო გორდეზიანის მიერ კუბიზმის გავლენით შესრულებული ნახატები. „H₂SO₄“-ის გამოცემის მიზნები წარმოდგენილია უსათაურო მანიფესტში, რომელსაც სრულად გთავაზობთ:

„H₂SO₄“-ის გამოსვლით ქართული ხელოვნების არსებული პოზიციები დაირღვა, მომაკვდავი შკოლების წარჩენმა თავი მოიყარა სქელტანიან საექსპლოატაციო ჟურნალებში.

„H₂SO₄“-ის დაარსების არგუმენტები: ქართული ხელოვნება სრულიად დაშორდა თანადროულობას: ქართული სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა და შემოქმედება გაიმიჯნა: პირველს ხვდა მყოფადური რეალობა, უკანასკნელი კი ისტორიზმსა და შარჟულ ოთახურ რომანტიკას დაუბრუნდა. ლიტერატურულ მეშჩანიზმის შექმნილი ფორმულა „მშვენიერი ტყუილი“ განსაზღვრაა განვლილი პოზიციებისა. **„მშვენიერი ტყუილი“ და აღმშენებლობითი სიმაგრე თანადროულობის ერთ პოლუსში ვერ მოთავსდა.** აქედან დაიწყო დეკადანსი და სრული განადგურება. „მშვენიერი ტყუილის“ („ყანები“, „ხომალდელები“, შემდეგ „ილიონი“ – და სხვები.). კომუნისტურმა რევოლუციამ მოსპო პოლიტიკური რომანტიკა შექმნილი ფეოდალურ და წვრილ ბურჟუაზიულ მოზაროვნეების მიერ, რომელიც

ისტორიულად ამახინჯებდა ქართულ ორიგინალურ შემოქმედებას – ამიტომ იყო ქართული ხელოვნება ისტორიულად პლაგიატი (ხალხური შემოქმედების გარეშე).

დოკუმენტალური ქრონიკა: ძველ საფეხურზე მდგომი შკოლების („ყანნები“, „პროლეტარული პოეტები“, „ხომალდები“, „ილიონელები“ და „ძველი მწერლობა“) შენაცვლით გამოდის „H₂SO₄“.

„H₂SO₄“ თანდროულობის კინემატოგრაფიულ გადაღებებისა და აღმოჩენების ორგანიზაციაა. მასალები პოლიტიკური დეკლარაციისთვის არის გამოცემული მანიფესტებშიც. კომუნისტურმა აღმშენებლობამ მოსპო ძველი ფსიხიკა? ჩვენ პარალელურად გვიხდებოდა დაგვეშალა ქართული შემოქმედების ანტირევოლუციონური ფორმულიროვკა. რევოლუციების შემდეგ სიმბოლიზმი, როგორც ბურჟუაზიულ გემოვნებით წარმოშობილ ლიტერატურული მიმართება, დეკადანსს განიცდის. ქართული სიმბოლიზმის („ყანნელები“ და წინანდელი „ილიონი“) დარღვევამ დაბადა ორი ახალი ცდა პოეზიაში – თანადროობის არალეგალიზმისთვის: ექსპრესიონიზმი და უკიდურესი დეკადენტიზმი. პირველს რელიგიით არათანდროული ფსიქიკის გადარჩენის სურვილს დაჰყვა პატალოგია – მეორე მხარე მოექცა იმაჟინისტური შკოლის გავლენის ქვეშ (განსაკ. შერშენევიჩიად) და დავიდა დეგენერატიზმის მიღებამდე. „ყანნების“ იმაჟინიზმ-ექსპრესიონიზმი საზღვრავს ქართული პოეზიის პოზიციებს. რელიგიურ პატრიოტიზმს და უკლასიფიკაციო გამოსვლებს არ აქვთ გავლენა საერთო ატმოსფეროზე. მიმდევარ ჯგუფებს ხსენებული გაგებათა გადამღერება უხდებათ. პროლეტარული პოეტები, რომლებიც მხოლოდ პრეტენზენტები არიან რევოლუციონერობის, საერთო

განწყობილების გავლენის ქვეშ მოექცენ. ისინი სიმბოლიზმის მუზეუმში მოთავსებულ მასალებით ქმნიან პრაკლამაციურ ოდეებს თანამედროობის. აქ ჩნდება კონტრრევოლუცია ფორმის და საერთოდ მასალის დაღაგების. რევოლუციონურ პოეტიკის საზომით ჩვენ ვაყენებთ ნივთობრივ გადაღაგებასთან – შემოქმედებით აპერცეპციის რეფორმაციასაც; კონსტრუქცია ახალი ათვისების = პარალელური თანდროული ეპოქის. – მოცემული კონტურა გაგების, ხსნის საჭიროებას ახალი ტერორის, ბურჟუაზიულ ფსიხიკით შექმნილ პოეზიის ფრონტების გასანადგურებლათ. ეს არის ბრძოლის მთავარი პროცესი, რომელსაც ვეძახით ფსიხიკის რევოლუციას. (მხოლოდ პროცესი, მოძრაობის – ჩვენი დადა) შემდეგი პერსპექტივები გამოდის საზოგადოებრივ აღმშენებლობითი ფიკუსიდან: კომუნისტური მასსა აშენებს მყოფადერ ქვეყანას – კომუნიზმის სახით – ხელოვნება იღებს რეჟისორის მოვალეობას – მყოფადერ რეალის სტრუქტურის ყალიბში. ორგანიზაცია მასიურ მოძრაობის და კონსტრუქცია მომავალი ნივთების (წარმოებითი ფუტურიზმი და კონსტრუქტივიზმი). ხელოვნებასა და სახელმწიფოს შორის ორგანიული კავშირი ქმნის მყოფადერ ორგანიზმს, რომელსაც ჩვენ უწოდებთ საქართველო – აკუსტური აღმშენებლობა – 3-რ შეხვედრის არის ნივთი და მოძრაობითი სწრაფვა. „H₂SO₄“ – საბჭო და უცხოეთის მემარცხენე ფრონტი: თითქოს მონათესავე უცხოელ ხელოვნების მიმართებებს „H₂SO₄“ – საბჭო სრულიად უარყოფს. ჩვენ უარვყოფთ იტალიურ ფუტურიზმს, რომელიც არისოკრატიის კომფორტს წარმოადგენს. არც ფრანგული ეკსტრემიზმის სალონური რევოლუციონერობა და მარტო ფორმალური სიბრტყეების ძიება შეიძლება ჩაითვალოს თქვენთვის მისაღებათ. „H₂SO₄“ უარყოფს ფრანგულ დადასაც – რო-

მელიც ძლიერ დეკადენტური ტონით ცდილობს რევოლუციის მოწეობას. რუსულ ფუტურიზმთან „H₂SO₄“ აერთებს მხოლოდ კომუნისტური სახელმნიფობრივი გაგებიდან გამოსვლა. ხოლო ჩვენი მეთოდი და მასალა კი იხსნება თანდროულ ხელოვნებისთვის სრულიად უცნობ და ახალი მიღწევებით. რუსული მემარცხენე ფრონტის პლაკატი და აგიტაცია სრულიად შორდება ორგანიზატორობის მყოფადერ რეალობას. ჩვენი დადა, ფუტურიზმი და კონსტრუქტივიზმი იხსნება სრული რევოლიუციონური და კომუნისტური აღმშენებლობითი სანყისით. ახალი ინდუსტრიალიზმი, ორგანიზაცია მასიური მოძრაობის და საერთოდ ს. ს. ს. რ.

ფაქტი – არ არის სხვა მიმართება ქართულ ხელოვნებაში, რომელსაც ქონდეს დიქტატურის უფლება.

„H₂SO₄“

ამ ავანგარდისტულ მანიფესტში ნარმოდგენილი მითითების შესაბამისად, „H₂SO₄“-ის წევრები აცხადებენ ქართული ხელოვნებისა და ლიტერატურული ტრადიციების კანონების რღვევას, მოშლას, უფრო სწორად კი, მათ გამოწვევას. თავად ჟურნალის სახელწოდებასაც – „H₂SO₄“, რაც გოგირდმჟავის ქიმიური ფორმულაა – არ აქვს მსგავსი პრეცედენტი ავანგარდისტული პუბლიცისტიკის ისტორიაში, იმისდა მიუხედავად, რომ ევროპელი დადაისტები მიმართავდნენ პოეტური ნაწარმოების შექმნის მცდელობებს ქიმიური ფორმულების საფუძველზე და მათ ქიმიურ პოემებს უწოდებდნენ. ისიც ცნობილია, რომ 1920 წელს პარიზში დადაისტმა ჟორჟ რიბმონ-დესენიმ გამოაცხადა, რომ გამოდიოდა ჟურნალი სახელწოდებით „D⁴O⁴H²“, მაგრამ ეს ნა-

მონყება მხოლოდ ჩანაფიქრის დონეზე დარჩა. სავსებით შესაძლებელია, რომ ქიმიური ფორმულა ჟურნალის სახელწოდებად მომდინარეობს ავანგარდისტული თეორიიდან, რომელიც პოეტური ექსპერიმენტების ხშირად მოულოდნელ შედეგებს ქიმიკოსის საქმიანობას ადარებდა; ამას იური დეგენიც ამტკიცებდა რამდენიმე წლით ადრე: „ამავდროულად, პოეტის სახელოსნო მხოლოდ ქიმიკოსის ლაბორატორიას შეიძლება შევადაროთ. მისი საქმიანობა ქიმიური ცდის მსგავსია. პოეტები, ისევე როგორც ქიმიკოსები, ათასგვარი მინარევით, რეაქციით, გახურებითა და გაციებით აღწევენ იმას, რომ ერთი განსაზღვრული და თითქმის უცვლელი ყოფიდან მიიღონ სხვა – მისგან სრულიად განსხვავებული“.¹ მაგრამ რატომ მაინცადამაინც გოგირდმჟავას ქიმიური ფორმულა? ერთმნიშვნელოვანი და ერთადერთი პასუხი თავად „H₂SO₄“-ის მანიფესტშია მოცემული: ახალი შემოქმედება არის იმგვარი პროდუქტი, რომლის მიღებაც შესაძლებელია დაძველებული რომანტიზმის, სიმბოლიზმის, დეკადანსის კოროზიითა და მოშლით, პატარა-ბურჟუაზიული ხედვის დაშლის გზით.² კომუნისტური რევოლუცია არის ის ფუნდამენტური მოცემულობა, რომელმაც შეცვალა ლიტერატურისა და ხელოვნების პერსპექტივა: მან დაანგრია არა მხოლოდ ბურჟუაზიული წყობა, არამედ ძველი აზროვნება და ახლა ითხოვს ახალ აღქმას ხელოვნების სფეროშიც. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რევოლუცია ქმნის იმ გამყოფ ზღვარს, რომლის ერთ მხარეს – წარსულში არიან – „ცისფერყანწელები“, ჟურნალ „ხომალდის“ ირგვლივ გაერთიანებული აკადემიკოსთა კავშირი, ქართველ მწერალთა გაერთიანება „ილიონი“, რომელსაც ცნობილი მწერალი – კონსტანტინე გამსახურდია

1. Ю. Деген, Е.А. Боратынский, „Феникс“, 1918, 1.

2. გ. ხერხეულიძე, თანამედროვე ქართული პოეზია, თბ., 1977, გვ. 98.

ხელმძღვანელობდა, მეორე მხარეს კი – მომავლის შემქმნელი ხელოვნებაა, რომელიც ხელოვანის ინდივიდუალურ მეს კოლექტიურ ჩვენ-ში აერთიანებს, ქმნის კომუნისტური ხელოვნების პროდუქტს. რევოლუციამდელი ხელოვნების პოლიტიკაზე დაიყვანება აგრეთვე ახალი პროლეტარი პოეტების შემოქმედებაც, რომლებიც ფეხს მონდომებით უწყობენ პარტიის გეგმებს და მაინც მჭიდროდ დაკავშირებულნი აღმოჩნდნენ უკვე წარსულს მიბარებულ კონცეფციასთან გამოსახვის მხატვრულ ხერხებისა და მასალის გამოყენების თვალსაზრისით. ისინი პირდაპირ აღიარებდნენ, რომ „საბჭოთა H_2SO_4 “-ის წვერებში შეინიშნება მაიაკოვსკისეული „ლეფის“ პათოსი; ისინი რევოლუციის მიზნებში საკუთარ მიზნებსაც ხედავენ, რომ უკეთ წარმართონ თავიანთი მხატვრული შემოქმედება; მიისწრაფიან, რომ უკვე ანმყოში განიცადონ მომავლის მონაპოვარი. ძალიან მაღე „საბჭოთა H_2SO_4 “ მივიდა ამ მიმართულებების ბუნებრივ დასასრულამდე – ის გადაიქცა ქართული ხელოვნების მემარცხენე ფრონტად და მოსკოვური „ლეფის“ წინააღმდეგ მწვავე პოლემიკა, რომელსაც მანიფესტი შეიცავს, უკვე კარგად ცნობილი ავანგარდისტული ანტაგონიზმია. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ეს მანიფესტი არ არის ახალი ჯგუფის აგრესიული განცხადება, ის არ გვთავაზობს რადიკალურ თეორიებს, არც განსხვავებულ პოეტურ თუ მხატვრულ ტექნიკას წარმოადგენს, არამედ უბრალოდ იმით იფარგლება, რომ იღებს სხვა ავანგარდისტული ჯგუფების თეორიებს. პარადოქსია, მაგრამ მას შემდეგ, რაც „ H_2SO_4 “-ის წვერები გაემიჯნენ იტალიურ ფუტურისმს, ფრანგულ დადაიზმსა და რუსულ „ლეფს“, ისინი ფუტურისტებად, დადაისტებად, კოსტრუქტივისტებად და ლეფიანელებად აცხადებენ თავს. აქ საქმე გვაქვს ამბიციურ, მაგრამ არარეალიზებულ მცდელობასთან, გაერთიანდეს ამ მიმდინარეობების დადებითი მხარე, მათი

შემოქმედებითი ენერგია, მათი არაჩვეულებრივი უტოპია, განმმენდილი ბურჟუაზიული მინარევისაგან (რასაც ადგილი ჰქონდა იტალიაში, საფრანგეთსა თუ რუსეთში), რათა რევოლუციური და კომუნისტური აღმშენებლობის, ახალი, სოციალური წყობის სამსახურში ჩადგეს. ქართველ ფუტურისტ-დადაისტ-კოსტრუქტივის-ლეფიანელებს (რომელთაც შემდგომში სიმარტივის გამო პოსტფუტურისტებად მოვიხსენიებ) არარეალური მიზნები აქვთ: მათ სურთ, დადაიზმიდან გადმოიღონ მოძრაობის პროცესი, ფუტურიზმიდან – *сбвз*-ის (გადაწვევა, გადანაცვლება), როგორც რეალურის ტრანსფორმაციის ცნება, კოსტრუქტივიზმიდან რამის მიმართ ახალი დამოკიდებულება (ისინი აქვე აზუსტებდნენ, რომ რამეში არ იგულისხმება საგანი), რამე გაგებულთა როგორ ცადამიანის მიერ განხორციელებული მწარმოებლური პროცესის შედეგი, არასაქონლად ქცეული სოციალური პროდუქტი. ლეფინიზმთან კი მათ აერთიანებდათ სახელმწიფოს კომუნისტური მოწყობის იდეა. ისინი განსაკუთრებით მიისწრაფვიან, რომ მისდიონ ლეფიანელთა პოლიტიკას შემოქმედებასთან მიმართებაში, რომელიც გულისხმობს სხვადასხვა სკოლის ერთ ფრონტად გაერთიანებას, მათი ერთმანეთისაგან განსხვავებული უნარისა და თავისებურების ისეთ შემოქმედებით მიმართულებად შედუღებას, რომელიც იქნება სრულიად ახალი და რევოლუციური. ქართველი პოსტფუტურისტები მისდევენ ლეფიანელთა უტოპიას, ისინი ცდილობენ, რომ, იყვნენ პოლიტიკოსი ხელოვანნი, როგორც ამას ახალი სოციალური წყობა მოითხოვს. მათი ამოცანა არ არის რომელიმე სკოლის თეორიების თავს მოხვევა (რასაც მეტ-ნაკლებად ლიად ცდილობდნენ პროლეტარი მწერლები), მათი ამოცანაა წვრილბურჟუაზიული ნარჩენებისაგან განმმენდილი ყველა იმ ჯგუფის გაერთიანება და რევოლუციურ

სამსახურში ჩაყენება, რომელმაც მიიღო რევოლუცია. „H₂SO₄“-ის ეს მისწრაფება ლეფიანელთა მისწრაფების მსგავსია, მაგრამ მათგან განსხვავებით არ აქვს თეორიული საფუძველი. როდესაც ვ. მაიაკოვსკი სხვადასხვა შემოქმედებით სკოლას ერთ ფრონტად აერთიანებდა, ამას მათთვის დამახასიათებელი ერთი საერთო ნიშნის საფუძველზე აღწევდა, ეს არის რევოლუციური შემოქმედებითი პროცესი, რომელიც ეფუძნება ფორმის, შინაარსისა და სოციალური ურთიერთობების ერთობლიობას. ქართველმა პოსტფუტურისტებმა ვერ გაიგეს ამგვარი მიდგომა და რევოლუციაზე, მის პრობლემებზე, მის ბრწყინვალე მიზნებზე საუბრისას შემოიფარგლნენ სხვადასხვა ავანგარდისტული ჯგუფისათვის დამახასიათებელი ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით. ქართველი პოსტფუტურისტების შემოქმედება, რომელიც ლეფიანელთაგან განსხვავებით არ არის თეორიაზე დაფუძნებული, ხშირად იმაზე დადის, რომ რაიმე ზომიერად დადასტურ ლექსს რევოლუციური თემებით გაჟღერებენ ან მას ფურცელზე აღრეულად წარმოადგენენ, როგორც ეს ფუტურისტებს სჩვევიათ.

ასე ნათლად გამოხატული ეკლექტიზმის პირობებში, პოლიტიკური ვალდებულება, რომელსაც იღებს „H₂SO₄“ უცხოა იმ სოციალური ურთიერთობებისათვის, რომლისთვისაც იბრძვის „Новый Лед“. ეს სოციალური ურთიერთობები მყარდება იმგვარი საქმიანობის შედეგად, რომელიც წარმოებად გაიგება, თუმცა ვლინდება როგორც ინდივიდუალური ვალდებულება-თავგანწირვა, ცალკეული ხელოვანის „იდეოლოგიური“, „მგზნებარე“ ან „კლასობრივი“ ვალდებულება, იმ ხელოვანისა, რომელიც, როგორც ნიკოლოზ შენგელაია ამბობს, პროლეტარიატის მხარეს დგება. შენგელაიამ მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწია კინოში, უფრო ადრე კი

ნაკლები წარმატებით საკუთარი ძალები პოეზიაშიც მოსინჯა:

(...)

მოვედით

ლერბით/

ს ს ს რ

ერთად...

ბეჯითი ნაბიჯით პირდაპირ
დროშები დროშები დროშები
წითელი წითელზე ფერდაფერ
იარარ

(...)

მუშმა

მუშმა

მუშმა

მუშმა

მუშა ამშენებელი გონება

მუშა რკინა ღონე და

მუშა პოეტი ორატორი

მუშა დიქტატორი

მუშის მუშტი

ურო

რომ აპობს ქონიან ღიპებს

და მირონცხებულ ჭიპებს.

მკერდი დედამინის მოდიდდა,

მდულარე მადნების ამოსუნთქვით

ცხელ მაღაროების ყრონტიდან

გრგვინავს

კუნთებიანი ხმა

ი ნ ტ ე რ ნ ა ც ი ო ნ ა ა ლ,

სმენაა...

პოეტებო გასწორდით.¹

გარდა ამისა, „H₂SO₄“ ითხოვს მხატვრული საქმიანობის შესაბამისობას ეკონომიკურ არჩევანთან, „ახალ ინდუსტრიალიზაციასთან“, „კომუნისტურ აღმშენებლობასთან“; აღიარებს, რომ არ ცდილობს ხელოვნებად წოდებული დარგის უშუალო სოციალურ სამუშაოდ ქცევას; ის ცდილობს იმ განსაკუთრებული ადგილის შექმნას, სადაც მთელი თავისებურებით გამოვლინდება შემოქმედებით ფასეულობად გაგებული საქმიანობა.

1. ნ. შენგელაია, მოხსენება პირველი, „H₂SO₄“.

თავის მანიფესტში „H₂SO₄“ თავს აცხადებს ორგანიზაციად, რომელიც რეალობას „კინემატოგრაფიულად“ აღწერს და ამგვარი პოზიცია შემდგომში „განვითარებულია“ ჟანგო ლოლობერიძის გაუგებარ სტატიამი, რომელსაც ქართველმა კრიტიკოსმა „ჰიპერტროფიული აზროვნების შედეგი“¹ უწოდა. სტატიას ექსტრაგანტული და დადასტურებული სახელწოდება აქვს – „მზადება, რომელიც მობრუნებულ შემოქმედებაში უდრის საზომს, დაბრუნებულ მოქმედებაში-3-ს და ინერება“.² მოდერნის შემქმნელად ლიტერატურაში კინოს მანესტრო – ჩარლი ჩაპლინი სახელდება, ვინაიდან კინემატოგრაფი „აერთებს ჯგუფებს, ეს არის ყოველმხრივი შეფარდების გადამტანი“. მართლაც, „ლეჟეს ფორმების ვარიაცია, რუსეთელ მხატვრების უკანასკნელ გამოფენაზე – მოძრავი სურათები, მთელი ფუტურისტული ლიტერატურა (დარჩენილი მასალა) განსაკუთრებით განივთების პროცესი და გრაფიკული პოეზია უახლოეს კავშირშია კინემატოგრაფთან. შეიძლება პირდაპირ ლიტერატურა დაყო კინემატოგრაფის სტადიებათ და ამით არაფერი არ გამოიცილება“. კინემატოგრაფს, კონკრეტულად კი მოძრაობას, ქმედებას, დინამიკას, გააჩნია უდიდესი გავლენა ბევრი მწერლის შემოქმედებაზე, როგორც, მაგალითად ილია ერენბურგის რომანზე „Трест Д.Е.“, მაგრამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ისაა, რომ ის ქმნის სამგანზომილებიან სივრცეს, რომელიც სტატიკურ ნივთს „სულიერ მოძრაობას“ ანიჭებს. ჟ. ლოლობერიძის აზრით, „ნივთის ასეთი გაგება მეორე მხრივ უდრის საგნების კომბინაციას. დადას აქვს ბევრნაირი კომბინაციები ნივთის. თამაში 2-ზე ექვსის საშუალებით,

თამაში ექვსზე საკუთარი კისრით და სხვა (...) სიტყვის აკრობატიკა იბადება მხედველობით, ნივთის აკრობატიკა – სმენით. (...) მხატვარ გამრეკელის სურათში «მე და ცირკი», მე მოძრაობა მესმის და ვხედავ ხმას. სივრცე ჯამბაზსა და მხატვარს შორის შემოკლებული, დაყვანილი ფორმების შენაერთებამდე იგივეა რაც «ზაუმი» რომელიც გრაფიკამდე მიდის. (...) დაბოლოს არ არის გაქვავებული მომენტი მხატვარსა და სურათს შორის, არის მხოლოდ განივთების პროცესი, რომელიც ერთის მხრივ უდრის მოძრაობას და მეორეს მხრივ ჟესტს და მასალის კომბინაციებს“. ლოლობერიძე ცდილობს, ყველა ავანგარდისტს გაასწროს, სრულიად ახალ შედეგებამდე მივიდეს, განსაკუთრებით ის ფრანგულ დადაიზმს ეკამათება, თუმცა სწორედ დადაიზმის თეორიებმა მოახდინა მასზე დიდი გავლენა. ჩვენ თვალწინ იშლება შურისძიება, გათავისუფლების უშედეგო მცდელობა: „დადა უარყოფს პოეზიას, მაგრამ ის ვერ უარყოფს გემოვნებას. დადა უარყოფს მასალას გამიზნულს მაგრამ ის თითონ აშენებს (პერე, სუპო). (...) დადა უკანასკნელი მოდის ფრაკს იცვამს და სოციალისტურ ორგანოში წერილს ათავსებს, დადა ყვირის თავის გარყვნილებაზე, მისთვის რომ ეს არ ახარებს ევროპიელის ხელოვნურად გაბერილ კუნთებს და რეზინის ძუძუებს. აი რად არის დადა – დადა“. ქართველი პოსტფუტურისტები განაგრძობენ ფუტურისმის, კონსტრუქტივიზმის და დადაისტური თეორიების სფეროში „მოძრაობას“, ხშირად, როგორც მათი მიმდევრები, თუმცაღა მათ ახლის შექმნის პრეტენზია აქვთ. ეს თეორიები ასე აქვთ სინთეზირებული:

1.მ. აბულაძე, ფუტურისტ-ლეფელთა ლიტერატურული დაჯგუფება (ხელნაწერი), გვ. 56.

2. ლოლობერიძე, მზადება, რომელიც მობრუნებულ შემოქმედებაში უდრის საზომს, დაბრუნებულ მოქმედებაში-3-ს და ინერება, „H₂SO₄“. შემდგომში გამოყენებული ყველა ციტატა ამოღებულია ამ წყაროდან, თუ არ არის მითითებული სხვა წყარო.

ფუტურიზმი / კონსტრუქტივიზმი

მასალა მოძრავი/მასალა გამიზნული
 სისწრაფე /ეკონომიკა
 განივთება /პროდუქტი
 რიტმი მანქანის /მოძრაობა სიუჟე-
 ტის
 პროტესტი /ტერორი

დადა

მასალა ქაოტიური
 დალაგება გამიზნული
 საგნების კომბინაცია
 მოძრაობის მაქსიმუმი (ყესტი)
 ტერორი

ლოლობერიძეს პრეტენზია აქვს, რომ აღმოაჩინა პოეზიის ისეთი საფუძველი, რომლის წინააღმდეგ არც ფუტურისტები გაილაშქრებდნენ და არც დადაისტები: რიტმი, რომელიც „H₂SO₄“-ის პოეტებმა დაარღვიეს. ისინი მხოლოდ მოძრაობას ენდობიან, სიტყვას სინტაქსის წინააღმდეგ გამოიყენებენ, მას ათავისუფლებენ და ამგვარ განტოლებას იღებენ:

სხეული
 ----- =

გრაფიკა

ხაზი + ხმა

ესე იგი „სიტყვის შეხვედრა სურათთან იძლევა სხეულს, სურათის შეხვედრა ხაზთან იძლევა გრაფიკას“.

„H₂SO₄“-ის ნევრებს სწამთ, რომ მეოცე საუკუნის რუსი და ევროპელი ავანგარდისტული დაჯგუფებების თეორიების სინთეზით განსაზღვრეს ის გზა, რომელიც სოციალისტურ ხელოვნებას უნდა გაეგლო, თუმცაღა შემდეგში მათი მხატვრული შემოქმედების შედეგი არ იქნება ამგვარი ამბიციური

განცხადების შესაბამისი, მაინც ძალიან თვალშისაცემია ის გავლენა, რომელიც ფრანგული დადაიზმის მონოდებებმა იქონია „H₂SO₄“-ის ნევრებზე. ამ მონოდებებს აქამდე არც რუსეთში და არც საქართველოში არ ჰქონია განსაკუთრებული წარმატება.

მართლაც, დადაიზმის შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია საქართველო-სა და რუსეთამდე საკმაოდ გვიან აღწევს. „დადაიზმზე მხოლოდ მისი დაბადებიდან თითქმის ხუთი წლის შემდეგ გავიგეთ“, – აღიარებს კრიტიკოსი აბრამ ეფროსი – „როდესაც რევოლუციის ირგვლივ შექმნილი ბლოკი შესუსტდა და, როგორც ნირვის მომასწავებელ ზარებს, ისე ვისრუტავდით დასავლეთიდან მომავალ ყველა ახალ ამბავს. დადას უკვე თავისი დასრულებული სახე მიეღო და ჭკნობასაც იწყებდა, როდესაც, 1921 წელს, პირველად გავიგეთ ეს ოთხი ასო. ისინი გაოგნებდნენ ხელოვნური ინფანტილურობით; ყოველგვარ მნიშვნელობას იყენენ მოკლებულნი და ჩვენგან დამცინავ პასუხს დაჟინებით ითხოვდნენ“.¹ გორიელიც იხსენებს, რომ „სიტყვა დადამ და დადაიზმმა მოსკოვისა და ლენინგრადის კარზე ძალიან გვიან დააკაკუნა, როდესაც ეს ორი ქალაქი რუსეთის დედაქალაქები კი არა, საბჭოთა კავშირის დედაქალაქები იყო. ეს ის დროა, როდესაც მოსკოვი პირველ, ლენინგრადი კი მეორე დედაქალად ითვლებოდა. პროლეტარული რუსეთი შორს იყო ბურჟუაზიული დასავლეთისაგან“.²

ზუსტ და დეტალურ ინფორმაციას დადაიზმსა და საერთოდ ფრანგულ პოეზიაზე ვალენტინ პარნახი იძლევა 1922-1923 წლებში; ის პირადად იც-

1. А. Эфрос, Дада и дадаизм, „Современный запад“, 1923, 3.

2. B. Goriély, Dada en Russie, „Cahiers de l'Association Internationale pour l'étude de Dada et du Surréalisme“, 1966, გვ. 1.

ნობდა ფრანგულ შემოქმედებით რეალობას.¹ სიმპტომატურია, რომ, როდესაც რუსი კრიტიკოსები საუბრობენ დადაიზმზე, ისინი, პირველ რიგში, რუს ჰაუმნიკ-ებთან მათ მსგავსებას გამოყოფენ. „სიტყვა დადა არაფერს ნიშნავს!“ – ამაყად აცხადებს ტრისტან ცარა. „დადაიზმი ჩვენს ნიჩეოვ-ებს და ნანილობრივ ა. კრუჩონიხის მანერას შეესაბამება. (...) დადაისტების პირველი გამოსვლები პარიზში ძალიან ჰგავდა 1919 წელს ა. კრუჩონიხის და სხვათა გამოსვლებს“.² შესაბამისად, დადაიზმის ანალოგიას რუსული ფუტურიზმის საწყის ეტაპზე კი არ უნდა ვეძებდეთ (ამ მნიშვნელობით მართალია გ. ბამელი, როდესაც ამტკიცებს, რომ „დადაიზმს არაფერი აქვს საერთო კუბიზმთან, ფუტურიზმსა და ექსპრესიონიზმთან“),³ არამედ ის უნდა დავინახოთ ალექსეი კრუჩონიხის, ილია ზდანევიჩისა და იგორ ტერენტიევის გვიანდელ გამოცდილებაში, როცა მათ უკვე შექმნეს ჯგუფი 41°. მართლაც, მაგალითად, ვ. ხლებნიკოვის ექსპერიმენტები სიტყვაზე – „წარმოუდგენლად მძიმეა გასუფთავება საწყისი ბგერისა და ხატისა მინარევეებისაგან და უკიდურეს ძალისხმევას მოითხოვს“, ის შეიძლება მხოლოდ გ. ფლობერის სულიერ ტანჯვას შევადაროთ და არა დადაისტების „გლოსოლალიას“,⁴ რასაც მიუახლოვდა 41°-ის სემიოლოგიური და ფონეტიკური სდვიგ-ით გამოწვეული სრული აბსტრაქტულობა.

აქ არ შეეჩერდებით დიდხანს ამ ასპექტის ანალიზზე, ვინაიდან

დადაიზმს რუსეთში ყოველთვის ნაკლებად მნიშვნელოვანი მიმდევრები ჰყავდა. 1920 წელს დონის როსტოვში იქმნება ჯგუფი – ნიჩეოვი, რომლის სულისჩამდგმელნი იყვნენ ახალგაზრდა პოეტები: სერგეი სადიკოვი, სუზანა მარი, ელენა ნიკოლაევა, ალექსანდრე რანოვი, რიურიკ როკი, დევის უმანსკი და ოლეგ ერბერგი, რომლებიც იმ პროვინციულ ქალაქში (შემდგომში, ბუნებრივია, ისინი მოსკოვში გადადიან) მანიფესტებითა და სხვა პუბლიკაციებით იცავენ დადაისტურ თეორიებს. ისინი ისევე, როგორც ვ. მაიაკოვსკი 1918 წელს, „ფუტურისტების გაზეთში“, მოუწოდებენ „სულის რევოლუციისაკენ“, რუტინის, ყოველდღიურობის, ტრადიციების, პრინციპების, ყოფის და ა.შ. წინააღმდეგ განუწყვეტელი ბრძოლისაკენ, რათა ხელი შეუწყონ საყოველთაო ცვლილებებს, ანუ ანტი-ისტითუციონალურ და ანტიორგანიზაციულ, ანტიპროფესიონალურ, ანტისპეციალისტურ გადატრიალებას, რომელიც „ფუტურისტების გაზეთისაგან“ განსხვავებით, მთავრდება არა ხელოვნების უნივერსალიზაციით, არამედ ხელოვნების სიკვდილის შესახებ ავანგარდისტული იმპერატიულობით გამოხატული ტერორისტული დასკვნით: „არაფერი დაწეროთ! არაფერი წაიკითხოთ! არაფერი თქვათ! არაფერი დაბეჭდოთ!“⁵ თავიანთი შემოქმედებითი საქმიანობით, იმაჟინისტური პოეზიის დახვეწილობით, მეტრით, რიტმით, სამყაროს ახლებური აღქმით „კრეატიულობის ნიჩეოვი“ მალე-

1. В. Парнах, Кризис французской поэзии, „Паруса“, 1922,1 და Современный Париж, „Россия“, 1923, 7.

2. იქვე

3. Г. Баммель, Дада Альманах, „Печать и Революция“, 1922, 6.

4. А. Эфрос, Дада и дадаизм, დასახ. წიგნი, 1923, გვ. 3.

5. Декрет о Ниचेвоках Поэзии // Труды Творческого Бюро Ниचेвоков, Ниचेвоки. Собачий ящик, М., 1922.

ლად არ მიისწრაფვიან ბურჟუები-სათვის დამახასიათებელი მიზნისკენ – ხელახლა გააცოცხლონ ხელოვნება, შექმნან ახალი პოეტიკა და ესთეტიკა; ისინი დარწმუნებულნი არიან, რომ ამ დახვეწის საშუალებით „მოსპობენ ხელოვნებას და მას არაფრისკენ და არაფერში წაიყვანენ“.¹ ახალი დოქტრინა, რომელსაც ავრცელებენ „ცხოვრების ნიჩეოკი“, რომელთაც „Хорошо“ უწოდეს და მასში ფაქტობრივად იგულისხმება „революционный бродяга“² (ხო-ბო არის აგრეთვე პირველი ორი მარცვალის ა. კრუჩონისის მიერ შემოთავაზებულ „ფო-ლი-ფა“-ში, რომელიც დაიბეჭდა თბილისში 1918 წელს, მაგრამ მას არ უნდა ჰქონდეს რაიმე კავშირი ნიჩეოკ-ების აბრევიატურასთან) მოუწოდებს შეიქმნას ნიჩეოკ-ებისა და დადაისტების გაერთიანებული ფრონტი „სიტყვაკაზმული მწერლობის გახრწნისა და დემორალიზაციის მიზნით“,³ „ჩვენ ვაღიარებთ სიტყვიერი ტერორის მეღმინსმიერ პროგრამას“.⁴ რუსი ნიჩეოკ-ების თეორიულ, პრაქტიკულ მნიშვნელობაზე, მათ თავგადასავალზე თავის მკაცრ და უაპელაციო აზრს გამოხატავს კრიტიკოსი ა. ეფროსი: „რუსეთი არ იცნობდა დადაიზმს. ერთი მუჭა «ნიჩეოკ»-ები, რომლებიც რაღაც პარტენოგენებით მოევიდნენ ქვეყანას დონის როსტოვში, ვერ გასცდნენ დონის როსტოვის საზღვრებს და მათი თეორია ძირის ძირობამდე ისეთივე პროვინციული დარჩა, როგორი მოკრძალებულიცაა მათი პრაქტიკული საქმიანობის ნაყოფი“.⁵

ამ შეხედულების მიუხედავად, რო-

მელიც უეჭველად მიკერძოებული და აპრიორი ანტიდადაისტურია, შესაძლოა, მართალი იყოს, რომ ნიჩეოკებს არ გადაუკვეთიათ თავიანთი პროვინციის საზღვრები და რუსული პოეზიის განვითარებაზე არანაირი გავლენა არ მოუხდენიათ – არც თეორიული და არც პოეტური. შესაბამისად, კიდევ უფრო რთულია ვიფიქროთ „დადაისტურ“ ღერძზე – დონის როსტოვითბილისი, მიუხედავად იმისა, რომ ა. ტარასენკო ბიბლიოგრაფიულ ჩამონათვალში ასახელებს ნიჩეოკ-ების მომავალი შემქმნელების – ე. ნიკოლაევასა და მ. აგაბაბოვას ორ პოეტურ კრებულს: „Змеиные крыльца“-სა და „За лошадьми на велосипедах“-ს, რომლებიც თბილისში 1918 წელს გამოიცა.⁶ თუ ნაყოფიერი კონტაქტები და კულტურული ურთიერთსესხებები რუს ნიჩეოკ-ებსა და ქართველ პოსტფუტურისტებს შორის უნდა გამოვრიცხოთ, ტარასენკოს საინტერესო მოსაზრების თანახმად, გადასამონმელებელი რჩება 41⁻-ის ექსპერიმენტების შესაძლო გავლენა დონის როსტოვის ახალგაზრდა პოეტებზე. მხოლოდ ამ შემთხვევაში გახდებოდა ღირებული ბ. გორიელის ჯერჯერობით დაუდგენელი თვალსაზრისი, „დადა-ს მოძრაობა პირდაპირ დასავლეთიდან კი არ მოსულა, არამედ სამხრეთიდან, უფრო ზუსტად კი კავკასიიდან. (...) რუსული დადა დაიბადა ქუთაისსა და თბილისში. საქართველოდან ის ნელ-ნელა ჩრდილოეთით ავიდა და დონის როსტოვში გაჩერდა, სადაც რამდენიმე ახალგაზრდამ შექმნა ნიჩეოკების – რუსული დადას – პირ-

1. იქვე.

2. Приказ по организационной части // Труды Творческого Бюро Ничевоков.

3. В собачий ящик, Введение // Труды Творческого Бюро Ничевоков.

4. Ничевоки России – Дада Запада // Труды Творческого Бюро Ничевоков.

5. А. Эфрос, Дада и дадаизм.

6. А. Тарасенко, Русские поэты XX века 1900-1955. Библиография, М., 1966, გვ. 268-278.

ველი ჯგუფი“.¹ ამ თავდაჯერებულ განცხადებაში თითქოს ნათლად არ ჩანს განსხვავება ქუთაისელი „ცისფერყანწელების“ პირველი თეორიული მცდელობების არსსა და თბილისში მოქმედი ქართველი პოსტფუტურისტების მიზნებს შორის, რის გამოც რისკის ქვეშ დგება თავად საკითხის დაყენებაც კი. მართლაც, „ცისფერყანწელების“ წევრები იმ ქრონოლოგიური საზღვრების შიგნით მოქმედებდნენ, რომლებიც უკვე შემოვხაზე, რაც შეეხება ქართველ პოსტფუტურისტებს, ისინი, *Ничевков*-ებთან შედარებით, გვიან გამოჩნდნენ, ამიტომაც ამ მიმართულებით სიარული არ მიმართინია მიზანშეწონილად. ღრმა კვლევითი სამუშაო რჩება ჩასატარებელი 41¹-ის ჯგუფის არა იმდენად თეორიულ და პრაქტიკულ შემოქმედებაზე, რამდენადაც მის უეჭველ გავლენაზე, პრაქტიკული ხასიათის განშტოებებზე, პირად კავშირებზე, მოკლედ, მის კულტურულ პოლიტიკაზე (პარადოქსია, მაგრამ ეს პოლიტიკა არსებობდა) თბილისისა და საქართველოს შემოქმედებით გარემოს მიღმა; მხოლოდ ამ ტიპის კვლევებმა შეიძლება, მოგვცეს საბოლოო დასკვნები.

მართლაც, ოციანი წლების დასაწყისში (და არა უფრო ადრე) საქართველოში ვრცელდება, მოდაში შემოდის დადაიზმი, რისი მიზეზიც, ნაწილობრივ, ჯგუფი 41¹-ის პოეტების მიერ მიღებული შედეგი იყო და, ნაწილობრივ ის ინფორმაცია, რომელიც პირდაპირ საფრანგეთიდან მოდიოდა. თავად ილია ზდანევიჩი, რომელმაც დამოუკიდებლად შექმნა დადაისტური მიმართულების არაჩვეულებრივი „დრა“ (ე. ი. დრამა), მხოლოდ 1920 წელს, მეგობრისაგან, ლადო გუდიაშვილისგან, იგებს ევროპაში დადაიზმის არსებობის

შესახებ.² ასეთი უცნაური მოძრაობის არსებობით გაკვირვებული და ნახალისებული არიან „ცისფერყანწელებიც“; ზოგიერთი მათგანი თავის ძალებს ახალი პოეზიის ნიმუშების შექმნაში სინჯავს, როგორც, მაგალითად, ტიცინ ტაბიძე, რომელიც თავის სატრფოს – მელიტა ჩოლოყაშვილს, მისივე თქმით, დადაისტურ მადრიგალს უძღვნის:

მელიტა

დადაისტური მადრიგალი

*ყველაზე უფრო არცხვენს ჩემ
სახელს ტიცინას,*

ძველ ხავერდის ტიცინთან

შედარებით დახეული

კანაპები

*ალბად არ ელოდა ტიცინს: ასეთ
ორეულს.*

*მერი შერვაშიძე (გიგო დიასამიძის
ჟურნალიდან*

ამოხეული)

*ურია მხატვარმა სამ წელს რომ
ხატა,*

*უყურებს ამ ლექსს და ეცინება.
წინად ღვთისმშობელს ეს სახე
ჰქონდა*

*წინად აშენებდნენ ამისთვის
ტაძრებს.*

.....

*თავზე დამყურებს მერი შერვაშიძე
(სანდრო ყანჩელის ჟურნალიდან
ამოხეული*

ურია მხატვარმა სამ წელს რომ ხატა).

მელიტა! შენ ალბად უყურებ

ტიუტჩევის და

რომის ცას,

იქნებ მარინეტიც შენით

ალტაცებულია.

*ჩვენი ტფილისი კი თანდათან ძირს
ინევს,*

1. B. Goriély, Dada en Russie.

2. Iliazd, Paris, 1978, გვ. 53.3.

გრიგოლ რობაქიძემ ხერხემალი
გადაუტეხა,
მაგრამ მინის ძვრა მაინც
იგვიანებს.¹

მადრიგალი დაწერილია 1923 წელს, მას შემდეგ, რაც მელიტა იტალიაში გაემგზავრა, აქედან ტიციან ტაბიძისა და ტიციანო ვეჩელიოს სახელების ომონიმია და ყველა სხვა მიმართებები იტალიასთან. მადრიგალი სცდება გარეგნული გამოსახულების საზღვრებს და განთავსდება მხედველობის ველში, როგორც მზერის თვალნათელი „პოეტიკა“, სხვათა უცილობელი თანდასწრება. შემთხვევითი არ არის, რომ პირველი სწორედ მხატვარია – ტიციანო ვეჩელიო, რომელიც უთვალთვალებს და ამონიშნებს ამ სურათის ფორმით აგებულ პოეტურ ნაშრომს, რომლის შექმნასაც ცდილობს ტიციანი. პოეტი თავადვე აღიარებს, რომ მან განიცადა გავლენა არა მხოლოდ დადაიზმისა, არამედ პირველი ცნობებისა, კი ფრანგული სიურეალიზმის შესახებ. ასე ცდილობს დაწეროს ლექსი მელიტაზე მაშინ, როდესაც მას პორტრეტიდან უმზერს სხვა ქალბატონი – მერი შერვაშიძე – რუსეთის საიმპერატორო კარის ფრეილინა, რომელსაც საქართველოში ბევრი პოეტი ეტრფოდა (იგი გალაკტიონ ტაბიძის პოეტური მუზაც კი გახდა). როგორც ჩანს, მხატვარ სორინის მიერ შესრულებული მერი შერვაშიძის პორტრეტი, რომელიც გიგო დიასამიძისა და სანდრო ყანჩელის მიერ გამოცემული ჟურნალ „Братство“-დან იყო ამოჭრილი, ტიციანის სამუშაო ოთახში, კედელზე ეკიდა, რასაც ტიციანის მეუღლეც მონიშნობს. მაგრამ ის პორტრეტი მალევე აღმოჩნდება ტრომპე-ლ'ოეილ, ანუ ოპტიკური ილუზია: ის, რაც ჩანს, განსხვავდება იმისგან, რაც სინამდვილეშია. ტიციან ტაბიძე უხმობს: „მელ-

იტა!“, რითაც თვალნათლივ აცხადებს, რომ არასოდეს დაუშვია, თითქოს, მერის პორტრეტს დამამშვიდებელი, აპოლონური ეფექტი ჰქონოდა, არასოდეს განუცდია თვალის გავლენა, ანუ არ დაუნახავს უშუალოდ მერი. პირიქით, მან მზერა გულს დაუმორჩილა და სხვა ობიექტს, მელიტას მიმართა, ვისაც ეძღვნება მადრიგალი, ვინაიდან სწორედ ის არის სურვილის ობიექტი. და ბოლო, მოულოდნელ ტაქტებში ცხადი ხდება, თუ საიდან უცქერიან მადრიგალ-სურათს: თბილისიდან, თბილისური ცხოვრებითა და ამბებით უკეთესად აღიქმება შორეული მელიტას თანდასწრება.

„ცისფერყანწლების“ ექსპერიმენტები ფრაგმენტული ხასიათისაა. დადაიზმი პოსტფუტურისტებმა უფრო განავითარეს და ამას გარკვეული თანმიმდევრულობითა და თავდაჯერებულობით აკეთებდნენ. „H₂SO₄“-ის ფურცლებზე ეს კავშირი დადაიზმთან სულ არის და იქ მოცემული მითითებების შესაბამისად სხვადასხვა პოეტი ორიგინალურ კომპოზიციებს ქმნის; მათი სამიზნე, პირველ რიგში, სხვა ლიტერატურული სკოლებია, შემდეგ ამ სკოლებს ახალ წესებს უპირისპირებენ, რომლებიც ჟურნალის გვერდებზე ნახაზებსა და მათემატიკურ ფორმულებს შორისაა მიმობნეული. იქვეა წვრილად მიწერილი ქართველი კლასიკოსების ლექსებიც, მაგალითად, ილია ჭავჭავაძის („მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის“), აკაკი წერეთლის („ნათელა“ – „ჩონგურს სიმები ავუბი“), წარმოდგენილია ასევე ვალერიან გაფრინდაშვილის ბგერების უბრალო თანწყობა და ნონსენსი („პოეტისთვის არ არსებობს სხვა კარიერა, გარდა სიგიჟის“). აი, მაგალითად, ნაწყვეტი ნიოგოლ ჩაჩავას კომპოზიციიდან: „პოეზია²² + პოეტი = 0“, ანდა ჩამოთვლილია მორფემები,

1. t. tabiZe, melita, dadaisturi madrigali, „meocenebe niamorebi~ 1923, 10.

რომელთაც ყოველთვის არა აქვთ მნიშვნელობა, მაგრამ აქვთ საერთო ხმოვნები: „გურილ / ბურულ / ულ /ულუ“, თუმცაღა ეს ყველაფერი ძალიან შორს არის ილია ზდანევიჩის მიერ მიღწეული ფონეტიკური რადიკალიზმისაგან მის ცნობილ „დრა“-სა და ზაუმნიკების ოპერაციებიდან 41°-ში.

პოსტფუტურისტები ცდილობენ, სოციალური ხასიათის პრობლემები ავანგარდისტული ტექნიკით გადაჭრან და მათ მიერ დადაისტური მოდელით შექმნილ ნიმუშებს ახალი, სოციალისტური პრობლემატიკით ავსებენ, სადაც თემის ხასიათი ზმოქმედებს ფორმაზე, მიენდობა მხატვრულ ჩანაფიქრსა და ლოგიკის ძალას, ამიტომაც შედეგი არასოდეს არ არის ისეთი ავტომატური, როგორსაც ვხედავთ ჟ. ლოლობერიძის ლექსში „ჟანგო დადა და ფაბრიკანტების კოალიცია“:

*როცა მაიმუნივით თავის
მკლავებზე
წვება
პროსპექტი
ჟანგო მოდის და ათვალიერებს
აფიშებს
ის ძალიან ცოცხალი ადამიანია
აინტერესებს თითოეული მუცლის
ცხოვრება
მას ემუქრებიან ფაბრიკანტები
მის წინააღმდეგ გახსნილია
თამბაქოს ტრესტი
ჟანგო არ იღებს არც ერთ
პროცენტს
მის წინააღმდეგ მუსაიფობს
დამფუძნებელი კრება
ჟანგო ფიქრობს თავისთვის
ამ მოკლე ხანში მან უნდა გახსნას
საპნის ქარხანა
უდგება საქმეს
მისი მოხერხებით მდიდარი ხალხი
აცოცდა ხეებზე*

*ჟანგომ მხოლოდ სანთელი აანთო
გამდიდრებულ ხეებს ჩამოსდის
ქონი.¹*

პოსტფუტურისტებმა მიიღეს რუსი კონსტრუქტივისტების მოწვევა ჟურნალ „Вещь“-ის ფურცლებიდან – შეენყვიტათ თავიანთი ურთიერთსაწინააღმდეგო პრინციპების გამოცხადება და საგნობრიობაზე გადასულიყვნენ; პოსტფუტურისტებსაც სურთ ხელოვნებაში ტექნიკის, ინჟინერიის შემოტანა, რომელიც გადალახავს ინდივიდუალური შემოქმედების ბუნდოვან საზღვრებსა და მეცნიერების სიზუსტით შექმნის კონსტრუქციას, უფრო სწორად, პროდუქციას – ახალ ნივთებს. ამგვარი პროცესი ამოძრავებს ნამდვილ დინამიზმს მხატვრულ შემოქმედებაში, რომელიც, პოლიტიკურ-სოციალურ რევოლუციასთან ერთად, სიმბიოზში ანგრევს ძველ ფორმებს და ქმნის ახალს, რომელიც მომხმარებელში იწვევს საგნის სრულიად ახლებურ აღქმას.² ესთეტიზმსა და დეკორატიულ მუხტს მოკლებული ხელოვნება ხდება ადამიანის ჩვეულებრივი საქმიანობა; ყველა მოქალაქეს მოუწოდებენ, მისდიონ მას მისი კანონების, მისი ნორმების ათვისების შემდეგ, როცა დარწმუნდებიან, რომ ხელოვნებას ამგვარად ჩამოაშორეს მეტაფიზიკური აურა და შეუდგნენ ახალი ურთიერთობების დამყარებას საგანთან, სოციალურ პროდუქტთან.³

„H₂SO₄“-ის წევრები თითქოს ლოგიკური შთამომავალნი არიან იმ უტოპიური მუხტისა, რომელიც აცოცხლებდა არა მხოლოდ რუს კონსტრუქტივისტებს, არამედ ლეფელებს; ლეფელელებით ოცნებობენ გადალახონ ბევრი „წყეული“, მუდმივი პრობლემა, რომელიც ახლავს შემოქმედებით საქმიანობას, როგორცაა დიქოტომია

1. ჟ. ლოლობერიძე, ჟანგო დადა და ფაბრიკანტების კოალიცია, „H₂SO₄“.

2. საქართველო ისტორია, „H₂SO₄“.

3. იქვე.

ინტელექტუალურ და ხელით შესასრულებელ სამუშაოს შორის. პროდუქტის საქონლად ქცევა (ან „საგნის განივთება“ და მისი გაცვლის საგნამდე დეგრადირება)¹ პროდუქტიულობა, როგორც ღირებულების საზომი; უშუალო, პირდაპირი მიმართების დამყარება წარმოებასა და მოხმარებას შორის, მაგრამ, როგორც ლეფიანელი ავანგარდისტების შემთხვევაში, მომავალი არც ქართველ პოსტფუტურისტებს აქვთ.

სხვადასხვა ლიტერატურულ დაჯგუფებას შორის დაძაბული ურთიერთობები იყო, არც „H₂SO₄“-ს აკლდა ცინიზმი, ირონია და უხეშობა ერთადერთი „კონკურენტი“ დაჯგუფების – „ცისფერყანწლების“ მიმართ. მთელი ჯგუფი „ცისფერყანწლებისა“ ფუტურისტული „თავაზიანობის“ წესების შესაბამისად, მოხსენებულია, როგორც „კრეტიზმების ფაბრიკა“. „ტიციან ტაბიძე ქართული იგავ-არაკების ავტორია, რომელიც ამაოდ ცდილობს მიბადოს ჟ. ლაფორგს; ლაფორგს ჰქონდა სმენა და ხმა, ტ. ტაბიძის მეტყველება კი არის ბალაღაიკის სტილი. ვალერიან გაფრინდაშვილი არაფერ როლს არ თამაშობს, მხოლოდ იძახის ქუდის მოხდით: გაუმარჯოს ვალერიან გაფრინდაშვილს. გ. რობაქიძე და პ. იაშვილი მიმბაძველები არიან, ერთი გერმანული ექსპრესიონიზმისა და მეორე ფუტურიზმისა, რომელიც თავად პ. იაშვილს შემოუტანია პარიზიდან (ეს შეხედულებები მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება სიმართლეს). მოკლედ, «ცისფერყანწლების» მთელი პოეტური შემოქმედება არის უბრალო სადღეგრძელო, ერთ-ერთი იმათგანი, რომელსაც ამბობენ ქართულ სუფრაზე“.² როგორც ჩანს, საქმე ეხება განზრახ პროვოკაციულ ქმედებას, საკმაოდ

უხეშსაც, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ახალგაზრდა ავანგარდისტული ჯგუფის პრინციპებს. ის ბევრად უფრო თავშეკავებულ გაგრძელებას პოულობს პოსტფუტურისტების ჟურნალში „ლიტერატურა და სხვა“ გამოქვეყნებულ სტატიაში, რომლის განხილვა არ არის ამ ნაშრომის მიზანი. გავიხსენებ მხოლოდ, რომ კირილე ზდანევიჩის მიერ შესრულებულ პირველი ნომრის ყდაზე მითითებულია 1924-1925 წლები და ის, რომ ჟურნალი გამოიცა ნიკოლოზ ჩაჩავას რედაქტორობით „H₂SO₄“-ის რედაქციის მიერ, რომელშიც ამჯერად იბეჭდებოდნენ დემნა შენგელაია – შემდგომში ქართული პროზის მნიშვნელოვანი ფიგურა და კრიტიკოსი ბესო ჟღენტი, რომელიც განსაკუთრებით აქტიურობდა პოსტფუტურისტულ ჟურნალებში. სწორედ მას ეკუთვნის სტატია „ცისფერყანწლებზე“, რომელშიც ის ზუსტად განმარტავს იმ წვლილს, რომელიც ტიციან ტაბიძემ და პაოლო იაშვილმა შეიტანეს ჟურნალ „ცისფერი ყანწების“ გამოცემაში: „პაოლო იაშვილის «პირველთქმა» პირველყოფილი ფუტურისტების მანიფესტების რომანტიკული პათოსით გამეორებას წარმოადგენს, ხოლო ტიციან ტაბიძის წერილი – სიმბოლიზმის იდეოლოგიის პრეტენზიას აცხადებს“.² „ცისფერი ყანწები“ თავისი სენტიმენტალიზმითა და რომანტიკით „მთვარის სამყაროსა“ და სოფლის პოეზიაა.³ ის განსხვავება, რითაც პოსტფუტურისტები უპირისპირდებიან „ცისფერყანწებს“, იდეოლოგიური არ იყო. ეს უკანასკნელნიც, როგორც უკვე ვნახეთ, ეჭვისა და ყოყმანის გარეშე დადგნენ რევოლუციის მხარეს, რასაც 1923 წელს აცხადებდნენ: „ვთქვათ ლიად, რომ ვიყავით და ვიქნებით რევოლუციის მხარეს“.⁴ ზუსტად იმ დროს

1. იქვე.

2. H₂SO₄ პოეზიის პარალიტიკებს, „H₂SO₄“.

3. ბ. ჟღენტი, თვით პოეტიკაზე, „ლიტერატურა და სხვა“ 1924-1925, 1.

4. იქვე.

დიდი ქართველი პოეტი გალაკტიონ ტაბიძეც, იმავე ვალდებულებას იღებდა: „მე გეძახით თქვენ, გმირებო, შემოქმედების ცეცხლით სავსე ახალგაზრდობავ, შეითვისეთ და შეიყვარეთ ახალი საქართველოს ხმა: განახლება ან სიკვდილი!“¹ უფრო მეტად კი პირობას დებდა აელო დადაიზმის გამომსახველობითი ტექნიკა, ასევე სოციალური ვალდებულება – გამოეხატა უტილიტარული ხელოვნება. არ არის შემთხვევითი, რომ ქართველი პოსტფუტურისტები ცირკს ანიჭებდნენ უპირატესობას, როგორც ადგილს, სადაც ერთიანდება მასა და კოლექტივი, სადაც აუდიტორია გადალახავს შემოქმედებისა და აღქმის საზღვრებს და სრული ერთიანობა მყარდება. საცირკო წარმოდგენის დროს ხდება ახლის გამუდმებული ქმნადობა და სხვა ტიპის შემოქმედების განხორციელება, ახლა კი, სოციალური ნყობის მოთხოვნებთან უნისონში უნდა შეიქმნას მართლაც სახალხო შემოქმედება – კოლექტივის ხელოვნება, სერგეი ეიზენშტეინის ექსპერიმენტების, მის монтаж атракционов-ის, ვს. მეიერჰოლდისა და ჟ. კოკტოს მიზანსაცნების შესაბამისად.²

„H₂SO₄“-ის ისტორია მალე დამთავრდა. პოსტფუტურისტული ილუზია – რომ ის შეძლებდა დადაიზმის გამოხატვას დეკადენტური მიდგომის გადალახვით, როგორც სიმონ ჩიქოვანი ამტკიცებდა, ეწინააღმდეგება არა მხოლოდ ეროვნული განვითარების მოთხოვნებს (გზას უთმობს რა ჟურნალ „მემარცხენეობის“ პროექტებსა და ექსპერიმენტებს, რომლებიც ნამდვილად უფრო დადებითი და „შრომატევადია“), არამედ ეჯახება საკუთარ უუნარობასაც – უკიდურეს შედეგებამდე წარმართოს დადაისტური რადიკალიზმი. „H₂SO₄“ განიცდის შინაგან წინააღმდე-

გობას. მას ახასიათებს, ერთი მხრივ, ადამიანის მიერ საუკუნეების განმავლობაში გამომუშავებული ნებისმიერი იდეოლოგიის, დოგმის, სისტემისაგან დადაისტური გათავისუფლების სურვილი, რითაც გამოხატავს თავის დევიზს: „არც კი მინდა ვიცოდე იმის შესახებ, რომ ჩემამდე სხვა ადამიანები იყვნენ!“ და, მეორე მხრივ, პრეტენზია, რომ აღმოაჩინა იდეოლოგია, რომელიც ყველა იდეოლოგიაზე მაღლა – საბოლოო და უმაღლესი სისტემა – სოციალისტური, რომლის საჭიროებებსაც უნდა უპასუხოს რევოლუციონერი პოეტისა და ხელოვანის თეორიულმა და პრაქტიკულმა საქმიანობამ. „H₂SO₄“-ის წევრები ამ ახალი იდეოლოგიის სახელით აცხადებენ, რომ დადაისტური თეორიების საშუალებით გაანადგურეს ძველი ფსიქიკა, მაგრამ არ უღრმავდებიან ამ თეორიების შემთხვევით და არაჰარმონიულ ბუნებას, ისინი მიისწრაფვიან სხვა, გამოყენებითი ხელოვნებისა და ახალი პოეზიის შექმნისაკენ. დადაიზმის სწავლების შესაბამისად, „H₂SO₄“-იც ართმევს სიტყვებს მათ უშუალო მნიშვნელობას; ენდობა არა მათ ინფორმაციულ ძალას, არამედ ასოციაციურს, თუმცა, როგორც უკვე ვნახეთ, არასოდეს მიუღწევიათ ზაუმნიკების მიერ შემოთავაზებული ექსტრემიზმისათვის (უკიდურესობისთვის). ზაუმნიკებმა იმ წლებში, მისდევდნენ რა ფროიდის სწავლებას, გადალახეს მოლაპარაკე მე-ს ყველანაირი ზღვარი და შექმნეს განსაკუთრებული ენა, ბოდვა, როგორც გაუცნობიერებელი დისკურსის გამომხატველი სტრუქტურა. ქართველი პოსტფუტურისტები არ იზიარებენ იმ პრინციპს, რომლის თანახმადაც სიტყვების სამყარო ქმნის საგნების სამყაროს; თავიანთი პოეტური

1. История грузинской литературы, Тб., 1977, გვ. 368.

2. გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი, 1922, 1.

ქმნილებებით ისინი გაცილებით უფრო ზომიერ პოზიციას იკავებენ, ვიდრე მათი შორეული ფრანგი მასწავლებლები თუ ზაუმნიკები. ისინი გულისხმობენ საგნების სამყაროს შექმნაში პირდაპირ მონაწილეობას, ვერბალური შუამავლობის გარეშე, რითაც აიხსნება მათი მისწრაფება კონსტრუქტივიზმისაკენ და განსაკუთრებით მათი ინტერესი ლეფიანელთა წამოწყებისადმი. „H₂SO₄“-ის გამოცდა, რომელიც ძალიან მალე დამთავრდა, არ გვთავაზობს მთლიან შემოქმედებით „გეგმას“, არც რეალიზაცია-დამუშავებას, არამედ ის იფარგლება მერყეობით, ინტუიციით, შემოქმედებითი თეორიისა და პოეტი-

კის უბრალო გახლეჩვით, რასაც არც განმარტება აქვს და არც სისტემურობა. და მაინც, ექსპერიმენტის არათანმიმდევრულობის გამო „H₂SO₄“ არ განიცდის არც შესაძლო და მოსალოდნელი წარუმატებლობის სირთულეს და არც იმის იმედგაცრუებას, ვისაც თავიდან აქვს ყველაფერი დასაწყები. საბოლოო და გადამწყვეტი დამარცხება ჯერ კიდევ წინ არის და მათ კიდევ რამდენიმე წელი რჩებათ ახალი და საინტერესო წამოწყებებისათვის.¹

**იტალიურიდან თარგმნა
მაია ჯავახიძემ**

1. ჟან კოქტოს პარიზულ ნაშრომებზე „H₂SO₄“-ის თეორეტიკოსებს ხელი პირდაპირ არ მიუწვდებოდათ. როგორც თავად აღნიშნავდნენ, მათ შესახებ ვ. პარნახისგან იცოდნენ, ჩემ მიერ დასახელებული იმ ორი სტატიიდან, რომლებშიც კოქტო პარიზის მეიერჰოლდად არის დახასიათებული (იხ. ქართული ცირკი, „H₂SO₄“).

ბოლოს კი დიდი და განსაკუთრებული მადლობა მინდა გადავუხადო ნ. აბესაძეს, შ. აფრიდონიძეს, ა. განერელიას, გ. ბებუთოვს და მ. ქურდიანს, რომლებიც რჩევებითა და მითითებებით დამეხმარნენ, გავრკვეულიყავი ქართული ავანგარდის უკიდევანო სამყაროში. გულითადი მადლობა ასევე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკის დირექტორს, ს. ხადურს; ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის დირექტორს, შ. აფაქიძესა და თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის დირექტორს, ც. ჩიკვაშვილს, რომლებიც მუდამ მზად იყვნენ, მოეწოდებინათ ჩემი კვლევისათვის საჭირო მასალა.

კახტანგ გურული

რუსეთი მოდიოდა თუ ერაკლეს მოჰყავდა?! (ერაქლე II-ის დაბადებიდან 300 წლისთავისადმი)

წერილის სათაურში გამოტანილი კითხვა დიდმა ქართველმა ისტორიკოსმა ნიკო ბერძენიშვილმა დასვა. კითხვას თავადვე უპასუხა: **რუსეთი მოდიოდა** და ერეკლეს პრორუსული ორიენტაცია სწორედ ამ რეალობის გამოხატულებას წარმოადგენდაო. იქვე მეცნიერმა ირონიულად შენიშნა: რუსეთის პოლიტიკა საქართველოში მთავარმართებელ ალექსეი ერმოლოვს უკეთ ესმოდა, ვიდრე ზოგიერთ ქართველ ისტორიკოსსო. ნიკო ბერძენიშვილი ჭეშმარიტებას ბრძანებდა! ეს საინტერესო ნაშრომი 1955 წელს გამოქვეყნდა. მას შემდეგ ექვს ათწლეულზე მეტი გავიდა და, შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, სასიკეთოდ ბევრი არაფერი შეცვლილა: ერეკლე II-ის საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაციის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში ობიექტური, პოლიტიკური კონიუნქტურისაგან თავისუფალი, მეცნიერული შეხედულება ვერ ჩამოყალიბდა. მკვლევართა და ფართო საზოგადოების აზრი ორად არის გაყოფილი: ერთნი ქართლ-კახეთის სამეფოს ტრაგიკულ აღსასრულს ერეკლე II-ის პრორუსულ ორიენტაციას უკავშირებენ, მეორენი მიიჩნევენ, რომ ქართლ-კახეთის სამეფოს ტრაგედია და

საერთოდ, ქართული სახელმწიფოებრიობის მოსპობა XV-XVIII საუკუნეებში წარმოშობილმა საშინაო და საგარეო ფაქტორებმა განაპირობა. სამეფო-სამთავროებად დაშლილი, ღრმა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ კრიზისში მყოფი ქვეყანა სამი დიდი იმპერიის – ირანის, ოსმალეთისა და რუსეთის – ბრძოლის ასპარეზად იქცა. სამხრეთ კავკასიის გეოპოლიტიკურ რეგიონში, შავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე გაბატონებას სამივე დამპყრობელი სასიცოცხლო მნიშვნელობას ანიჭებდა. ამ შემთხვევაში არანაირი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, ქართველი მეფეები რომელ საგარეო-პოლიტიკურ ორიენტაციას დაადგებოდნენ: პროირანულს, პროოსმალურსა თუ პრორუსულს. საქართველო დარჩებოდა იმას, ვინც ამ დაპირისპირებაში გაიმარჯვებდა. შედეგი ყველა შემთხვევაში ტრაგიკული იქნებოდა. რთულია და, შეიძლება გარკვეული გაგებით, უმადურობის გამოხატულებაც კი იყოს საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაციის არჩევანში ქართველი მეფეების დადანაშაულება. „პატარა ლაშქრით და დიდი გულით დიდ იმპერიებს შეჭიდებულ“ ქართველ მეფეებს, როგორც წესი, გამონაკლისის გარეშე,

არჩევნის გაკეთება ცუდსა და უარესს შორის უხდებოდათ. არც ერეკლე II-ის ხვედრი იყო განსხვავებული.

საქართველოში პრორუსული ორიენტაცია ერეკლე II-ით არ იწყება. რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური დახმარებით ისლამური სამყაროს (ირანის, ოსმალეთის) აგრესიისაგან თავის დაცვის პირველი მცდელობა კახთა მეფე ალექსანდრე I-ს (1476-1511) ეკუთვნის. პრორუსული ორიენტაციის გზით ქვეყნის ხსნას ცდილობდნენ კახთა მეფეები: ლევანი (1518-1574) და ალექსანდრე II (1574-1605), რაც კახეთის სამეფო სახლს ძალზე ძვირად დაუჯდა. პრორუსული ორიენტაციის მარცხის მიუხედავად, ალექსანდრე II-ის შვილიშვილი, მეფე თეიმურაზ I (1606-1648) მაინც პრორუსულ ორიენტაციას ადგა.

სამხრეთ კავკასიაში პოზიციების მოპოვება პირველად რუსეთის მეფე პიოტრ I-მა (1696-1725) სცადა. 1796 წელს რუსეთი აზოვისპირეთიდან ოსმალეთის განდევნას შეეცადა. რუსეთის ჯარმა მდინარე დონის შესართავში აზოვის ძლიერი სიმაგრე აიღო. 1700 წელს რუსეთსა და ოსმალეთს შორის სტამბოლში საზავო ხელშეკრულება დაიდო. პიოტრ I ხელშეკრულებაში, სხვა ტიტულებთან ერთად, თავის თავს „ივერიის ქვეყნის, ქართლისა და საქართველოს მეფეების მბრძანებელსა და ხელმწიფეს“ უწოდებს. 1722 წელს რუსეთის ჯარი, დარუბანდის გავლით, კასპისპირეთში შეიჭრა და ირანის პროვინციების დაკავებას შეეცადა. ირანის წინააღმდეგ რუსეთის მოკავშირედ გამოვიდა ქართლის მეფე ვახტანგ VI. იგი დიდი ჯარით რუსეთის ჯარს უნდა შეერთებოდა, მაგრამ მოულოდნელად პიოტრ I-მა ლაშქრობა შეწყვიტა და ქართლის მეფე მისი პრორუსული ორიენტაციით გაღიზიანებული ირანისა და ოსმალეთის წინააღმდეგ მარტო დატოვა. ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაცია ძვირად დაუჯდა ქართლის სამეფო სახლს. მეფემ ტახტი დაკარგა და რუსეთში გადაიხვეწა. ქართლი და კახეთი ოსმალეთს დარჩა. 1723 წელს პიოტრ I-მა ლაშქრობა განაახლა და ბაქო აიღო. 1723 წლის პეტერბურგის ზავით დასუსტებულმა

ირანმა რუსეთს დარუბანდი, ბაქო, გილიანის, მაზანდარანისა და ასტრახადის პროვინციები დაუთმო. 1724 წლის სტამბოლის ზავით ოსმალეთმა რუსეთის მიერ ირანის ტერიტორიის მიტაცება აღიარა.

ამრიგად, 1723-1724 წლებში სამხრეთ კავკასიაში რუსეთის შეჭრა და ირანის ტერიტორიის მიტაცება ორი საერთაშორისო ხელშეკრულებით – პეტერბურგისა და სტამბოლის ზავებით დადასტურდა. ერეკლე II ამ დროისათვის 3-4 წლის ბავშვი იყო.

სამხრეთ კავკასიაში რუსეთ-ოსმალეთის გარიგებას ბოლო მოუღო ირანის სამხედრო მინისტრმა ნადირ ხანმა (ირანის შაჰი 1736-1747 წლებში). პიოტრ I-ის მემკვიდრეები იძულებული გახდნენ, ადრე მიტაცებული ტერიტორიები ნელ-ნელა დაეთმოთ. 1735 წელს ნადირ ხანი კავკასიაში ოსმალთა ერთ-ერთ მთავარ დასაყრდენს, განჯის ციხეს შემოადგა. თბილისში გამაგრებული ოსმალთა ფაშა განჯის გარნიზონის დასახმარებლად ემზადებოდა. კახეთის სამეფო სახლის წარმომადგენლებმა, ერეკლე I ნაზარალი ხანის ვაჟმა თეიმურაზმა (მომავალი მეფე თეიმურაზ II) და თეიმურაზის ძემ, ერეკლემ (მომავალი მეფე ერეკლე II), შექმნილი უაღრესად რთული სამხედრო-პოლიტიკური ვითარება სწორად შეაფასეს და ძალთა ახალი თანაფარდობის პირობებში პროირანული ორიენტაცია ირჩიეს. მამაშვილმა თბილისიდან განჯის გარნიზონის დასახმარებლად დაძრული ოსმალთა ჯარი გაფანტა და ნადირ ხანს განჯის აღებაშიც დაეხმარა. განჯიდან ნადირ ხანი თბილისისაკენ დაიძრა. თეიმურაზმა და ერეკლემ გამარჯვებულ ირანელ სარდალს მეფური მიღება მოუწყვეს. ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაციის შემდეგ ნადირ ხანისათვის თეიმურაზისა და ერეკლეს საქციელი, ალბათ, მოულოდნელიც კი იყო. ნადირ ხანმა კარგად უწყოდა, რომ რუსეთი სამხრეთ კავკასიაში შემოჭრას კვლავაც ეცდებოდა. სწორედ ამიტომ ირანისათვის ძალზე მნიშვნელოვანი იყო ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაციის მოწინააღმდეგეების – თეიმურაზისა და ერეკლეს მიმ-

ხრობა. ყოველივე ეს კარგად გაითვალისწინა ნადირ შაჰმა. 1744 წელს მან თეიმურაზი ქართლის, ხოლო ერეკლე კახეთის მეფეებად დაამტკიცა. მოულოდნელი იყო ის, რომ შაჰს ტახტზე ასვლის პირობად თეიმურაზისა და ერეკლესათვის ისლამის მიღება არ წამოუყენებია. ცხადია, ეს დათმობაც პოლიტიკური მიზნით იყო ნაკარნახევი. ირანი ჩვეულებრივი დამპყრობელი იყო, მაგრამ რა მიზანიც უნდა ჰქონოდა, ერთი ცხადია: ნადირ შაჰმა სამხრეთ კავკასიაში ქართული სახელმწიფოებრიობის (ქართლისა და კახეთის სამეფოების) არსებობა ქრისტიანი ბაგრატიონი მეფეებით სათავეში შესაძლებლად მიიჩნია.

1735 წლიდან 35 წლის განმავლობაში ქართლისა და კახეთის სამეფოები (შემდგომში ქართლ-კახეთის სამეფო) პროირანულ ორიენტაციას ადგენენ. შედეგიც ცხადი იყო: ქვეყანა დამშვიდდა, წელში გაიმართა, განმტკიცდა სამეფო ხელისუფლება, დაითრგუნა თავადური ოპოზიცია, დაიწყო კავკასიელ მთელთა შემოსევების აღკვეთისათვის ორგანიზებული ბრძოლა. ირანში ცენტრალური ხელისუფლების დასუსტების პირობებში, რაც ნადირ შაჰის მკვლელობის (1747 წ.) შემდეგ დაიწყო, სამხრეთ კავკასიის ირანულ სახანოებში თეიმურაზისა და ერეკლეს ავტორიტეტი ამალდა. განჯის, ერევნის, ყარაბაღის, ნახჭევნის ხანები, სურდათ თუ არ სურდათ, თეიმურაზ II-ისა და ერეკლე II-ის პირველობას აღიარებდნენ. ერეკლე II რეალურად არა მარტო საქართველოს, არამედ სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკურ ლიდერად მოიაზრებოდა. ქართლისა და კახეთის მეფეებს ანგარიშს უწევდნენ ირანის შაჰის ტახტის პრეტენდენტები. თუ ყოველივე ზემოთ თქმულს გავითვალისწინებთ, ბუნებრივად ისმის კითხვა: რატომ შეცვალა ერეკლე II-მ პროირანული ორიენტაცია პრორუსულით? შევეცდებით ამ საჭირობოროტო კითხვას ვუპასუხოთ.

პროირანული ორიენტაცია მომგებიანი იყო მანამ, სანამ ირანი სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში რეალურ ძალას წარმოადგენდა. ნადირ შაჰის მკვლელობის

შემდეგ ირანში შაჰის ტახტისათვის ბრძოლა დაიწყო. შაჰობის პრედენდენტთა შორის გამოიკვეთა ქერიმ ხან ზენდი. მან, მართალია, ირანის დიდი ნაწილი თავის ხელისუფლებას დაუქვემდებარა, მაგრამ მისი ძალაუფლება მთელ ირანზე არასდროს გავრცელებულა, რის გამოც ქერიმ ხანმა შაჰის ტიტული ვერ მიიღო. ქერიმ ხანის მმართველობის წლებშივე (1760-1779) ნათელი გახდა, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ ირანში შინააშლილობა ახალი ძალით გაგრძელდებოდა. თეიმურაზ II და ერეკლე II სავსებით სწორად ფიქრობდნენ, რომ, სანამ ქერიმ ხანის ირანი სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში ჯერ კიდევ რეალურ ძალას წარმოადგენდა, პროირანული ორიენტაციის შენარჩუნება მომგებიანი იყო. ამასთან ერთად, მეფეებს პასუხი უნდა გაეცათ ძალზე ძნელი კითხვისათვის: შეძლებდა კი ირანი ქერიმ ხანის შემდეგ სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში რეალურ ძალად დარჩენას? ირანის დასუსტება აუცილებლად გამოიწვევდა რეგიონში რუსეთისა და ოსმალეთის გააქტიურებას. სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში რუსეთის შეჭრის შემთხვევაში ქართლისა და კახეთის სამეფოებისათვის პროირანულ ორიენტაციაზე ყოფნა ძალზე სასიფათო იქნებოდა. ყოველივე ეს, ცხადია, კარგად გაიაზრეს თეიმურაზმა და ერეკლემ. გადანყდა, ირანის დასუსტების შემდეგ სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში გაბატონების ყველაზე რეალურ პრეტენდენტთან, რუსეთთან დაეწყოთ ნიადაგის მოსინჯვა. სწორედ ამ მიზანს ისახავდა თეიმურაზ II-ის ელჩობა რუსეთში (1760-1762 წწ.). თეიმურაზისა და ერეკლეს ჩანაფიქრი იმთავითვე ამოიცნეს პეტერბურგში: ქართველ მეფეებს რუსეთი მხოლოდ ირანის დასუსტების შემთხვევაში სჭირდებოდათ. ამიტომ იყო, რომ ქართლის მეფეს რუსმა დიპლომატებმა ძალზე ბუნდოვანი და ზოგადი პასუხი გასცეს. ცხადი გახდა ისიც, რომ ნადირ შაჰისა და ქერიმ ხანის მოკავშირეებს, თეიმურაზ II-სა და ერეკლე II-ს, რუსეთის საიმპერატორო კარი აშკარად არ ენდობოდა. რუსები დროს ელოდნენ. მათთვისაც ძალზე მნიშვნელოვანი იყო, თუ როგორ განვითარდებოდა მოვლე-

ნები ირანში ქერიმ ხანის შემდეგ. თეიმურაზ II-ის ელჩობა რუსეთში უშედეგოდ დასრულდა (მეფე ელჩობის დასრულებამდე, 1762 წლის იანვარში, პეტერბურგშივე გარდაიცვალა). ამასთან ერთად, ცხადია, ქართლის მეფის ელჩობა ირანის სანინალმდეგო ქმედებად მიიჩნია ქერიმ ხანმა, თუმცა ძველი ურთიერთობა ირანსა და ქართლ-კახეთს შორის მაინც შენარჩუნდა. ლოდინის ტაქტიკა ხელს აძლევდა რუსეთის იმპერიას, მაგრამ სრულიად მიუღებელი იყო ქართლ-კახეთის სამეფოსათვის. ირანიდან შემაშფოთებელი ხმები მოდიოდა. ქერიმ ხან ზენდი ავადმყოფობდა, ყაჯართა ტომი ზენდებზე შურის საძიებლად ემზადებოდა. ასეთ ვითარებაში 1768 წელს დაიწყო რუსეთ-ოსმალეთის ომი, რომელიც 1774 წლამდე გაგრძელდა. რუსეთის საიმპერატორო კარმა ოსმალეთის წინააღმდეგ სამხრეთ კავკასიის ქრისტიანი მეფე-მთავრების მიმხრობის გეგმა შეიმუშავა. ოსმალეთის წინააღმდეგ მებრძოლი იმერეთის მეფე სოლომონ I რომ რუსეთს მხარს დაუჭერდა, პეტერბურგში არც ეჭვობდნენ. ამასთან ერთად, რუსი დიპლომატები დარწმუნებული იყვნენ, რომ ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II რუსეთ-იმერეთის სამხედრო-პოლიტიკურ კავშირს არ მიემხრობოდა. ქართლ-კახეთის სამეფო ირანის სავასალო იყო. ერეკლე II-ს მშვიდობიანი ურთიერთობა ჰქონდა ოსმალეთთან და, რუსეთის საიმპერატორო კარის მოსაზრებით, მეფე ამ ურთიერთობის შენარჩუნებას ეცდებოდა. გარდა ამისა, ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის მხარეზე ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაბმა მიუღებელი იქნებოდა ირანისათვის, რადგან ირანი რუსეთ-ოსმალეთის ომში ნეიტრალიტეტს ინარჩუნებდა. ოსმალეთი ირანს ურჩი ვასალის, ერეკლე II-ის, დასჯას მოსთხოვდა. სხვაგვარად ფიქრობდა ერეკლე II. მეფის აზრით, რუსეთ-იმერეთის სამხედრო-პოლიტიკური კავშირის მიღმა ქართლ-კახეთის სამეფოს დარჩენა ნამგებობიანი და სახიფათოც კი იყო. მეფის დასკვნა შემდეგ მოსაზრებას ემყარებოდა: *პირველი*. რუსეთ-იმერეთის სამხედრო-პოლიტიკური კავშირის წარმატების შემთხვევაში ქართულ

სამეფო-სამთავროებში და, საერთოდ, სამხრეთ კავკასიაში ერეკლე II ლიდერის ფუნქციას კარგავდა, მის ადგილს იმერეთის მეფე სოლომონ I დაიკავებდა; *მეორე*. იმერეთის სამეფოსა და რუსეთის ჯარების მიერ სამხრეთ კავკასიაში ოსმალეთის დამარცხების შემთხვევაში, კონკრეტულად, აწყურის, ხერთვისის, ახალციხის, ახალქალაქის ციხეებიდან ოსმალთა გარნიზონების გაძევების შემდეგ აღნიშნული ტერიტორია რუსეთის მოკავშირეს, იმერეთის სამეფოს გადაეცემოდა, რასაც ერეკლე II ვერ დაუშვებდა; *მესამე*. ოსმალეთთან ომში წარმატებისა და სამხრეთ კავკასიაში ფეხის მოკიდების შემთხვევაში რუსეთი რეგიონიდან ირანის გაძევებას შეეცდებოდა და ამ დროისათვის მეფე ერეკლეს რუსეთთან ურთიერთობა მოგვარებული უნდა ჰქონოდა. ამიტომ იყო, რომ ქართლ-კახეთის მეფე რუსეთ-იმერეთის სამხედრო კავშირს შეუერთდა და ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაება. რომ არა 1768 წელს რუსეთ-ოსმალეთის ომის დაწყება, რომელმაც ერეკლე II იძულებული გახადა ომის მიმართ თავისი დამოკიდებულება გამოეხატა, ქართლ-კახეთის მეფე კვლავ პროირანულ ორიენტაციაზე დარჩებოდა, საგარეო პოლიტიკაში არაფერს შეცვლიდა და ირანში მოვლენათა განვითარებას დაელოდებოდა.

1768 წელს დაწყებულმა რუსეთ-ოსმალეთის ომმა, როგორც აღვნიშნეთ, ერეკლე II აიძულა საგარეო-პოლიტიკური კურსი შეეცვალა და ომში რუსეთის მხარეს ჩაბმულიყო. ომამდე ერეკლეს ოსმალეთის სულთანთან ურთიერთობა მოგვარებული ჰქონდა და, ალბათ, არც სულთანი ელოდა ქართლ-კახეთის მეფისაგან პოზიციის ასეთ მკვეთრ ცვლილებას, მაგრამ ერეკლე მძიმე, გამოუვალ მდგომარეობაში აღმოჩნდა და ამან გახადა იძულებული, სასწრაფოდ მიეღო მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება. მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა სოლომონ I-ც. იმერეთის მეფე აქამდეც თავგამოდებით ებრძოდა ოსმალეთს, თუმცა 1768 წლისათვის სულთანთან ურთიერთობა მას, ასე თუ ისე, მოგვარებული ჰქონდა. ომში ნეიტრალიტეტის დაცვით სოლომონ I ოსმალეთის

სულთნის კეთილგანწყობას დაიმსახურებდა. ერეკლე II-ისა და სოლომონ I-ის ომში ჩაბმა ისლამურ სამყაროსთან, ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ, შეიძლება, ბუნებრივადაც კი მოგვეჩვენოს, მაგრამ დღეს, როცა მეფეთა გადანყვებილებას ვაფასებთ, არ შეიძლება არ დავსვათ კითხვა: სწორი იყო თუ არა ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაბმა? 1769 წლისათვის, როდესაც რუსეთის ჯარი საქართველოში შემოვიდა, სოლომონ I-სა და ერეკლე II-ს არ შეიძლებოდა სცოდნოდათ, რით დამთავრდებოდა რუსეთ-ოსმალეთის ომი. ომში გამარჯვების შემთხვევაში, ოსმალეთი სასტიკად ააოხრებდა როგორც იმერეთს, ისე ქართლ-კახეთს. ორივე მეფეს შეიძლებოდა, პრორუსული ორიენტაცია ძვირად დასჯდომოდა და ვახტანგ VI-ის ბედი გაეზიარებინათ. ასე რომ, ერეკლე II და სოლომონ I ყოველმხრივ გაუმართლებელ რისკზე მიდიოდნენ. იმხანად მეფეებმა არ იცოდნენ, რომ რუსეთის საიმპერატორო კარი სამხრეთ კავკასიაში სერიოზული საბრძოლო მოქმედებების დაწყებას არც გეგმავდა და საექსპედიციო კორპუსის გამოგზავნით მხოლოდ ოსმალეთის დაშინებას აპირებდა. რუსი პოლიტიკოსები და სამხედროები ვარაუდობდნენ, რომ საექსპედიციო კორპუსის სამხრეთ კავკასიაში გამოჩენა ოსმალეთს აიძულებდა, აქ განლაგებული ჯარი და არტილერია აქვე დაეტოვებინა და ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთში არ გადაესროლა. ეს გადანყვებილება სახელმწიფო საიდუმლოება იყო და მას, ცხადია, სოლომონ I და ერეკლე II ვერ შეიტყობდნენ. მიუხედავად ამისა, მეფეებს დაეჭვებისათვის საკმაოზე მეტი ფაქტი ჰქონდათ. 1769 წლის აგვისტოში რუსეთიდან საქართველოსაკენ დაიძრა საექსპედიციო კორპუსი გენერალ გოტლიბ კურტ ჰენრიხ ფონ ტოტლებენის მეთაურობით. საექსპედიციო კორპუსში 480 ოფიცერი და ჯარისკაცი და 4 ქვემეხი ირიცხებოდა. ეს ძალა, რა თქმა უნდა, ოსმალეთთან საბრძოლველად ძალზე მცირერიცხოვანი იყო, მით უფრო, რომ გენერალი ტოტლებენი საქართველოს საზღვრებში ასიოდე მებრძოლთა და ორი ქვემეხით შემოვიდა, დანარჩენი

ჯარი კი მოზდოკში დატოვა.

1769 წლის 29 აგვისტოს ერეკლე II, კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I, გიორგი და ლევან ბატონიშვილები რუსთა ჯარს სოფელ ხოდაში შეხვდნენ. ერეკლე II-მ ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სამეფოების ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაბმის პირობად საქართველოში 5.000 ოფიცრისა და ჯარისკაცის გამოგზავნა მოითხოვა, რომლის ნაწილი – 1.500 კაცი საქართველოში დაზამთრებამდე უნდა ჩამოსულიყო. 1769 წლის 22 ოქტომბერს ეკატერინა II-მ საქართველოში გამოგზავნი საექსპედიციო კორპუსის რაოდენობა 3.767 კაცით განსაზღვრა. რეალურად 1770 წლის მარტში სურამში მდგარ გენერალ ტოტლებენს მხოლოდ 1.200 ოფიცერი და ჯარისკაცი ჰყავდა. ამ ჯარის ნაწილი ტოტლებენმა სადგერის ციხესთან დატოვა და აწყურისაკენ დაახლოებით 600-700 კაცით დაიძრა. ცხადია, 700 მებრძოლით ოსმალეთის წინააღმდეგ ომის დაწყება იმას ნიშნავდა, რომ ტოტლებენი სერიოზული ბრძოლების გამართვას არ აპირებდა. ასეც მოხდა. 1770 წლის 18 აპრილს გენერალმა აწყურის ალყის დაწყებიდან მეორე დღეს ჯარი უკან, სურამში დააბრუნა და ერეკლე II მარტო დატოვა. 20 აპრილს ასპინძასთან გამართულ ბრძოლაში მეფე ერეკლემ ოსმალთა და ლეკთა გაერთიანებული ლაშქარი სასტიკად დაამარცხა. ერეკლემ არ იცოდა, რა გეგმები ჰქონდა გენერალ ტოტლებენს, ამიტომ მან თბილისში სურამის გავლით დაბრუნება გადაიფიქრა და ჯავახეთის გზით წავიდა.

გოტლიბ ტოტლებენის ავანტიურა უამრავ კითხვას აჩენს: ვისი დავალებით მოქმედებდა გენერალი? რა იყო მისი მიზანი, როგორ უნდა განეხორციელებინა დასახული გეგმა?.. – ამ კითხვებზე პასუხების გაცემისას სულ ოთხი ვერსია გამოიკვეთა: 1. ტოტლებენი მოქმედებდა თვითნებურად, პირადი შეხედულებით. ამ ვერსიის შემქმნელები რუსეთის საიმპერატორო კარისათვის ნამუსის მოწმენდას ცდილობენ და მთელ პასუხისმგებლობას მომხდარისათვის ავანტიურისტ გენერალს აკისრებენ; 2. გენერალი უცხო სახელმწიფოების (ინგლისის, პრუსიის, ოს-

მალეთის) დაზვერვის მიერ შეთავაზებული გეგმით მოქმედებდა. ამ ვერსიას კვებავს ერთი საინტერესო ფაქტი: 1757-1763 წლებში პრუსიის წინააღმდეგ მიმდინარე ომში ტოტლებენი რუსეთის ჯარის გენერალი იყო. იგი ფაქტზე დაიჭირეს და ამხილეს, როგორც პრუსიის იმპერატორ ფრიდრიხ დიდის ინფორმატორი, გაასამართლეს და სიკვდილით დასჯა მიუსაჯეს. რუსეთის იმპერატორმა სიკვდილმისჯილი შეინწყნარა და ქვეყნიდან გაძევებით დაკმაყოფილდა. რუსეთ-ოსმალეთის ომის დანაშაულის შემდეგ ტოტლებენმა კვლავ მოახერხა რუსეთში დაბრუნება და საქართველოში გამოსაგზავნი საექსპედიციო კორპუსის მეთაურადაც დაინიშნა. 3. ტოტლებენი ქართლის თავადებმა წააქეზეს და გენერალიც მათი თანადგომით მოქმედებდა. ეს ვერსია ემყარება ქართლის თავადების მისწრაფებას, ქართლის ტახტზე დაებრუნებინათ ვახტანგ VI-ის შთამომავლობა, თუმცა ძალიან ძნელი დასაჯარებელია, რომ გენერალი, თუნდაც ავანტიურისტი, ქართლის თავადების სურვილს ანგარიშს გაუწევდა და მეფის ტახტიდან ჩამოგდებას გადაწყვეტდა; 4. გენერალი ტოტლებენი საიმპერატორო კარის დავალებით მოქმედებდა, პეტერბურგში შემუშავებული გეგმის თანახმად. გენერალს ერეკლე II-ის თავიდან მოცილება ჰქონდა დავალებული. რა გზით უნდა გაეკეთებინა ეს, პირადად მას უნდა გადაეწყვიტა. ტოტლებენმა უმჯობესად მეფე ერეკლეს ბრძოლაში მიტოვება მიიჩნია, სადაც ის დაიღუპებოდა და ქართლ-კახეთის ლაშქარიც განადგურდებოდა. რუსეთის საიმპერატორო კარის გეგმის დანარჩენი ნაწილი ჩვენთვის უცნობია, რადგან ტოტლებენის ავანტიურა ჩაიშალა, მალე იგი ქართლს საერთოდ გაეცალა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი მნიშვნელოვანი დეტალის დადგენა მაინც შეიძლება.

ასპინძის ბრძოლაში მოპოვებული გამარჯვების შემდეგ ერეკლე II-მ რუსეთში ელჩობა მიავლინა, რათა იმპერატორისათვის გამარჯვება მიელოცა. ელჩობის ერთ-ერთ წევრს, ქართლელ თავად ზაალ ორბელიანს რუსი სენატორი შეხვდა და უთხრა, ეკატერინა II ერეკლე II-ით უკმა-

ყოფილოაო. არც მეტი არც ნაკლები, ზაალ ორბელიანს რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიაში ასეთი რამ განუცხადებია: „თუ მეფე (ეკატერინა II – ვ. გ.) ერეკლეს უწყრება, ან რუსს ვისმე მისცეს ქვეყანა, ან – სოლომონს“. როგორც ვხედავთ, ტოტლებენის ავანტიურის ჩაშლის შემდეგაც კი, ზაალ ორბელიანი ერეკლე II-ის ტახტიდან ჩამოგდებაზე ოცნებას არ წყვეტდა. ზაალ ორბელიანის საუბრის ტექსტი რუსეთის საიმპერატორო კარმა ერეკლე II-ს გამოუგზავნა. რა იყო ეს, კეთილგანწყობილების გამოხატულება, თუ ერეკლეს დაშინების მცდელობა? ალბათ, საპოლემიკო არაა, რომ რუსეთის იმპერატორი ქართლის თავადებითა და რუსეთში გადახვენილი ვახტანგ VI-ის მემკვიდრეებით ერეკლეს დაშინებას ცდილობდა.

რა დასკვნა გამოიტანა ერეკლე II-მ გოტლიბ ტოტლებენის ავანტიურისა და ამ ავანტიურაში ქართლის თავადების შესაძლო მონაწილეობისაგან? ერეკლე მეფე დარწმუნდა, რომ, ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაბმის მიუხედავად, ნადირ შაჰთან, ადილ შაჰსა და ქერიმ ხანთან ახლო ურთიერთობაში მყოფი და დიდი ხნის განმავლობაში პროირანული ორიენტაციის გამტარებელი ერეკლე II რუსეთის საიმპერატორო კარზე მიუღებელ და შეიძლება, საშიშ მეფედაც ითვლებოდა. პროირანული ორიენტაციის უარყოფა და პრორუსული ორიენტაციის აღიარება ქართლ-კახეთის მეფეს უფრო დამაჯერებლად უნდა გამოეხატა. ერეკლეს დიდი ფიქრის დროც არ ჰქონდა – რუსეთ-ოსმალეთის ომის პირველმა ორმა წელმა აშკარა გახადა, რომ ოსმალეთი რუსეთს ვერ დაამარცხებდა, მაშასადამე, სამხრეთ კავკასიაში ოსმალთა პოზიციები შესუსტებოდა. გამარჯვებულ რუსეთთან ურთიერთობის მოგვარებაზე ერეკლეს წინდანი უნდა ეზრუნა.

საბოლოო გადაწყვეტილება მეფემ 1771 წლის დეკემბრის მინურულსა და 1772 წლის იანვრის დამდეგს მიიღო. 1771 წლის 30 დეკემბერს თბილისში ერეკლე II-მ ხელი მოაწერა ეკატერინა II-დმი გასაგზავნ დოკუმენტს –

ხელშეკრულების პროექტს, რომლის მიხედვითაც, ქართლ-კახეთის სამეფო რუსეთის მფარველობაში შესვლას ითხოვდა. 1772 წლის 6 იანვარს მცხეთაში ხელმოწერილ იქნა მეორე დოკუმენტი – ქართლ-კახეთის სამეფო სახლის პირობა რუსეთის იმპერატორს. პირველისაგან განსხვავებით, ამ დოკუმენტს ხელს აწერდნენ: ერეკლე II, დედოფალი დარეჯანი, კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I, ბატონიშვილები: გიორგი, ლევანი, იულონი, ვახტანგი. 1772 წლის მაისში ერეკლე II-ის თხოვნა ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის იმპერიის მფარველობაში მიღების თაობაზე კათოლიკოს-პატრიარქმა ანტონ I-მა და ლევან ბატონიშვილმა რუსეთის საიმპერატორო კარს ოფიციალურად წარუდგინეს. ერეკლე II-ის წინადადების თანახმად, რუსეთის იმპერიის მფარველობაში შესულ ქართლ-კახეთის სამეფოში „უცვალებლად“ უნდა შენარჩუნებულიყო მეფისა და კათოლიკოს-პატრიარქის ხელისუფლება, ანუ უმაღლესი საერო და სასულიერო ხელისუფლება. ქართლ-კახეთის მეფის თხოვნას პეტერბურგში 11 ნელი, 1772 წლიდან 1783 წლამდე, ყურადღებას არ აქცევდნენ. რუსეთის იმპერატორი ეკატერინა II ლოდინის ტაქტიკას ტყუილად არ ადგა. დაძაბული ურთიერთობა ევროპის სახელმწიფოებთან (ბრძოლა პოლონეთის გადანაწილებისათვის) და ოსმალეთთან (ბრძოლა ჩრდილოეთ შავიზღვისპირეთში გაბატონებისათვის) რუსეთს ირანთან ურთიერთობაში სიფრთხილისაკენ უბიძგებდა. ეკატერინა II ირანის გალიზიანებას ერიდებოდა და ქართლ-კახეთის სამეფოს ირანის სავასალო ტერიტორიად, ხოლო ერეკლე II-ს ირანის ვასალად სცნობდა. ცხადია, ირანში კარგად უწყოდნენ 1772 წელს ერეკლე II-ის მიერ მიღებული გადანყვეტილების თაობაზე – ირანის ვასალი რუსეთის მფარველობაში შესვლას ითხოვდა. ირანს ერეკლე II-ის დასასჯელად მიზეზები საკმაოზე მეტი ჰქონდა. ეს ეკატერინა II-მაც კარგად უწყოდა. მიუხედავად ამისა, პეტერბურგში ქართლ-კახეთის სამეფოს მფარველობაში მიღებას, როგორც უკვე ვთქვით, 11 ნელი აჭიანურებდნენ. საბედნიეროდ, ქერიმ ხანის სიკვდილის შემდეგ ირანში შინააშლი-

ლობა დაიწყო და ქართლ-კახეთის სამეფო დასჯას გადარჩა.

რუსეთის საიმპერატორო კარი ქართლ-კახეთის მეფეს არ ენდობოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ერეკლე II 1769 წელს ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაება და, ცხადია, ამით ოსმალეთთან ურთიერთობა სამომავლოდ სერიოზულად გაირთულა. ეს უნდობლობა არ გამქრალა არც მას შემდეგ, რაც 1772 წლის მაისში ერეკლე II-მ რუსეთის მფარველობაში შესვლა ოფიციალურად ითხოვა. რა უნდა ყოფილიყო ამის მიზეზი? ქართლ-კახეთის მეფის კარზე მყოფი რუსი რეზიდენტები პეტერბურგში გაგზავნილ საიდუმლო მოხსენებებში აღნიშნავდნენ, რომ 1772 წლის შემდეგაც ერეკლე II-ს კარგი ურთიერთობა ჰქონდა ირანის გამგებელ ქერიმ ხანთან და, რაც მთავარია, მეფე არ კარგავდა იმედს, რომ ავსტრიის იმპერატორისაგან დახმარების მიღებას შეძლებდა. ეს საკითხი აქტუალური კიდევ ერთხელ გახდა, როდესაც ეკატერინა II-მ ქართლ-კახეთის სამეფოს მფარველობაში მიღება გადაწყვიტა და 1782 წლის მინურულსა თუ 1783 წლის დამდეგს მფარველობითი ხელშეკრულების პირობები იმხანად საგარეო უწყების პრაქტიკულ ხელმძღვანელს, ალექსანდრ ბეზბოროდკოს უკარნახა. აი, ამ პირობების ჩვენთვის საინტერესო ნაწილი: 1. ერეკლე II-სა და სოლომონ I-ს ავსტრიის იმპერატორსა და სხვა ქრისტიანულ სახელმწიფოებთან ყოველგვარი ურთიერთობა უნდა შეწყვიტათ; 2. ქართველი მეფეებისათვის უნდა განემარტათ, რომ ამ სახელმწიფოებს დადებული ჰქონდათ პირობა, არ ჩარეულიყვნენ რუსეთის მეზობელი აზიური სახელმწიფოების საქმეებში; 3. ერეკლე II-სა და სოლომონ I-ს ავსტრიის იმპერატორისათვის წერილიც კი არ უნდა გაეგზავნათ. მართალია, ეკატერინა II-ის ეს მოთხოვნები გეორგიევსკის ტრაქტატში არ ასახულა, მაგრამ არა იმიტომ, რომ რუსეთის იმპერატორმა აზრი შეიცვალა, არამედ იმიტომ, რომ ეკატერინა II ავსტრიისა და პრუსიის იმპერატორებთან უხერხულ მდგომარეობაში არ აღმოჩენილიყო. ამ აკრძალვის მიუხედავად, როგორც რუსი რეზიდენტების მოხსენებებიდან ჩანს,

ერეკლე II ავსტრიის იმპერატორისაგან დახმარების მიღებას გეორგიევსკის ტრაქტატის დადების შემდეგაც ცდილობდა, რაც, ცხადია, რუსეთის საიმპერატორო კარის ქართლ-კახეთის მეფისადმი უნდობლობას კიდევ უფრო ზრდიდა. ეკატერინა II-ს თავისი რეზიდენტების მოხსენებების სიმართლეში ეჭვი არ ეპარებოდა, მაგრამ ის, რაც შემდეგ მოხდა, ძალზე დამაჯერებელი სამხილი იყო. ავსტრიის იმპერიას ოსმალეთთან ურთიერთობა დაეძაბა და რუსეთის დახმარება დასჭირდა. ეკატერინა II-დმი თავისი კეთილგანწყობა რომ დაედასტურებინა, ავსტრიის იმპერატორმა ერეკლე II-ის მთელი მიმონერა, რომელიც რუსეთის საიმპერატორო კარისათვის მანამდე სრულიად უცნობი იყო, ეკატერინა II-ს გაუგზავნა. ასე რომ, რუსეთის იმპერატორი ერეკლე II-დმი უნდობლობას რომ იჩენდა, მიზეზი საკმაოდ მეტი ჰქონდა. ეკატერინა II-მ ავსტრიის იმპერატორის „საჩუქრის“ შემდეგ სრულიად ლოგიკური დასკვნები გააკეთა, თუმცა მომხდარის შესახებ ერეკლე მეფისათვის არც კი მიუნიშნებია.

ბუნებრივია, ისმის კითხვა: რა მიზეზებმა განაპირობა ის, რომ თერთმეტწლიანი ლოდინის შემდეგ ეკატერინა II-მ 1783 წელს ქართლ-კახეთის სამეფოს მფარველობაში მიღება მაინც გადაწყვიტა? დღეს ამ მიზეზებზე აღარავინ დაობს: *პირველი*. 1782-1783 წლებში დაძაბული ურთიერთობის შემდეგ რუსეთმა ოსმალეთი აიძულა, ყირიმის სახანო დაეთმო. ამან ჩრდილო კავკასიაში რუსეთის გააქტიურებისათვის ხელსაყრელი პირობები შექმნა, რადგან უზარმაზარი სივრცე შავი ზღვიდან, უფრო კონკრეტულად, აზოვის ზღვიდან კასპიის ზღვამდე (ასტრახანამდე) რუსეთის კონტროლს დაექვემდებარა. კავკასიის დაპყრობაში ოსმალეთი რუსეთს ხელს ვეღარ შეუშლიდა; *მეორე*. ცნობილმა პოლიტიკურმა და სამხედრო მოღვაწემ, გრიგორი პოტიომკინმა, ოსმალეთის დაშლის გეგმა წამოაყენა. მისი აზრით, ოსმალეთი, როგორც ერთიანი სახელმწიფო, უნდა დაშლილიყო. ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე, ოსმალთა მიერ დაპყრობილ ტერიტორიაზე, ბერძნების გარშემო, ქრისტიანი ხალხები უნ-

და გაერთიანებულიყვნენ და ერთი ქრისტიანული სახელმწიფო შექმნილიყო, რომლის მეფეც რუსი უფლისწული იქნებოდა. სამხრეთ კავკასიაში ოსმალეთის ბატონობისაგან გათავისუფლებული ქრისტიანი ხალხებისაგან (ქართველების, სომხების, ასირიელებისაგან) ასევე უნდა შექმნილიყო სახელმწიფო, რომელიც, ცხადია, რუსული ორიენტაციისა იქნებოდა. გრიგორი პოტიომკინის გეგმამ „საბერძნეთის პროექტის“ („ბერძნული პროექტის“) სახელწოდება მიიღო. ბალკანეთზე ახალი სახელმწიფოს შემქმნელი მთავარი ძალა ბერძნები უნდა ყოფილიყვნენ, სამხრეთ კავკასიაში – ქართველები, როგორც რეგიონში სახელმწიფოებრიობის მქონე ერთადერთი ერი. ამ სახელმწიფოში უნდა შესულიყვნენ სომხები და ქრისტიანი ასირიელები. სამხრეთ კავკასიაში ოსმალეთის დაშლის შემდეგ ქრისტიანული სახელმწიფოს შექმნა ერეკლე II-ის გარეშე ვერ მოხერხდებოდა, რადგან იგი არა მარტო ქართული სამეფო-სამთავროების, არამედ საერთოკავკასიურ ლიდერადაც მოიაზრებოდა. საბერძნეთის პროექტმა ერეკლე II-სა და ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის კავკასიურ პოლიტიკაში, მეტიც, აღმოსავლურ პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ფუნქცია დააკისრა. სწორედ ამან განაპირობა ის, რომ პეტერბურგში 11 წლის დუმისლის შემდეგ ერეკლე II-ის თხოვნა გაახსენდათ და, თუ ადრე რუსები ფეხს ითრევდნენ, ახლა ერეკლე II-ს, პირიქით, აჩქარებდნენ მფარველობის თაობაზე ხელშეკრულების დადებას, რაც 1783 წლის 24 ივლისს გეორგიევსკში ხელმოწერილი ტრაქტატით განხორციელდა კიდევ.

1783 წლის მფარველობითი ხელშეკრულება (ტრაქტატი) ქართლ-კახეთის სამეფოსა და რუსეთის იმპერიას შორის, ზოგიერთი მუხლის გამოკლებით, ერეკლე II-ის მიერ წამოყენებული პირობების მიხედვით დაიდო. ტრაქტატის ძალით, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, რუსეთი ვალდებული იყო, საქართველოში უმაღლესი საერო (სამეფო) და სასულიერო (საეკლესიო) ხელისუფლება უცვლელად შეენარჩუნებინა, ანუ ქართლ-კახეთს ეყოლებოდა მეფე ბაგრატიონთა

დინასტიიდან (ერეკლე II-ის შთამომავლები) და კათოლიკოს-პატრიარქი; ახალი მეფის ტახტზე ასვლა რუსეთის იმპერატორს სამეფო ნიშნების – ინვესტიტურის გამოგზავნით უნდა დაედასტურებინა; სხვა სახელმწიფოთა აგრესიისაგან დაცვის მიზნით, ქართლ-კახეთის სამეფოში მუდმივად უნდა მდგარიყო რუსეთის ჯარი (2 ბატალიონი), რომლის რაოდენობა საჭიროების შემთხვევაში გაიზრდებოდა; ქართლ-კახეთში უცვლელი არა მარტო სამეფო ხელისუფლება რჩებოდა, არამედ უცვლელი იქნებოდა ცენტრალური და ადგილობრივი მმართველობა, ქართული სამართალი და სასამართლოს სისტემა; მიმოქცევაში რჩებოდა ქართული ფული და ზომა-წონის ერთეულები; უცვლელად უნდა შენარჩუნებულიყო ქართლ-კახეთის მეფის ქვეშევრდომობა; ქართლ-კახეთის თავადები და აზნაურები არ ხდებოდნენ რუსეთის იმპერატორის ქვეშევრდომები. ტრაქტატი გარკვეულ ვალდებულებას აკისრებდა ქართლ-კახეთის მეფეს. ერეკლე II რუსეთის იმპერატორის სამუდამო მფარველობაში შედიოდა და არასდროს აღარ მიიღებდა სხვა სახელმწიფოს მფარველობას. ქართლ-კახეთის მეფეს საგარეო პოლიტიკა რუსეთის საიმპერატორო კართან უნდა შეეთანხმებინა. ეს იყო ქართლ-კახეთის სამეფოს მხრიდან ორი უმთავრესი ვალდებულება, რომლებიც ქვეყნის სუვერენიტეტს ზღუდავდა. ერეკლე II-ის ღირსებას ლახავდა ტრაქტატის ერთი პირობა: ქართლ-კახეთის მეფეს უშუალოდ რუსეთის იმპერატორისათვის არ შეეძლო მიემართა, მეფეს იმპერატორისათვის მოსახსენებელი ჯერ კავკასიის ხაზის მთავარსარდლისათვის უნდა ეცნობებინა. რუსეთი ქართლ-კახეთის სამეფოს საშინაო საქმეებში არ უნდა ჩარეულიყო, თუმცა ტრაქტატის ერთ-ერთი მუხლი ამ პირობას ეწინააღმდეგებოდა: სამოხელეო თანამდებობებზე დანიშვნისას ქართლ-კახეთის მეფეს კანდიდატის რუსეთის წინაშე დამსახურება უნდა გაეთვალისწინებინა, რაც გარკვეული დროის შემდეგ მნიშვნელოვან სახელმწიფო თანამდებობაზე რუსოფილებს მოამრავლებდა. ერეკლე II-ისა და სოლომონ I-ის ღირსებას ლახავდა

ტრაქტატის კიდევ ერთი მუხლი: ქართველ მეფეებს შორის დავის წარმოშობის შემთხვევაში არბიტრის როლი რუსეთის იმპერატორს უნდა შეესრულებინა. კათოლიკოს-პატრიარქ ანტონ I-ის ღირსებას გარკვეულწილად ამცირებდა ის, რომ უძველესი საპატრიარქო ტახტის მპყრობელი და უძველესი ავტოკეფალური ეკლესიის მეთაური რუსეთის ეკლესიის უწმინდესი სინოდის წევრი ხდებოდა და სინოდის წევრ მეუფეებს შორის მერვე ადგილს იკავებდა. გეორგიევსკის ტრაქტატის მომზადებისა და დადების პერიოდში კიდევ ერთი არასასიამოვნო ფაქტი მოხდა. ერეკლე II-ის მოთხოვნით, ტრაქტატის ტექსტში მისი ტიტულატურა ასე უნდა განსაზღვრულიყო: „ერეკლე II – მეფე კახეთისა და მეფე ქართლისა, მემკვიდრე მთავარი სამცხე-საათაბაგოსი, ყაზახის მთავარი, ბორჩალოს მთავარი, შამშადილუს მთავარი, კახის მთავარი, შაქის მთავარი და შირვანის მთავარი, მფლობელი და მფარველი განჯისა, ერევნისა და სხვათა.“ რუსული მხარის მოთხოვნით, ერეკლე II-ის ამგვარი ტიტულატურა ტრაქტატის ტექსტში არ შესულა, რაც რუსმა დიპლომატებმა ასე ახსნეს: სამცხე-საათაბაგო ოსმალეთის ტერიტორიას წარმოადგენდა და მისი მემკვიდრე მთავარი ქართლ-კახეთის მეფე ვერ იქნებოდა; კახი (ჭარ-ბელაქნის ნაწილი), შაქი, შირვანი ირანის სახელმწიფოში შედიოდა, რის გამოც ქართლ-კახეთის მეფე მათი მთავარი ვერ იქნებოდა; განჯისა და ერევნის სახანოები ირანს ეკუთვნოდა, რის გამოც მათ მფლობელად და მფარველად ქართლ-კახეთის მეფე ვერ ჩაითვლებოდა. რუსმა დიპლომატებმა საბოლოოდ ასეთი დასკვნა გააკეთეს: ერეკლე II-ის ტიტულის წარდგენილი სახით დამტკიცება ლახავდა ოსმალეთისა და ირანის სუვერენიტეტს, რაც ამ ქვეყნების ხელისუფალთა გალიზიანებას გამოიწვევდა, ეს კი რუსეთის ინტერესებში არ შედიოდა.

გეორგიევსკის ტრაქტატი რუსეთ-ოსმალეთის 1768-1774 წლებისა და 1787-1791 წლების ომებს შორის დაიდო. თავდაპირველად რუსეთის იმპერიის მფარველობაში იმერეთის სამეფოც უნდა შესულიყო. იმერეთის სამეფოს საკითხი რუსეთის საიმ-

პერატორო კარზე 1782 წლის ბოლოსა და 1783 წლის დამდეგსაც განიხილებოდა. ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენებ ეკატერინა II-ს მიერ ალექსანდრ ბეზბოროდკოსათვის ნაკარნახევი მფარველობითი ხელშეკრულების პირობები ეხებოდა როგორც ქართლ-კახეთის, ისე იმერეთის სამეფოს. ეს ის დრო იყო, როდესაც რუსეთსა და ოსმალეთს შორის დაპირისპირება მთელი ძალით გრძელდებოდა. რუსეთს პოლონეთის გადანაწილებასთან დაკავშირებით დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა ევროპის სახელმწიფოებთან (პოლონეთის პირველი გადანაწილება 1772 წელს შედგა, მეორე – 1793 წელს). ორ ფრონტზე მებრძოლ რუსეთის იმპერიას ქართლ-კახეთის სამეფოსა და იმერეთის სამეფოს მფარველობაში მიღების გამო შეიძლებოდა, ირანსა და ოსმალეთთან ურთიერთობა დაძაბვოდა, გამორიცხული არ იყო ომიც. ამიტომ იყო, რომ ეკატერინა II ფრთხილობდა. მის მიერ ნაკარნახევი ხელშეკრულების პირველ მუხლში გარკვევით იყო აღნიშნული: ქართველ მეფეებთან სამოკავშირეო ტრაქტატი დაიდოს; მათ ქვეშევდომები არ ვუნოდოთ, არამედ – რუსეთის იმპერიის მფარველობაში მყოფი მოკავშირეები. ეკატერინა II ფრთხილობდა, ირანის გაღიზიანებას ერიდებოდა. 1768-1774 წლების ომის შემდგომ რუსეთ-ოსმალეთის ურთიერთობა, დროდადრო, სერიოზულად იძაბებოდა. იმავდროულად, ინგლისი ცდილობდა, პოლონეთის დანაწილებისათვის, რუსეთის, ავსტრიისა და პრუსიის დაპირისპირება როგორმე ომში გადაეზარდა. ამ ფონზე ირანთან ურთიერთობის დაძაბვა არასასურველი, საშიშიც კი იქნებოდა. გარკვევით უნდა ითქვას, რომ გეორგიევსკის ტრაქტატის დადებით სერიოზულ რისკს არა რუსეთის იმპერია, არამედ ქართლ-კახეთის სამეფო სწევდა. საშიშროება მრავალმხრივი იყო: ყველაზე დიდ ხიფათს შეიცავდა ირანის გაერთიანება და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში რუსეთის აგრესიის აღკვეთა, როგორც ეს ნადირ შაჰმა მოიმოქმედა. ამ შემთხვევისათვის ქართლ-კახეთის სამეფოს „მფარველი“, ოსმალეთსა და ევროპის სახელმწიფოებთან დაპირისპირებული რუსეთი,

გარკვეული ხნით კავკასიონის ქედს გადალმა დარჩებოდა, ერეკლე II-ის პრორუსული ორიენტაციით გაღიზიანებული ირანი კი შურს იძიებდა.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული, ცხადია, კარგად ჰქონდა გააზრებული ერეკლე II-ს. მაშინ, რატომ გადაწყვიტა მეფემ გეორგიევსკის ტრაქტატის დადება? ერეკლე II-ს სწამდა, რომ ირან-ოსმალეთ-რუსეთის დაპირისპირება ადრე თუ გვიან რუსეთის გამარჯვებით დასრულდებოდა, ამიტომ უმჯობესი იყო, ქართლ-კახეთის სამეფო რუსეთის იმპერიის მფარველობაში სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში რუსეთის შემოჭრამდე შესულიყო. წინააღმდეგ შემთხვევაში რუსეთი ქართლ-კახეთს ირანულ სახანოებთან გააიგივებდა და მასაც სახანოების მსგავსად დაიპყრობდა. ერეკლე რუსეთთან ისეთი ხელშეკრულების დადებას ესწრაფოდა, რომელიც ქართლ-კახეთს ირანული სახანოებისაგან გამოარჩევდა და სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნების გარანტიას მისცემდა. ერეკლე II სავსებით ლოგიკურად აზროვნებდა, თუმცა მოვლენები სხვაგვარად, თუ შეიძლება ითქვას, სრულიად არალოგიკურად განვითარდა.

არ შეიძლება, ზოგიერთი საბედისწერო გადაწყვეტილების მიღებაში ერეკლე II დავადანაშაულოთ. ჩვენი პოზიცია რომ უფრო ნათელი გახდეს, აუცილებელია, რუსეთის საიმპერატორო კარის იმ გადაწყვეტილებებს შევეხოთ, რომლებიც ერეკლეს, არათუ 1782-1783 წლებში, სიცოცხლის ბოლომდეც კი არ შეუტყვია. საგარეო პოლიტიკის ყველა მნიშვნელოვან საკითხზე გადაწყვეტილებას მეფე, სამეფო კარი იმ ინფორმაციის ანალიზის შედეგად უნდა იღებდეს, რომელსაც სხვადასხვა სახელმწიფოს დედაქალაქიდან აწვდიან. ერეკლე II-ის შემთხვევაში ვითარება კარდინალურად განსხვავებული იყო. ქართლ-კახეთის სამეფოს თეირანში, სტამბოლსა და პეტერბურგში რაიმე დიპლომატიური წარმომადგენლობის მსგავსი (ელჩი, კონსული) 1783 წლამდე არასდროს ჰყოლია. ეს იმას ნიშნავს, რომ მეფემ არაფერი უწყოდა იმ გადაწყვეტილებების შესახებ, რომლებსაც

ირანში, ოსმალეთსა და რუსეთში ქართლ-კახეთის სამეფოსთან ურთიერთობის თაობაზე იღებდნენ. ერეკლეს ინფორმაცია მისდიოდა, მაგრამ ეს შემთხვევიდან შემთხვევამდე ხდებოდა, ხოლო ხშირად მონოდებული ინფორმაცია ყურმოკრული ცნობები იყო. ეს არ იყო პროფესიონალი დიპლომატების მიერ მონოდებული მასალა. ქართლ-კახეთის სამეფოს არ გააჩნდა საგარეო დაზვერვა, რომელიც ირანში, ოსმალეთსა და რუსეთში, მეფის დავალებით, გარკვეული სახის ინფორმაციას მოიპოვებდა. ასე რომ, ერეკლე II-ს გადანყვეტილებები, ფაქტობრივად, ნულოვანი ინფორმაციის პირობებში უნდა მიეღო. ასე მოხდა 1782-1783 წლებშიც. მაშინ, როდესაც რუსი რეზიდენტები ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე ათწლეულების განმავლობაში წარმატებით მუშაობდნენ (ოფიციალურად ისინი მოგზაურები, მხატვრები ან ექიმები იყვნენ), ერეკლეს რუსეთის იმპერიის დედაქალაქში არც ერთი დიპლომატი არ ჰყავდა. რუსეთის საიმპერატორო კარმა თითქმის ყველაფერი იცოდა, რაც ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე ხდებოდა, ერეკლე II-მ კი არაფერი უწყობდა იმ გადანყვეტილებების შესახებ, რომლებიც პეტერბურგსა და ქართლ-კახეთის სამეფოს შორის მფარველობითი ხელშეკრულების დადების პერიოდში ან შემდგომ ხანებში მიიღეს. ამიტომ იყო, რომ მეფემ ვერ ახსნა, რუსეთის საიმპერატორო კარი, რომელიც 11 წელი არ ჩქარობდა ქართლ-კახეთის სამეფოსთან მფარველობითი ხელშეკრულების დადებას, მოულოდნელად 1782 წლის ბოლოს და 1783 წლის დამდეგს რატომ აჩქარდა და ხელშეკრულების მომზადება და დადება უმოკლეს დროში რატომ მოინდომა. ქართლ-კახეთის მეფემ არ იცოდა, რომ რუსეთის საიმპერატორო კარის აჩქარება ორმა მიზეზმა განაპირობა: ყირიმის სახანოს საკითხის რუსეთის სასარგებლოდ გადანყვეტამ და „საბერძნეთის პროექტმა.“ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, „საბერძნეთის პროექტმა“ ქართლ-კახეთის სამეფოს სამხრეთ ამიერკავკასიაში მნიშვნელოვანი ფუნქცია შესძინა. მალე ვითარება კარდინალურად, ქართლ-კახეთისათვის საბედისწეროდ შეიცვალა. ოსმალეთის და-

ნაწილების საკითხში რუსეთის მოკავშირე ავსტრიის იმპერია იყო. ინგლისმა, რომელსაც რუსეთისა და ავსტრიის მონაწილეობით ოსმალეთის დანაწილება ხელს არ აძლევდა, ავსტრიის იმპერატორზე გავლენა მოახდინა და ავსტრია „საბერძნეთის პროექტს“ გამოეთიშა. ავსტრიის იმპერატორმა ეკატერინა II-ს მისწერა: ყირიმის სახანოს რუსეთის შემადგენლობაში გადასვლას ვცნობ; თუ ოსმალეთი რუსეთს ომს დაუწყებს, რუსეთის მოკავშირე ვიქნები, მაგრამ ოსმალეთის გადანაწილებაში მონაწილეობას ვერ მივიღებო. „საბერძნეთის პროექტის“ განხორციელება შეფერხდა და ქართლ-კახეთის სამეფომაც სამხრეთ კავკასიაში ის მნიშვნელოვანი ფუნქცია დაკარგა, რომელიც მას ოსმალეთის გადანაწილების შემთხვევაში ენიჭებოდა და რამაც გეორგიევსკის ტრაქტატის დადება დააჩქარა. „საბერძნეთის პროექტის“ ჩაშლას საბედისწერო მნიშვნელობა ჰქონდა ქართლ-კახეთის სამეფოსათვის, ერეკლე II-მ კი ამის შესახებ არაფერი იცოდა. ეს იყო სახელმწიფოებრივი საიდუმლო, რომელსაც პეტერბურგში მკაცრად იცავდნენ. „საბერძნეთის პროექტის“ ჩაშლამ რუსეთის იმპერიის კავკასიურ პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა: თუ „საბერძნეთის პროექტიდან“ გამომდინარე, რუსეთის საიმპერატორო კარი ქართლ-კახეთის სამეფოსთან მფარველობითი ხელშეკრულების დადებას, საქართველოში ჯარის გამოგზავნას საჭიროდ მიიჩნევდა, „საბერძნეთის პროექტის“ ჩაშლის შემდეგ რუსეთისათვის გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობების შესრულება უკვე ზედმეტ ბარგად იქცა. ამიერიდან ყურადღება პოლონეთის დანაწილებაზე იქნა გადატანილი და ევროპის სახელმწიფოებთან დაპირისპირებული რუსეთი ოსმალეთსა და ირანთან მშვიდობიანი ურთიერთობის შენარჩუნების გზას დაადგა. ეკატერინა II-მ კარგად იცოდა, რომ ირანსაც და ოსმალეთსაც ქართლ-კახეთის სამეფოში მდგარი ორი რუსული ბატალიონი უკიდურესად აღიზიანებდა. ამიტომ იყო, რომ საქართველოში ჯარის დამატებითი კონტინგენტის გაგზავნისაგან, რასაც ერეკლე II მრავალგზის ითხოვდა, იმპერატორი თავს იკავებდა. ასე

გრძელდებოდა წლების განმავლობაში, ხოლო 1787 წელს, ოსმალეთთან ომის დაწყების მომიზეზებით, რუსეთმა საქართველოდან ის ორი ბატალიონიც გაიყვანა. ამ ნაბიჯით შემფოთებულ ერეკლე II-ს პეტერბურგიდან განუმარტეს: რუსეთის ჯარის ქართლ-კახეთის სამეფოში ყოფნა მეზობელ სახელმწიფოებს აღიზიანებს, ჯარის გაყვანის შემდეგ თქვენ მეზობლებთან ურთიერთობას უფრო ადვილად მოაგვარებთო. ალბათ, უადგილო არ იქნება ორი ასეთი ფაქტის გახსენებაც:

ამბავი პირველი: 1784 წლის 24 იანვარს თბილისში გეორგიევსკის ტრაქტატის რატიფიკაცია შედგა – ერეკლე II-მ ხელი მოაწერა სარატიფიკაციო სიგელს (ამ დროისათვის „საბერძნეთის პროექტი“ უკვე ჩაშლილი იყო). რატიფიკაციის ცერემონიალის დასრულების შემდეგ მეფემ პეტერბურგში გამგზავრება და ეკატერინა II-თან შეხვედრა გადაწყვიტა. რუსეთის იმპერატორმა პეტერბურგში ერეკლეს ჩასვლა საჭიროდ არ მიიჩნია და მეფეს შვილების გაგზავნა ურჩია. ეს უკვე ცუდის ნიშანი იყო. მეფე ერეკლე ამას იმთავითვე მიხვდა, მაგრამ მას არ შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ ამის მიზეზი „საბერძნეთის პროექტის“ ჩაშლა იყო. რუსეთის იმპერატორი დიპლომატიურ თამაშს ეწეოდა: ეკატერინა II უკვე ხელმოწერილი ტრაქტატის რატიფიკაციაზე უარს არ ამბობდა, სამაგიეროდ, ერეკლე II-ის პეტერბურგში ჩასვლაზე თავი შეიკავა, ეს კი იმის მომასწავებელი იყო, რომ რუსეთის იმპერატორი ტრაქტატის პირობების შესრულებას არ აპირებდა. იმპერატორი სწორად ვარაუდობდა, რომ ქართველი მეფის პეტერბურგში ჩასვლა ირანისა და ოსმალეთის გაღიზიანებას გამოიწვევდა. გეორგიევსკის ტრაქტატზე ხელის აღების შემდეგ ერეკლე II-ის პეტერბურგში ჩასვლა რუსეთისათვის არავითარ საჭიროებას აღარ წარმოადგენდა. რუსეთი ჩვეულ ორპირობას განაგრძობდა: ეკატერინა II-მ კათოლიკოს-პატრიარქ ანტონ I-ს ბრილიანტის ჯვარი უბოძა და 2.500 მანეთით დააჯილდოვა, დედოფალი დარეჯანი წმ. ეკატერინას ორდენით დაჯილდოვდა; სხვადასხვა სახის ჯილდოები მიიღეს გიორგი, იულონ და ვახტანგ ბატონიშვილებმა.

პოდპოლკოვნიკის სამხედრო წოდება ებოძა 17 წლის მირიან ბატონიშვილს, ხოლო 18 წლის თეიმურაზ ბატონიშვილს, რომელიც ანტონის სახელით ბერად იყო აღკვეცილი, იმპერატორი რუსეთში მიწვევას და არქიეპისკოპოსის ხარისხში აყვანას დაჰპირდა. რუსული რევერანსები გათვალისწინებული იქნა. 1784 წლის 23 მაისს, ეკატერინა II-ის სურვილის თანახმად, მირიან ბატონიშვილი და თეიმურაზ ბატონიშვილი (ბერ-დიაკონი ანტონი, მომავალი კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ II) იმპერიის დედაქალაქს გაემგზავრნენ.

ამბავი მეორე: გეორგიევსკის ტრაქტატის დადებასთან დაკავშირებით, 1784 წლის 6 დეკემბერს ეკატერინა II-მ ერეკლეს 24 ქვემეხი და ყუმბარების 2 კომპლექტი უბოძა. ეს მეფის დასამშვიდებელი ქმედება იყო, რადგან ამ დროისათვის პეტერბურგში საიდუმლო გადაწყვეტილება უკვე მიღებული იყო, რომლის ძალითაც რუსეთი გეორგიევსკის ტრაქტატის შესრულებაზე, ფაქტობრივად, უარს ამბობდა, თუმცა მის იურიდიულად გაუქმების საკითხს არ აყენებდა. მეფე ერეკლეს დასამშვიდებლად ნაბოძებმა 24-მა ქვემეხმა დიდხანს იმოგზაურა: 1785 წლის თებერვალში ქვემეხები პეტერბურგიდან ტვერში გაგზავნეს, შემდეგ მდინარე ვოლგით ქალაქ ცარიცინამდე ჩაიტანეს, საიდანაც ისევ სახმელეთო გზით ეკატერინოგრადში გადაიტანეს და ქვემეხებმა თბილისში მხოლოდ 1787 წელს ჩამოაღწია, ისიც ნაწილმა. მეორე ნაწილის ჩამოტანა იმდენად დაგვიანდა, რომ კონანისის ომსაც კი (1795 წლის სექტემბერი) ვერ მოუხსნო. ერეკლე II-ის მრავალგზის თხოვნის მიუხედავად, ქვემეხების თბილისში ჩამოტანა 1797 წლის 31 დეკემბერსაც კი არ იყო დასრულებული. ერეკლე II ისე გარდაიცვალა, რომ ნაბოძები ქვემეხების სრულად ნახვას ვერ ეღირსა.

ერეკლე II-მ, როგორც აღვნიშნეთ, არაფერი უწყოდა არც „საბერძნეთის პროექტის“ არსებობის, არც მისი შეფერხების, ხოლო შემდეგ საერთოდ მივიწყების შესახებ. მეფემ არც ის იცოდა, რომ რუსეთმა

პოლიტიკური ვექტორი დასავლეთისაკენ მიაბრუნა, მთელი ყურადღება პოლონეთის გადანაწილებაზე გადაიტანა, ეს კი ირანსა და ოსმალეთთან მშვიდობის შენარჩუნებას ითხოვდა. რუსეთის კავკასიური პოლიტიკის ახალი დებულება – „სინყნარე სამხრეთის საზღვრებზე“ – ფაქტობრივად, ქართლ-კახეთის სამეფოს განირვას, მისი ირანისა და ოსმალეთის პირისპირ მიტოვებას და, მაშასადამე, გეორგიევსკის ტრაქტატის ფაქტობრივ გაუქმებას ნიშნავდა.

ამ პერიოდის ისტორიიდან კიდევ ერთი მრავლისმეტყველი ფაქტის გახსენება შეიძლება: ეკატერინა II უმაღლესი პოლიტიკური და სამხედრო ელიტის წარმომადგენლებთან, ერეკლე II-ის თხოვნის საფუძველზე, საქართველოში ჯარის დამატებითი კონტინგენტის გაგზავნის საკითხს იხილავდა, რასაც თათბირის მონაწილეთაგან ზოგი მხარს უჭერდა, ზოგიც ეწინააღმდეგებოდა. ეკატერინა II-მ დასვა კითხვა: არსებობს კი იმის გარანტია, რომ საქართველოში მყოფ ორ ბატალიონს ოსმალები არ ამოახრჩობენ? როცა უარყოფითი პასუხი მიიღო, იმპერატორმა განაცხადა: თუ ორი ბატალიონის უსაფრთხოების გარანტია არ არსებობს, მაშინ დამატებითი ჯარი რატომღა უნდა გავიმეტოთ. ცხადია, ერეკლე II-მ არც ამ გადანყვეტილების შესახებ უწყობდა რაიმე, ამიტომაც დაბეჯითებით, თუმცა ამაოდ ითხოვდა რუსეთის ჯარის ახალი ნაწილების გამოგზავნას.

დღეს ხშირად სვამენ კითხვას: რა მოხდებოდა, რუსეთის იმპერიას გეორგიევსკის ტრაქტატით ნაკისრი ვალდებულება რომ შესრულებინა? ჩვენი ღრმა რწმენით, არაფერი შეიცვლებოდა. ქართლ-კახეთის სამეფო ისევე ისე დაასრულებდა არსებობას, როგორც დაასრულა 1801-1802 წლებში: სამეფო ყველა შემთხვევაში გაუქმდებოდა – ან ცოტა ადრე, ან ცოტა მოგვიანებით. რუსეთის საიმპერატორო კარი, ეკატერინა II, გეორგიევსკის ტრაქტატს არ განიხილავდა, როგორც ქართლ-კახეთის სამეფოს გადარჩენის მიზნით დადებულ ხელშეკრულებას. ტრაქტატი საქართველოში მშვიდობიანად, ომის გარეშე

შემოღწევის საშუალებას წარმოადგენდა. ეს იმ პირობებში, როდესაც ქართლ-კახეთის სამეფო ირანის, იმერეთის სამეფო კი ოსმალეთის ვასალი იყო, ხოლო ჩრდილო კავკასია რუსეთს ჯერ არ დაეპყრო და მოკლედროში ვერც დაიპყრობდა. ასეთ ვითარებაში რუსეთს საქართველოში ერთბაშად, ომის გზით შემოღწევა სახიფათოდ მიაჩნდა. რუსეთის საიმპერატორო კარი საქართველოს დაპყრობას სამ ეტაპად გეგმავდა: 1. ქართლ-კახეთის სამეფოსთან მფარველობითი ხელშეკრულების დადება (ომის გარეშე შემოღწევა; სამეფოს საშინაო ვითარებაში, ეკონომიკურ მდგომარეობასა და სამხედრო სიძლიერეში გარკვევა); 2. ქვეშევრდომობითი ხელშეკრულება (პოზიციების განმტკიცება, ერეკლე II-ის ოპოზიციის ნახალისება, რუსული ორიენტაციის ძალების ორგანიზება – რუსეთის მეხუთე კოლონიის შექმნა); 3. ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმება და ქვეყანაში რუსული მმართველობის, საოკუპაციო რეჟიმის დამყარება. პირველი ეტაპი ერეკლე II-ის მეფობის ბოლო პერიოდში (1783-1798 წწ.) დასრულდა; მეორე ეტაპი გიორგი XII-ის დროს (1798-1800 წწ.) უნდა დასრულებულიყო, ფაქტობრივად, დასრულდა კიდევ, ოღონდ მეფის გარდაცვალების გამო რუსეთის იმპერიასა და ქართლ-კახეთის სამეფოს შორის ქვეშევრდომობითი ხელშეკრულება იურიდიულად ვერ გაფორმდა; მესამე ეტაპი 1801-1802 წლებში განხორციელდა, როდესაც რუსებმა მათ მიერვე ტახტის მემკვიდრედ აღიარებულ დავით გიორგის ძეს ტახტზე ასვლის უფლება არ მისცეს და ქვეყანაში რუსული მმართველობა შემოიღეს.

აუცილებელია პასუხი გავცეს კითხვას: რეალურად მიიჩნევა თუ არა ერეკლე II რუსეთის იმპერიის მხრიდან გეორგიევსკის ტრაქტატის შესრულებას? სანამ ამ კითხვას ვუპასუხებდეთ, აუცილებელია აღინიშნოს: გეორგიევსკის ტრაქტატი არ წარმოადგენდა რაიმე მნიშვნელოვან ხელშეკრულებას, ისეთ ხელშეკრულებას, რომელსაც შეიძლებოდა, ქართლ-კახეთის სამეფო გადაერჩინა. დიდი მნიშვნელობა გეორგიევსკის ტრაქტატს რუსულმა იმპერიულმა

ისტორიოგრაფიამ პოლიტიკური მოსაზრებით მიანიჭა – რუს ისტორიკოსებს სურდათ რუსეთის იმპერიისათვის „დამპყრობლის“ სტატუსი მოეხსნათ და „მფარველის“ სტატუსი მიენიჭებინათ. პოლიტიკური მიზნები ამოძრავებდა საბჭოთა ისტორიოგრაფიასაც, რუსულსაც და ქართულსაც. არ შეიძლებოდა „უფროსი ძმა“ დამპყრობელი ყოფილიყო, იგი ქართლ-კახეთს მფარველად, მეგობრად, მზრუნველად უნდა მოვლენოდა. რუსეთის იმპერიული და საბჭოთა ისტორიოგრაფია გეორგიევსკის ტრაქტატის გაიდებლებით 1801 წლის 12 სექტემბრის აქტის შერბილებას, რუსეთის საიმპერატორო კარისათვის პირის მობანას ცდილობდა. ეს მზაკვრული ჩანაფიქრი კარგა ხანს ძლიერ სააგიტაციო საშუალებას წარმოადგენდა, თუმცა ჭეშმარიტების საბოლოოდ დამალვა შეუძლებელია. რაც შეეხება ზემოთ დასმულ კითხვას, მასზე პასუხის გაცემა ძნელია, რადგან დოკუმენტებიდან არ ჩანს, რას ფიქრობდა მეფე ერეკლე. ერთი რამ ცხადია, ერეკლე დაიმედებული იქნებოდა იმით, რომ მფარველობითი ხელშეკრულება რუსეთის ინიციატივით დაიდო. 1782-1783 წლებში რუსეთი ერეკლე II-ს მფარველობითი ხელშეკრულების დადებას აჩქარებდა. სხვა ინფორმაცია ქართლ-კახეთის მეფეს არ ჰქონდა, რადგან გეორგიევსკის ტრაქტატის დადების შემდეგ რუსეთის საიმპერატორო კარის ახალი კავკასიური პოლიტიკა დიდ სახელმწიფო საიდუმლოებას წარმოადგენდა, ამ საიდუმლოების გაგების გარეშე კი ერეკლე II ვერანაირად ვერ შეიტყო, თუ რატომ არ ასრულებდა რუსეთის იმპერია ტრაქტატით ნაკისრ ვალდებულებებს. არა ერეკლე II-ის დაცვის, მისი გამართლების მიზნით, არამედ ჭეშმარიტების დადგენისათვის, აუცილებლად მივიჩნით იმ საკითხზე მსჯელობა, რომელსაც ჯეროვანი ყურადღება არ ექცევა ხოლმე. ორ სახელმწიფოს შორის ხელშეკრულების მომზადება, დადება და შემდეგ მის შესრულებაზე კონტროლი, გამოცდილი დიპლომატიებისა და რალაც დონეზე მაინც საგარეო დაზ-

ვერვის არსებობას მოითხოვს. როგორც აღვნიშნეთ, არც ერთი, არც მეორე ერეკლე მეფეს არასდროს ჰყოლია. გეორგიევსკის ტრაქტატის დადების შემდეგ ერეკლე II თბილისში ინახულა რუსმა რეზიდენტმა, რომელმაც თავის მოხსენებაში აღნიშნა: მეფის ჯანმრთელობა შერყეული მეჩვენა, მხრებში მოხრილიყო, მაგრამ თვალებიდან დიდი ძალა გამოკრთოდა. დაიწყო თუ არა საუბარი, მაშინვე დავრწმუნდი, რომ მეფე აღმოსავლური დიპლომატიის ხელოვნებას ბრწყინვალედ ფლობდაო. მეფე კი იყო გამოცდილი დიპლომატი, მაგრამ გეორგიევსკის ტრაქტატის მომზადებასა და დადებაში არც ერთი პროფესიონალი დიპლომატი არ მონაწილეობდა. ტრაქტატზე ხელის მომწერებს, გარსევან ჭავჭავაძესა და იოანე მუხრანბატონს, დიპლომატიურ ასპარეზზე მოღვაწეობის არანაირი გამოცდილება არ ჰქონდათ, უფრო მეტიც, ისინი მოლაპარაკების მაგიდას ისე მიუხსნდნენ, რომ რუსულ ენას ვერ ფლობდნენ. აქედან გამომდინარე, მათ არ იცოდნენ, რა ეწერა ტრაქტატის რუსულ ეგზემპლარში. გეორგიევსკის ტრაქტატის დადების შემდეგ რუსეთში ქართლ-კახეთის სამეფოს სრულუფლებიან წარმომადგენლად (მინისტრად) რუსულის არმცოდნე გარსევან ჭავჭავაძე დაინიშნა. თბილისიდან გაგზავნილ ოფიციალურ დოკუმენტებს პეტერბურგში მას რუსულად უთარგმნიდნენ და ისიც ქართული ასო-ნიშნებით ხელს აწერდა: „პოლნომოჩნი მინისტრი გარსევან ჭავჭავაძე.“ „პოლნომოჩნი მინისტრი“ თბილისში ისე დაბრუნდა, ვერც რუსული ისწავლა და ვერც რაიმე არსებითი შეიტყო, თუ რატომ არ ასრულებდა რუსეთი გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობებს. ან რისთვის უნდა მიეღწია გარსევან ჭავჭავაძეს, როცა მას ურთიერთობა ინგლისში, საფრანგეთში, პრუსიასა და ევროპის სხვა ქვეყნებში მუშაობის დიდი გამოცდილების მქონე რუსეთის დიპლომატებთან ჰქონდა. გარსევან ჭავჭავაძესთან ერთად, რუსეთის საიმპერატორო კართან ურთიერთობა ჰქონდათ სრულიად ახალგაზრდა ბატონიშვილ მირი-

ანს და არქიმანდრიტ გაიოზს. მართალია, ორივენი დროსა და ენერგიას არ იშურებდნენ მეფე ერეკლეს დავალებების შესასრულებლად, მაგრამ რუს დიპლომატებთან ურთიერთობაში ისინიც ბევრს ვერაფერს აღწევდნენ. ასე გაგრძელდა ერეკლეს სიცოცხლის ბოლომდე. როდესაც იგრძნო, რომ ქართლ-კახეთის სამეფოს აღსასრული მოახლოებული იყო, გარსევან ჭავჭავაძე საგანგებო წერილში იმპერატორ პაველ I-ს (1796-1801) სთხოვდა, ავადმყოფი მეფისათვის სანუგეშებელი წერილი გაეგზავნა. ეს უკვე ქართველი დიპლომატის მიერ კაპიტულაციის გამოცხადებას ჰგავდა. ცხადია, იმპერატორს ერეკლე II-თვის სანუგეშო წერილი არ გამოუგზავნია.

ეკატერინა II-ის მმართველობის ბოლო წლებში გეორგიევსკის ტრაქტატი სრულ ფიქციად იქცა, თუმცა ერთი იმედისმოცემი გარემოებაც იყო – 1796 წელს რუსეთის ჯარი, ირანის დაპყრობის მიზნით, კასპისპირეთში შეიჭრა და სერიოზული წარმატებებიც მოიპოვა. ჯარის ერთი ნაწილი ქართლ-კახეთის სამეფოში შემოვიდა და განჯისა და ერევნის სახანოებზე შეტევისათვის დაიწყო მზადება. სამწუხაროდ, ეკატერინა II-ის გარდაცვალების შემდეგ ახალმა იმპერატორმა, პაველ I-მა დედის ჩანაფიქრზე ხელი აიღო და ლაშქრობა შეწყვიტა. ინგლისის დასამარების მოსურნე იმპერატორი ფრთხილობდა: „ოსმალეთმა არ უნდა იფიქროს, რომ ჩვენ ომის საბაზს ვეძებთ“.

ყოველივე ზემოთქმულს თუ შევაჯამებთ, შეიძლება დავასკვნათ: ირან-ოსმალეთ-რუსეთის დაპირისპირება სამხრეთ კავკასიაში იმგვარად განვითარდა, რომ ერეკლე II იძულებული გახდა, 35-წლიანი პროორიანული ორიენტაცია პრორუსულით შეეცვალა. რუსეთის საიმპერატორო კარი არც ამის შემდეგ ენდობოდა ერეკლე II-ს და მასთან პოლიტიკურ თამაშს აგრძელებდა: ხან ირანითა და ოსმალეთით აშინებდა, ხან – ქართლის თავადებითა და რუსეთში გადახვეწილი ვახტანგ VI-ის მემკვიდრეობით. ერეკლე ჭკვიანი დიპლომატი იყო და

იმთავითვე მიხვდა, რომ მართალია, 1770 წელს გენერალ ტოტლებენის ავანტიურა ჩაიშალა და რუსეთმა მისთვის არასასურველი მეფის თავიდან მოშორება ვერ შეძლო, მაგრამ, სავსებით ცხადი იყო, რომ რუსეთი მზგავს ქმედებებს კვლავაც გააგრძელებდა. რუსეთის საიმპერატორო კარი კარგად იყენებდა იმას, რომ 1769 წელს ერეკლე II ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში ჩაება, რითაც მუსლიმურ სამყაროსთან ურთიერთობა სერიოზულად დაეძაბა. რუსეთის მომავალი ფარული თუ აშკარა აგრესიის პირობებში ერეკლე II-მ გადაწყვიტა კავკასიის მომავალ მპყრობელს მორიგებოდა და რუსეთის მფარველობა მიეღო. ამის შემდეგ ყველაფერი რუსეთის საიმპერატორო კარზე დანერილი სცენარით განვითარდა. ერეკლე II-ს, ცხადია, არ შეეძლო შეეცვალა რუსეთის იმპერიის კავკასიური პოლიტიკის არსი.

მეფე ერეკლე „რუსეთის კაცი“ არ ყოფილა და არც რუსეთი მოუყვანია საქართველოში. სიმართლე უნდა ითქვას: რუსეთი მოდიოდა და საქართველოს დასაპყრობად მას არც გეორგიევსკის ტრაქტატი და არც ერეკლე II-ის პრორუსული ორიენტაცია სჭირდებოდა. რუსეთის კავკასიურ პოლიტიკაში მთავარი არა გეორგიევსკის ტრაქტატი და ერეკლე II-ის ორიენტაცია, არამედ ირანის დამარცხება, ქართლ-კახეთის სამეფოს დაპყრობა, ოსმალეთის დამარცხება და იმერეთის სამეფოს დაპყრობა იყო. გეგმა, ერთი შეხედვით, რთული, მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა, განხორციელებადი იყო. 1804 წელს აშკარა ანტირუსული ორიენტაციის იმერეთის მეფე სოლომონ II, სამხედრო ძალის გამოყენების მუქარით, აიძულეს, რუსეთის იმპერიის ქვეშევრდომობა მიეღო. იმერეთის სამეფოს გაუქმება 1804 წლიდან 1809-1810 წლებამდე მხოლოდ იმიტომ გადაიდო, რომ 1806 წელს რუსეთ-ოსმალეთის ომი დაიწყო. სანამ რუსეთმა ამიერკავკასიაში წარმატებები არ მოიპოვა, იმერეთის სამეფოს გაუქმებისაგან თავი შეიკავა. ომში ოსმალეთის მარცხი იმერეთის სამეფოს გაუქმე-

ბასაც ნიშნავდა! დღევანდელი სომხეთისა და აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე არსებულ ერევნის, განჯის, ნახჭევნის, ყარაბაღის, შაქის, შირვანის, ბაქოსა და სხვა სახანოებს რუსეთის იმპერიასთან გეორგიევსკის ტრაქტატის მსგავსი ხელშეკრულებები არ დაუდიათ, მაგრამ 1803-1804 წლიდან დაწყებული რუსეთმა ეს სახანოები ზედიზედ დაიპყრო. დაიპყრო იმიტომ, რომ 1804-1813 წლების ომში ირანი დაამარცხა და აიძულა, ამიერკავკასიის სამფლობელოები მისთვის დაეთმო. რუსეთი ამიერკავკასიაში გამარჯვებულის უფლებით მოვიდა. ამასთან დაკავშირებით, ურიგო არ იქნებოდა ერთი მრავლისმეტყველი ფაქტი გაგვეხსენებინა: ევროპის სახელმწიფოთა კოალიციამ (რუსეთი, ინგლისი, პრუსია) ნაპოლეონი დაამარცხა. 1815 წელს ვენაში კონგრესზე შეკრებილი ევროპის სახელმწიფოთა ლიდერები კონტინენტის მომავალზე მსჯელობდნენ – სახელმწიფოთა შორის დამოკიდებულების პრინციპებს არკვევდნენ. დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა მეთაურებმა გადაწყვიტეს, როგორმე ევროპა რუსეთის ჯარისაგან გაეთავისუფლებინათ და ამ საკითხის კონგრესის სხდომაზე დაყენება კლემენს ფონ მეტერნიხს მიანდეს. გაიხსნა თუ არა სხდომა, მეტერნიხმა განაცხადა: ჩვენ გვსურს ვიცოდეთ, რა უფლებით დგას რუსეთის 120.000-იანი ჯარი ვარშავის საჰერცოგოში? სამარისებური სიჩუმე ალექსანდრ I-მა დაარღვია: „გამარჯვებულის უფლებით!“ ამჯერად სიჩუმეში მეტერნიხის ხმა გაისმა: „გადავიდეთ დღის ნესრიგის შემდეგ საკითხზე!“

სამხრეთ კავკასიაში „გამარჯვებულის უფლებით“ მოსული რუსეთის იმპერია ყველა სამეფოს, სამთავროსა და სახანოს უბოდიშოდ დაეპატრონებოდა, როგორც დაეპატრონა ყიზილბაშობის დამარცხების შემდეგ უკრაინას, შვედეთის დამარცხების შემდეგ – ლიტვას, ლატვიას, ესტონეთსა და ფინეთს, ოსმალეთის დამარცხების შემდეგ – მოლდოვას.

სამი დამპყრობლის: ირანის, ოსმალეთის, რუსეთის დაპირისპირებაში მეფე ერეკლე ყოველნაირად ცდილობდა, ისეთი საგარეო პოლიტიკა აერჩია, რომ ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრიობა გადაერჩინა. დიდ პოლიტიკას დიდი სახელმწიფოები განსაზღვრავენ, ხოლო რიცხვით მცირე ერის, პატარა სახელმწიფოს მეფეს დიდი პოლიტიკის მიმართულების შეცვლა არ შეუძლია. აქედან გამომდინარე, ყველაფერს არა ერეკლე II-ის საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაცია, არამედ ის წყვეტდა, თუ რით დასრულდებოდა ირანის, ოსმალეთისა და რუსეთის დაპირისპირება სამხრეთ კავკასიაში. საქართველო ამ დაპირისპირებაში გამარჯვებულს უნდა დარჩენოდა. ერეკლე II-ს ერთადერთი მიზანი ამოძრავებდა: წინდანინ გაერკვია ამ გამარჯვებულის ვინაობა, შესაფერი საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაცია შეემუშავებინა და კავკასიის მომავალი მპყრობელისაგან ქართლ-კახეთის სამეფოს შენარჩუნების გარანტია მიეღო. დიდმა პოლიტიკამ მეფე ერეკლეს სხვა არჩევანი არ დაუტოვა.

კურტ კონეგუტი

მის ცღუნება

პურიტანიზმი ისე გადაგვარდა, მოხუც შინაბერასაც კი არ უფიქრია სუსანას სამარცხვინო ძელზე გასმა. არც ხანშიშესული ფერმერი დაეჭვებულა, რომ მისი ძროხა სუსანას დემონურმა სილამაზემ გააშრო.

სუსანა სოფელთან ახლოს მდებარე საზაფხულო თეატრში ეპიზოდური როლების შემსრულებელი მსახიობი გახლდათ და ოთახი სახანძროს გვერდით ჰქონდა ნაქირავეები. მიუხედავად იმისა, რომ ზაფხულობით სოფლის ცხოვრების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა, სოფლელები მაინც ვერ შეეჩვივნენ. მათთვის ყოველთვის ისეთივე ამაღელვებელი და სასურველი რჩებოდა, როგორც დიდი ქალაქების ცეცხლსაქრობი მანქანები.

ჰაეროვანი თმა და ფართო თვალები უკუნივით ჩაშავებოდა, ნაღებივით კანი და ქნარივით ტუჩები ჰქონდა. მისი მკერდი მამაკაცებს მუდამ, დაუსრულებლად, სიმშვიდესა და ბარაქაზე აოცნებებდა. ნიჟარისებრ ვარდისფერ ყურებზე, მარტივ ოქროს რგოლებს ატარებდა, კოჭებს კი პატარა, ზანზალაკებით მორთული ძენკვი უმშვენებდა.

შიშველი ფეხებით დადიოდა და ყოველდღე შუადღემდე ეძინა. როგორც კი შუადღე მოახლოვდებოდა, მერს სტრიტზე გამოფენილ სოფლელებს ისეთივე მოუსვენრობა შეიპყრობდათ, როგორც ელჭექის დროს – მაძებარ ძაღლებს.

შუადღით სუსანა ოთახის გვერდით, ვერანდაზე გამოვიდოდა, მიბნედილი გაიზმორებდა, თავის შავ კატას თასში რძეს დაუსხამდა, აკოცებდა, ბენეს აუჩეჩდა, საყურეებს გაიკეთებდა, კარს დაკეტავდა და გასაღებს მკერდში ჩამალავდა.

შემდეგ კი, ფეხშიშველი, თავის დიდებულ, ტალღოვან, აღმგზებ, მონკრიალესიარულს მოჰყვებოდა – კიბებს ჩაივლიდა, სასამელების მალაზიას, სადაზღვევო სააგენტოს, უძრავი ქონების ოფისს, სასადილოს, ამერიკული ლეგიონის პუნქტს, ეკლესიასა და ხალხით გადაჭედულ მალაზიას უკან მოიტოვებდა და ჟურნალ „ნიუ იორკს“ იყიდდა.

თითქოს მთელ სამყაროს მსუბუქად, დედოფლურად ესალმებოდა, თუმცა, ერთადერთი, ვისაც ყოველდღიური სეირნობების დროს ესაუბრებოდა, ბირს ჰინკლი

გახლდათ – სამოცდათორმეტი წლის ფარ-
მაცევტი.

მოხუცს სუსანასთვის ჟურნალები ყო-
ველთვის გადადებული ჰქონდა.

„გმაღლობთ, მისტერ ჰინკლი. ანგელოზი
ხართ!“ – ეტყოდა და ჟურნალის ფურცვლას
დაიწყებდა. – „ახლა კი ვნახოთ რა ხდება
უკან, ცივილიზაციაში“. ვიდრე მისი სურნე-
ლით გაბრუნებული მოხუცი აშტერდებოდა,
სუსანა ხან სიცილით, ხან ხენეშით, ხან წარ-
ბმეკრული გადაავლებდა თვალს ახალ ამბებს,
რომელთაც არასდროს ხსნიდა.

შემდეგ ჟურნალს აიღებდა და სახან-
ძროსთან, საკუთარ ბუდეს დაუბრუნდებო-
და. ოთახთან, ვერანდაზე შეყოვნდებოდა,
ხელს მკერდში ღრმად ჩაიცურებდა, გასაღებს
ამოიღებდა, შავ კატას აიყვანდა, კვლავ აკო-
ცებდა და ოთახში გაუჩინარდებოდა.

ერთი მსახიობის ეს შოუ რიტუალური
იგივეობით გრძელდებოდა მანამ, ვიდრე
ერთ დღეს, ზაფხულის დასასრულს, მალა-
ზიის ჰაერი სკამის მოტრიალების ულმო-
ბელმა და მძლავრმა ფხაჭნამ არ გაფხრინა.

ფხაჭნის ხმამ სუსანას სიტყვა, რომ მის-
ტერ ჰიკნი ანგელოზია, მაშინვე შეკვეცა,
თავის ქალა მოწინა და კბილები გააღ-
ჭიალა. სუსანამ შემწყნარებულუად მი-
ატრიალა თავი ხმის მიმართულებით და
დამნაშავეს მიუტევა, თუმცა, მიხვდა, რომ
დამნაშავე ის ადამიანი არ გახლდათ, ვისაც
შემწყნარებლობა სჭირდებოდა.

ეს კაპრალი – ნორმან ფულერი იყო. იგი
კორეაში გატარებული სასტიკი თვრამეტი
თვის შემდეგ, წინა ღამით, სახლში დაბრუ-
ნებულიყო. თვრამეტი თვე ომის გარეშე
გაატარა და ეს თვრამეტი თვე სიხარული
არ უგრძვნია.

ფულერი სკამზე ნელა მოტრიალდა და
სუსანას შემწყნარებლურად შეხედა. როცა
ხმა მიწყდა, მალაზია მკვდარივით გაშეშ-
და. ფულერმა თითქოს ზღვის სანაპიროზე
დამგარი ზაფხულის მომხიბვლელობა ჩაახ-
შოო – მალაზიაში მყოფთ, ყველას შეახსენა
ბნელი, იდუმალი ვნება, რომელიც ძალიან
ხშირად ჩვენი ცხოვრების მამოძრავებელი
ძალაა.

იგი, შესაძლოა, ძმა ყოფილიყო, რო-
მელიც თავის იდიოტ დას გარყვნილების
ბუდიდან წაათრევდა ან გაცეცხლებული
ქმარი, რომელიც ცოლს მათრახის ტყლა-
შულით დააბრუნებდა ბავშვთან, იქ, სადაც
მისი ადგილი გახლდათ. სიმართლე კი ის
იყო, რომ კაპრალ ფულერს სუსანა აქამდე
არასოდეს ენახა.

ეს სცენა განზრახ არ მოუწყვია. არ იცო-
და, რომ სკამი ტრიალის დროს ხმას გამოს-
ცემდა. მას უბრალოდ საკუთარი გულის-
წყრომის გათამაშება სურდა – სუსანას შოუს
უკანა ფონზე მცირე დეტალის დამატება;
დეტალისა, რომელსაც მხოლოდ ადამიანური
კომედიის მცოდნე ერთი ან ორი ექსპერტი
შეამჩნევდა, მაგრამ სკამის ხმამ მისი გულის-
წყრომა მალაზიაში შეკრებილთათვის მზის
სისტემის ცენტრად აქცია, განსაკუთრებით
კი სუსანასთვის. დრო შეჩერდა და, მანამ
არ ამოძრავდა, ვიდრე ფულერმა საკუთარი
იანკის გაქვავებულ სახეზე აღბეჭდილი გა-
მომეტყველება არ ახსნა.

ფულერი გრძნობდა, რომ კანი ადუღე-
ბული სპილენძივით უვარვარებდა. ბედის-
წერის გააზრებას იწყებდა, ბედისწერამ კი
უეცრად იმგვარი გარემო და მაყურებელი
შესთავაზა, რომელშიც დაგროვილ სიმწა-
რეს ამოანთხევდა.

იგრძნო, რომ ტუჩები აუმოძრავდა და
მისგან მომდინარე სიტყვებიც გაისმა:

„თავი ვინ გგონიათ?“ – ჰკითხა სუსანას.

„უკაცრავად?“ – დაიბნა სუსანა და სა-
კუთარი თავის დასაცავად ჟურნალი გადა-
შალა.

„დავინახე, რომ ისე მოუყვებოდით ქუ-
ჩას, თითქოს საცირკო წარმოდგენაში მო-
ნანილეობდით და დავინტერესდი, თავი ვინ
გგონიათ?“ – ჰკითხა ფულერმა.

სუსანას აღმური მოეკიდა.

„მე.. მე მსახიობი ვარ“.

„შეგიძლიათ დაამატოთ... – უთხრა ფუ-
ლერმა. – „სამყაროს უდიდესი მსახიობი.
ამერიკელი ქალი“.

„შესანიშნავია თქვენგან ამის მოსმენა“
– უპასუხა უხერხულად.

ფულერს კანი თანდათან უწითლდებოდა

და უვარვარდებოდა. მისი გონება ჩახლართული, შესაბამისი ფრაზების წყაროდ იქცა.

„ისეთ თეატრზე არ ვლაპარაკობ, სადაც სკამებიც დგას. ცხოვრების სცენაზე ვლაპარაკობ. ამერიკელი ქალები ისე იქცევიან და იცვამენ, თითქოს შენტვის მთელი სამყაროს შემოთავაზებას აპირებდნენ, შემდეგ კი, როცა ხელს გაიწვდი, ყინულის ნატეხად იქცევიან.“

„ნამდვილად?“ – თითქოს დაცლილმა მიუგო სუსანამ.

„ნამდვილად!“ – უპასუხა ფულერმა. – „ამის თქმა დროის საკითხია“, – გამომწვევად გადახედა მაყურებლიდან მაყურებელს და ის გაოგნება იცნო, რაც ნაქეზებად აღიქვა. – „ეს უსამართლობაა“.

„და რა არ არის?“ – იკითხა დაბნეულმა სუსანამ.

„აქ კოჭებზე ეჭვებშემბული მოხვედით, რაც იმას ნიშნავს, რომ თვალი თქვენი კოჭებისა და მშვენიერი ვარდისფერი ტერფებისკენ უნდა გამექცეს“, – უთხრა ფულერმა. – „თქვენ კატას კოცნით და უნდა წარმოვიდგინო, როგორი იქნებოდა კატის ადგილას ყოფნა; მოხუც კაცს ანგელოზს უწოდებთ და გინდათ ვიფიქრო, როგორი იქნებოდა ჩემი მისამართით თქვენგან წარმოთქმული ეს სახელი. გასაღებს ყველას თვალწინ მალავთ და გინდათ, ამ გასაღების სამალავზე დაგვაფიქროთ“.

ფულერი წამოდგა.

„მის“, – უთხრა. ხმა ტკივილით ჟღერდა: – „თქვენ ყველაფერს აკეთებთ საიმისოდ, რომ ჩემნაირ მარტოსულ, ჩვეულებრივ ადამიანებს აშლილობა და ტვინის შერყევა დამართოთ, მაგრამ ხელსაც კი არ გამოიწვდით, რომ კლდეში გადაჩეხვისგან მიხსნათ“.

კარისკენ წავიდა. ყველა თვალი მას მიშტერებოდა. ვერავინ შეამჩნია, რომ მისმა ბრალდებამ სუსანა დაფერფლა. ახლა ზუსტად ის იყო, რაც სინამდვილეში – ჩერჩეტი, ცხრამეტი წლის გოგო, რომელიც სიყალბის პატარა კუთხეს აეკრა.

„ეს უსამართლობაა“, – თქვა ფულერმა. კანონი უნდა არსებობდეს მათთვის, ვინც თქვენსავით იცვამს და იქცევა. ეს უფრო

მეტს გახდის უბედურს, ვიდრე ბედნიერს. იცით, რას გეტყვით ამგვარი სიარულისთვის, რომელიც ყველას თქვენი კოცნის სურვილს უჩენს?“

„არა!“ – დაინრიპინა სუსანამ. მისი ნერვული სისტემის ყველა უჯრედი ფეთქავდა.

„გეტვით იმას, რასაც თქვენ მეტყობით, კოცნა რომ მეცადა“, – მიუგო ფულერმა გრანდიოზულად და ხელი მსაჯივით აიქნია, რომელიც მოთამაშეს მოედნიდან აგდებს. – „ჯანდაბაშიც წასულხართ!“ – უთხრა, გავიდა და კარი გაიჯახუნა.

უკან არ მოუხედავს, როცა კარი ერთი წუთის შემდეგ მეორედ გაჯახუნდა და მორბენალი შიშველი ფეხები, ზარის ველური წკრიალით, სახანძროს მიმართულებით ჩაიკარგა.

იმავე საღამოს კაპრალ ფულერის დაქვრივებულმა დედამ მაგიდაზე კანდელი შემოდგა და შვილი, სახლში დაბრუნების აღსანიშნავად, სუკის სტიკითა და მარწყვის ორცხობილებით გამოკვება. ფულერმა საჭმელი ისე ჭამა, თითქოს სველ საშრობ ქალაქს ლეჭავდა და დედის მხიარულ შეკითხვებს მკვდარვით უპასუხა.

„გიხარია სახლში დაბრუნება?“ – ჰკითხა დედამ, როცა ყავის დაღვევა დაასრულეს.

„რა თქმა უნდა!“ – უპასუხა ფულერმა.

„რას აკეთებდი დღეს?“ – იკითხა დედამ. „ვსეირნობდი“.

„ძველი მეგობრები ინახულე?“

„მეგობრები არ მყავს!“

დედამ ხელები გაშალა.

„არ გყავს? – თქვა. – „შენ?“

„დრო იცვლება, დედი“, – მძიმედ უპასუხა ფულერმა. – „თვრამეტი თვე დიდი დროა. ადამიანები ქალაქს ტოვებენ, ქორწინდებიან...“

„მაგრამ ქორწინება ხომ ადამიანებს არ კლავს?“ – ისევ იკითხა დედამ.

ფულერს არ გალიმებია.

„შესაძლოა არა!“ – უპასუხა. – „მაგრამ ის საშინლად ართულებს ძველი მეგობრებისთვის ადგილის გამოწახვის შესაძლებლობას“.

„დოგი არ დაქორწინებულა, არა?“

„დასავლეთშია, დედი, სტრატეგიულ

საჰაერო ძალებში“, – უპასუხა ფულერმა.

პატარა სასადილო ოთახი ცივ, უსიცოცხლო სტრატოსფეროში მფრინავი ბომბდამშენივით გამარტოსულდა.

„ვაჰ, ვილაც ხომ მაინც დარჩებოდა?!“

„არა!“ – თქვა ფულერმა. – „მთელი დილა ტელეფონთან გავატარე, დე. იქნებ ისევ უკან, კორეაში დავბრუნდე. შინ არავინაა.“

„არ მჯერა!“ – უპასუხა დედამ, – „რატომ არ დაუყვები მენ სტრიტს, მეგობრებისგან გათელილი გრძნობის გარეშე?“

„დე...“ – მიუგო ფულერმა, – „იცი, რა გავაკეთე მას შემდეგ, რაც დასარეკი ნომრები ამომენურა? მაღაზიაში შევედი, სკამზე ჩამოვჯექი და ვილაცას ლოდინი დავუწყე; ვილაცას, ვისაც თითქმის არც ვიცნობდი...“ – ნატანჯი ხმა ჰქონდა. – „ერთადერთი, ვისაც ვიცნობდი, მოხუცი ბირს ჰინკლი იყო. არ ვხუმრობ“, – ფულერი ადგა და ხელსახოცი ბურთივით დაგორგლა. – „დედი, მაპატიებ, რომ გავიდე?“

„კი, რა თქმა უნდა!“ – უპასუხა დედამ. – „საით გაგინევია? იმედია, რომელიმე მშვენიერ გოგონასთან დასარეკად, არა?“

ფულერმა ხელსახოცი გადაადგო.

„სიგარეტის საყიდლად გავდივარ!“ – უთხრა დედას. – „არანაირ გოგოს არ ვიცნობ. ყველა დაქორწინდა.“

დედამისი გაფითრდა.

„მე, მე... მესმის“, – თქვა მან. – „მე... მე არც კი ვიცოდი, რომ ენეოდი“.

„დე!“ – მტკიცედ გაისმა ფულერის ხმა. – „ნუთუ არ შეგიძლია ამის გაგება? თვრამეტი თვე ვიყავი წასული, თვრამეტი თვე!“

„ეს დიდი დროა, არა?“ – იკითხა დედამ, საკუთარი მგზნებარებით დამორცხვებულმა. – „კარგი, გადი, იყიდე სიგარეტი“, – მკლავზე შეეხო. – „და გთხოვ, ნუ იქნები ასეთი მარტოსული. უბრალოდ მოიცადე. შენი სიცოცხლე ისე გაივსება ადამიანებით, არ გეცოდინება, რომელი მათგანისკენ მიტრიალდე და ამ დროს ვინმე მშვენიერ გოგონასაც გაიცნობ და დაქორწინდები“.

„ჯერ-ჯერობით დაქორწინებას არ ვაპირებ, დედა!“ – უპასუხა ფულერმა. – „არ ვაპირებ, მანამ, ვიდრე საღვთისმეტყველო

სკოლას არ დავამთავრებ“.

„საღვთისმეტყველო სკოლა!“ – გაიმეორა დედამ. – „როდის გადანივსი?“

„ამ საღამოს!“

„და რა მოხდა ამ საღამოს?“

„მცირე რელიგიური გამოცდილება მივიღე, დე“, – უთხრა ფულერმა. – „რაღაც, რაც მაიძულებს, საჯაროდ ვისაუბრო“.

„რის შესახებ?“ – დაბნეულმა ჰკითხა დედამ.

ფულერის აზუზუნებულ თავში სუსანას რაფსოდია ქროდა. კვლავ თვალწინ დაუდგა პროფესიონალი, მაცდური ქალები, რომლებმაც კორეაში გატანჯეს, რომლებიც კინოფილმის ეკრანებზე, კუსტარულად გაკეთებულ სანოლის ზენრებზე ისხდნენ და იტყუებდნენ; კარვის ნესტიან, კედლებზე გაკრულ კინოვარსკვლავთა სურათებიდან, თავდასაცავ თხრილებში მიყრილი, დაფლეთილი ჟურნალებიდან გადმოდიოდნენ. ამგვარი სუსანები ქმნიდნენ ბედისწერას, მარტოსულ კაპრალ ფულერებს იტყუებდნენ, იტყუებდნენ მომაჯადოებელი სილამაზით და არსად, არაფრისთვის მიჰყავდათ.

ფულერის ენას პურიტანელი წინაპრის გაკერპებული, შავებში გამონყობილი აჩრდილი დაეპატრონა. მისი ხმა საუკუნეების სიღრმიდან მოდიოდა და ეს ხმა კუდიანების ჯალათის ხმა იყო, ნგრევის სუნით, თვითკმაყოფილებითა და სიკვდილით გაჟღენთილი.

„და რის წინააღმდეგ უნდა გამოვიდე საჯაროდ?“ – შეუბრუნა კითხვა ფულერმა: – „ცდუნების“.

ფულერის სიგარეტი ამ ღამით გამაფრთხილებელი შეუქურა იყო თავქარიანი ხალხის მოსაშორებლად. უფრი მარტივად კი, სიბრაზით მოქაჩული სიგარეტი გახლდათ. ღამის ჩრჩილებიც კი გაერიდებოდნენ, გრძნობა რომ ჰქონოდათ. სიგარეტი თავისი მოუსვენარი, ერთადერთი წითელი, მაძებარი თვალთ სოფლის ქუჩებში, ზემოთ-ქვემოთ დაძრნოდა, ვიდრე ბოლოს, დასვენებული, სველი და ჩამქრალი, სახანძროს წინ არ შეჩერდა.

ბირს ჰინკლი, მოხუცი ფარმაცევტი, სა-

ხანძროსთან მიმჯდარიყო. თვალეში ნოსტალგია უკრთოდა, იმ დღეების ნოსტალგია, როცა, ახალგაზრდას, მანქანის ტარება შეეძლო. სახეზე ყლასთვის ცხადად ენერა კიდევ ერთი კატასტროფის სურვილი, როცა ყველა ახალგაზრდა, იქნებ მოხუციც კი, ვისაც ტარება შეეძლო, გამქრალიყო, რათა მისი სახელი კიდევ ერთხელ განედიდებინათ. თბილ საღამოებს აქ ატარებდა, სახანძროსთან, რასაც წლების განმავლობაში ეკუთვნოდა.

„სანთებელა გინდა?“ – ჰკითხა კაპრალ ფულერს, როცა მის ტუჩებს შორის მოქცეული, ჩამქრალი სიგარეტი შენიშნა.

„არა, გამაღობთ, მისტერ ჰინკლი!“ – გაეპასუხა ფულერი. – „სიამოვნება უკვე აღარ მოაქვს“.

„არ მესმის, რა სიამოვნებას პოულობენ საერთოდ სიგარეტში“, – თქვა მოხუცმა.

„გემოვნების საკითხია“, – უთხრა ფულერმა. – „გემოვნებაზე კი არ დავობენ“.

„ვისთვის – სიტკბო, ვისთვის – შხამი“, – თქვა ჰინკლიმ. – „ყოველთვის ვამბობ: რაკილა ცოცხლობ, თავს ნუ მოიკლავ-მეთქი“. – ზევით აიხედა. ზემოთ სუსანასა და მისი შავი კატის საამო ბუდე იყო.

„ჩემთვის? ჩემი ყველა სიამოვნება ზემოთაა“

ფულერმაც ახედა ჭერს და უხსენებელ თემას პირდაპირ შეასკდა.

„ახალგაზრდა რომ იყოთ...“ – მიმართა ჰინკლის. – „მიხვდებოდით, რატომ ვუთხარი ეს ყველაფერი. ლამაზი, ქედმაღალი გოგონები დიდ ტკივილს მაცენებენ“.

„ოჰ, რასაკვირველია, მახსოვს“, – უპასუხა ჰინკლიმ. – „არც ისე მოხუცი ვარ საიმისოდ, რომ ეს დიდი ტკივილი დამავინწყდეს“.

„ქალიშვილი რომ მყოლოდა, ვინატრებდი, ლამაზი არ ყოფილიყო“, – თქვა ჰინკლიმ. – „საშუალო სკოლის ლამაზი გოგონები, ღმერთო ჩემო, ნეტავ არ ფიქრობდნენ, რომ ზედმეტად განსაკუთრებულები არიან“.

„ღმერთო, ნეტავ მეც ასე არ ვფიქრობდე“, – უპასუხა ჰინკლიმ.

„ზედაც არ შემოგხედავენ, თუ არც მანქანა გყავს და არც ყოველკვირეულად ჯი-

ბეში მათზე დასახარჯი ოცი დოლარი არ გიჭყვივს“, – დასძინა ფულერმა.

„რატომაც არა?“ – მხიარულად გაეპასუხა მისტერ ჰინკლი. – „ლამაზი გოგო რომ ვიყო, მეც ამას გავაკეთებდი“, – თავი დახარა. – „მოკლედ, როგორც ვხვდები, ომიდან შინ დაბრუნდი და საფუძველიც ჩაყარე. იმედია, უკვე უთხარი“.

„ეჰ!“ – უპასუხა ფულერმა. – „შეუძლებელია მათზე შთაბეჭდილების მოხდენა“.

„არა მგონია!“ – თქვა ჰინკლიმ. – „აქ, თეატრში, ერთი ძველი, მშვენიერი ტრადიციაა: წარმოდგენის გადადება არ შეიძლება. პნევმონიაც რომ გქონდეს ან ბავშვი გიკვდებოდეს, წარმოდგენაში მონაწილეობა მაინც უნდა მიიღო“.

„მე კარგად ვარ!“ – უპასუხა ფულერმა. – „განა ვინმე წუნუნებს? თავს მშვენივრად ვგრძნობ“.

მოხუცმა თეთრი წარბები მალლა აზიდა. „შენზე ვინ ლაპარაკობს?“ – უპასუხა. – „მასზე ვამბობ“.

ეგოიზმის ხაფანგში გაბმული ფულერი გაჭარხლდა. „კარგად იქნება“, – უპასუხა ჰინკლის.

„კარგად იქნება? შესაძლოა, ასეც იყოს. მხოლოდ ის ვიცი, რომ წარმოდგენა თეატრში უკვე დანყებულია. იგი თეატრში უნდა იყოს, თუმცა ჯერ კიდევ ზემოთაა“.

„მართლა?“ – გაოგნებულმა იკითხა ფულერმა.

„კი“, – უპასუხა ჰინკლიმ. – „მას შემდეგ აქაა, რაც მოსცხე და სახლში გააგდე“.

ფულერმა ირონიულად გაკრეჭვა სცადა. „არც ისე ცუდია“, – უთხრა ჰინკლის. მისი სიცილი სუსტი და გულისამრევი იყო. – „კარგი. ღამე მშვიდობისა, მისტერ ჰინკლი!“ „ღამე მშვიდობისა, ჯარისკაცო!“ – უპასუხა ჰინკლიმ. – „ღამე მშვიდობისა!“

მეორე დღეს, შუადღის მოახლოებისას, მენ სტიტზე გამოფენილ სოფელელებს კიდევ უფრო დაეტყოთ გამოშტერება. მაღაზიის იანკმა მეპატრონემ ხურდაც კი უყურადღებოდ დააბრუნა, რაკილა ფული მისთვის მეორეხარისხოვანი გამხდარიყო. ყველას ფიქრი გუგულის საათად ქცეულ

სახანძროს შენობას დასტრიალებდა და ერთი კითხვა აწუხებდათ: კაპრალმა ფულერმა დაამსხვრია გუგულის საათი, თუ მისი პატარა კარი მაინც გაიღებოდა და სუსანა გამოფრთხილდებოდა? მალაზიაში კი მოხუცი ბირსი სუსანასთვის ფაციფუცით აგროვებდა ყურნალ „ნიუ-იორკს“. გაბრაზებული ასწორებდა გვერდების შესაღამაზებლად. ეს სუსანას სატყუარა იყო.

შუადღემდე რამდენიმე წუთით ადრე, მალაზიაში კაპრალი ფულერი – ნამდვილი ჩხუბისთავი – გამოჩნდა. სახეზე დანაშაულის განცდა და ტკივილი ეწერა. ღამის უდიდესი ნაწილი მღვიძარს გაეტარებინა და მშვენიერი ქალის წინააღმდეგ გამოხატულ საკუთარ გულისწყრომაზე ეფიქრა. მხოლოდ იმას ფიქრობენ, რა ღამაზია, ეუბნებოდა საკუთარ თავს. სულ მცირე დროსაც კი არ მოგცემენ ღლის განმავლობაში.

მალაზიაში სკამების რიგს ჩაუარა და ყველა ცარიელი სკამი უშედეგოდ მოატრიალა. ბოლოს მიაგნო იმას, რომელიც წინა დღეს ღრჭიალებდა. ჩამოჯდა, სამართლიანობის კერპი იყო. არავინ გამოლაპარაკებია.

სახანძროს სირენა შუადღისთვის დაუდევრად აქოშინდა, შემდეგ კი ექსპრეს კომპანიის კატაფალკის მსგავსი მანქანა სახანძროს

შენობასთან გაჩერდა. მანქანიდან ორი კაცი გადმოვიდა და კიბეები აირბინეს. სუსანას მშვიერი შავი კატა ვერანდის მოაჯირზე გადმობტა და ზურგი აზიდა, რაკილა კაცები სუსანას ოთახში გაუჩინარდნენ. კატამ ბენვი გაილოკა, როცა ისინი სუსანას ნივთებით დატვირთულნი გამოვიდნენ.

ფულერი გახევდა. ბირს ჰინკლის გადახე-

და და შეამჩნია, რომ მოხუცის განრისხებული გამომეტყველება გართულებული პნევმონიით დაავადებულის – გულისნასვლამდე მისულის, თვალეზაბინდულისა და სუნთქვაშეკრულის გამომეტყველებას დამსგავსებოდა.

„კმაყოფილი ხართ, კაპრალი?“ – ჰკითხა მოხუცმა.

„არ მითქვამს, რომ უნდა დავეტოვებინეთ“, – უპასუხა ფულერმა.

„არც დიდი არჩევანი დაგიტოვებიათ მის-

თვის“, – თქვა მოხუცმა.

„რაში ანაღვლდებდა, რას ვფიქრობდი? საიდან უნდა მცოდნოდა, რომ ასეთი ფაქიზი ყვავილი იყო?“

მოხუცი ფულერს მკლავზე მსუბუქად შეეხო.

„ყველანი ფაქიზები ვართ, კაპრალი, ყველანი. ვფიქრობდი, რომ ბიჭის არმიიდან გამოგდება ერთ-ერთი იშვიათად კარგი რამ იქნებოდა. ვფიქრობდი, არმიამი

აუცილებლად ისწავლიდა, რომ იგი ერთადერთი ფაქტიზი ყვავილი არაა. ჯერ კიდევ ვერ მიხვდი?”

„არასდროს მიფიქრია, რომ ფაქტიზი ყვავილი ვიყავი“, – უპასუხა ფულერმა. – „ვნუხვარ, რომ ასე გამოვიდა, მაგრამ თავად მოითხოვა ასე მოქცევა“. თავი დახარა. ყურებზე აღმური ნაეკიდა.

„მაგრად შეგაშინა, არა?“ – ჰკითხა ჰინკლიმ.

მაყურებლების პატარა წრეს, რომელიც მათ ირგვლივ სხვადასხვა მიზეზით შეიკრა, ღიმილმა გადაურბინა. ფულერმა ღიმილი შეაფასა და მიხვდა, რომ მოხუცმა ერთადერთი იარაღის ამარა დატოვა – იუმორის სრულიად არმქონე, კეთილსინდისიერი მოქალაქის.

„ვის შეეშინდა?“ – იკითხა ფულერმა. – „არ მეშინია. უბრალოდ, ვფიქრობ, რომ ეს ვინმეს წამოსაჭრელი ან განსახილველი საკითხი არაა“.

„ეს ერთადერთი თემაა, რომლითაც არავინ დაიღლება“, – მიუგო ჰინკლიმ.

ფულერმა თავისი უსირცხვილო მზერა ჟურნალების თაროს გადაატარა. იარუსებად ენყო ათასობით სუსანა, ერთმანეთს ენაცვლებოდა სველი ტუჩების ღიმილი, მიბნედილი თვალები და ნალებივით კანი. ფულერმა გონებაში ის ფრაზა მოჩხრიკა, რომელიც მის მოტივს ღირსებას შესძენდა.

„მე ახალგაზრდების ბედზე ვფიქრობ“, – თქვა და ჟურნალებზე მიუთითა. – „ეს ბავშვებს გააგიჟებს“.

„მე კი შემაშინა“, – მშვიდად უპასუხა მოხუცმა. – „ისევე შემაშინა, როგორც შენ“.

„გითხარი, რომ მისი არ შემშინებია“, – თქვა ფულერმა.

„მშვენიერია. გამოდის, ჟურნალებს მასთან შენ მიიტან. უკვე გადახდილია“, – უთხრა და ჟურნალები ფულერს კალთაში ჩაუყარა.

ფულერმა რალაცის თქმა დააპირა, თუმცა გადაიფიქრა. ყელი გაუშრა და მიხვდა, დალაპარაკება რომ ეცადა, მისი ხმა იხვის ყიყინს დაემსგავსებოდა.

„თუ ნამდვილად არ გეშინიათ კაპრალი“ – უთხრა მოხუცმა – „ეს ერთ-ერთი

შესანიშნავი რამ იქნება, რასაც გააკეთებთ – ქრისტიანული საქმე“.

როცა სუსანას ბუდისკენ კაპრალი ფულერი კიბეებს მიუყვებოდა, დაძაბული ცდილობდა, ჩვეულებრივი ყოფილიყო.

სუსანას ოთახის კარი ურდულით დაკეტილი არ ყოფილა. ამიტომ შეხებისას მარტივად გაიღო. ფულერს წარმოედგინა, რომ ბუდე ბნელი და მშვიდი იქნებოდა, საკმევლის სუნით, საკიდებისა და სარკეების ჩახლართული ლაბირინთით, სადღაც თურქული კუთხით ან მაღალი, გედის ფორმის სანოლით დამშვენებული.

ამჯერად კი რეალური სუსანა და რეალური ოთახი დაინახა; სილატაკის ნაღვლიანი სინამდვილე – იანკების საზაფხულო იაფასიანი ბინა – მოშიშვლებული ხის კედლები, ქურთუკის საკიდი სამი კაუჭით, ლინოლეუმის ხალიჩა, გაზის ორი სანათი, რკინის საკაცე, საყინულე, პანანინა ნიჟარა და გაშიშვლებული მილები, პლასტმასის ჭიქა, ორი თეფში, დაბურული სარკე, ტაფა, ქვაბი, სარეცხი ფხვნილის ქილა.

ჰარემთან ერთადერთ კავშირზე თეთრი, წრიული ტალკის ფხვნილი მეტყველებდა, რომელიც დაბურული სარკის წინ იდო. წრის ცენტრს ორი, შიშველი ფეხის კვალი დასტყობოდა. ფეხის თითების ანაბეჭი მარგალიტზე დიდი ზომის არ იქნებოდა.

მარგალიტებმა ფულერს სუსანას შესახებ სიმართლე უთხრეს. ქალი ზურგით იდგა და ჩემოდანში დარჩინილ ნივთებს აწყობდა. სამგზავროდ იყო გამოწყობილი – ისე ეცვა, თითქოს მისიონერის ცოლი ყოფილიყო.

„ჟურნალები“, – დაიჩხავლა ფულერმა. – „მისტერ ჰინკლიმ გამოგიგზავნათ“.

„რა შესანიშნავია მისტერ ჰინკლი“, – თქვა სუსანამ და მოტრიალდა. – „უთხარით, რომ...“ სიტყვები გაქვავდა. კაცი იცნო. ტუჩი მოიკვნიტა და პატარა ცხვირიც გაუწითლდა.

„ჟურნალები...“ – დაცარიელებულმა თქვა ფულერმა. – „მისტერ ჰინკლისგან“.

„მესმის“, – მიუგო ქალმა. – „ეს უკვე თქვით. მხოლოდ ესაა, რისი თქმაც გსურდათ?“ ფულერი ხელებს მსუბუქად ისრესდა:

„მე... მე... თქვენი გაგდება არ მიფიქრია“ – უთხრა ქალს. – „არ მიფიქრია“.

„დარჩენას მთავაზობთ?“ – საცოდავად იკითხა სუსანამ. – „მას შემდეგ, რაც საჯაროდ აღისფერ ქალად, მეძავად, კახპად შემრაცხეთ?“

„ღმერთო ჩემო, თქვენთის ეს არასდროს მიწოდებია“, – მიუგო ფულერმა.

„ოდესმე დაფიქრებულხართ, რას იგრძნობდით ჩემს ადგილას?“ – ჰკითხა ფულერს. ხელი მკერდზე მიიდო. „აქ, ჩემშიც ცოცხლობს რაღაც“

„ვიცი“ – უპასუხა ფულერმა, თუმცა, მანამდე არ იცოდა.

„მე სული მაქვს“, – თქვა ქალმა.

„რა თქმა უნდა, გაქვთ!“ – უთხრა ფულერმა, ცახცახებდა. ცახცახებდა, რაკილა ოთახი ღრმა სიახლოვით იყო გაჟღენთილი. სუსანა – ათასობით მტანჯველი სიზმრის ოქროს გოგონა – საკუთარ სულზე მგზნებარედ ესაუბრებოდა მარტოსულ ფულერს, უსახლკარო ფულერს, სასტიკო ფულერს.

„თქვენ გამო წინა ღამით ერთხელაც კი არ მომიხუჭავს თვალი“, – უთხრა სუსანამ.

„ჩემ გამო?“ – ინატრა, რომ ქალი მისი ცხოვრებიდან გამქრალიყო. ინატრა, რომ ქალი თხელი ჟურნალის გვერდების შავთეთრი გამოსახულება ყოფილიყო, რათა ამ გვერდების გადაშლა და ბეისბოლის ან საგარეო საქმეთა სვეტების წაკითხვა შესძლებოდა.

„რას ელოდებით?“ – ჰკითხა სუსანამ. – „მთელი ღამე გესაუბრებოდით და იცით, რას გეუბნებოდით?“

„არა!“ – უპასუხა ფულერმა. უკან მიბრუნდა. ქალი მიჰყვა, სითბოს რკინის უზარმაზარი რადიატორით აფრქვევდა. საოცრად ადამიანური იყო.

„მე იელოუსტოუნის პარკი არ ვარ!“ – უთხრა ქალმა. – „არც გადასახადებით მეხმარებიან! ყველას არ ვეკუთვნი! თქვენ არანაირი უფლება არ გაქვთ ჩემს გარეგნობაზე ისაუბროთ!“

„ღმერთო ჩემო!“ – წარმოთქვა ფულერმა.

„როგორ დამლალეს შენნაირმა ლენჩებმა!“ – უთხრა სუსანამ. ნაბიჯი უკან გა-

დადგა და უეცრად საოცრად დაილალა. – „თუ ჩემი კოცნა გინდა, ვერ დაგეხმარები! ამაში დამნაშავე ვინ არის?“

ფულერი კითხვის მისეულ ნაწილს ახლა ისევე ბუნდოვნად ხედავდა, როგორც მყვინთავი შეხედავდა მზეს ოკეანის ფსკერიდან. – „მხოლოდ იმის თქმას ვცდილობდი, რომ ოდნავ უფრო მეტად კონსერვატიული ყოფილიყავით“.

სუსანამ ხელები გაშალა: „ახლა საკმარისად კონსერვატიული ვარ?“ – ჰკითხა. – „ეს მოგწონთ?“

საყვარელი გოგოს მიმართვამ ფულერს ძვლები აუნრიალა. მკერდიდან ოხვრა ჩახშული აკორდივით აღმოხდა: „კი!“ – უპასუხა და შემდეგ ჩაიბუტბუტა: „დაივიწყეთ რაც გითხარით“.

სუსანამ თავი გაიქნია: „დავივინყო? რა გაიძულებთ ასეთ უხეშობას?“

„მე მხოლოდ ის ვთქვი, რასაც ვფიქრობდი“, – უპასუხა ფულერმა.

„ძალიან ცუდ რაღაცებს ფიქრობთ“, – შეცბუნებულმა უთხრა სუსანამ და თვალები გაუფართოვდა. – „საშუალო სკოლაში შენნაირი ადამიანები ისე მიყურებდნენ, თითქოს ჩემ სიკვდილს ნატრობდნენ. არ მეცეკვებოდნენ, არ მელაპარაკებოდნენ, არც კი მიღიმოდნენ“, – გააჟრჟოლა. – „პატარა ქალაქის პოლიციელებივით მივლიდნენ გარს და ზუსტად ისევე მიყურებდნენ, როგორც თქვენ მიყურებთ – თითქოს რაღაც საშინელება ჩამედინა“.

ბრალდების ჭეშმარიტებამ ფულერის წრიალი დაასრულა. „შესაძლოა, სულ სხვა რამეზე ფიქრობდნენ“, – უთხრა ქალს.

„არა მგონია!“ – თქვა სუსანამ. – „თქვენ, ნამდვილად არა. მაღაზიაში უეცრად დამინყეთ ყვირილი, თუმცა მანამდე ერთმანეთს არც კი შევხვედრილვართ“

ფულერი იატაკს დააჩერდა.

„არასდროს მქონია შენნაირ გოგოსთან ურთიერთობის შანსი. სულ ესაა“, – უთხრა ფულერმა. – „მტკივნეულია“.

სუსანამ გაცეცხებით შეხედა: „წარმოდგენა არ გაქვს რა არის შანსი“.

„შანსი უახლესი მოდელის ავტომობი-

ლი, ახალი პიჯაკი და ოცი დოლარია“, – უპასუხა ფულერმა.

სუსანამ ზურგი შეაქცია და ჩემოდანი დაკეტა. „შანსი თავად გოგოა“, – უთხრა. – „უნდა გაუღიმო, იმეგობრო, გიხაროდეს, რომ ის უბრალოდ გოგოა“. – მოტრიალდა და ხელები ისევ გაშალა: – „მე გოგო ვარ, გოგონები კი ასეთები იბადებიან. კაცები რომ კარგად მექცეოდნენ და მაბედნიერებდნენ, ზოგჯერ ვაკოცებდი კიდევ. ეს მისაღებია?“

„კი“, – მოკრძალებულად უპასუხა ფულერმა. ქალმა ცხვირი მოუჭყლიტა. ფულერმა მხრები აიჩიჩა. – „ჩემი ნასვლის დროა, ნახვამდის!“

„მოიცადე, ამას ვერ გააკეთებ! ასე მარტივად ვერ ნახვალ და განცდილი ბოროტების გრძნობით ვერ დამტოვებ!“ – ხელი გაიქნია. – „ჩემი გმართებს!“

„რა შემძლია გავაკეთო? – უიმედოდ ჰკითხა ფულერმა.

„შეგიძლია, სასიეროდ წამიყვანო მერსსტირზე. ისე, თითქოს ჩემით ამაყოფდე“, – უთხრა სუსანამ. – „შეგიძლია უკან, ადამიანების რასასთან დამაბრუნო!“ – თავი დააქნია. – „კი, ამის გაკეთება გმართებს!“

კაპრალი ფულერი, რომელიც ორი დღის წინ კორეაში გატარებული სასტიკი თვრამეტი თვის შემდეგ სახლში დაბრუნებულიყო, სუსანას ბუდესთან, ვერანდაზე იცდიდა და მთელი სოფელი თვალს ადევნებდა.

სუსანამ გარეთ გასვლა უბრძანა, ვიდრე გამოიცვლიდა, ვიდრე ადამიანებთან დასაბრუნებლად მოემზადებოდა. ექსპრესკომპანიასაც დაურეკა და თავისი ბარგის უკან დაბრუნება სთხოვა.

ფულერი, ვიდრე სუსანას უცდიდა, დრო კატის მოფერებაში გაჰყავდა.

„გამარჯობა, ფისუნია, ფისუნია, ფისუნია“, – ეუბნებდა ისევ და ისევ. – „ფისუნია, ფისუნია, ფისუნია...“

ამ სიტყვის გამეორება ვერც მაშინ შეწყვიტა, როცა სუსანა თავისი ბუდიდან გამოვიდა. ამიტომ ქალი იძულებული გახდა, კატა მოეშორებინა, რათა კაპრალს მისთვის შეეხედა და მკლავი შეეთავაზებინა.

„დროებით, ფისუნია, ფისუნია, ფისუნია, ფისუნია, ფისუნია...“ – ამბობდა ფულერი.

სუსანა ფეხშიშველი იყო, ყურზე მარტივი რგოლები ეკეთა, კოჭებს ზანზალაკები უმშვენებდა. ფულერის მკლავს მსუბუქად დაეყრდნო, ქუჩისკენ გაუძღვა და თავის დიდებულ, ტალღოვან, აღმგზნებ, მონკრიალე მიხრა-მოხრას მოჰყვა. უკან ჩამოიტოვა სასმელების მაღაზია, სადაზღვევო სააგენტო, უძრავი ქონების ოფისი, სასადილო, ამერიკული ლეგიონის პუნქტი, ეკლესია და ხალხით გადაჭედილი მაღაზია.

„ახლა კი გაიღიმე და მშვენიერი იყავი!“ – უთხრა სუსანამ. – „ყველას აჩვენე, რომ ჩემი არა გრცხევია“.

„წინააღმდეგი ხომ არ იქნები, რომ მოვწიო?“ – ჰკითხა ფულერმა.

„რა თავაზიანია შენგან ამის კითხვა“, – უთხრა სუსანამ. – „არა, საერთოდ არ ვიქნები წინააღმდეგი“.

მარცხენა ხელი მარჯვენას დააყრდნო და კაპრალმა ფულერმა სიგარეტს მოუკიდა.

ინგლისურიდან თარგმნა

ქეთევან გახოკიამ

ჯოვანი პასკოლი

ლამეული ჟასმინი

აი, იშლებიან ღამით ჟასმინები
და მე მათზე ვფიქრობ, ვინც გულს მარად ახსოვს.
ხიბლავთ ძახველების თეთრი ყვავილები
პეპლებს მიმწუხრისას, მოსულთ საფარფატოდ.

მინყდა, რა ხანია, ქვეყნის რია-რია,
ღამეს აქ ჩურჩულით ერთი სახლი ათევს.
თვლემენ ბუდეები მშობელ ფრთებქვეშ ტკბილად
ისე, ვით თვალეები – გიშრის წამწამთა ქვეშ.

თითქოს მარწყვის სურნელს ჰფენენ არემარეს
შლილი ჟასმინები ამო სინარნარით.
სახლის მისაღებში შუქი კვლავ ციალებს.
იშვა სამარხთ გულზე ჟიჟო ტანკენარი.

ფუტკარს სავსე დახვდა ყველა უჯრა გეჯის,
გარეთ ზუზუნებს და ელის ცისკრის სხივებს.
როგორც კრუხი – კალოს, ლაჟვარდს პლეადები
კვეთენ, მიუძღვიან ვარსკვლავთ მონივნივეთ.

სიოს გრილი სუნთქვით გარს მიმოფანტული
ყვავილთ სურნელება ბნელსაც არ ნებდება.
ნელა აუყვება კიბეს სანათური,
ზევით ოთახს შუქს ჰფენს, მერე მალე ქრება...

აჰა, ირიჟრაჟა: დაღლილ და ნამიან
ფოთლებს დახუჭავენ ახლა ჟასმინები.
ყვავილს კი იდუმალ კვირტი ჩასახვია –
ხვალის სიხარული, რწმენა და იმედი.

ღვინობისთვის საღამო

გზის პირად სხლტეზე გაბარდნილა წითელი კენკრა,
ლაღად კისკისებს კუნწულებად, ღიმილს ჰფენს სოფელს,
ანეულიდან საღამოჟამს დინჯად ბრუნდება
ბაგისკენ მროწლე.

მოდის გლეხკაცი, ფერად ფოთლებს, თემშარად ფენილთ,
მოაშრიალებს ნება-ნება, ამოდ ჰქრის სიო,
ყანაში გოგო წამოინყებს სიმღერას გზნებით:
„ეკლის ყვავილო...“

ცრემლი

ამშვენებს ყვავილს, როცა წვიმის შერჩება წვეთი
და იმ წამცვრევში მზის ცხრა თვალი ერთად ბრწყინვალეებს;
კოცნას კი – როცა სხივი აცხრობს ნაცრემლს და გზნებით
დასწვდები ბაგეს.

ზაფხულში

სხივისფერ გლერტებში გატრუნულთ,
საამოდ ეღიმებათ კალიებს,
მზის გულზე ცეკვავენ ქინქლები,
პეპლებქვეშ ღერო უთრთით ყვავილებს.

ზღვა

აი, სარკმლიდან ვიყურები და ზღვას გავცქერო:
კრთიან ტალღები, ცაზე მთიებს გააქვთ ციმციმი.
თითქოს მიდიან ვარსკვლავებიც, მდორე ტალღებიც,
ციალთა ძახილს პასუხსა სცემს ჭავლთა ლიცლიცი.

ისმის წყლის სულთქმა, საამურად, ოდნავ ჰქრის ქარი,
ზღვაზე გამოჩნდა ვერცხლის ხიდი გასაოცარი.
ხილო, თვალწარმტაც და მშვიდ ზღვაზე რა ვრცლად
გაშლილხარ,
ვისთვის აგაგეს ან ნეტავი სად გადაგვიყვან?

იტალიურიდან თარგმნა **ნიკოლოზ შამუგიაშ**

გაბრიელე დ'ანნუნციო

დარჩი

დარჩი! ჩემ გვერდით დაისვენე!
 ნუ წახვალ!
 მე გიდარაჯებ. მე დაგიფარავ.
 ინანებ ყოველს, გარდა წადილით, გულდაჯერებით
 ჩემთან მოსვლისა.
 მიყვარხარ. ძაფი ფიქრისა არ არის ჩემში, შენ არ
 გელტვოდეს.
 წვეთი სისხლისა არ არის ჩემში, შენი სურვილით არ
 ჩქეფდეს.
 ხედები თვითონაც, არ მეგულვის ცხოვრებაში სხვა
 თანამგზავრი, სხვა სიხარული.
 დარჩი!
 დაისვენე! ნურაფრის გეშინია!
 ჩემს გულზე გეძინოს ამაღამ!..

ჩამეკონე

ჩამეკონე,
 მომნებდი
 თავდაჯერებით.
 არ მოგენატრები,
 არ მომენატრები.

მივაგნებთ,
 მივაგნებთ იდუმალ სიმართლეს
 და მასზე ურყევად,
 სამარადისოდ დაივანებს
 ჩვენი სიყვარული.

ნუ დამიხურავ გულის კარს,
 ნუ დარჩები დარდთან ეულად,
 ნუ დამიმაღავ შენს გულისტკივილს!

მელაპარაკე,
 როდესაც გული
 სევდით გევსება.
 დე, ვიმედოვნებდე,
 რომ შემიძლია განუგეშო.

ნურაფერი დარჩება უთქმელი ჩვენ შორის,
 ნურას დავუმალავთ ერთმანეთს.
 ვბედავ და გახსენებ პირობას,
 თავად რომ ისურვე.

მესაუბრე
 და ყოველთვის ტყუილის გარეშე
 გიპასუხებ.
 მომეცი ნება შენი შენევის,
 შენგან ხომ
 უზომო სიკეთით ვივსები.

იტალიურიდან თარგმნა **ნიკოლოზ შამუგიაშ**

მანანა პაიჭაძე

გოეთეს ვერთერი და მისი კონოდაპტაცია

ძალზე იშვიათია, რომ კლასიკური ლიტერატურული ნაწარმოების მიხედვით გადაღებული ფილმი წარმატებული იყოს, მაგრამ მაინც არსებობს გამონაკლისები. მათ შორისაა 1938 წელს გადაღებული კინოსურათი „ვერთერის რომანი“ – „Le Roman de Werther“. საფრანგეთში მოღვაწე გერმანელმა რეჟისორმა მაქს ოფიულსმა (1902-1957) გოეთეს რომანის – „ახალგაზრდა ვერთერის ვენებანის“ მაღალმხატვრული კინოდაპტაცია შექმნა.

„ვერთერის რომანი“ გადაღებულია ელზასში (გარეგადაღებების ადგილებია რაიხენვაილერი და ამმერსვაილერი), ხოლო სტუდიური გადაღება შესრულებულია პარიზში, ბილანკურის პავილიონებში). ფილმის პრემიერა შედგა პარიზში 1938 წლის 14 დეკემბერს.

ამ ფილმის ნახვის შესაძლებლობა არც თუ დიდი ხნის წინ მომეცა, რადგან ის არ გადიოდა არც საბჭოთა კავშირის, არც შემდგომ, დამოუკიდებელი საქართველოს კინოეკრანებზე. პარადოქსია, მაგრამ მას საფრანგეთის ტელევიზიითაც ძალზე იშვიათად აჩვენებდნენ და აჩვენებენ. რაც შეეხება გერმანიას, იქ სატელევიზიო პრემიერა შედგა 1994 წლის 9 აგვისტოს WDR-ის

ეთერში. ფილმი ფრანგულ ენაზე გერმანული სუბტიტრებით იყო ნაჩვენები. მისი გერმანულ ენაზე სინქრონიზება და დუბლიაჟი დღემდე არ შექმნილა. Amazon-ზე დღემდე არ არის, არც ინტერნეტში იყო ხელმისაწვდომი. მხოლოდ რამდენიმე ხნის წინ დაიდო Youtube-ზე.

ნიშანდობლივი ისიც არის, რომ ეს არის გოეთეს „ვერთერის“ პირველი ხმოვანი ეკრანიზაცია. ამ ფილმის გარდა, გოეთეს „ვერთერის“ მიხედვით გადაღებულია შემდეგი ფილმები: 1976 წელს – გერმანული (გდრ) ფილმი „ახალგაზრდა ვერთერის ვენებანი“, რეჟისორი – ეგონ გიუნტერი; 1982 წელს – „ვნებით შეპყრობილნი“, რეჟისორი – თომას კოერფერი; 1986 წელს – ესპანური ფილმი „ვერთერი“ – რეჟისორი პილარ მირო; 1993 წელს ფრანგული ფილმი „ახალგაზრდა ვერთერი“, რეჟისორი – ჟაკ დუაიონი; 2008 წელს – გერმანული ფილმი „ვერთერი“, რეჟისორი – უვე იანსონი; 2010 წელს – გერმანული ფილმი „გოეთე!“, რეჟისორი – ფილიპ შტიოლცლი. ამ უკანასკნელ ფილმს ასევე გამორჩეული ადგილი ეთმობა კინო-ვერთერიანაში, მაგრამ ის ცალკე უნდა განვიხილოთ.

პირველი, უხმო ვერსიები, დაკარგულია.

ვიციტო მხოლოდ ორი ფილმის შესახებ.

1. „ვერთერი“ (1910), რეჟისორი – ანრი ჰუქტალი (1910);

2. „ვერთერი“ (1927), ჩეხოსლოვაკია, რეჟისორი – მილოშ ჰაისკი.

გოეთეს „ვერთერის“, ადაპტაციების თვალსაზრისით, ძალზე საინტერესო სურათი გვაქვს კლასიკურ მუსიკაში, განსაკუთრებით კი ოპერის ფანრში: 1792-1900 წლებში დაინერა 12 ოპერა. აქედან 11 დღესდღეობით აღარც კია ცნობილი და მხოლოდღა მუსიკის ისტორიის თვალსაზრისითაა საინტერესო. დაკარგულია ბევრი მათგანის პარტიტურაც.

მსოფლიო საოპერო სცენებს შემოქმედებელი ოპერა – ჟიულ მასნეს „ვერთერი“ (1892 წ.).

გერმანული „საერთაშორისო კინოლექსიკონის“ 2001 წლის გამოცემაში მ. ოფიულსის ფილმის უაღრესად დადებით და სწორ შეფასებას ვკითხულობთ: „გოეთეს რომანის მიხედვით გადაღებული რომანტიკული სურათი შექმნილია დიდი გემოვნებით. ის გამოირჩევა პოეტურობით, სიფაქიზით, პათეტიკურობით და დელიკატურობით. „ვერთერში“ რეჟისორმა ფილმის იმპრესიონისტულ ზემოქმედებას მიაღწია არა პავილიონის ხელოვნური დეკორაციების მეშვეობით, არამედ ზემორაინისპირეთის ბუნებრივი ლანდშაფტის სილამაზისა და მომხიბვლელობის ჩვენებით.“

მაქს ოფიულსი (ნამდვილი სახელი – მაქს ოპენჰაიმერი, ფსევდონიმი „ოფიულსი“ 1920 წლიდან აიღო) არის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფიგურა ევროპული და,

შესაბამისად, მსოფლიო კინოხელოვნების ისტორიაში. ზაარბრიუკენში დაბადებული, ებრაული წარმოშობის მაქს ოპენჰაიმერი თავს გერმანელადც მიიჩნევდა და ფრანგადც. პლებისციტის დროს მან საბუთებში ეროვნებად მიუთითა – ფრანგი, თუმცა მისი, როგორც ხელოვანის კარიერა გერმანიაში დაიწყო: მან 25 წლის მანძილზე გადაიღო 26 მხატვრული ფილმი. ყველა ამ ფილმს, გარდა სხვა ღირსებებისა, აერთიანებს მათი შემქმნელის განუმეორებელი სტილი (სწორედ ამ გარემოებას უთვლიდა მაქს ოფიულსს დიდ პლიუსად ცნობილი

ფრანგი კინოკრიტიკოსი პიერ ლეპროონი).

ყველას გვახსოვს რეჟისორ ჟაკ ბეკერის 1958 წელს გადაღებული კინოსურათი ამედეო მოდილიანიზე – „მონპარნასი 19“, ლეგენდა-

რული ჟერარ ფილიპის მონაწილეობით. ამ ფილმის ტიტრებში ვკითხულობთ: „ეძღვნება მაქს ოფიულსის ხსოვნას“. „მონპარნასი 19“ მაქს ოფიულსს უნდა გადაეღო. მან სცენარიც დაწერა ჟაკ ბეკერთან ერთად, მაგრამ არ დასცალდა – მიმე ავადმყოფოფის შედეგად 1957 წლის 26 მარტს ხელოვანი გარდაიცვალა ჰამბურგის კლინიკაში. დაკრძალულია პარიზში, პერ ლა შეზის სასაფლაოზე.

ფილმის გადამღები ჯგუფი:

სცენარის ავტორები: მაქს ოფიულსი, ჰანს ვილჰელმი და ფერნან კრომელინკი.

კომპოზიტორი – პაულ დესსაუ (1894-1979) – ცნობილი კომპოზიტორი და ღირი-ჟორი, რომლიც ბერტოლტ ბრეხტთან თანამ-

რომლობდა და მისი რამდენიმე ნაწარმოების მიხედვით ოპერებზე აქვს შექმნილი. ტიტრებში პაულ დესსაუ მოხსენიებულია ფსევდონიმით – ანრი ერბლე. პაულ დესსაუმ ფილმში გამოიყენა ბახის, მოცარტის, ბეთჰოვენის, შუბერტის და გრეტრის ნაწარმოებები. ამ მუსიკალურ თემებს ისეთი ოსტატობით ერწყმის ფილმის კომპოზიტორის მიერ შეთხზული მუსიკა, რომ მათ შორის მკვეთრი ზღვარის გავლება ძალზე რთულია. ეს მუსიკალური თანხლება გაცილებით მეტია, ვიდრე მუსიკალური ფონი. მუსიკა ამ ფილმის ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია, რომელიც ორიგინალის ნარატივთან გვაახლოებს.

ფილმს ოთხი კინოოპერატორი იღებდა: ოიგენ შიუფთანნი, ფედოტ ბურგასოფი, ჟორჟ კ. სტილი, პოლ პორტიე. მრავალპლანიანი კადრირების ტექნიკით გადაღება საკმაოდ იშვიათი იყო იმხანად.

ცნობილი ფრანგი კინომცოდნე პიერ ლეპროონი 1957 წელს თავის წიგნში – „თანამედროვე ფრანგული კინორეჟისორები“ – წერდა:

„ოფიულსის საფრანგეთში გადაღებულ ფილმებს მუდამ არაერთგვაროვანი მიღება ხვდებოდა წილად. რა სიუჟეტსაც არ უნდა იღებდეს ოფიულსი, რომელი ავტორის ნაწარმოების ადაპტაციასაც არ უნდა აწარმოებდეს, ის ყველაფერს თავისი ინდივიდუალობის დაღს ასვამს, თავის ეგრეთ წოდებულ „ვენურ“ სტილში გადმოგვცემს, რომელიც ვალსს მოგვაგონებს. კინოკამერასაც და თავად რეჟისორსაც ვალსი ძალიან უყვართ. მისი „ტრეველინგები“ (ანუ კამერის მოძრაობები), რასაც მას ხშირად საყვედურობენ, ვალსის ნახაზის ნიმუშს მიჰყვება. შეიძლება ეს ნაკლიც იყოს, მაგრამ ჩვენთვის ეს ნაკლი ძვირფასია. ყოველი ავტორის სტილი განისაზღვრება არა მხოლოდ მისი ღირსებებით, არამედ ნაკლოვანებებითაც. სტილი ნაკლოვანების გარეშე წარმოუდგენელია“.

გოეთეს რომანმა „ახალგაზრდა ვეთერის ვნებანი“ მაქს ოფიულსი დააბრუნა ძველ გერმანიაში, იმ ატმოსფეროში, რომელიც ასე უყვარდა რეჟისორს. ეს არის ასე-

ვე რომანტიკული ატმოსფეროც, რომლის მიმართ მაქს ოფიულსი გულგრილი არასოდეს ყოფილა. რეჟისორი იღებს ფილმს, რომელიც ერთსა და იმავე დროს არის სავსე პოეტურობით, სინაზითა და სიფაქიზით, ის პათეტიკურიც არის და სათუთიც. ეს ფილმი წარმოადგენს უზადო გემოვნებით შესრულებულ ადაპტაციას. პ. ლეპროონმა ამ ფილმის შესახებ თქვა: „გოეთეს ნაწარმოები უკვდავია. ის არის თავისი ეპოქის ძეგლი, ავტორის გრძნობებისა და ვნებების მტკიცებულება, მათი უტყუარი საბუთი. რეჟისორმა შექმნა ნაწარმოები, რომელიც გამსჭვალულია გოეთესული სულისკვეთებით, რომელიც აცოცხლებს ეკრანზე ეპოქის რომანტიკულ ხასიათსა და ბუნებას“.

ამ ღირსებების მიუხედავად, სამწუხაროდ, ფართო მაყურებელი ამ ფილმს არ იცნობს.

განსაკუთრებით უნდა გამოვეყოთ მსახიობები: ვერთერის როლში – პიერ რიშარვილმი, შარლოტეს როლში – ანი ვერნე, ალბერტი – ჟან გალანი.

სრულიად მომნუსხველია ფილმის ელეგანტიური და ამავე დროს მელანქოლიური ტონალობა (რაც ასევე შეესაბამება წიგნის ლირიკულ ნარატივს), მაგრამ ის ასევე შეიცავს მთელ რიგ სცენებს, რომელთაშიც მოცემულია ამ ტონალობის შკალის საოცრად დინამიკური ამპლიტუდა: ემოციური მუხტი მშვიდი ლირიზმიდან გადაიზრდება სასონარკვეთილებასა და იმედგაცრუებაში, რასაც, შესაბამისად, ლოგიკურად მიყვავართ მთავარი გმირის სუიციდური ფიქრებისკენ.

ჟ. მასნეს შარლოტე განსხვავდება რომანის შარლოტესგან. ოპერაში შარლოტე არღვევს გათხოვილი ქალისადმი ნაყენებულ მაშინდელ მორალურ-საზოგადოებრივ ნორმებს. ის ბედავს, აღიაროს თავისი ჭეშმარიტი გრძნობა სხვა მამაკაცის მიმართ და ამისათვის ისჯება.

ოპერის პარტიტურაში წინა პლანზეა წამოწეული გოეთეს რომანის ლირიკული ნარატივი, მისი გმირების ხასიათი. ოპერის მუსიკალური და დრამატურგიული ნარატივი ეფუძნება გოეთეს რომანის სიუჟეტურ და ენობრივ თავისებურებებს.

მაქს ოფიულსის შარლოტე გოეთეს ლოტესა და მასნეს შარლოტეს ხასიათების სათუთი შერწყმაა, რომელსაც ემატება გოეთეს „ფაუსტის“ გრეთხენისეული ვნება და ცოდვების მონანიება. ეს შესანიშნავად ჩანს მის კულმინაციურ ლოცვის სცენაში გალავნის ნიშთან, ღვთიმშობლის ხატის წინ:

„მრავამწუხარეო,
ცრემლით მშუქარეო,
დამხედე, მომაპყარ სახე... (თარგმანი დ. ნერედიანისა, ფაუსტი ნაწილი I).

მაქს ოფიულსმა ათულ მასნეს გენიალური ოპერა „ვერთერი“ (1892) ზედმინევენით კარგად იცის, სწორედ ამიტომ ის ეყრდნობა ამ ოპერის დრამატურგიულ ნოვატორობას და მეტიც, ის განავრცობს მას.

და სწორედ ამიტომაც ფილმში არ არის გამოყენებული არც ერთი მუსიკალური ფრაგმენტი ამ ოპერიდან. აქ არ ჟღერს მასნეს მუსიკა, მაგრამ ჩანს მისი დრამატურგიული კონცეპტი.

დღესდღეობით თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ათულ მასნეს ოპერა „ვერთერი“ არა მხოლოდ მუსიკალური (საოპერო) თეატრალური ხელოვნების შედეგს წარმოადგენს, არამედ დრამატურგიულადაც უტოლდება ლიტერატურულ დედანს. ოპერა „ვერთერი“ დამოუკიდებელი მხატვრული ღირებულების მქონე ნაწარმოებია, რომლის მნიშვნელობა განუზომლად დიდია საოპერო ხელოვნებაში, თუმცა არა ისეთი, როგორც ლიტერატურაშია გოეთეს რომანი „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“. თავისთავად, ეს კონცეფციური და მხატვრული მიახლოვება ლიტერატურულ დედანთან უკვე დიდ და

ძალზე იშვიათ მოვლენას წარმოადგენს საოპერო ხელოვნებაში, ეს ჰარმონიული დამთხვევა კი გაპირობებულია იმით, რომ კომპოზიტორმა და მისი ლიბრეტისტების გუნდმა სწორად წაიკითხეს (აქ საუბარი არ არის მხოლოდ სიუჟეტური ხაზის განვითარებაზე) და გაიაზრეს გოეთეს რომანი.

გამოვყოფ პრინციპულ ნიუანსს:

მასნეს ოპერის გოეთეს რომანთან ერთ-ერთ მთავარ მსგავსებას სწორედ ტექსტობრივი თხზვის სპეციფიკური ფორმების („ერთ გამჭოლ მთლიანობად შეთხზული მხატვრული ნაწარმოები“) თანხვედრა წარმოადგენს.

გოეთეს რომანი „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“ დაინერა 1774 წელს. ეს არის ეპისტოლური ფორმით დაწერილი რომანი და მას ასევე ეწოდება „რომანი წერილების ფორმით“ (Briefroman bzw. Roman in Briefform). რომანის ნარატივის ამ სტრუქტურულ-

სემანტიკური ფორმით გოეთემ განავრცო და ტექნიკურად ახალი სახე შესძინა ევროპაში XVIII საუკუნის დამლევს ძალზე პოპულარულ და მოდურ ეპისტოლური პროზის ჟანრს.

გოეთეს შემოქმედებაში ეს რომანი მიეკუთვნება „ქარიშხლისა და შეტევის“ („Sturm und Drang“) პერიოდს. მიუხედავად იმისა, რომ რომანის ფაბულა უხვად შეიცავს მინიშნებებს ავტობიოგრაფიულ ფაქტებზე გოეთეს ცხოვრებიდან, ის მაინც არ ითვლება „Schlüsselroman“-ად, ანუ ეგრეთ წოდებულ „გასაღების შემცველ რომანად“. გოეთეს ეს ნაწარმოები არის მხატვრუ-

ლი, ერთ გამჭოლ მთლიანობად შეთხზული ფიქციური ტექსტი, რომელსაც რეალური პროტოტიპები ჰყავს. ტერმინი „ერთ გამჭოლ მთლიანობად შეთხზული მხატვრული ნაწარმოები“ – „durchkomponiertes Werk“ (გერმ.) მუსიკის თეორიიდან მომდინარეობს. ის გულისხმობს ისეთ ტექსტობრივ ქსოვილს (მუსიკაში სანოტო პარტიტურას), რომელიც დრამატურგიულად უწყვეტად ვითარდება, რომლის არც ერთი ნომრის/პასაჟის გამეორება, გადასმა ან გამოტოვება არ შეიძლება, რომელსაც ინტერვალები არ აქვს. ეს „ერთი გამჭოლი მთლიანობის“ პრინციპი წარმოადგენს გოეთეს რომანის ერთ-ერთ მთავარ ლიტერატურულ ღირსებას და სიახლეს იმდროინდელ გერმანულენოვან მწერლობაში.

სწორედ ეს პრინციპი წარმოადგენს ასევე ჟ. მასნეს „ვერთერის“ მთავარ მუსიკალურ-დრამატურგიულ ღირსებასაც და სიახლესაც იმდროინდელ ფრანგულ და ზოგადად ევროპულ საოპერო მუსიკაში.

გოეთეს „ვერთერი“ დაწერილია თავისუფალი რიტმებით. ის „არ არის ტიპური ეპიკური რომანი, ამ სიტყვის მკაცრი გაგებით. ის არ არის ფართო ეპიკური ტილო, „ვერთერი“ ერთი პიროვნების, თუნდაც

ეპოქისათვის ტიპურისა და დამახასიათებლის (რაც ვერთერიზმის „ეპიდემიამაც“ დამტკიცა) სულიერი სამყაროს გახსნასა და ანალიზს წარმოადგენს. „ვერთერი“ პოეტური, ლირიკული რომანია, დაწერილი რიტმიზებული პროზით. მასში არ ჩანს ეპოქის პანორამა, ხალხი, მთელი საზოგადოება, ადამიანთა შორის რთული ურთიერთობანი“, – წერს ქართველი გერმანისტი ნოდარ კაკაბაძე თავის წერილში „გოეთეს ლირიკული რომანი“ და იქვე ხაზს უსვამს ამ ნაწარმოების ენობრივ თავისებურებას – მის მელოდიურობას, ჰარმონიულობას, რომლისგანაც „მოჰბერს ტკბილი მელანქოლია, რითაც ის შემოდგომის მწუხრს მოგვაგონებს. „ვერთერის“ სტილი ამაღლებული, პათეტიკური, უაღრესად ემოციურია, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში მწიგნობრული და მალაღფარდოვანი. იგი ბიბლიური სისადავისაა იქ, სადაც იდილიურ სურათებს ხატავს; ზოგჯერ ნერვიულია, კალაპოტიდან ამოვარდნილი ან მომხიბლავად უმფოთველი, ზოგჯერ რბილი, ელეგიური, მერე ისევ აღელვებული, დაუმცხრალი“.

მაქს ოფიულსის ფილმიც ასეთივე ბიბლიური სისადავისაა.